

лы), Ы'ттүүвий ынкъам К'эрғынто (Мытк'өвляйпы), Амос, Чымкы ынкъам Ръалн'ыто (Четпокагыргэпы), Выквулын (Алк'атваам-гыпы), Е'лгын (Ван'к'арэмайпы).

Ымыльо лымн'ылтэ гымнан гэкэлиниэт лыгъоравэтельяелы-мэл, лыгэн тэн'ынн'ин тывыгъет лымн'ылыль.

Игыр нэмык'эй вэты ромакавъёлк'ылтэ лымн'ылтэ, мин'кыри к'ун лымн'ылтэ, тэлен'кин тывъёттэ, амалван' валыт пын'ылтэл-тэ, грэпти — ынк'эн варатэн гыттапычватгыргын. Лыгъоравэтель-ата вэты антыялатка рыхъёлк'ылтэ чиниткинэт лымн'ылтэ амрат-вын'а яалтын'аратэты.

Лымн'ылтэ — ынк'эн чимгъун чама ратан'ытван'гыргын вара-тэн. Лымн'ылтэ лыгэтан'вэтгава гантомгавленат. Лымн'ылык ган-калыровлен тэлен'кин варатэн ан'ъалвагыргын.

Л. Беликов

Ёквайн'ын —
нэнъегтэлэ
выльын

нмэн, тэн'уйн'э гатвален эгынникэ. Гораё-а'тлен.

К'ынвэр мыкычын о'равэтельян въэткоръон'н'огъэ. Үтръэч к'утти лишик'ылгэ нытэйн'этк'инэт.

К'ынвэр к'ол итгъэт н'ирэк' ынпыначгык'агтэ ынкъам экык копрантыватыск'еквъат. Нантыватын купрэн.

Ныките наёпатын — ытръэч ёквайн'ын гаквален. А'мын-ым гинну нэлгыгъэн!

Нагтон — к'ымэк рин'эгьи. Нэмэ купрэн нантыватын, напэлян. Ынкъам ёквайн'ын нъэмэтгъэн н'ыронлян'о. Экык ы'ттыйёча вагъэ, н'ирэк' ынпыначгыт-ым яален'к'ач вагъат — нъэмэтк'ин мэткийт ыннэн ёквайн'ын.

Пыкиргъэт ярак — нэнэнэт коргаквъат. Напатын ёквайн'ын, нэнугъэн.

Нэмэ эргатык наёпатын купрэн. Энмэн мытлын'эн о'равэтельят копраёпатгъат — н'ирэк' н'эзыск'этти, н'ырок' к'лявьлтэ. Эзын купрэк гакваленат мытлын'эн мэмылтэ чама н'ырок' унъэлти. Аны ымтылён'эт гарагтон-ленат! К'ынвэр ытлыгэ экык ивнин:

— К'юравэтельянтагэ ярагты.

О'равэтельянтагъэ экык. Э'йн'эвнинэт.

Етръугъэт о'равэтельят. Нагтонат мэмылтэ чама унъэлти. Нанрагтатынат.

Ынк'оры мэлеквъэт, эгытъэткэ нъэлгъэт.

Ивк'инэт, энмэн ынк'эн тэлениеп Нэтъэк гатвален. Лъэлен'кы Энк'ивыттыльин экык ныкупрэткук'ин мэмымлеты ыяа ан'к'ак.

Ытлыгэ к'ол рыннин ивнин:

— А'тав копрагэтама гэтлепыткутэ эвыр гэк'иврильэтэ.

Экык иквьи:

— А'тав-ым, ии.

Ынкы эргатык ин'э ытлыгэ ивнин:

— Купрэт к'ыёпатгынат!

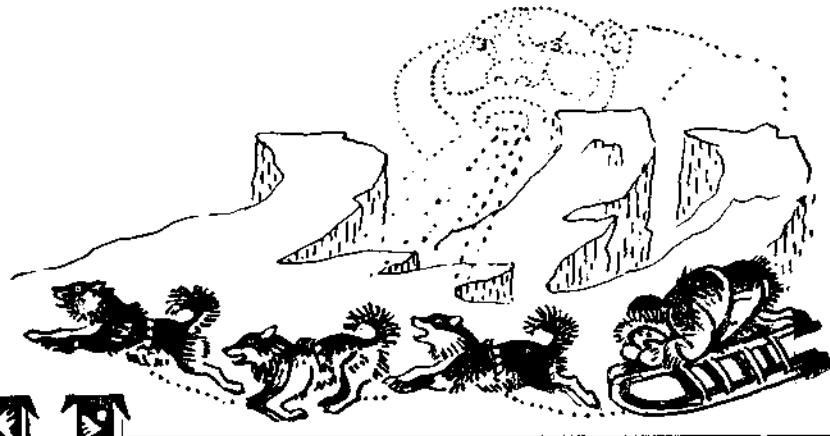
А'мын-ым тэнмаквъэ экык. Ынин-ым ытлыгын эн'эн'ильын.

Эчеэттиkitэ итгьи, тапк'аеквэ нылек'ин еп эргыръока. Вытку н'оонк'о ан'к'агтыгъэ экык ивишильын.

А'мын-ым купрэк пыкиргыи. Ныгагчав'эн купрэгитэк, о'рамнон'еты рулининэт ы'ттъыт.

К'ол ваны рэвнин — эвыр вытку нэргыръок'эн. Люурваны анн'элёръогъэ, ы'ттъыт а'йн'аръон'н'огъат. Аны вэтык'ун ныгагчав'эн. Аръяля ванвыйт нъэлгъэт, о'птыма ванвычыкайпы нычелгъав пэнтык'ын'н'огъэ... Ы'ттъыт к'утгъэт авэтывак' авынъайн'аръовты, о'птыма кычевыёттэ. О'равэтельян авэтывак' э'к'элин'э орвых вакъогъэ. Аны тумгэк'эй гэквэтили...

Э'тки ръэт, ванэван ныйъэчычен! Ыныkit ы'ттъыт китkit нэнантавк'энат, эвыр к'ымэк оргоор кээткук ным-

лек'ин... Танръэтых эймэквьи тэпк'эк, кытъаткэ еп о'тчой яран'ы. Ытръэч яален'к'ач ныпыткувийк'ин ръэнут ынкъам мэмымлеты ръэт нэнанк'эргыръовк'эн.

Ынк'эн к'лявил тэпк'эннигъи. Кэнчик' йытотыляма ы'ттъыт амайылгава э'йн'эгъэт, нэнръилемъевын. Ыныkit яалегты лыленгъи, эвын йыкыргэпы йынийна нывъенток'эн, амк'ынвыеенток нэнанк'эргавръок'эн ынык ымы ы'ттъёлягты. Кыплынэнат ы'ттъыт, киткит йык'этгъи, к'эйвэ рыпэт эмийэчычэтэ оргоор мачгыргол нынъэлк'ин. Ыныkit к'ол итгьи рытаалгылявнэн — эвын аръяля гэлгэймэвлин, энмэч к'ымэк нинэпирик'ин...

Аръяля ярак пыкерын'н'огъэ — авэтывак' еп тытлык ыяа иквьи:

— Тытыл к'ынвэнтэтгыткы ынкъам ёрон'ы к'ытыллёпгыткы!

Лыгэн гъыттыма рэгти чоттагнэты. Авэтывак этивкэ рулгъэ ралкогты.

Ытлыгэ ивнин:

— Ынръам рэк'и?

Татлыгнэн:

— Вынэ рэк'э э'тки инэркылельэтгъи, еп купрэк вама!

— Э'мъим ынк'эн?

— Вэчым рай н'аргын варкын!

Ытльата тытлёмнэн чьовыргын — эвын тытлын'аргын'к'ач нытвак'эн рурукавытрын, ытръэч левыт алван'вальын...

Ытлыгэ ивнин ытлья:

— Кита плекыт к'инэйил ынкъам амэвичан'эръын. Ынкъам эвыр тырэн'эн'ытку — авэтывак' чьовыргын к'ытыллёпгын!

Чьовыргык к'ача вакъогъэ, ивнин:

— Таам, к'ытыллёпгын!

Ытльата тытлёмнэн чьовыргын. Амкытгыната н'ытогъэ, ярап руирэты. О'ран'к'агты выргыргын тылейык'этэ итгьи. К'эйымгук пиринин ынк'эн рурукавытрын, рукутынтанын ярагты. Рырыма — мык'ытвигъи, к'ынвэр кымынчыку руучынин. Ратвынэн, руульун'эннин аккагты. Ынк'о эвын нэгитэн — выквилгын...

К'ытлыги — энаральэн ынпын'эвк'эйин уйвэл...

Мэмымлек эйвэткэ рутик — ганн'энайпылен ынпын'эвк'эй.

О'равэтельян ынкъам умк'эт

ынымытвак'эн о'равэтельян гэн'эвъэнэ. Ыт-
лён амк'ынъычо нивиник'ин. Амк'ынъычо
ынан мэмыйлтэ нэнанмык'энат.

К'ол итг'и о'равэтельян ивниг'и ынкъам льунин ка-
аткочыко омк'ачгын. Тымнэн. Рагттыгъэ. Нэмэ эргатык
ивниг'и. Люур валёмнэн вэнивыргыргын. Палёттэл-
гъэ — люур мэчеймэквьи вэнивыргыргын. Ынк'о льунин-
эт н'ырок' умк'эт. Намн'ылётгъан ыргынан о'равэтельян:

— Ванэван мургин пичыгичильян к'ыльугын?

Татлыгнэнат о'равэтельята:

— Вынэ ванэван!

Ынн'ям ынан гаимылен ынк'эн умк'ы. Ынк'о о'равэ-
тельян рагттыгъэ. Эвын ярак пыкиргын — уйн'э н'эвъэн.

Ынкъам ивнин ынан н'авытлывъёк'ай:

— Кита-к'ун, к'ытэйкыгынэт иръын, к'онагтэ, плекыт,
къэли ынкъам лилит!

— Ээй, трэтэйкын'ынэт ымыльо! — татлыгнэн н'авы-
тлывъёк'ая.

Тэйкынинэт эвиръыт. Эвыр ынкы о'равэтельян эквэ-
гъи, к'ырирыск'ивнин н'эвъэн.

Аны о'тчой гэлелин о'равэтельян! К'ынвэр льунин ны-
мным. Пыкэрын'н'огъэ — ынкы ынанъялен'кач ныппы-
люк'ин яран'ы нытвак'эн.

Ынкыри к'ытг'и. Рэгъи.

— Мэн'к'о? — намн'ылётгъан.

— Вынэ ыяальэгым! — татлыгнэнат о'равэтельята.

— Вынэ рай, рэмкылын к'иръытвыгыткы! — ивнинэт
ынпышначга эккэт.

Ынкъам эккэт н'ытогъят — к'ытлыги умк'эт... Ынк'эн
умк'эрэмкин нымным. Ниръытвыгъэн ыргынан рэмкыль-
ын. Ивнинэт эккэт ынпумк'этэ:

— Гытамо эвиръыт к'ылгыркыниткы.

Эккэтэ нэнумкэвынэт эвиръыт магчыко.

Рэгъи о'равэтельян ралкогты. Ынпышначга ивнинэт н'э-
эккэт:

— Вынэ к'ытэк'эмэн'гыткы!

Ыргынан чит мытк'ымыт нэйылын. О'равэтельята ив-
нинэт:

— Ванэван мури ынн'ин валья тэйн'этэ мынк'амэтва.

Ивнинэт ынпышначга н'ээккэт:

— Вынэ алван' валья к'ынк'амэтваквакыткы!

Нэйылгъэн к'итык'ит. Рунин. Ынк'о ынпышначга пын-
лёнэн о'равэтельян:

— Рэк'ыльигыт-ым?

— Вынэ н'эвъэн гатымн'эвлен, — татлыгнэн о'равэ-
тельята.

Ынпышначга-ым ивнин:

— Ынк'эн-ым гынин н'эвъэн мурык эрмэчээ гиткэлин.

— Ээй! — ивнин о'равэтельята.

— Гыт-ым наранмын'ыркынэгыт!

— Мачынан ы'нчарэнмыгым!

Йылк'этгъэт. Эргатык инъэ кыеквээт — люур рай рэс-
к'иквьи к'ол омк'ак'лявил ынкъам иквьи:

— Э'ми рэмкыльын? Мытныгичивэвиркын!

О'равэтельян н'ытогъэ ынкъам к'ытг'и омк'арамкэты.
Ытри нымнымык к'ача нытвак'энат, энмэч рэмкылын
нъатчак'эн. Аны нымкык'ин умк'эмкын ынкы. Нак'ам к'ы-
нур о'равэтельят нынымытвак'энат, ымы нывэтгавк'энат,
ытръэч умк'эну нитк'инэт.

Эймэквьи рэмкыльын. Ивнин к'олеомк'ачга:

— Гок, а'мын-ым мынпэн'корачвын!

— Ээй, а'тав! — о'равэтельята татлыгнэн.

А'мын-ым пин'кугъи омк'ачгын! Ынк'о о'равэтельян
пин'кугъи — омк'ачгын пэчайвынэн. О'равэтельян рагт-
гъэ авынральэты.

Ынпыначга пынлёнэн:

- Ы'мто, э'ми?
- Итык-ым, еп игыр тыпэчайвынат,— татлыгнэн о'равэтльата.

Эргатык инъэ нэмэ етгъи энагтатылын.

Ивнин рэмкылын ынпыначга:

- Игыр-ым наранмыгыт!
- Мачынан ы'нчарэнмыгым.

Нэмэ к'ытгъи о'равэтльан. Эймеквъи омк'агты. Ивнин омк'айн'a:

- А'тав, мынтэйкэв!
- Вынэ, а'тав! — татлыгнэн о'равэтльата.

А'мын-ым, пэнрынэн омк'айн'a о'равэтльан! О'равэтльата-ым пириинин омк'айн'ын ляйтэпы, левтыкин нэлгын тъаётчанэн ынкъам тымнэн. Ынк'оры нэмэ авынральэты к'ытгъи.

Нэмэ пынёнэн ынпыначга:

- Ы'мто, нэнрэк'эквят?
- Вынэ ванэван,— ивнин о'равэтльата.

Нэмэ лыгэн эргатык инъэ нагтыгъан. Ынпыначга ивнин:

— Вэчым, игыр наранмыгыт. Үрүк-ым варкын нымэйн'кин к'ылегрыркэн левыт — ыргынан к'эплю нылгык'ин.

— А'м вынэ, эплеэн,— ивнин о'равэтльата ынкъам нэмэ к'ытгъи.

Эймеквъи ынкъам люур льунин риркэн левыт, ымыгаван'к'ытлен. Ынкъам никвъэн умк'этэ:

— Китъам, н'оонко к'ытвэтчагэ!

— Ээй, вынэ мытвэтчагъак! — татлыгнэнат о'равэтльата, ынкъам вэтчагъэ н'оонко.

Ынк'о никвъэн:

— Янор моргынан к'эпле мытралпыныгыт!

— А'тав, янор торгынан! — о'равэтльата татлыгнэнат.

Аны нэнитыгъэн к'эпыл лыгэн катам ыныкагты! Эчги пыкиргьи — о'равэтльан пин'кугьи н'оонрэлы. Ынк'оры пириинин о'равэтльата к'эпыл ынкъам ивнинэт:

— Вай-ым торыкы тыйылышыркынитык!

— Ээй, вынэ к'ыйылытку! — никвъэн умк'этэ.

Ынкъам ырыкайып нэюнрын ынанмылычын омк'ачгын. А'мын-ым ринтынин к'эпыл о'равэтльата — люур ом-

к'ачгын мачвэйпы выентынин риркаван'к'ытийн'a ынкъам тымнэн. Нэмэ рагтыгъэ авынральэты.

Нэмэ пынлёнэн ынпыначга:

- Ы'мто, мин'кыри нэнтыгыт?
- Вынэ нэмэ тынмыгъан,— ивнин о'равэтльата.

Кита к'ун, ынръам тургин армачийн'ын мыйъогъан!

Ивнин ынпыначга о'равэтльан:

— Үнн'атал-ым игыр наранмыгыт, мин'кыри к'ун мургин армачийн'ын. К'ычатко, э'тки нылгинэрмэк'ин чама нылгэнанин'энк'эн.

— Вынэ мачынан! Вэнлыги тырайъон'ын, мин'кыри к'ун иам ынан н'эвъэн иткэнин?

К'ытгъи о'равэтльан майн'юмк'айн'еты, энмэн К'ыочаткойн'ына. Майн'ырак к'ача ынан н'эвъэн льунин... Н'эвъэнэ ивнин:

— Үнръам ран'ытай? Наранмыгыт! Э'тки нармак'-энайн'ын.

К'лявил иквъи:

— Вынэ мачынан, к'ырым майылгавык!

Люур льунин н'ытолтын К'ыочаткойн'ын... Н'ытогъэ майн'ырачыкып ынкъам ивнин о'равэтльан:

— Гок, н'авъянн'ытагъэ? К'ырым тымн'ынн'эн мыйылгыт! Вай-ым тынмыркынэгыт!

К'ыочаткойн'ына чит егэ кыплыркынэн, ытръэч о'равэтльан пин'кугьи н'ачгын'к'ачагты. Ынк'о о'равэтльата ы'ръыпэнрынэн. К'ыочаткойн'ын яалгытката к'утгъи. Қэтэм ынкек'эйык о'равэтльан эймэвых'ычэтгъи ынкъам тынпынэн линлин'ыгийт... К'ыочаткойн'ын камаграгаръогъэ ынкъам въигъи.

О'равэтльата н'эвъэн пириинин ынкъам к'ытгъи авынральэты. Нэмэ пынлёнэн ынпыначга о'равэтльан:

— Ы'мто?

— Вынэ тынмын тургин армачийн'ын,— ивнин о'равэтльата.

Ынк'оры ынпыначын чимгъугьи ынкъам иквъи:

— Коле нэрмэйгыт, о'равэтльайгыт! Вынэ к'ол гымнин н'ээккүй к'ымматагын ынкъам к'ырагтыгэ!

Ынк'о эквэттгээт ярагты н'ыроргарэ. О'тчой гэлелинэт. К'ынвэр пыкиргъэт ярак.

Ынк'о нымытван'н'огъат нымэльэв ымы ан'юка.

Ытръэч.

Имэн валвыйн'ын ныралечет-
к'эн. Ытреэчтэгын ралечет-
ын мимлышын. Лыгэн мэмлайн'ык пыкэрын'ок, валвый-
н'ын ныпин'кук'ин ынкъам рымагтэты ниркин.

Люур э'гычын етгьи. Иквьи:

— Ельой! Кита мыралегъак!

Валвыйн'ын иквьи:

— Вынэ к'ырым! Э'тки рэпылк'этгъэ!

— Аны к'ырым мыпылк'этых! Аны, ельой, вэлер к'унэ-
че мыралегъак, ваа?

— А'м, к'ыралегэ! Анык'ун рэпылк'этгъэ!

Э'гычын ралегъэ. Эчги эймэквьи мимлых, вынэ чит
пин'куркын, ынрак'-ым гэпылк'этлин!

Ынк'оры валвыйн'ын ралегъэ. Ралельын нинивк'ин
э'гычга:

— Ельой! К'энагтогэ!

Валвыйн'а нинивк'ин:

— Н'эвэк'-ым н'ан тиквыт, аны рэпылк'этгъэ!

— Ынан мыйылгыт н'элвыл н'эрранчывэн' валышын!

— Вынэ к'ырым мыгтогыт!

— Ынан пипик'ылгын'элвыл мыйылгыт!

— Вынэ к'ырым! — нивк'ин валвыйн'ын.

— Аны к'энагтогэ!

— Вынэ к'ырым, к'ырым, к'ырым!

— Ельой, к'энагтогэ, ынан гытин'н'эв мыйылгыт!

— К'а! К'а! Гынмыеп-ым н'ивын!

Ийтонэн валвыйн'а э'гычгын. Ынк'оры ягыркаванэн
ымы имтите рыльэтэнни.

Валвыйн'а пынлёнэн:

— Мин'кы варкын нак'ам?

Эгычга татлыгнэн:

— Н'оонко, тымкык рымагты варкын!

К'ынвэт валвыйн'а рывиривнин э'гычгын.

Валвыйн'ын н'оонрэ рин'эгъи, нак'ам ымы ынкы уйн'э
кэлин'эв. Валвыйн'а нэмийк'эй рэтэмьюн'ынин э'гыч-
гын — вакъогъэ эвир ы'ръывъигъи...

Э'гычга йөонэн валвыйн'ын ынкъам руний ынн'ин ым-
ыльэты, ымы люгнэлютэ ырнинин. Ынк'о валвыйн'а кан'-
ъэк'гыбы рон'н'онэн. Ынкъам ынн'ин рытэ тымнэн э'гыч-
гын. Валвыйн'ын-ым н'ытогъэ ынкъам рин'эгъи.

Рэк'окалгын
ынкъам
кэйн'ын

Имэн, рэк'окалгык'ай умкычыку нытвак'эн. Люур вай кэйн'ын пинтык'этгыи омкычыкы. Ынкы льувылгыгъэт. Рик'укэтэ ивнин кэйн'ын:

— А'м ети, ельой!

— Ии.

Нак'ам гэпилгулин, эвир лыгэн льоё рик'укэтэ ельоно нинэлгык'ин, алымы тымн'эк'ырымэнат ельот. Ынк'о кэйн'э ивнин рэк'окалгын:

— А'мын гынан гамгаваратык, гэмгэгынникик ынкъам гэмгээгтэллыкы илэ ръээгтэтльэн — гынник, эвильмым тымкылевыт ынанайылго нинэлгигыт?

(Тымкылевыт — ынк'эн о'равэтльян). Рик'укэтэ тат-лыгнэн:

— Гыннан-ым айылго нинэлгигым амынан тымкылевыт, мин'кыри к'ун янра ынан, ыныkit к'ымчоччывытыйн'ын нэнанолвын'н'ок'эн лыгэн кытгымыкагты, ынкъам кытавэтывак ныпыткынтэтк'ин! Ынк'эн ытлён ынанайылго нинэлгигым, мин'кыри к'ун тымкылевтин к'ымчоччывытыйн'ын лыгэчан'ыттыгыргын, лыгэн кытавэтывак' ныпыткынтэтк'ин, нак'ам вэлер гивэ пэглятын'н'ок: вай-ым тыпыткынтэркын!

— Каако, какомэй, лен'ытэк' ынк'эн?

— Ии, к'элюк'ым лымн'э уйн'э ынн'ин вальян гэмгэ-нутэк, ытръеч амынан тымкылевыт ынн'ин вальян.

— Ы-и-и! Элымн'э тымкылевыт чан'ыттыгыргын! — нытэнн'ыткук'ин кэйн'ын. Ынк'о рик'укэтэ ивнин кэйн'ын:

— Гынан-ым мэн'ин?

Гыннан вынэ н'ан, титэ омкычыкоеквэ нылейгым тылвамгынан ынкъам лыгивуск'ымчыку, нак'ам лыгэ-вылтомкычыкоеквэ, ынкы люур кытынгынтаава омкычыкыпы нырин'эск'ычетк'ин рэвымрэвк'эй, вынэ ынк'эн гымик лыгэчан'ыттыгыргын, рыпэт тан'ымыльэты линлин' нэчгэттак'эн.

— Лен'ытэк' ынк'эн? — нытэнн'эвильэтк'ин рэк'окалгын, — а-а, како, элымн'э ынк'эн? Ыы-аа-аа-аа! Ыы-ии-и-и! — Лыгитэнн'у лыгнин кэйн'ын рик'укэтэ. — Какомэй, элымн'э рэвымрэвк'эй! Вынэ ынк'энына а'к'айылгавкы!

— Ако, како, к'эйвэ нымэлигыт, к'эйвэ этлы этутъят-викэ?

— Элымн'э, мэй, рэвымрэвк'эй! Ы-и-и-и-э! — панэна нытэнн'ыткук'ин рэк'окалгын.

Нак'ам эмрынгните палёмтэлвылга нитк'инэт: эвир ыннэн нывэтгавк'эн, к'ол-ым ныпалётэлк'эн.

— Вынэ итык ванэван мытуутытвик, нымэлигым. Вынэ опопы ынн'ин мынинмык: гынан к'ыгтыгын тымкыле-выт, гыннан-ым рэвымрэвк'эй — эплеэн микинэ йык'ын' рэрэнн'ынин, — ынн'ин рэк'окалгын иквьи.

Ынк'о эквэтгъэт амъяна: к'ол тымкылявтынтай, к'ол-ым равымравн'ытай.

Рик'укэтэ чамэттанэн рэвымрэвк'эй, умкычыку вальян, ынкъам пиринин гыткайы. Ынк'о гынмылкэнаванвэты к'ытгыи. Ынкы нъатчак'эн кайн'эты, рэвымрэвк'эй ни-нэнрык'ин.

Вай люур ининигъи кэйн'ын, эвир гэлгимуллытъыръ-улин, танлымынк'о гэнпүткэвийиылин, рыпэт ныпэк'эт-татын'ольятк'эн.

Пыкиргыи кэйн'ын. Рик'укэтэ пынлёлэн, нак'ам ванэ-ван рэвымрэвк'эй нынкалыровнэн кайн'эты:

— Ы'мто, э'ми тымкылевыт, гынин айылгыко лынъё? Э'ми? А'мын к'эглынангэр эты нэрмэк'ин?

— И-ии-кыккаа! Вынэ тыхъыллыркын!

Люур вай рыкалыровнэн эюолылын рэвымрэвк'эй. Аны рэвымрэвк'эй гарэлпэгляръолен. Люур вай тыхъыл-

ай'ын кайн'ин'ын эмчен'ыгтэ вайергатэты гатвэтляпэн'ко-
лен н'оонрэ: «Р-рэе! Рр-ээ! Оок-рээр!» Ынк'о гынтэвьи
ваёргатэты. Рэк'окалгын-ым тан'этъю нытэнн'ыткук'ин та-
н'амалван»:

— А-аа-аа! Ы-и-и-и! Ка-ка-как! Вынэ инэнтэнн'ылпъ-
етыркын! Ээй, вынэ мынын вай гынин айлго лынъё!

Ынк'о тымнэн, э'ннынкавравнэн. Нэмэ пынлёнэн рик'-
укэте кэйн'ын:

— К'эйвэ ытлён нымэлигыт? К'ыгитэ вай гынин ай-
лго лынъё!

Нэнанкалыровк'эн кайн'еты рэвымрэвк'эй — ытлён-
ым нэмэ ныгынтэвк'ин.

— Какомэй, к'эйвэ ытлён нымэлигыт?

— Итык вынэ нымэлигым, ытръеч ытлён тайылга-
выркын.

Ынк'о ринтынин н'оонрэ рэвымрэвк'эй. Кэйн'ын ныл-
гик'ынн'ыльэтк'ин. Ынк'о пынлёнэн кэйн'э:

— Уйн'э эти гыт эмэчэн'эн'к'эйкэ? Вынэ э'тки, ты-
тылыркын!

— Вынэ итык эзын-ым к'эйвэ киткит.

— А'мын, ивкэ к'инэнмэлевэтыркын!

— Вынэ а'тав-ым мытантэнмын'гыр. Ытръеч к'ун гым-
нин варкын вувнытгыляв.

— Вынэ, вэлер!

— Выту-ым раквыгэчельатгъя, ынкъам ынк'о рэнит-
гылевийвинынэт выквывт. Эченур вэтык'ун тан'амэвлетэ-
лы вальын выквывлгын рэнумэкэвн'ын.

— Ээй!

Ынк'о выквывгэчен'н'ой кайн'ин'ын. Тэн'эвынтылтэг-
нык ныквыгэчельатк'эн кэйн'ын. Пылыхтугъи выквывгэ-
чельатык, ынрак' выквывнитгылявыйлатын'ой. Ынк'о ив-
нин кэйн'э рэк'окалгын:

— Рэк'окал, таам, вай выквывт гылетгъэт!

— Ээй! — Ынк'эн выквывнитгылявма кэйн'ын, гэйил-
к'этлин. Рэк'окалгын иквьи:

— Таам, вынэ к'ывутрынтэт, э'митри гынинэт атын-
вывт?

— Н'отк'энат-ым вай, — нэнанкалыровк'энат атынвывт
кэйн'э.

Ынк'о рик'укэте нылгинитгылк'инэт выквывт нинэнты-
лийвикинэт атынвывчыкогты, нак'ам эзыр ынкы нэнан-

пэлявк'энат выквывт атынвывчыко. Аны нылгэтъылкамаг-
паръок'эн кайн'ин'ын:

— Ии-кы-ккаа! Вынэ, инэнтъылевыркын!

— Вынэ к'эйвэ, к'эйвэ малявын'н'ой! — рэк'окалгын
нивк'ин.

— Ии-ии-кыккаа, вынэ тытъылышыркын!

— К'эйвэ, к'эйвэ малявын'н'ой!

Ынн'ъэм тан'этъю нинэлгинъэк'эрэвк'ин, энмэч ныл-
гэвъэн'н'ок'эн. Кэйн'ын ытръеч нык'улильэтк'ин.

— Ии-ии-кы-ккаа! К-к-к-кка!

— К'эйвэ, к'эйвэ малявын'н'ой!

— А'а?

— А'тав, нивигым — малявын'н'ой!

— Ээй, — энмэч нывъик'ин.

— К'эйвэ, к'эйвэ малявын'н'ой! Читээн этым тын-
мын'н'он.

— А'а, рэк'ын нивигыт?

— А'тав, нивигым, малявын'н'ой.

— Ээй.

Ынк'о въигъи энмэч.

Аны гакоргавлен рэк'окалгын! Лыгэн нылгипин'кучит-
рүүк'ин. Ынк'о рывэнн'ынин кэйн'ын ынкъам увигъи выч-
гыквывткынык.

Аны лыгэк'амэтвальатгъэ кэйн'ытъуле. Аны галгэнан-
к'ыпгытгылен. Лыгэн эзыр вытрынэтгъи к'эмиплыхуунэ-
н'у. Ынк'о ыылк'этгъи. Люур этъок'айк'ын вылтомкычы-
когты к'ытгын мэрынрэк'эй, ынк'о-ым нэмэ панэнванвэты
к'ытгын. Нэмэ ынкы вытрынэтгъи ынкъам ыылк'этгъи.

Нак'ам элек нылгээк'энитк'ин. Кэйн'ынэлгын нынры-
ратытвак'эн ынкъам эзыр тэкичгыт ынкы ныралтэлк'э-
нат. Аны а'к'агнэгты ныйылк'этк'ин рэк'окалгык'ай.

Ынк'о пыкиргын вай люур э'гычгын ыныкагты.

— Оо-оолё, колёмэй! ынрак' ытлён микинэ ганмылен
тан'ынанмайн'ыгыннэк?

— Нэмых'эй-ым гаваннэгым! Энмэч ымы гыт тыран-
мыгыт.

— Ээй, вынэ к'эйвэ к'ун тылгайылгавыркын, ытръеч
к'ун вэнным тылгигытъэвик.

— Вынэ итык нымэльэв рак'амэтва, ытръеч итык ын-
н'э тыргыяна вуикэ.

— Ээй, вынэ ии!

Нылгайылгавк'эн и'ны, мин'кири к'ун нивк'ин, этъымынан гамылен кэйн'ын. Ынк'о паагъэ увик, тэн'эмриль-эйквитэ увильтэтгьи. Аны гытъатыльйн'ын э'гыйн'ын гагтык'амэтвален тэн'эмрильэйквитэ. Гэлгитэнрымн'уй-вылинэт рилек'ыттымыт кэйн'ин. Ынк'о-ым гайылк'атыч-гатлен э'гыйн'ын. Ынръа тан'гэмо гэлгылин йылк'атгырын к'эмиплыткук.

Рик'укэтэ винвыгитэни 'ылк'етыллын: эвэн нылгэк'-ынн'ирвэлятк'эн э'гычын. Ынк'о йъонэн. Гичийвынинэт рилек'ыттымгинив рик'укэтэ. Ынръа н'ан э'гыналгын'-ойн'ык ройпятковъевынэннат. Ынк'о эквэтгьи н'оонре еч-аннопыткынэты. Ынкы гатвэтчален ечваннопыткынык ынкъам гэк'улильэтлийн.

— Мээй! Мээй! Рай-рай, тымкылевыт!

Аны гэлк'утыск'ычетлийн и'ны, ынк'о-ым гэгынтэвлин тан'ытръачтагнэты. Аны гэгынтэвлин лыгэн нотагты. К'оньръым нэнангагчаватк'эн рилек'ыттымийквитэ налгын'ойн'ык рэлгэк'авытвалья.

Рэк'окалгын-ым лыгэк'ыллэ гатаранлен. Ынкы-ым нытвак'эн рэк'окалгын. Энмэч гырыръатылын'олен. Кукэн'ы льунин пэтыралк'ан'ынвык. Ынк'о-ым гэтлян'гыпы вит-тэргьи, ынкъам мутлымул тэйкынин гэтлян'гыпы. Ынкы-ым арычгытван'н'огъэ ярачыко.

Вынэ э'гычын гэлгипэн'ывэтлийн, к'ынвэр, рытаалгы-лявнэн чиниткин налгын'ойн'ын: эвэн гэнилгитивылинэт ы'ттыхыт налгын'ойн'ык. А'мын-ым галганн'энайпылен э'гычын.

Нивк'ин рипэт:

— Ии-к, а'мын этъым тынмыркын рэк'окалгык'ай н'ръунтэтыллын!

Ынк'о вэнвэпыгъэ панэнвэнвыееквэ. Гынмылкинэк йылк'ынвык пыкиргьи, вэнвэпыгъэ рэк'окагты. Ынръа н'ан льунин яран'ы. Аны н'ан эк'ыллэ рылгъэ ярачыкогты. Ынк'о рывэтгаватын'н'онэн.

— Мэй, ытлён иа'м инэтэмьюн'гьи!

— Вынэ вай э'тки нылгитъылигым, — мэрынрэк'эй ны-вэтгавк'эн рэк'окалгык'ай.

— Нак'ам-ым миkeyнэ инэтэмьюн'гьи?

— К'оо! Тэленъеп?

— Вынэ ванэван. Лыгэн мэчынн'ытэк'. Ако, элымн'э, : мэй, ванэван ынан?

— Вынэ гым лыгитэленъеп гатъылын'ойгым. Рыпэт-ым вай к'ыгите мутлыгрэл кукэчыку.

— Оккой мэй, вынэ к'эглынангэт ынк'эн нытъылигыт!

— Эченчи — к'ун, ивкэ, н'анк'эн гынанан'к'агты к'ын-льэтэтгын кукэн'ы, ынан-ым н'ан ы'твык'эй гымнин к'яягын. Ынкъам н'энку гынанан'к'ак к'ыттъыгын мутлымул н'отк'эн.

— Ээй, вынэ трэнльэтэн'ын гынанан'к'агты, ытръеч мин'кири тыръытвыльэтгъэ, нак'ам эйгүлеткыльигым ы'т-выльэтых.

— Лыгэн-ым рэн'элк'ивы ы'твыткынык, ынкъам ратэ-выльатгъя.

— Ээй, вынэ!

Ынк'о н'элк'иквъи ы'твык'айыткынык ынкъам эквэт-гьи гынанэты. Аны нытэвильятацк'эн гынанэты.

Н'энку-ым вытрэнмич и'ны, ынрак' галгайычгэръоч-гатлен ан'к'ы. Аны э'гычын ынръа нылгайылгавк'эн, энмэч-ым нылгэк'ольярчок'эн...

Рик'укэтэ нинэвииныгитэк'ин. Ынк'о люур вай н'энку гынунык ы'твык'эй атчагтгъэ. И'ны-ым гэргэвэтийн, энмэч гэвъилин.

Рэк'окалгын нылгэкачьяравк'эн:

— Аны гымнан тамъён'ыткотвата вальэгым, лёй'ын-ма нэнтыгым. Мэйн'ын'ирэк' мэйн'ыгынникит тамъён'ы-въята тынтынэт!

Ынк'о рымагтэты нымытван'н'ой ы'ръырэк'окалгын.
Ытръеч.

Ы

ннэн нымнымк'эй гатвален. Ынкы к'ол ганымытвален ынпионачгык'ай гэн'эвъенэ эвир ыргин н'эеккэк'эй.

К'ол-ым итгъи н'эеккэк'эй нотагты к'ытгъи, омкычыкогты соонъынтағъе. Умкычыку гатвален вээмк'эй.

Н'энку нуунъыгыркик'ин чама нувичвэтк'ин. Люур рай канрак'олейн'ын: «Мэ-эй! К'ыетги мыпонтогыт!» Аны н'эеккэк'эй гэлгичен'ыттэтлин, лыгэн эвир яран'качагты гэгынтэвлин.

Гэркылельэтлин канрак'олейн'а, к'ытлыги ынк'эн гатвален кальайн'ын. А'мын-ым лыгэн эвир ынкэк'эй йөнэн кальайн'а. Пиригин ытлён ынкъам ивнин:

— Таам, морыкы мынылк'ыт!

Н'эеккэк'эй нылгъаратыльятк'ин. Вэнлыги-ым поччайлы пиригин — ынн'ин рывинрынин. Ынн'ин рыпкирэнин ыныграк.

Ярак ытлён рымайн'авын'онэн. Пэтле мэйн'этгъи

н'эеккэк'эй. К'олетъыл ё кальайн'ын ан'качормыеквэ нымнаквыгэлек'эн, ынкъам ынкы паколчын'ын нинэнрык'ин, эвир нинэмнэк'ин паколчын'ын. Ытлён нытилпъэйн'эк'ин:

Титэ, титэ тырапонто?

Титэ, титэ тыраачакавылпыл!

Ынк'о нэмэ ныпэкулымнэк'ин.

Эчги эквэтгъи кальайн'ын паколымнанвэты — н'эеккэк'эй гынтэквъи кальараипы.

Н'эеккэк'эй пыкиргы к'улинымнымк ынкъам иквъи:

— Ынн'э вэтык'ун энатвыка кальагты, ынан гым нишэмэйвк'ин, эмрэнун'э мэйн'этык.

Ынк'о эквэтгъи рымагтэты ынкъам пыкиргы к'онральык. Эвэн ынкы ныгатгаткок'эн ынпионачгык'ай, нак'ам мулкыгин'кы ныгатгаткок'эн.

Люур-ым пыкиргы ярайн'ык, вынэ нылгинымэйын'кин яраны.

Н'эеккэк'эй иквъи ынпионачгык'аеты:

— А'мын, ивкэ к'энанатчын'атгытык!

— Ынрак'-ым иа'м?

— К'ун вай инэркылельэтыркын кальайн'а.

— Рай-ым рай, рэлкучыку варкын н'эвысқ'эт, ынан ынынатчын'атгыт.

Н'эеккэк'эй рэск'иквъи ярачыкогты. Эвэн ынкы нытвак'эн нылгинымэйын'кин н'эвысқ'эт, нак'ам ныкыттэлетк'ин, вынэ лыгивлыкырвилльэн. Ынк'о иквъи н'эеккэк'эй:

— К'энанатчын'атгэ!

— Ээй! Иа'м-ым?

— К'ун вай, кэльэтэ нинэркылельэтк'ин.

— Вынэ к'ыетги ынкъам кырвэрчыкогты к'ытлыгэ.

— Ээй! Ынн'атал-ым вэлынкык'унэйгыт!

Н'эеккэк'эй кырвэрчыкогты рылгъэ, ынкы тан'ванэван нывытрэтын. Вачак'-ым панэна ныкыттэлетк'ин, мин'кыри к'ун эммэйн'э кырвирти.

Ынк'о люур рай пыкэрычгатгъэ кальачгын. Аны эвэн к'олейн'ын:

— Э'ми гымнин н'эеккэк'эй? Ванэван к'ыльугыткы?

— К'эйвэ итык мытльун.

— Э'митлён-ым?

— Вынэ н'анк'эн тэркэты гэрин'элин.

— А'мын ивкэ, к'инэнльэтэтыркын! А'мын-ым, вэчым рэлку варкын?

3 лымн'ылтэ

— Вынэ итык рэлку уйн'э. Эвир-ым мэтивэтык к'ыл-
к'ыриргын ралкойпы.

Кальайн'ын раск'эвычгатгээ ралкогты. Эвир ынкы
ныкыттэлетк'ин н'эвых'эт.

— Эми гымнин н'ээкык?

— К'о! Гымнан вынэ люнльутэ тынтын. Этъопэл рай
н'аргын валья ынпионачгык'ая лыги, итык гымнан гэмо
тылгыркын.

Кальайн'ын ынк'о вэнлыги танлымынк'о нэнарэрыль-
атк'эн, тан'ымылью ёрочыкокэн нинэнритльэрүвк'ин, ча-
ма чоттагнэпы нэнарэрк'эн. Тан'ымылью вэгиткуйвынин
ынк'о н'ытогъэ.

Ивнин ынпионачгык'ай:

— Таам, мынэквэт тэркэты!

— Ээй! Эченут вэты к'ъомрэнанратыркын. Вай н'утри
эрьолгэты к'инэнрэтыркын!

Инэнрэтгэй эрьолгык ынкъам-ым аны нылгъомрэнан-
ратк'эн.

Кытгынтакватгээ ынпионачгык'ай, аны нылгъомрэнан-
ратк'эн кальайн'ын. К'ынвэр-ым, тылягырголята итгъэт.
Н'анк'эн гырголята нырин'этылек'инэт, лыгэн-ым кыттэ-
рыгъет.

А'мын-ым, ынпионачгык'ая нэнамн'ылёйвык'эн ымты-
лян'эт кальайн'ын:

— Мин'кэмил рай н'элгын нутэнут?

— Вынэ вай, еп лыгемайн'ан'к'амэл мэйн'эльян!

— О'-о-тчоймэй! Вынэ еп лыгэчекыяа мытывтаркын
тэркэпы. Вынэ а'тав мынлеркын тэркэты. Ы'мто мин'кэ-
мил майн'ан'н'огъэ нутэнут?

— Вынэ итыкэвын-ым мачмык'ан'к'амэл!

— Ээй! Мин'кэмил рай?

— Вынэ, н'оты майн'ыгытгымэл.

Лыгэн тан'амовратвантатык нэнамн'ылёк'эн:

— Ы'мто, мин'кэмил майн'ан'н'огъэ нутэнут?

— Вынэ н'отым мъагытгымэл.

— Ээй, читэвын мытыпкэрын'о. Рай, ы'мто, мин'кэ-
мил вытратын'н'огъэ нутэнут?

— Вынэ ытргэч эчиратк'аймэл.

— Ы'мто, рай мин'кэмил?

— Вынэ ытргэч рай алпынн'ымэл майн'ан'н'огъэ.

— Ээ, читэвын. Ы'мто, рай мин'кэмил?

— Вынэ ытргэч мык'эн'эрмил майн'ан'н'огъэ.

— Ээ, читэвын мытыпкэрын'о. Ы'мто, рай мин'кэмил
вытратын'н'огъэ нутэнут?

— Вынэ ытргэч виилетыркын.

— Вынэ мытылгэпкэрын'о.

— Ы'мто, рай, мин'кэмил вытратын'н'огъэ нутэнут?

— Вынэ тэн'эвьтрыкэ н'элгын.

— Како, како! — галгырыкоргавлен ынпионачгык'ай,
ынк'о ивнин. — А'мын-ым ытлён, тыричтэнкэви'этыркын,
мин'кыри к'ун мытыпкэрын'омык тиркык, энмэч н'аан ум-
кыт вытрэтыркыт.

Ынн'эм ванэван, ытргэч нинэтэмьюн'к'ин ынпионачга
кальайн'ын. Ивнин нэмэ:

— Вынэ а'мын, ымы о'равэтльамкийн'ын вытрэтыр-
кын!

— А'мын-ым, коргавмачы мыричтэнкэви'этык, эченур
еэты к'ъомрэнанратыркын.

Ынк'о а'тав пытляк' рэчтанкавн'атын'н'огъэ. Люур
кытавэтывак' кытк'алетлы пъултуткульэтгы чама о'ра-
гырголягты ныпъултычирк'ин. Аны кальайн'ын нык'улиль-
ырук'ин:

— Вынэ аны, инэнэрэтыркын!

— К'ун тиквыйт, к'ъомрэнанратыркын!

Аны нинэлгиний'эччек'ин кальайн'ын. Ынк'о люур
инэтрилетецгын. Аны гэк'улильэтлин:

— К'инэпироги-и! К'инэпироги-и-и!

— К'ун к'эйвэ трэпирин'ыркынигыт!

Аны лыгэн эвтылягты гэрэттылелинэт. Нылгий'эччи-
к'инэт, рыпэт вилют нывъёпчак'энат, рыпэт кытыйгын
н'эйн'эк'ин: «Вью-вью-вью-вью-вью!» Кальайн'эн кыр-
вирти эмий'эччечетэ нылпъйткук'инэт. Ынпионачга к'эйвэ
нэналгэййон'н'ок'эн, э'кырга ванэван ныпиринин. Аны
томгайн'ын гэмэйн'ылыненвентэтлин ынкъам тан'к'онпы
нык'улильэтк'ин:

— К'инэпироги-и-и-и!

— К'ун тылвавыркынэго-о-от!

К'ынвэр, рай, лыгэпкэрын'н'огъят нутэск'ык. К'ынвэр
к'унэче гагтык'олельатлен: «Мээ-эй!..» Ытргэч-ым чит-ым
нивк'ин: «Мээй, к'инэпироги!» — ынкъам еп чывилыт к'у-
лик'ул тылпъиск'ычечтгы: ынк'эн ытлён нотаск'ычыког-
ты гэргээтлин.

Ынръам н'ан ытръэч йылгыгыргык киткит эвича гыт-
кат нывытрэт'инэт. Нотаск'ычыкогты гэтэн'инэплин каль-
айн'ын.

Нак'ам ынпыначгык'ай люнрэк'э гитлин. Рагтыгъэ ын-
пыначгык'ай.

Ярак пыкирык, н'эеккэк'эй ивнин:

— А'мын-ым, игыр уйн'э экэльэкэ мытынъэлмык.
К'эйвэ лым мэчынкы, эвир раагтын'кы, раагтыгъа,
ынан вай эвир тырэвинрэтгыт. Раагтын'ыркын?

— Вынэ к'ун, ии! Ынн'атал тылгэрараагтын'ыркын!
Чама ытлыгыт ивыркыт, этъым въигы мургин н'ээкык,
к'ытлыги, вай ванэван. Гыт-ым ынн'атал вэлынкык'унэй-
гыт, мин'кыри к'ун эмрэнун'э нинэнмэйн'эвк'ин гым
кальэтэ.

Ынк'о ивнин ынпыначгык'ая:

— Мин'кы-ым кытъаткэ варкыт гынин яралыт?

— Вынэ тэндэгээ тылгыркынэт, энмэч мэчынкы ынн'-
ин мытраагтыгъа, ынан гыйивыльу тыритгъэ.

Ынк'о эквэтгъэт. Аны о'тчой гэлелинэт! Ынк'о, к'ын-
вэр, пыкиргъэт ярак.

Колё галгэкоргавленат яралыт! А'мын-ым, ынк'о пы-
н'ылтэгъэ н'эеккэк'эй. Тан'ымыльо тывыльаниэн, ымы-
кальайн'ын тывнэн.

Энмык'алетлы
рэтлетьё

Имэн ытлён нылгинутэрмэчын'к'ин ытлы-
гын. К'ол рыхнин ытлыгэ н'ээкык ивнин:

— Ыг'твэты к'ын'элгынта!

Эквэтгъи. Пыкиргын ытвых, н'илгыт-ым галгэк'этык-
ватленат — рырыткук нэналлавк'энат...

К'ынвэр ытлыгэ йъонэн. Выквэпойга кыпчевынэн —
к'утык лывавын'н'огъэ... Ытльата йъонэн, э'мэтэ рыраг-
таниэн.

Ынк'ор-ым мэлеквьи. Ынръам тэвэнан'антайгот рых-
нин. Тэвэнан'антагъэ энмыткынэты, ынръам гак'этыкват-
ленат нутэск'ык ыпэ. Нэмэ нэналлавк'энат...

Нэмэ ытлыгэ йъонэн. Ивнин ытлён:

— Иа'м нырулигыт?!

Люур н'илгын йытонэн, ынк'оры илгэннин гыткайпы.
Люур энмык'алетлы ритлиннин ынкъам лыгэн ынкы ын-
н'ин пэлянэн...

Эвир н'ан иэлеръук'ин, ынкъам эвир и'илгын н'эк'эрэтылек'ин. К'ол итгьи ытлыгын к'ытгьи — эвын н'ээкык гэлпьилин, эвын уйн'э.

Элеръугьи. Ытвыткугъэт. Ынин эккэт тэвильо лыгнинэт.

Люур рай рыркайн'ын... Лыгэн ынкэгийт к'ытгьэт. Эвын нэничиниквъэн — н'аврыркайн'ын. Напэнрыгъян. Эккэт ивнинэт:

— К'ыръэрильэтгытык!

К'ол янор, ынръам лен'камаграгъэ, иквъи:

— Вынэ э'тки!

Ынръам к'ол к'ытгьи, нэмэ иквъи:

— Вынэ э'тки тылен'камаграгъак!

К'ынвэр ытлыгын ръэрэгты к'ытгьи. Эчги түккэн рыйлын'аркынэн, люур рыркы лымгытвигьи — эвын ынин н'ээкык...

Ытлыгын ван'к'ыта черуний, мэмлеты рыкувлыткувнин. Эккэт ивнинэт чакэтта:

— Ытля рагтык к'иквыхы: «Ынк'эн н'ан мытльугъэн».

Иквъэт эккэт:

— Ии!

Рагтыгъат эккэт. Пыкиргъэт. Нивын ытлья. Тэргатгъэ ытля. Ытръэч лымн'ыл.

III

ынымытвак'энат к'утти айвалын'к'ач нымнымык. Ыттри н'ытвыткук'инэт. Ырык рээн гатвален ейвэл. Ытлён ытръэч гэн'эвмиргык'эе нытвак'эн. Ыттри нын'ъонымытвак'энат. Ейвэл к'утырык рээн энмэч н'ытвыткук'ин. Ытлён ытвыткук к'эйвэ нымэчтэкигынн'эк'ин. Аны гатваленат, к'ынвэр ынан ыннэн к'опалгын эйминнин. Увэрачыко ёнэн к'опалгын.

К'ынвэр льэленръугьи. Ейвэлин тэкичгыт тэллэгъэт, ытръэч амынан кымгыт н'яэлгьи. Ейвэл'эе ивнин н'эвмиргык'эй: «Опопы чен'эр кымгыт мынинэгтын!»

— К'элюк'ым ии, мынинэгтын, мынрэк'уркын-ым! — иквъи н'эвмиргык'эй.

Ынк'о ейвэл'эе н'эвмиргык'эйин кэтэ йымнэнат ынкъам н'ытогъэ. Йөнэн увэрэн ынкъам рывэнтэннин. Рэск'иквъи ывэрачыкогты, ынк'о гатгалын'ионэн к'опалгын — эвын ытръэч нык'ачыппэгляк'эн к'опалгын.

Люур пипик'ылгымкын н'ыторьогъэ н'аргыногты...

— Иа'м ынкы нытваторэ? Тынмыткоркынэтыхы! — иквъи ейвэл.

Люур воск'ыгэн'гыпы к'олентогъэ ръэнунт:

— Вынэ ынн'э амьыка гымнин кымин'йт!

— Вынэ к'эйвэ вэнлыги тынмыткоркынат, к'ырым мылвавынат! — анн'энайпэты иквъи ейвэл.

— Аны титэ мывирэтгыт эрмэтийк! — иквъи воск'ыгэн'гыпы.

— Нак'ам-ым н'утри к'ынтогэ! — амъымн'ычвына э'йн'эвнин ейвэле.

Ынк'о н'ытогъэ нылгинымэйын'к'ин э'гпэпэк'ылгычын... Ивнин э'гпэпэк'ылгычга:

— Танъянвэпы винн к'инэгтэтги.

Ейвэл ынкы
э'гпэпэк'ыл
гычын

Ейвэл инэгтэтгүй танъянвэпы ынкъамрагтыгъэ. Ярак пыкиргыи ынкъам ивнин н'эвмиргык'эй:

— Мынк'амэтва, эткти тыгытъэркын!

Н'эвмиргык'эе рытэнмавнэтроолк'ылтэ.

Люур иквъи н'эвмиргык'эй:

— Иа'м ынръам гэръэлинет тэкичгыт?

— Таам, нэмэ рэк'ыркын? — иквъи ейвэл.

Нэгитэгъэн кукэчыкун — к'ытлыги, тэкичгын мэйн'этгүй чама мыкэтгүй... Качцараквъат.

К'эмиллуткугъэт. Йылк'этгъэт. Эргатык кыеквъэт. Иквъи ейвэл н'авмэргэты:

— Кита, к'ыёпатгэ н'аргыногты! Н'аргын вальыт рэк'ыркыт?

...Люур н'эвмиргык'эй к'улильыръугын:

— Вынэрай, нумк'эвэлеркылеръук'инэт!

— Вынэ эк'ыллэ к'ирэги — мыйпынат эвиръыт! — ивнин ейвэле.

Рэгъи ынпын'эвк'эй, ынкъам ыымнэнат эвиръыт ейвэле. Н'ытогъэ. Люур льунинэт: рэмкын амманан' нываляркылячак'эн омк'агты.

Ейвэле пиринин ырпэн'ы ынкъам пэнрыткогъэ омк'агты. Льунин ынан: янотыльын умк'этэ гамачпэчайвылен. Ейвэле пэнрынэн умк'ы. Янотыльын галянэн ейвэле, умк'ы ымы рэймэвнин, к'ымэк нэнайъок'эн... К'ынвэр йононэн ынкъам яалгыттайпы пириск'ыченнин. Эчти умк'этэ юуркынин, ейвэле кытрэлык ыплынэн — тымнэн. Эмтэйпинэн лыгэн ымыльэты ынкъам кытгынтырагтыгъэ.

Аны чит навочывпэнрын амрэнэвнан'a! Ейвэлк'эй вынэ гэгынтэвлин ярагты, умк'имтильын. Ынн'ин рыхкирэннин умк'ы ярак. Ивнин ынпын'эвк'эй:

— Эк'ыллэ к'ынвэнн'ыгын умк'ы!

...Үтръэч ынийивыт эйн'эвнинэт омк'атъолёнво. Иквъи ыипын'эвк'эй:

— Вынэ вэлер армачьеты к'ынльэтэтгынэт левыт, линлин', йигийт, лыгэн ымыльо к'эчейръыт.

— Вынэ лыгэн чик'ырым мынльэтэтгынэт, энмэч мургинэтроолк'ылтэ!

Люур рай етгүй энгататыльын ынкъам иквъи:

— Э'ми мургин умк'ульын? Кита армачьеты к'ылк'ытги! Ынкы ынан нэрэнрэк'эквыт эрмэчье, вэлер гыт омк'аэнэвнат科尔ъэгыт. Таам, мынэквэнмык!

Ынк'o кэргыпгъэ ейвэл ынкъам к'ытгүй армачьеты.

Армачыйн'a майн'ырак к'ача а'тчанэн, лылепыльымкык рээн. Эймэквъи ейвэлк'эй. Армачыйн'ын иквъи:

— Эви ынк'эн омк'энэвнат科尔ъын морыкы! Вынэ мыркычевын тымтагнэты!

Ынк'o иръытвигүй армачыйн'ын. Ынкы нытанн'ыткочак'энат лылепыльыт. Үтръэч ынин ынийивыт гэпин'эвлият... Люур армачыйн'ын иквъи:

— К'энапэнрытык, вынэ эк'ыллэ!

Аны лылепыльымкын иквъэт:

— Вынэ, ейвэл, к'ыпэнрыгын!

— Аны чамъам! К'ырым мин'этэтык! К'ыгитэ ынк'эн тэргычын! — иквъи ейвэлк'эй.

— Вынэ к'эйвэ! Иа'м-ым умк'ы иткэгъэн?

— Вэнлыги к'ыпэнрыгын! — иквъи к'ол лылепыльын.

К'ынвэр ейвэлк'эй лыгани'энайпыгъэ ынкъам пэнрынэн армачыйн'ын...

— Этъым, тынмыркынэгыт — иа'м-ым энапэнрэ тэн'эк'ылк'ылкэ, ынн'ин вальык'аегыт! — к'улильыръугын армачыйн'ын.

Ейвэлк'эе пэнрынэн ынкъам пиринин армачыйн'ын мынгэпы... Аны о'тчой гэтэйкэвлият! К'ынвэр ейвэлк'эе армачыйн'ын мынгымчаткойвынэн ринтык.

— И-ии, вынэ энанмыркын! К'инэтрилги! Мэчынкы! — к'улильыръугын армачыйн'ын эмтъыле.

— Како, мытив нэрмэйгыт, к'ытлыги ванэван! Ээ, виннин мэчынкы, ратанн'авн'эн! — иквъи ейвэлк'эй.

Ынк'o паагъат тэйкэвкы. Иквъи ейвэл лыляпильэтэ:

— А'мын, мытив нэрмэк'ин, к'ытлыги нырулк'ин, на-к'ам нытэрмэчын'к'ин! Ынн'ин вальыторэ — нытэрмэчынтури!

Ынкъамрагтыгъэ ейвэлк'эй.

Ынк'оры мэчынкы гэтэкичгэ гатваленат ытри н'эвмиргык'эй, мин'кыри к'ун умк'эт нэнанмык'энат ейвэле чама нивиник'ин.

К'ынвэр мэйн'этгүй ейвэл, пытк'ылым эрмэквъи ынкъам н'автын'гъэ. Н'эвмиргык'эй въигъи. Намайынлягъян.

Ынк'o к'онпы нымэльэв гатвалыатлен ейвэл гэн'эвъэнэ, пэнин нымкъэв нэнанмык'энат мэмьлтэ ынкъам к'утти гынникыт. Ынн'ин гэвирэлтин эгпэпэк'ылгычын яйвалк'аесты эрмэтвик.

Н'ГЫТ ҮНКЬАМ СЕЙВЭЛК'ЭЙ

нмэн, еп тэлэнъеп колё ёо гатвален! Нак'ам амк'ынъычо колё ёо, үнкъам ан'к'ы уйн'э эгынниккэ. Үмьльеты варат гэкитувъиткулин чама гэченувъиткулин. Үтръэч чавчыват гэегтэллиниэт.

Үтръэч н'ирэк' ярат ан'к'альэн гэгнулиниэт. Яатрак нытвак'энат н'эвъян үнкъам у'вэк'уч. Үттэйётрак гатваленат н'ыроргарэ — ытлыгын, ытля үнкъам нэнэны, еп н'ырангэвэльян. К'ынвэр въигъэт үмьльо, амынан пэллятгъэ нэнэны.

Быныkit въигъэт үнк'энат, энаалья наёпатын'н'огъян нэнэнк'эй, н'ятачак'эн ытлён въильян. Үтри нив'кинэт:

— Мачынан нывъигъэн, лыгэнитык гынрыру лын'к'эв!

Нак'ам ытлён амк'ынъычо нылёвых'эн ытльайпы, алымы ытля тэлэнъеп гэвъилин. Нак'ам лёльот эмк'ынвулк'ытвиk ныйыръэтк'инэт үнкъам ээкэт нынлетк'инэт эвьир эмичэ ныйыръэтк'инэт. Колё бынык омом! Нак'ам энаалья ныепатк'эн, нив'кинэт:

— О'тчой эвъикыльин!

Н'инк'эй-ым амк'ынъычо аммайын'кы нынъэлк'ин, к'ынвэр ралкойпы пэглян'н'огъэ.

К'ынвэр мэйн'этгъи. К'ол итгы инъэ чен'йтэ кьеvыс-к'ычетгъи: эвьин чоттагнэпы к'ынур рай ыттэйт нылэй-вых'инэт. К'ытлыги, үнк'эн и'гыт. Үнкъам нивын и'гэ:

— А'мын како, гыт мэчычъу ратомга ныёпатэгыт въильигыт, нив'кинэт: «А'мын како, о'тчой эвъикыльин!»

К'ынвэр к'улиникэк н'инк'эе ытлыгын ривлынин рок'a-

леты үнкъам эвиръыт йыннинэт, үнк'оры ымын' ытльэн йыннинэт эвиръыт үнкъам йымэнэнат ээкэгийт.

К'ол итгъэт вулк'ытвиk нэмэ рай ыттэйт етгъэт үнкъам нивын:

— Таам, а'мын к'ынтоge! Мэчынкы эвиръыт кыкватгъят! Үнкъам эвьир рантогъа, а'тав к'араттагэ, а'тав к'ивиниги. Эвьир гынин ратомгыт ривн'ыт: «А'мын мынвинрэттыт!» — к'иквынэт: «А'мын, к'ырым вынэ!»

— Ээй!

Н'инк'эй н'ытогъэ үнкъам к'ытгы мъэгыргык рымагтэты. Үнкы тымнэн үннэн унъэл үнкъам мэмэл. Рагтыгъэ н'инк'эй.

Үмьльо э'мэннинэт ярак тыттатгыргэты, нак'ам нылвавк'эн тыттэтык. К'ынвэр н'инк'эй к'ъочаткогъэ: «Нак'ам тэлвавыркын!»

Люур етгъэт ыттэйт үнкъам нэвирэтын. Үнк'о энаальэн н'эвъян икв'и:

— А'м вынэ мынвинрэтгыт!

— Вынэ үнн'э! Э'тки гым торгынан нэнаётторэ въильигым! Энмэч к'ырагтытык! Мачынан амгыннан трэмгичрэтыркын.

К'ол итык нэмэ вулк'ытвиk ыттэйт найъогъян үнкъам нивын:

— Аны ытлыгыт к'ынлегынэт — янор ытлыгын, үнк'о ытля. Эвьир нэмэ энааралья нэриквьт: «Вынэ мынвинрэтгыт!» — лыгэн к'ивыркынэт: «К'онпы к'ырым! Энмэч к'ырагтытык!»

Үнк'о эргатык кьеvкы, ытлыгын лыгэн волвакы имтиин, үнк'о ымы ытля лыгэн э'птэ к'ынур ытлыгын имтиин.

Эвьир н'инк'эй амк'ынэргатык арман' нынъэлк'ин, к'ынвэр колё лыгэрмэкв'и.

Үнкъам үнкы ыттэйт нивын:

— А'мын, к'ол эмн'олык к'ычгичивэтыркын яара, үнан моргынан мыйтранвэтгаватыркынэгыт. Үнк'эн гыт майн'анма моргынан гынин ээкэт нинэнынлевмури. Мури — к'онъячгынкэнаморэ.

Үнк'энат, к'ытлыги, и'гыт.

К'ынвэр ыттэйт нивын:

— А'мын, к'ын'автын! Н'анк'эн чавчывармачьэн н'ээkyк к'ыматаск'эв!

Иквый н'инк'эй:

— А'м, чамъам!

Ы'ттээ нивын:

— А'м, вынэ мэчынки!

— А'м, эвир-ым торгынан!

Эргатык инъэ ы'ттъыт етгъэт. Ынкы ымы ръарк'ат
ымы оргоор. Ынкъам ынк'эн н'инк'эй эквэтгъи, н'авты-
н'ыск'эквъэ. Тыляма ы'ттээ нивын:

— А'мын, н'утку варкын нымным колё нывэймэнк'ин.
Гыт итык колё лыгэн нылгинитэн'ъэв ратвагъа ынкъам
мури ымы колё мытръэнк'эвы к'амэтвак, энмэч мытре-
въену.

К'эглынангэт пыкиргъи. Эвын ыннэн яран'ы нытва-
к'эн. Ынн'атал колё нывэймэнэтк'ин!

— А'мын, етти?

— Ии, вынэ тьетык!

— Како а'мын, мэн'к'о етгъи?

— Вынэ гым колё ыяальэгым!

— Ээй, вынэ эк'улпэ к'ырэск'икви ынкъам к'ык'амэт-
вагэ! К'эйвэ этык гынин ы'ттъыт к'ырым въенук н'ян-
к'этинэт?

Н'инк'эе ивнин:

— Вынэ к'ырым н'янк'этинэт.

Нэрэн'этинэт ы'ттъыт. Ынк'о виин лыгэн рэнмыгин-
ки н'ялгъэт. Ынк'о ыылк'этгъэт.

Кыеквъэт. Н'инк'эй н'ытог'э. Эвир и'гыт ынкы лыгэн
рымумкылевнинэт, ынк'о эквэтгъи.

Тыляма ы'ттээ нэмэ нивын ытлён:

— Н'утку варкын нымным э'ткин'. Энмэч гыт рэгытъ-
эты ымы мури мытрэгытъеты. А'мын, мачынан! Ынан
моргынанчик'ай к'ол ымыльын аймак мытрэн'ылин'ын
ынкъам ымы мури мытрак'амэтва.

Люур пыкиргъи. Эвын э'ткин'ыт. Ытръэч иквъэт:

— Уйн'э мури эрэн'кэ!

Ивнинэт:

— А'м, мачынан рылго нитынэт!

Ытръэч киткит к'амэтвагъэ ынкъам ыылк'этгъи. Лы-
гэн ыылк'этгъи н'инк'эй, ынкы этынвят к'амэтвамгогъят

Люур рай пыкиргъэт ы'ттъыт ынкъам нэнъылигъэн к'о-
ранмын. Нивын ы'ттээ н'инк'эй:

— А'м, к'ык'амэтва! Тъэр так'яно рэлгын'ынэт?

— А'м, вэлер ыннэн!

— Ээй!

Люур моогъат увик. Нивын:

— А'м, вынэ к'ык'амэтва!

Ивнинэт н'инк'эе:

— А'м, вынэ, этлы!

Вэты к'эйвэ н'инк'эй к'амэтвагъэ. Ынк'о эргатык кы-
еквъэт, н'инк'эй нэмэ эквэтгъи. Ынк'о к'ытгъи н'алвы-
льяты этын — н'элвил галгэнмыткойвылен ы'ттъэ.

Тыляма ы'ттээ нивын н'инк'эй:

— Н'утку мытрайон'ын нымным, ынкы тъэркинэт
к'аат, ытръэч мытлын'эн. Ынкъам эгыткэнайпы, моры-
кайлы акватынвэпы, н'отк'эныргэн ытлыгын ганмылен,
н'элвил нэткун — ытръэч мытлын'эн нэнгнувынэт к'о-
рат. Ынк'эннат ытръэч н'ирэргэри н'ялгъэт — ытля ын-
къам экык.

Эчги пыкэрын'н'огъэ, ы'ттээ нивын ытлён:

— А'м, н'утку к'ыткiv!

Н'инк'эе ивнинэт:

— Ытръэч-ым трэнк'эювн'ынэт.

Ы'ттээ нивын:

— Ынан и'ырак' к'орат мытрэрэн'ынэт. Н'ырок' ай-
макыт мытрэн'ылин'ынэт, ыннэн так'яно к'ылгыгын.

Н'инк'э-ым ивнинэт:

— Ымыльо к'ынъылигыткы!

К'ол ы'ттъын иквъи:

— Вэлчин, лымн'э к'утти мынрэтынэт ынкъам чама
мынынкэгытревынэт ынкъам мачыргынан нувъиткунэт.

Эчги пыкиргъэт, ы'ттээ нивын н'эвъэнйыръын:

— Эргатык ынк'о нарагтыгыт — ымэн, ынн'э авалём-
ка. Ынкъам торгынан к'ылгыгыткы н'элвил.

Эргатык кыеквъэт — ы'ттээ нивынэт:

— Н'оонрэ к'ыялгыгыткы! Мури рагтэты мытранта.

— Ии, вынэ н'энрилы мытрэлк'ытгъэ.

Ынкъам нивын н'инк'эй:

— А'м, игыт н'утку нурэк'ин нымвытгыр — н'ирэк' ны-
кирит ымы н'ирэк' ы'лён'эт тыляёл'ыл.

Н'инк'эй эквэтгъи. Н'ирэк' ныкирит ынкъам н'ирэк'
ы'лён'эт яанэнат. Ынк'о пыкиргъи нымныык. Энмэн ы'т-
тывётрак эрмэчын нынымытвак'эн. Н'ытог'э эрмэчын:

— Како, мэн'к'о етгъи?

— Вынэ ыяайшы!
 — Таам! А'тав мынымго! Янор рэк'э мытритгъэ?
 — К'оо!
 Ынкъам эрмэчье ивнин:
 — Этьопэл янор пойга, ынк'о мынраачвын', ынк'о.
 рым мынтэйкэв!
 Ынкы ы'ттээ ивнин н'инк'эй:
 — Ынан гымнин увик к'ыйлыгын.
 Н'инк'эе ы'ттъыт яракрынэ рамэчавнэнат. Ынк'о
 моогъат пойгыльятык, нак'ам ынкы нымкык'инэт о'ра-
 вэтельята умэктгъэт. Люур н'инк'эе кагынмэпы пивнин эр-
 мэчын. Иквьи эрмэчын:
 — Еп эплыткукэ! Лымн'э мытраачвын'ы! Энмэч к'ы-
 тэнмавыркын!
 Н'инк'эй иквьи:
 — А'мын-ым, ынн'ин!
 Эрмэчье ивнин:
 — Нак'ам мынлеркын!
 Ытри н'ирэргэри рачвын'акватгъят. Нэмэ н'инк'эе пэ-
 чайвынэн. Ынк'о эрмэчын пыкиргьи. Ивнин эрмэчье:
 — Колё! Чен'эт гэетигыт! Таам, вынэ мыныплытку!
 Мынтылымык! Ынк'о энмэч мынтэйкэв!
 К'ынвэр моогъат тэйкэвкы. Ынкы нытвак'эн колё ны-
 мэйн'к'ин уттуут. Эрмэчье ивнин:
 — Вай-ым гымнан н'отк'эната нэнанмэгым!
 Н'инк'эе ивнин:
 — Ээй!
 Н'инк'эе нэмэ ойн'эмтэнэн ынкъам ивнин:
 — Тиквъэк', гынан н'отк'эната нэнанмэгыт о'равэ-
 льят?
 Эрмэчье ивнин:
 — Аны ванэван!
 Нак'ам о'равэтельяата нивын н'инк'эй:
 — К'эйвэ! Лыгэн ынк'эната нэнаркыплык'энат!
 Н'инк'эе ивнин:
 — Вай-ым, тынмыркынэгыт!
 Лыгэн ынк'о кыплынэн эрмэчын. Тымнэн.
 Ынк'о н'ээкык ынин матанэн. О'равэтельяат иквъэт:
 — А'мын-ым, игыр тымн'эмэн'кырэ к'ыляйвын'н'огэ,
 лыгэн гыныгчимгъутэ!
 Ытрец лымн'ыл.

Рорат

P

орат ганымытвален гэн'эвъэнэ. Ытрец н'ирэргэ-
ри ганымытваленат. Пэнин у'вэк'уч ылвэгили-
лын, нак'ам нылгэнымлык'эн. Вынэ итык ылвилю нэ-
налгэнмыткок'эн.

К'улинник'ым нэмэ ынн'ин ылвэгилигьи Рорат. Ын-
рьам волк'ы гэлелин. Эвын рагтыгъэ — уйн'э н'эвъэн.
Аны ынрак' гакапчачавлен тумгык'эй Рорат; вынэ вай
э'ми н'эвъэн? Энаарэрын'огъэ лымынк'оры, вынэ уйн'э,
льук нэналвавк'эн. Ытлён нак'ам лымынк'оры нылэйвы-
к'ин. Чемгъон'н'огъэ Рорат. Ытвых'айтыкынык эквэтгыи
лыгэн гынонэты.

Аны о'тчой гэлелин гынонэты. К'ынвэр йөнэн нылги-
нымэйын'к'ин ан'к'ы. Вынэ ынкы галгоратвален. Аны ы'т-

вык'эй нинэлгининтыск'ивк'ин эйычгитэ. Вачак, ванэвацнатчатын Рорат, мин'кыри к'ун ытлён пытлин'ыльу гатвален.

Тъэр яанэнат гивин'ит мэмлыйтынык, к'ынвэр нэмэ нылгинитымгык'ин ан'кы йөонэн. Аны лыгэн ымын' лыгэяякэнат э'йн'эт галгэн нэнавалёмк'энат. Вынэ нак'ам колё лыгэмыхгалгальын...

Нычимгъук'ин Рорат: «Ээт, аны ръэмин'кыри титыркын?» К'эйык'ин лыгэн тылегьи ынръам эргыръокыльэн ан'кы йөонэн. Вынэ чама Рорат айылгыкыльэн. Тан'эр гыръока нытвак'эн, тан'конпы ытръеч нэргүййелгатк'эн. Үнк'эн рымагттынэн эргыпиййелгылк'ын, ынръам райтэн'вуск'ымчыку тылян'н'ой. Лыгэн к'ынур илкэ нылек'ин.

Люур рай ыяа вытрэгти мачык'эргык'эр. Аны нылек'ин Рорат, нычимгъук'ин: «Үнръам эплеэн мин'кыри вальын ан'кы тыйъоркын?» Пыкэрын'н'огъе н'энри. Вынэ эзыр вай гынмылкинэк майын'кы нъэлгии мэчык'эргык'эр.

Пыкэрын'н'ой н'энри. Аны тан'вэнъым вынэ лыгивтылетэ нырин'эмъетк'ин гатле. Нак'ам лыгэн к'ынур ээек к'ача, лыгэн к'ынур мэчык'эргык'эр нычелык'эн.

Н'оонрэ к'эйык'ин тылегьи Рорат. Үнръам н'энку льунин нывэн'ыткүк'ин мимлык ыпэ вальын, нак'ам нылгинийк'ъэв, к'ынур лыгэн йыкыргын. Үтръеч, ынн'атал нылгинимэйын'к'ин.

Аны нак'ам гатле ныкамэйгатк'эн нылгинимкык'ин. Лыгэн галгат камэплыт科尔ыт ныпэнрыткок'энат ван'ыт科尔ыйн'эты. Чымк'ык нырмагтыхык'энат, чымк'ык-ым, ел армагтыха, йыкыргыйн'а нинэчвик'инэт гынунэтэ. Нылгинимкык'ин ынн'ин нитк'ин гатле. Э'квиргъам мыкычыт нырмагтыхръок'энат. Лыгэн-ым тораан'катыльын йык'ыргын галгата ныпэнрык'эн. Вынэ галгамкычын нывлтьэв ныпэнрыткок'энат ынкъам чама ынк'эната ытры йыкыргычга нинэчвичтук'инэт.

Үнкы чимгъугьи тумгык'эй Рорат. Тэвэнан'к'агтэ чьон-ныпэты э'левнинэт. Аны люур вай рин'эгьи, янор мэмлыйтына, к'ынур ёкваё. Аны вэнъым ныйыхык'ытчок'эн рэн'алк'ытэты. Үнк'о гырголягты рин'эгьи ы'твык'айыткынык. Аны нылгиййерин'эмъетк'ин ы'твылык'эй! Үнк'о вакъогъе ы'твылык'эй мэмлыйтынык. Иквъи: «Иик, аны н'ян, вэчым к'ун тырмагтыхъя!»

Үнк'о рэн'атантэнмын'атгъэ, рин'эгьи. Аны н'ян гакамэйгатлен ынкы. Үнк'о тораан'катыск'эвылын пэнрынэн. Вынэ рымагтыхъя! Аны н'энку лыгэн к'ынур ээк нынлетк'ин, колё нылгэк'эргатк'эн.

Үнк'о нылек'ин рымагтэты Рорат. Нак'ам ы'твык'эй ынин ныпнылюк'инэк'эй! Люур н'оонко вытрэгти гычурмын. Ел ыяа. Иквъи: «Иик, аны, вэчым тыпкиргъэк гычурмык». Нылек'ин рымагтэты. К'ынвэр эзыр пыкэрын'н'огъэ гычурмык. Энмэн лыгэн нычелгатк'эн нутэск'ын.

Пыкиргъи. Н'ыпэгьи. Нытлепыткук'ин гыролмакы. Аны йык'к'ай-ым нылгитымгэтк'ин. Үтръеч нэмэ галгэн э'йн'эн нэнавалёмк'эн. Үнк'эн нутэск'ын нэмык'эй лыгэн к'ынур н'уткэкин. Үмы нытирикининик'ин.

Үнкы ы'твъэт пэлянэн ынкъам амнон'ты к'ытгъи. Люур н'оонко яран'ы вытрэгти. Үнкыри к'ытгъи. Үнкы пыкиргъи. Пынлёнэн авынралья:

- Мэн'к'окэнайгыт?
- Вынэ вай, э'тки ыяакэнайгым!
- Элымн'э, вэчым ръэнут гатымн'эвлен тургин?
- Вынэ ванэван, — нынн'эк'эн к'лявил.

Люур аплёрратвака вытрэгти ынин н'эвъэн. Аны гэлгичен'ыттэтин н'эвъиск'эт ынкъам эзыр ы'вэк'уч. Рыпэт н'эвъэн эмчен'ыттэтэ гачьойпылен. Үнк'эн льунин авынралья, нычимгъук'ин: «Этъым вай, н'отк'эн к'лявил етъильу итыркын ыяайпы. Үтлён илэ н'авръэтгыпылын».

Үнк'оры к'лявилчын'ын иквъи:
— Иик, а'мын-ым вынэ мынувичвэимык! Эвын-ым овчватынво етгъи!
— Ии, к'элюк'ъым!
Н'эвъэнэ ы'вэк'уч ивни:
— Тыттэн'эт вэрин, ынрак' ытлён иа'м етгъи? Лыгэниятыхык наарнмыгыт!
— Вынэ мачынан, мин'кыри к'ун иа'м нэнгынтэвэтгыт, лыгалмын вэлвальэгыт!

Энмэн увэчымгогъя. Ивни к'лявилчын'а:
— Иик, н'отк'эн-ым вай овчывк'аплын'ын!
Үтлён-ым ынк'эн гатвален к'ытлыги кальайно. Үнк'о йытонэн гагтымотлыкыватлен к'аплычын, вынэ лыгэн тан'ковлёкы вальычын, нак'ам нылгинимэйын'к'ин ынкъам нылгэнэтчык'эначгын. Үнк'оры к'аплывэчватымгогъя.

Ивнин кальайн'а:

- Иик, аймын-ым, янор гым к'энавылгыпгэ.
- Вынэ янор гым, мин'кыри к'ун гымнан гэмо.
- Ээй, вынэ элымн'э!

Нак'ам канрак'олейн'ын...

Ынк'о вай вылгымнэн кальайн'а. Вачак', вэнлыги пи ринин выквылгын. Лён'ынма риннин. Ынк'о ивнин:

- Ээ! Китъам гынрак' мывылгыпгыт.
- Ээ!

Ытри нытвэтчватвак'энат ыргичгу мачьяя. Вылгымнэн о'равэтельата, ынрак' вай рыптыкэвнин. К'ымэк-ымрыэт мынгымлянэн. Энмэч-ымрыптыкэвки, рытирилини к'аплычгын. Вынэ ынк'эната э'тки гагтывылгыплен. Ынк'эната к'эпле к'ымэк нъынмыркынэнат эвир итык амчытвэкэянивт.

Ынк'о паагъат к'эплюовичвэтык.

Кальайн'а ивнин:

— Таам, э'тки тылваквут тымык, ынрак' элвэльин мынытчыгъэн.

Ыннин итык пылтыкугъэт, ынрак' элвэльин нэтчыгъэн. Кальайн'а ивнин:

— К'ипин'куги гырголягты ынк'ам к'эрэти э'ннык'алетлы.

— Оок-какомэй, вынэ к'ырым! Вытуу янор гыт, к'инэнийгүлекви. Янор гыт тан'к'онпы ыннин к'итыркын ынк'ам ынк'о гым.

Кальайн'ын пин'кугъи гырголягты, ынк'о э'ннык'алетлы иргъи. Эвын гитэнин — нутэск'ык иринэн'у гатан'амэчтлен. Ынк'о о'равэтельан икв'и: «Оок-какомэй, чамъам гым ыннин тритгъэ».

Эчги к'ээк'ынук'эй вак, люур н'оонк'о чыпъынтохъэ, нак'ам аны нотаск'ычыкогты гэччыпъэтлин. Ынк'о вай ивнин:

— Ээ, вай гынрак' ыннин к'итги!

Рорат гэпин'кулин гырголягты. Аны нэмых'эй ыннин гиттин. Нэмых'эй н'оонк'о чыпъынтохъэ. Нак'ам вэнъым, к'инур мимлык, ныччыпъэтк'инэт. Ымы чыпъынтонан'о нутэск'ын нымн'ытатк'эн.

Ивнин:

— Иик, ынрак' элвэльин мынытчыгъэн!

Н'осирэ нотагты к'итгъэт. Н'энку нытвак'эн нылгини-

мэйян'к'ин энмичгын. Нак'ам лыгэн к'антаквыйт科尔ычгын гытолын'кы, нак'ам ынкы тан'амэрвэты валыт выквывт.

Ралегъэ кальайн'ын. Ынн'атал эвъицыльин выквыйт科尔ык'улек. Ынк'о нэмэ тыттэтгын панэнагты. Нак'ам к'инур рыратылк'ыеквэ, алымы к'инур уттуут рыптывальян энмээм.

Ынръям Рорат ралегъэ. Ытръяч өлө нылгэпок'ытгагтыкоръок'эн. Ытри н'ан ныралечетк'энат н'ырэти. Нэмых'эй эвир ыныгмил ралегъэ. Нэмэ лывавнэн.

Ивнин:

— Китак'ун ынрак' н'оонк'эн энмээм мынытчыгъян! К'ытгъэт н'энри. Ырак' ынк'эн энмээм кыткалетлы валын. Икв'и кальайн'ын:

- Китъам ынрак' н'утку мынувичвэнмык!
- Ээй! — нэночк'эн.

Ынк'о йытонэн выквылгын, к'инур о'равэтельак'ай, на-кам тэгнилгык'ин, нылгинитчык'инэх'эй, нак'ам нылпильюк'ин. Ынръям н'ан ринтынин мэмлеты, эрэттылельян-ым пэнрынэн. Эннинк'атлетлы эрэтгын лыгэн авэтивак' мэмлеты энмыс'эпы. Ынк'эн энмээм лыгэн мимлык ынэвалын. Нак'ам ан'к'айн'ын ынкы! Вынэ колё нылгэйчигитк'ин, мин'кыри к'ун ынкы лыгэн н'ан эйычгитэ нэнаркыплык'эн энмээм.

Ынк'о вай, люур этъок'айк'ын чыпъынтохъэ. Етгъи нэмэ лыгэн вэтгыры. Эвын нинэнрык'ин гынмылкин ринрё выквью'равэтельак'ай.

Ивнин:

— Ээ, гынрак' ыннин к'итги!

Пириинин выквылгык'ай, ынк'о ринтынин мэмлеты. Вынэ вай пин'кугъи Рорат нэмых'эй мэмлеты. Лыгэн гыткат о'равэтельэн лымынн'ин гъэлтыкүлиниэт.

Ныкоргавк'эн кальайн'ын. Вынэ энмэч нылгитэн'ыткук'ин: «Ыи-а-а-а! Ыи-и-и-и! Ыо-о-о-о!» Тан'амалван' нытэнн'ыткук'ин. Нив'ин: «Ынн'атал-ым эти игыр тынмын!»

Ынк'о лыгэн аплёратвака чыпъынтохъэ Рорат.

— Ы'мто, — нымн'ылек'эн, — а'ткэвма тытэйкын?

— Ванэван, нымэльэв, — тэгнунтымъэв нив'ин кэлы.

Ынк'о ивнин кальайн'а:

— Вынэ к'ун э'тки тылваквут икумин'кыри рыхык. Ытръяч амынан нъэлгъи аяака рачвийгыгын.

— Элымн'э, ытръяч ынк'эн? Вынэ эвэр аны эк'ылпэ
мынъяагъан!

Эквэтгъэт лыгэн ынк'оры рачвын'ынвэты. Аны гора-
рачвынленат! Нак'ам ыныгракэн ваны вэнъым лыгин'эй.
ыткульын гролмакы.

Вынэ вай к'ынвэр пэлятын'н'огъэ кальак'лявыл. Эн-
мэч лыгэн к'ынвэр тан'авынтылягты пэлятгъэ.

Ыттъёл пыкиргъи о'равэтльян. Ынк'о вытку вулк'-
ытвик пыкиргъи кальак'лявыл. Эвэн галгэрочгыплэн
пыкиргъи. Пынлёнэн:

— Ако на'м ынрак' рочгыгъэ?

— Мин'кыри к'ун э'тки эвэн нылвавэгым кытгынтатык.
Оо, како мэй, вынэ э'тки нинъигыт, а'тав-ым нын'авръэт-
гылэгыт! Олопы к'эквэтгытык ярагты гэн'эвъэнэ, мин'кы-
ри к'ун, чен'эр тылваквыйт икумин'кыри рытык.

— Элымн'э, лен'ытэк' энмэч мытыплыткумык увичвэ-
тык?

— Ии, к'элюк'-ым. Энмэч к'эквэтгытык эк'ылпэ!

— Ээй, вынэ эк'ылпэ мынэквэнмык ярагты!

Ынк'о эквэтгъэт ярагты гэн'эвъэнэ. Ынкы напэля-
гъян кальак'лявыл. Ытвыйк'эйык н'элк'иквъэт ынкъям
эквэтгъэт ярагты.

Нэмэ-ым ынн'ин нылгурэтылек'инэт ытвильык'эгти.
Ынк'о пыкэрын'огъят ван'ыткойн'ык. Лыгэн еп ыяайпы
напэнрыгъян вэн'ыткульын. Ынкы-ым рымагтыгъят, ын-
к'о пыкиргъэт ярак. Ынкы нымытван'н'огъят нымэльэв.
Ытръяч.

Валвыйн'ын ынкъам о'равэтльян

нмэн к'ол чавчыв ыннанраты нынымытва-
к'эн. Ынкъам к'ол рынни н'элвил пэнры-
нэн и'гэ. Ынкъам к'утти к'орат тымытконэнат.

Эргатык этын к'ытгы н'алвильэты. Эвэн валвыйн'ын
и'кырэрый нэвийк'ин. Ынкъам к'лявыля ивнин:

— А'мын гыт колё ачемгъокэйн'эгти, лыгэн льоё рур-
кын! Иык'к'эй яральэты нъынльэтэтынэт!

Лыгэн ынн'ин ивыплыткунин, валвыйн'ын кытгырго-
лягты рин'эгъи. Ынкъам к'лявыл эквэтгъи ярагты. Люур
ёо'рьогъэ ынкъам к'лявыл тымн'эквъэ. Люур льунин яр-
аны ынкъам етгъи. Люур валвыйн'а лыгивэймэну лыг-
нин, н'эвъэн ивнин:

— Эк'ылпэ к'ынк'амэтвав о'равэтльян!
К'амэтвагъэ. Ынк'о вулк'ытвигъи. Валвыйн'ын ынкы-
ым иквъи:

— А'мын вынэ к'элюк'-ым рэмкыльын мынильэтын.
Люур валвыйн'ын ильтукгъи ынкъам нивк'ин вал-
выйн'ын эльбокома:

— А'мын гым ачемгъоқэйн'эгым, йык'к'эй нананагты траграгтан'ынат!

Ынк'o к'лявыл кыеквьи эмк'ивъетэ, эзын н'аргын нытвак'эн. Энмэч кэргымма гылгын нык'итык'ин. Энмэн ынк'эн валвыйн'а гэтэнымчен'лин.

Ынк'o нак'амлым ымын' пипик'ылгыт ванэван нынмынэт.

11

Эрк'ук' нынымытвак'эн ан'к'ачормык ытръеч гэн'евъэнэ. Нэрк'ук' нивиник'ин ынк'ям иэнанмык'энат ръэвыйт. Ынан ръэвыйт нинэпирик'инэт н'ирэк' лыгэн н'эрэмнынга.

К'ол итгъи нэрк'ук' иквъи н'авъанэты:

— Вэчым игыр гыныкы рэенн'ыт н'энк'айн'ытальыт. Н'евъэнэ ивнин:

— Ынн'эм лыги лын'ыркынэт, эквэркын эвэнэнвэты. Татлыгнэн ы'вэк'учите:

— Ии, тэквэркын. Эченур эвир рэквэнн'ыт, лыгэн нивлык'ин уттуут к'ынпыгын ынкэгийт, мин'кыри рэквэнн'ыт ынк'энат.

А'мын-ым эквэтгыи нэрк'ук' эвэнэнвэты. Люур тиркытир эйпүткугъи... Лылелгъи н'эвыхск'эт — люур льунинэт н'ирэк' тилмыйт... Ыргынан никвъян н'эвыхск'эт:

- Э'ми гынинэт эккэт?
- К'ырым мыйтынат! — ивнинэт н'эвыхск'этэ.
- Эк'ыллэ к'ытыгынат, э'митри! — никвъян тилмэ.
- К'ырым! Гымнин уйн'э иэнэнэт! — иквъи н'эвыхск'эт.
- Вынэ варкыт! Моргынан лыги! — никвъян тилмэ.

Нэрк'ук'
ынк'ям
тилмыйт

— Нак'ам-ым к'ыльугыткы э'митри! — иквъи н'эвьск'эт.

— Таам, к'ытвыгынат э'митри, к'ынвэр гыт ымы мыт-рэнрин'эквыйт ынкъам ынк'оры мытрэнэрэтгыт! Лыгэнитык рэвьигъэ! Валёмгъэ? — никвъян тилмэ.

— К'ун к'ыльугыткы торгынан, к'ырым гымнан мый-ылтык гымнин нэнэнэт, мачынан гым к'энанмытык! Валёттык? — ивнинэт н'эвьиск'этэ.

— Мытвалём! — иквъэт тилмит ынкъам нэлк'ырирынэт нэнэнэт.

Нэльунэт... Лыгэн н'ирэк' нэнэнэт нэймитынэт н'ирэнлен'у ынкъам эквэтгъэт. Лыгэн янор ырык гролмакы грулмыгъэт, ынк'о тылейык'этэ итгъэт...

Ынк'о ы'вэк'уч вулк'ытвик пыкиргъи. Эвян н'ирэк' ръэвыйт нинэнрык'инэт. Ынан льунин н'эвъэн нытэргатк'эн. Ивнин:

— Иа'м тэргатыркын?

— К'ун вай тилмэ нэнэнэт ниткэнэт! — иквъи н'эвъэн.

Ынк'о ыылк'этгъэт. Эргатык кыеквъэт — ивнин ы'вэк'учитэ н'эвъэн:

— Мин'кэгийт-ым эквэтгъэт?

— Н'аан-ым, н'оонк'эн уттынпын ынкы! Янор кавральягъят, ынк'о вэтгатгъят, — татлыгнэн н'эвъэнэ.

Ынк'о рин'эгъи нэрк'ук'. Э'птэ ынкы гролмакы гэрийн'эмьетлин нэрк'ук', ынк'о гырголятгъэ...

Аны о'тчой гэлелин нэрк'ук'! К'ынвэр льунин нымным ынкъам к'ытгын ынанъяатльагты. Рэск'иквъи. Люур никвъян:

— Мэн'к'оры ети?

— Вынэ ыяальэгым! Ванэван гымнин эккэт к'ыльугыткы? — ивнинэт нэрк'ук'э.

— Вынэ к'эйвэ! Вай рымагты варкын нымным — ынкы варкыт! Тилмэ гиткэлинет! — никвъян авынралья.

— Вынэ а'тав мэквэтгъэк! — иквъи нэрк'ук'.

— Вынэ мачынан, чен'эр тывъиркын! — иквъи нэрк'ук'.

— Вынэ мачынан, чен'эр тывъиркын! — иквъи нэрк'ук'.

— Вынэ н'ан гытгычормык варкыт н'ирэк' ылвэт. Ынк'энэт ылвэт гэмгэмикинэ тымык нэналвавк'энэт, — иквъи авынральыкэн к'лявыл.

А'мын-ым эквэтгъи нэрк'ук'. Люур, к'эглынангэт, льунинэт гытгычормык н'ирэк' ылвэт... Лыгэн киткит левыт ръурэвэннин — ылвэт гынтэквъэт. Гынтэвильыт нэрк'ук' э пэнрынэнат ынкъам тымнэнат.

Нэмэ эквэтгъи рымагтэты нэрк'ук'. Инъэ льунин нымным. Пыкиргъи. Ынанъяттыёлрак рынниэт ылвэт, ынкъам ытлён ынанъяатльак атчыгъэ...

Кыеквъи тилмитил ынкъам льунинэт ылвэт въильыт.

Иквъи:

— Како микинэ тымнэнат ылвэт алымы уйн'э мэн'ин?

Ынк'о ымыльо кыеквъэт. Тилмитил иквъи:

— Вынэ мыным'имык!

Нэрк'ук'ин эккэт ынкъам тилмин чеэкэй овэчватын'иогъяат. Лыгэн ымыльо к'ытгъэт мын'эрагты. Нэрк'ук' э эймининэт ынин ынкъам тилмин нэнэнэт... Вынэ ярагты гэрин'элинэт!

Пыкиргъэт ярак ынкъам йылк'этгъэт. Эргатык кые-вык, люур кытыйгырьогъэ, ынкъам ныкиргъэт тилмит... Тилмит иквъэт:

— Э'ми мургинэт нэнэнэт?

— Н'отк'энат! — иквъи нэрк'ук'.

— К'инэйылгытык эк'ылпэ, к'ынвэр транмынтык! — иквъи тилмитил.

— К'ырым мыйылгыт, мачынан к'энанмыгэ! — иквъи нэрк'ук'.

— Вынэ эй-ым мынмарав! — иквъи тилмитил.

— Эвир торгынан, к'ырым гым мъэнк'этгъэк мара-вык! — иквъи нэрк'ук'.

Иквъи тилмитил:

— Уйн'э н'утку чымче амыс'ыгытгыка?

— Вынэ к'эйвэ варкын! — иквъи нэрк'ук'.

— Мынылк'ынмык н'энрилы ынкъам мыныткучтын гытгын амвааралета! — иквъи тилмитил, ынкъам к'ытгъэт ымыс'ыгытгэты.

Янор рин'эгъи н'эвъэн тилмин. Аны гавааралетколен гытгэты! К'ынвэр гытгын анн'элёт科尔ягъэ... Ынкъам эм-гынунэтэ рыхчынин ынкъам вакъогъэ. Иквъи н'эвтилмытил:

— Колё тылгипэн'ывэтык!

Ынк'о рин'эгъи нэрк'ук'ын н'эвъэн. Ынк'о вааралет-科尔ягъэ гытгэты. Тэн'ыткунин гытгын амвааралейва...

Ынк'о вакъогъэ ынкъам иквъи:

— Гымнан тыткугъэн гытгын амвааралейва!

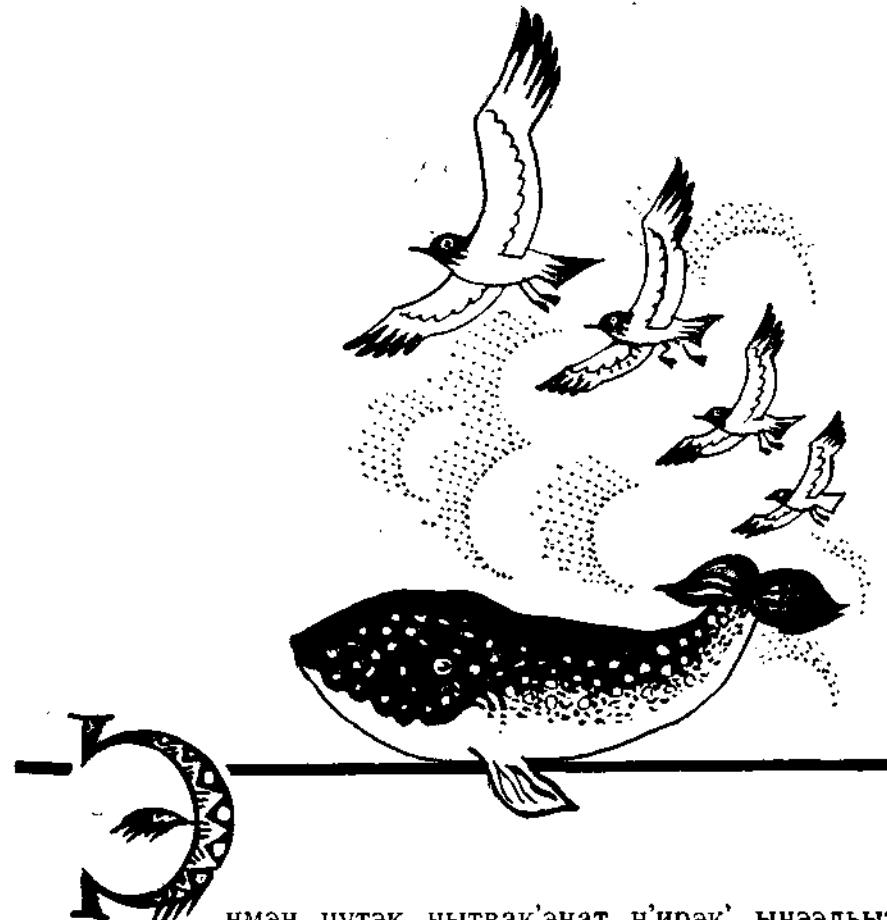
Ынк'о тэлмычын армайлыгъэ ынкъам иквъи:

— Мури опопы марава мынинмык! Мынрин'эмых —
ынкы гыргол мынмарав!

— Ии, вынэ мынмарав, к'ырым мъэнк'етык! — иквъи
нэрк'ук'.

Ынкъам тилмытил рин'эгъи. Нэрк'ук' э пэнрынэн..
Эчги тилмэ нэрк'ук' вэгылкуркынин, нэрк'ук' э кыплы-
нэн и'ннык ынкъам чывинин и'тын. Тилмытил эрэтгъи —
янра левыт... Ынк'о эккэт тилмин иткэният.

Рагтыгъат. Ынн'ин ван'и'огъат.

Н'ырок'
йичъэмрэти

ИМЭН нутэк нытвак'энат н'ирэк' ынээльыт,
н'ырок'ав — чакыгээт.

Ынанынпышчын иквъи ынээльын:

— Кита выквэн плекыт мынтэйкынэт ынкъам мын-
кылвынвытко.

— Ии, — иквъи ытлен'и.

Ынк'оры нэплыткунэт плекыт — ынк'оры кылвынвыт-
когъат. Ыннаньылё нэтэйкын кылвын. К'ол эргатык пыт-
к'ымайын'кы вальын нэтэйкын.

К'ол итгъэт омкыяновэты к'ытгъэт. Умкуттэ ратым нэ-
тэйкын. Ынк'оры эргатык чейвыткугъэт, чакыгэт-ым ярак
гапзялан.

Чейвыткульыт пыкиргъэт. Эвын галгэнмыткойвылен
мэлёталгын эвир ылвылю! Ынкъам милютнэлгэ рэтэм нэн-

куврэтэвын, ынкъам ылвэнэлгэ ёрон'ы нэтэйкин. Аны та-
н'амк'ынэргатык гынник нынмыткойвык'эн.

Нэмэ к'ол итгъэт чейвыткугъэт ымыльо гэнээльэ. Ыт-
ръэч чакыгъэт пэллятгэе ярак. Эвьн рагтыгъат — уйн' э ча-
кыгъэт...

Эргатык нэмэ ивнин ынээльэ ытлен'и:

— Кита амгынан к'ычайвыту. Эплеэн рэк'э рэ-
найъогъа. Н'утку мъатчагъак.

К'эглынангэт, оратвак люур вытрэтгъи — аграткынгы-
пы у'рэквьи н'эвьиск'эт...

Иквьи ынк'эн ярак вальын к'лявыл:

— Ытлён н'отк'энат! Рэк'ыркынитык?

Чемгъотвамачы выквэпойгын эйминнин, чит вылгы-
пыркынэн, — люур иквьи н'эвьиск'эт:

— Ээй! Чит-ым лыгэн гыныагты!

— Ээй, вынэ к'ырэги! К'иникви!

Н'эвьиск'этэ ивнин:

— Ытлён тургин чакыгъэт рочгынотаармачыйн'а ган-
рагтатлен.

Ынк'эн н'эвьиск'эт н'эву лыгнин ынээльэ.

Вулк'ытвик ытлен'и пыкиргын чайвытконвэпы. Нэмэ
мэлёталгын ганмыткойвылен.

Иылк'этгъэт.

Эргатык кыевык, ивнин ынээльэ ытлен'и:

— Кита к'ытэгрэт. Эвьр уттуут рэльун'ын, ынн' ээрэт-
кэ. К'ол эвьр рэльун'ын оттычгын — ынк'эн к'ырэтгын.

К'эглынангэт, тэгрэтгын ытлен'и, льунин уттуут — лю-
н'эймитэрыннин. К'ээк'ын тылегъи — люур льунин оттыч-
гын. Аны колё мэй! Ынк'оры эмтэйпынэн ынкъам ярагты
эkvэтгын. Ярак пыкирык, ивнин ынээльын:

— Вай трэтгъэн!

Ынээльын н'ытогъэ, пынлёнэн:

— Н'отк'эн к'эйвэ?

— Ии, ынк'эн.

— Кита а'тав мытъытвын'ык.

Тъытвын'гыи. Плыткук, иквьи:

— Кита а'тав мынэлкымык.

Элкыгъэт.

Оратватыляк нэльугъэн йаяяк'. Йаяяк'а пэчайвынэ-
нат. Ынк'оры рагтыгъат. Ярак пыкирык, нэмэ рынн'ынэн
яиръятаатвъат.

Ынк'оры эргатык, инъэ еп, нэмэ эkvэтгъэт. Лыгэн пэ-
нин ръэт наяагъан тылек — лыгэн тэн'пэниэнк йаяяк' нэ-
льугъэн... Йаяяк' напечайвын. Рымагтэты эkvэтгъэт. К'э-
эк'ын тылек, нэльугъэн ачъэк'. Ачъэк'а пэчайвынэнат. Пэл-
к'ынтэтгъэт ярагты. Ярак пыкирык, нэмэ рынн'ынэн ян-
ръятаатвъат.

Эргатык кыевык, ымыльо н'ыроргарэ эkvэтгъэт. Нэмэ
нэльугъэн ачъэк'. Ачъэк' напечайвын. Ынкъам лыгэн ны-
лек'инэт амрымагтэты.

Эргатык нэнининивын энмычгын — аны колё мэй ны-
мэйын'к'ин! Энмээм наан'катк'эн ынкъам нэйпүткук'ин
нылгинийык'ъэв... Тан'эмымръагатле нэнанмыткок'эн...

Ытвильын пыкиргъэт энмын'ык. Эвьр киткит рывэн-
тэннин энмээм, рэк'ыр нэнъыилгъэн энмык ынкъам эвьр
ныйык'ъэв рэск'ычетгъэт — ытръэч льэльин тэвэнан' энат-
рык мыленин...

Ынк'оры нэмэ ан'к'айн'ын нэлельэтэн. Пыкиргъэт йын-
рык. Таран'гъат ръычыку. Ынкы к'унэче кивкы, эргатык
кыевкы инъэ — чейвыльын иниигъи... Ынээльэ гитэнийн
ан'к'ы, эвьн гэк'итылин, н'ирэк' кавайн'ыт гэнн'элинэт.

Ынк'эн чейвыльын пыкиргыи. Пыкиринэн'у иквьи к'ля-
выл:

— Како мэй! Титэ н'отк'энат кэвээт гэнн'элинэт? Эвны-
пэ ръэнутэт н'утку варкыт!

Йөонэн к'ол кэвэк'эй — анн'энатоопаткойвынэн. Нэмэ
к'ол йөонэн кэвэк'эй — нэмэ анн'энатоопаткойвынэн. Ымыльо
рэвнинэт ынкъам купрэн рывтаннэн. Ынкъам
эkvэтгын ярагты.

Вулк'ытвик наёпатын купрэн ынк'эн ынкы валья гэ-
нээльэ. Нагтогъан купрэн — эвьн ымын' ыннэн лылялгын
купрэкин уйн' э лён'ытвальын эгынниккэ... Тэн'имыръэгын-
ник гаквальатлен: ръэв, мэмэл, унъэл, рыркы, о'тлек', кэ-
лилын ынкъам к'утти.

Ынаныръяаттагыкэн нэгтыгъэн к'эйунъэл. Ынкъам
ытлен'юутэ имтиин, эвьр ынээльэ эвинвыкэ нинэтчык'и-
нэт. Пыкирык — увигъэт, эвьр ынкэк'эй к'амэтвагъат.

Эргатык нэмэ чейвыльын иниигъи... Пыкиргыи, йыто-
нэн купрэн, гитэнийн ынкъам иквьи:

— Како, ынръям уйн' э к'ол к'эйунъэл!

Нэмэ рывтаннэн купрэн ынкъам рагтыгъэ. Лыгэн пыт-
вакы гынникыт э'мэннинэт, лыгэн ымыльо...

Нэмэ к'ынур айвэкэн гакваръоленат гынникит. Ынръам к'эгръэв нэгтыгъэн. Нэмэ к'ынур айвэкэнамэл нинэхтык'ин ынээльэ.

Нэмэ эргатык чейвыльын иниигьи. Пыкирык — йыто, нэн, нэмэ гитэнийн. Нэмэ люур иквьи ынк'эн чейвыльын пыkitльэн:

— Како а'мын! Айвэнрэтык тымн'эвиркыт гынникит. Вэлэлтлийн! Како мэй, како мэй! Аны эвныпэ ръэнутэт н'урку варкыт!

А'мын-ым эквэтыркын, тэнмавын'н'огъэ. Лыгэн эквэргъи — аны гапэнрылен ынээльэ... Лыгэн пыкиринэн'у, гынникит рыманан'авнэнат ынкъам рэгъи гыннигчыку. Ынээльэ гитэнийн ынк'эн э'мэтыльын — люур авынтылягты тымкык'эйык инэнрэтгъи ынк'эн, гыннигчыку валын... Аны э'мэтыльэ гитэнийн э'мэтийръын — нац'ам уйн'э.

Тэн'эмынин рытэ рылкирэннин ынк'эн к'лявил. А'мын пыкирык люур э'йн'эвиркыгъи:

— Пурэл! К'яёс'еквынат гынникит увэрачыкогты! Рагтыгъэ эрмэчын.

К'лявил н'ытогъэ гыннегчыкайпы ынкъам выквыгэн. кы атчыгъэ. Люур н'ытогъэ пурэл акэркыльын. Лыгэн пурэлынэ илкэ эмгынуунэтэ нинэчвик'инэт гынникит. Ымьльо ёнэнат гынникит. Ынкъам рагтыгъэ.

Люур чакыгэт н'ытогъэ. Увэралты к'йтгъи... Люур ивнин выквычыкайпы:

— А'мын, вэлер-ым тыльугыт.

Иквьи чакыгэт:

— Микигыт вэтгавыркын?

Оратвак н'ытогъэ выквычыкайпы ынээльын. Чакэтта ивнин:

— Ран'ытай-ым? Ынръам лыгэнитык въиск'иквьи! Амгынан етгъи?

— Ванэван. Вынэ итык ымьльо. Гым-ым ган'автын'эгым. Эвир нарамн'ылэгыт, к'иквийн: «Мэн'ин-ым мурьмынвэтгав — гэнээльэ нывэтгавморэ».

Чакыгэт рэск'иквьи ралкогты. К'эглынангэт, пынлёнэн эрмэчээ:

— Мэн'ин тури нывэтгавторэ?

— Мэн'ин-ым мурьмынвэтгавмык — гэнээльэ-ым.

— Вынэ э'ми? Нырэгъэн! Амгынан-ым?

— Ванэван, н'ыроргарэ.

— Пурэл, к'ыгтыгынат эк'ылпэ! Ынн'ин эръэпка лыгэк'ылпэ! К'яетгытык ымэн вэты эк'ылпэ!

Эквэтгъи пурэл, ынн'ин иръыкэ. Лыгэн кытэ вак пыкиргын энагтатылын пурэл. Рэгъэт ымьльо. Пурэл эръэпгъэ, ричитгъи, лыгэн плыткугъи. Люур ивнин эрмэчээ пурэл:

— Ръевкин чывипыт к'ыгтыгын — нык'амэтванат!

К'амэтваплыткок, ивнинэт ынээльыт чакэтта:

— Винвэ ымэн и'к'ылк'ут к'ычин'кэтгыткы, роск'ыткынык вакъок. К'инэнрэтгытык, эвир ювъэчитык.

Люур эрмэчын иквьи:

— Пурэл, ювъэт к'ыгтыгынат, аграткынык валыт!

Пурэлынэ ръылиниэт ювъэт, эрмэчье-ым роск'ыткынык рытрилниэт. Ынкъам вакъогъят ынк'эн рэмкыльыт роск'ыткынык. Авынвагты ювъэт пэн'коткоръон'н'огъят, ляйвыръон'н'огъят!.. Люур эрмэчье упынъылиниэт — аны гэвиргыргыръулинэт: «Лё-о-о-о!!!» Роск'ыайн'ын гакавран-ченен, ынкъам рэмкыльыт люн'эрэтэ гитлинэт. Эвир н'эрэтынэт — ювъэтэ нэнъынунэт...

Эрмэчье ёнэнат ёвъаёчгык ынкъам иквьи:

— Пурэл, ювъэт к'ыннэгынэт эк'ылпэ!

Ийлк'этгъэт. Эргатык инъэ кыеквъэт. Пурэл рыгъевнин:

— Пурэл, мынным'имык! К'ыгтыгын ынпын'эвк'эй!

Ийнин пурэлынэ ынпын'эвк'эй, ивнин:

— Энмэн мын'иркыт, йытыйгот нэнтыгыт эккэтэ!

— Ээй, к'эйвэ, ынан трээтгъэ!

— Винн эйъым мырагтыгъак. Тиквъэк рэеты?

— Ии, ынэ трээтгъэ, энмэч ныкэргыпэгым!

Рагтыгъэ пурэл, ивнин эрмэчын:

— Энмэн, ынан рээтгъэ!

— Ээй! К'ырэги, аны эк'ылпэ!

— Ээй, к'эйвэ, ниръытвигым!

Рэгъи пурэл. К'ээк'ын вак етгъи ынпын'эвк'эй, рэск'иквьи. Ынкъам эрмэчье ивнин пурэл:

— Кита, ръавпаръыттывм к'ыгтогын амгыноройпы!

Ийтонэн ръавпаръыттывм пурэле. Эрмэчье рэмкыльын ытлен'и пириин э'ннэпэ ынкъам к'оймайпы, ринтынин ынк'эн ръавпаръыттывмэты... Лыгэн ринтынэн'у, эвир арычга иргъи, эвир уйн'э, элевтыкэ — гэчвили... Ынээльын чимгъугъи: «А'мын, како! Нэткуркынимык...»

Нэмэ эрмэчээ пириин ынк'эн ынээллын, ынк'эн э'нныд вэекэн, нэмэ чит ринтиин ръавпарыттымэты... Эвир эймэквьи — мянгылгын йытонэн ынк'ам увик а'рэнэн... ынк'ам к'утык, ивнин эрмэчын:

— Кита гымръам мыпэнрыгыт!

— Ии, к'элюк'ым, к'инэгитэги!

Эрмэчын пириин рэмкыль э'ннэпы ынк'ам к'оймайлы, ринтиин ръавпарыттымэты. Чит тэрэмкылын, итгьи, э'квирга гамынгыпэрк'ылен. Эвын арчга иргын эвын элевтыкыльин...

Вакъогъэ рэмкыльин. Оратвак ивнин пурэл:

— Кита к'ыгтогынат ынк'ам к'ынпиркынэт левытти. Эвир раныйпын'атыркынат, к'ычин'кэтыркын кагыныдлын ынк'ам к'ыркыплыркынат.

Йытонэн эрмэчын левыт ынк'ам рыйпын'аннэн. Лыгэн мэлтэн'ынн'ин рыннин, к'ынур ивкинэмил, нэнаркылых'эн... А'мын эрмэчын — лыгэн кыплынэн левтык — а'мын нивк'ин:

— И-и-и! Како, вытуу тыгъевык! Како а'мын, о'тчой тыйылк'этых!

К'утгын эрмэчын.

Ынръам рэмкыльин ытленъюнин левыт йытонэн пурэле. Нэмэ мэлайнин'ин рыннин, нэмэ мэлтэн'ынн'ин итгьи, к'ынур эрмэчын.

К'амэтвагъат. ынк'ам к'эмиплыткук, иквьи рымагтэты эрмэчын:

— Кита, мэн'ин мури райын'к'эн яран'ы мыныйъогъан?

— Мэн'ин-ым тури к'ыйъогыткы! Қыннал мыныйъогъан, — иквьи рэмкыльин ынээллын.

Найъогъан яран'ы, рэск'иквъэт, ынк'ам пынлёнэн рэмкыльэ:

— Н'отк'эн лен'ытэк' тан'ычыгыргын яран'ы?

Танвэлван'а эрмэчын н'ытоск'ычатгъэ ынк'ам эйпс-к'ыченнин ярачыко ынээллын рэмкыльыргин... Выквэн тутляйпын, ымын' а'к'анвантатын' вальын, ымын' пэк'ым-лягэн'эты нотаск'ычыкогты рыгыткогыргын вальын.

Эрмэчээ ивнин:

— А'мын тэн'ычьеэркын?

— Ии, вынэ тутэн'ычьеэркын! — татлыгнэн рэмкыльэ.

— Пурэл! Уттэ, пыгмытк'а, эк'ылпэ к'инэрэт! Тара-кылчевыгыт!

Пурэл уттырэтгыи ынк'ам пыгмытк'а инэрэтгыи. Оттытыйынэн эрмэчээ ярайн'ын ынк'ам мытк'ыттынин, рынлевнин...

К'лявил кэттывагъэ амгыончотагнык ынк'ам вытрынтэтгыи, ынк'ам арэт нэнамалек'энат, н'ылянма ярачыко, ынк'ам тытыл эвьнэтэйылин'э... ынк'ам эрмэчын нутэск'ыгин'кы нытвак'эн, ынкы пик'ымчегин'кы.

...Лыгэн вайн'ыгъэ ээк н'ылетылын. К'лявил кэр-гылгъэ ынк'ам к'утгыи. Рывэнтэннин тытыл эрмэчээ ынк'ам рэск'иквьи. Аны гантоск'ычатлен ынээллын рэмкыльин ынк'ам эйпинин тытыл... Э'птэ тыттэтгыи раск'ыткынэты, онаквиргэпы гитэний эрмэчын ынк'ам ивнин:

— А'мын тэн'ычьеэркын?

Винн гырголягты гитэнийн ынк'ам ытръэч тэн'еквьи эрмэчын...

Тэгрэтгыи раск'ыткынгыпы ынк'ам ивнин пурэл:

— Ынн'э гыт инэривлеткэ! Ынан гымнин ытлен'и!

Ивнин ытлен'и:

— Кита уттэ, пыгмытк'а к'инэрэтгүй!

Уттэ нэнатыйыгъан яран'ы, мытк'э нинэттыгъэн ынк'ам нэннылевын ярачыко эрмэчын... Аны лыгэн эрмэчын тылвык гапэгляръолен!

...Уйн'э гэтэлпилин эрмэчын — гэлвылин.

Рагтыгъат ымыльо ынк'эн армаачырагты. К'амэтвагъат. ынк'ам ивнинэт ынээлээ:

— Вынэ ынк'ам мынэквэнмык!

Люур пурэл иквьи:

— Вынэ чамъам рэпкирн'ытык! Этъопэл йаяяк'о рэньэлн'ытык... Мылпынрытык йаяяналга н'ыраторэ.

— Ии, эвир ратвагъа, к'ылпынрыткогэ, — ынээллын иквьи.

Пурэлынэ пынрынэнат йаяяналга, ынк'ам найпынат нэлгыт... ынк'ам ивнинэт пурэле:

— Н'ырок' к'уймэт варкыт. Гэмгэк'уймэк ритльут варкыт. Н'утку рай рыркарэтльо варкын. Ымэн ынн'э энүкэ, к'ывалёмгытык! Ыныkit ымын' рэтрун'ытык, йаяяк'о рэнъэлн'ытык!

— И-и!

— Рымагты варкын ръэвритльу... ынн'ин-ым тивтык, ымэн ваа? ынк'ам н'ырок'авык — вэк'ын-ыннээн мэм-ляткынык варкын. ымэн вэтъым к'ывалёмгытык!

5 лынн'ылта

— И-и! Таам, мытэквээркын!

Пурэл иквьи:

— А'мын вэлэнкык'унэтури! Ытлён эеткэ нъиттык'ытъяавмэнн'ын'н'огъак. Игыр-ым трэквэты ынъе вэты.

— Таам-ым, мытэквээркын!

Ын'оры рин'эгъэт н'ыраргарэ. Пурэл-ым эквэтгъий ынъевэты.

...К'эглынангэт, к'уйым найъогъан — риркарэтльой. н'ын нытвак'эн. Аны гавааралейвылен риркайн'ын! Ынэ. эльэ ивнинэт:

— Таам! «Ынн'э», — нивмык пурэлынэ, — мынлеркын! К'ээк'ын вак, эквэтгъэт рымагтэты.

...Нэмэ нэльугъэн к'уйым, нэмэ ынкы нэльугъэн ръявыйн'ын, ганомлен ан'к'ачормык. Нэмэ к'ынур тарырка. н'а нэнтыгъэн. Нэмэ ынээльэ ивнинэт:

— Таам, мынэктэнмык!

Эквэтгъэт рымагтэты.

...Нэмэ нэльугъэн к'уйым — аны к'эглынангэт, вэк'ын. ыннээн ынкы. А'мын-ым нэмэ навааралейвынат! Люур ытленьюютэ к'ол пириин вэк'ын, к'утти-ым йынрыткынык вакъогъат. Аны лыгэн н'оон ынкы нывъэнульэтк'ин ытлен'и...

Ынээльэ э'йн'эвнин ытлён'и: «К'ыетги-ым!»
Ытръяч э'йн'эгъи:

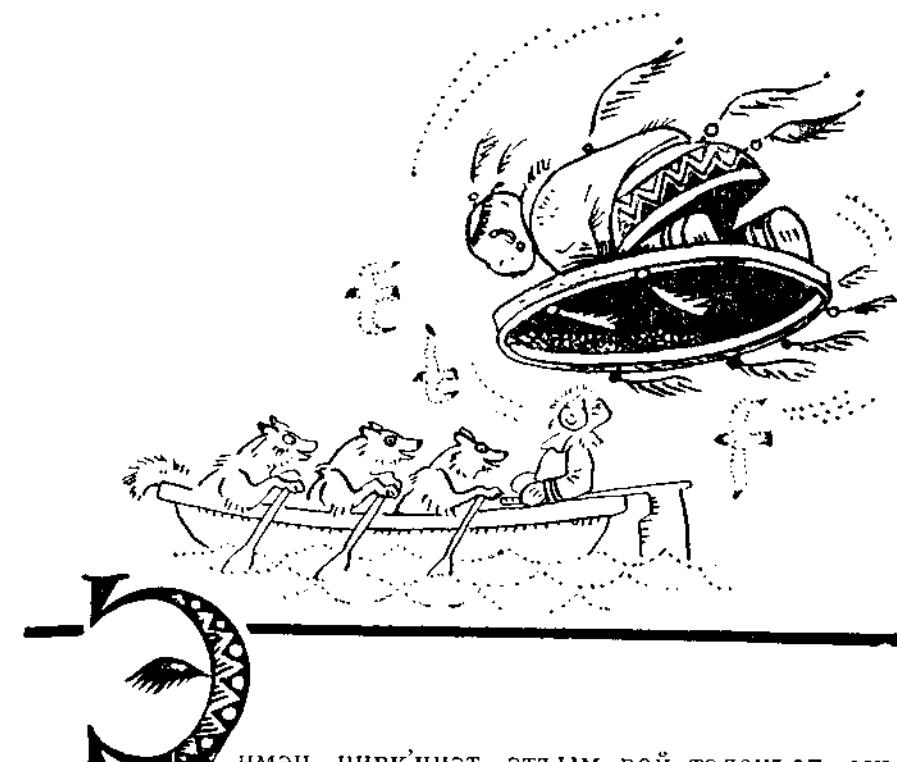
— Ко! Ко!

Ынээльэ йлонэн ытлен'и ынкъам и'нничгэннин. Ынкъам эквэтгъэт ярагты ытръяч н'ыроргарэ...

Ярак пыкирык, вытку к'амэтвагъат.

Лъэленръугъи. Яврэнан' нэмэ нэльугъэн ынк'эн йаяк'. Тан'амк'ынийаяръок нырэн'этк'ин.

К'улигивик люнльутэ нэнтыгъэн ытлен'и, йаяк'о нъэлылын. Этъым мин'кы нанмыгъан тин'урэ эвьтлым вылгыпа...

Н'ирэк' эн'эн'ыльыт

нмэн, нивк'инэт, этъым вай тэленьеп, ыннэн эн'эн'ыльын ганымытвален айгыск'ын'к'ач, к'ол-ым — айвалын'к'ач. Ынрак' ынк'эн айгыск'ын'к'аткэната нэнаранмын'к'эн айвалын'к'ачкэн эн'эн'ыльын. Нак'ам ыргичу тан'гэмо нытвак'энат, тэнлюнльувылгылыт ытри н'ирэргэри. Вачак, ынк'эн айгыск'ын'к'ачылья нэналгэрэнмын'к'эн айвалын'к'ачкэн эн'эн'ыльын. Айвалын'к'ачкэната эн'эн'ыльэ гэмо нинэлгык'ин айгыс-кан'ан'ыльин'ын.

Нычимгъук'ин айгыск'ан'ан'ыльин'ын, нивк'ин: «Ым'ян мин'кыри тъынтын?» К'оныры айвалын'к'ачкэн эн'эн'ыльын тан'вэнъым эн'эн'ык ныркурк'ин.

К'ол гитлин айвалын'к'ачкэн эн'эн'ыльын гун'этлин орвъамата.

...Нылек'ин он'алынвэты. Люур вай нырин'эмъетк'ин тэлмин'ын н'оонк'о, о'раяныкы нылек'ин... Тан'ванэваным нычимгъугъэн о'равэтельян, лыгэн нылек'ин.

Вай пыкэрычгатгъэ ыныкы тэлмин'ын, лыгэн пыкири-нэн'у ваарапелкольятын'ой о'равэтельгаты... К'ынвэр эвьр

вай ляйтэпы лыгэн рытылывын'онэн вааралейвык. Нив'кин айвалын'качкэн эн'эн'ыллын: «Ы'мн'от, иа'м ръенутынн'ин итыркын?»

Ынк'о к'олевааралеткома, эчги нэмэ пэнрынэн, люур вай нутэск'ык чыпъэтгьи. Тэн'эвытрыкэ нъэлгьи... Нак'ам ымы орвоор ыныгрээн гэнлейвылин. Ынк'о н'оонк'о чыпъынтои. Орвоор ымы ыныгрээн чыпъынтои. Нак'ам вэлер киткит гэмэчымлетэ орвоор.

Нак'ам лъэлен'ки. Нэмэ тотчылынтолын пэнрынэн. Нэмэ нотаск'ычыковты чыпъэтгьи. Вытку этъок'айк'ын чыпъынтои.

Ынк'о вакъогъе нутэск'ык тэлмин'ын. Лыгэн вакъогъэ-ым, ынрак' о'равэтельан нъэлгьи... Йөнэн ынк'эн ун'этльян оравэтельан. К'ытлыги, ынк'эн айгыск'ан'ан'ыльин'ын... К'улильэтгьи айгыск'ан'ан'ыльин'ын:

— Оок, како мэй, ынн'атал-ым тылваквык рывэчвавкы! А'тав-ым эн'эн'ык ныркуригыт! Вынэ вай-ым лымн'э вэчым ынн'ин тритгьи, эченур-ым ынн'э лейвык апаака! Ваа? Н'ан нотагты лымн'э ун'элых лыгэнъым лымынкыри. Валёмгъэ?

— К'элюк'ым! — ночыткок'эн айвалын'качан'ан'ыльин.

— Ытръеч-ым вай к'ырым пэнээмил мынтыгыт, ынрак' элвэльинэмил.

Эквэтгьэт амъянра. Рагтыгъэ айвалын'качан'ан'ыльин. К'ол-ым нэмэ рин'эгьи панэнагты. Ынн'ин ганымтваленат нэмэ, горатваленат.

К'улитгивик лъэлен'ки ун'элгьи ынрак' ы'ттээ айватлен'качан'ан'ыльин. Нылек'ин лыгэн нотагты.

Люур вай, авынтыляма чама эмнун'ки вамачы, ан'к'айн'ын ы'ттыйёча ынык ининигьи, лыгэн ныягнавылгык-энат... Ан'к'айн'ын лыгэн к'ынур ваамин'ын ныпылыльэтк'ин. Алымы лъэлен'ки ган'к'артьолен, чама эмнун'ки!

Ванэван ынк'эн айвачын'качан'ан'ыльин вачак' ныпэлк'ынтэтын, лыгээн нылек'ин ан'к'амэмлыгъет... Колё нылгэйычгитк'ин! Ы'ттыйлын лыгэн нылек'ин кытмэлыхгъет...

Ан'к'ы гатомгатлен лыгэн ы'лытыната. Нылгиний-ык'ъэв ныпанчатк'эн о'рамагляльэты. Ынк'о пыкирвильгыгъет... Ы'ттыйт пыгыл'эквъят, ынк'ам эвир орвоор гъоравэтельама. Вачак' ванэван ныпэлк'ынтэтын.

Люур вай авынтыляма орвоор ы'тву нъэлгьи. Ы'ттый-ым н'элк'ивръугъэт ы'твыйтынэты ынк'ам тэвилью нъэлръугъэт. Ынк'о тэвильятыльятын'огъат ы'ттыйгинив, нак'ам о'равэтельан гэнъэтлинэт. Ынк'эн-ым этин лыльу нитк'ин. Энмэч нылгэвэгавчек'энат тыляма...

Аны галгайычгэръочгатлен тыляма! Ы'твъэт лыгэн нинэлгинтыск'ивьюук'ин, вачак' ванэван натчатын. Тан-ванэван найылгавынат тэвильымкын, нылгэтэвилья-ръок'энат, нак'ам эвир нык'улильыръук'инэт, нытилпъэй-нэръук'инэт.

Панэна нылек'ин рымаггэты, ванэван ныпэлк'ынтэтын!

Ако-како, вай к'ынвэр мимыл люур эрэтгьи! Тэн'уйн'э имлыкэ нъэлгьи, нэмэ пэнинэмил нъэлгьи, лъэлен'ки. Люур мимыл н'оонко умэктгьи, ынк'о вэтчагъэ — эвир о'равэтельан... Эвир ы'твыйлын ынкэк'эй эвир магляльо гэнъэтлин. Ынк'о иквъи: «Вынэ мъатчагъан, кыргам-ым энал-ваквэ тымык».

К'ытгьи о'равэтельан. К'ытлыги, ынк'эн гатвален эйгыск'эн'эн'ыльин. Лыгэн эвир пыкиринэн'у гэк'улильэтлин эйгыск'эн'эн'ыльин:

— Эээй! Ынн'атал-ым тылгипэн'ивэтык рылээт! Вынэ э'квырга тылваквыйт! А'тав-ым нивк'инэт, мэчынкы эн'эн'ыльигыр. Вынэ мигрин-ым тутан'ылваквыйт тымык! Вынэ опопы ратан, э'тки тылаагъяк!

— Вынэ ынн'э апаака, чен'эр гыр рэнанманн'э, к'элюк'ым лыгэн гым мытимн'этвак.

— Вынэ к'ырым нэмых'эй ынн'ин тритгьэ!

— Ии, вынэ к'эглынангэр! Энмэч мынрагтымык! Эченур ынн'э тан'к'онпы ярачыко энъэлкэ, к'ылэйвычээркын нотагты!

— Ээй!

— Валёмгъэ?

— Ии!

— Ээ, энмэч мынэквэт!

Ынк'о эквэтгьэт амъянра. Рагтыгъат ымъильо.

Нэмэ ынн'ин ван'н'огъат тъэр гивин'итык. Аны нылгинрырэтк'ин тан'к'онпы айвалын'качкэн эн'эн'ыльин тэ-н'эмк'ынгивик.

К'ынвэр вай к'улитгивик эйгыск'эн'эн'ыльин ы'ттээ нотагты к'ытгьи. А'мын-ым аны нылгичъэчен'этк'ин! Нылек'ин лыгэн нотагты.

Люур вай тан'авынчыачан'аммачы тиркытир лыгэтгыт-
лягнаң'ой. Эвир гэлгимэйн'этлии тэркин'ын...

Тан'ванэван-ым нычимгъун эн'эн'ылын, лыгэн ныле-
к'ин, энмэч нивк'ин: «Этъым, элеръуркын». Алымы еп
а'каляръон' лъэлен'кы...

Тиркытир вай лыгивтывик'ээтгъи о'раныкы. К'ынвэр
эвир ы'ттъин рыгрыгыт тылвыгъэт. Ы'ттъыт нылгъэйн'-
эръук'инэт. К'ынвэр ымы о'равэтельян иръитвыръуй ын-
къам нывытрыкавралыльятк'эн эмъэк'элвэ. Энмэч ныл-
гэвъэн'н'ольятк'эн...

К'ынвэр вай тиркытир эрэтгъи. Нутэск'ык ирык, к'ыт-
лыги эвир эн'эн'ылын айвалылын... Ивнин:

— А'мын, како ытлён иа'м эрэегтэчн'ыкэ итгъи?

— Вынэ к'ун тылавык э'квырга!

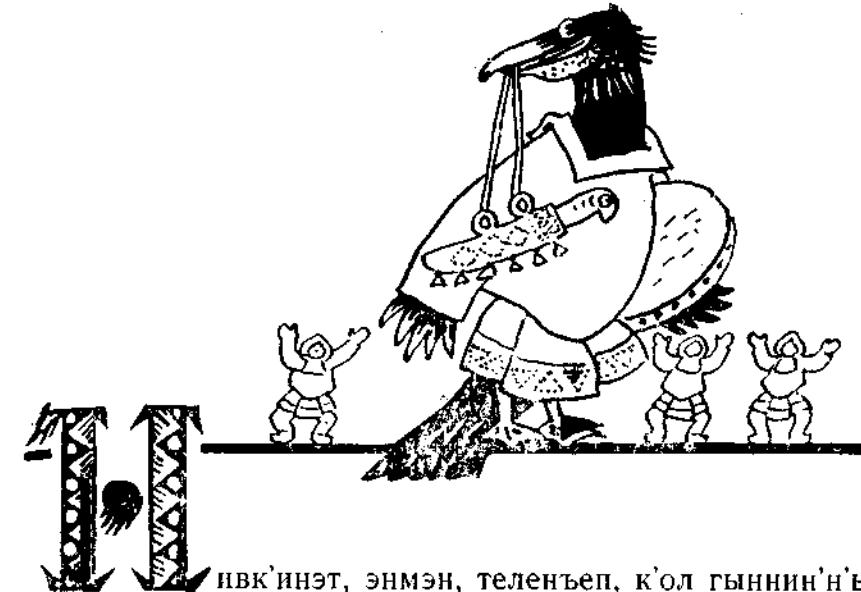
— Ако вынэ ратанн'авн'эн, лыгэнитык э'тки вай к'ы-
мэк тыныгыт!

— Вынэ к'ун к'эглынангэт! Э'тки ратанн'авн'эн!
Энмэч мынрагтымык!

— Ии!

Ынк'о рагтыгъат. К'ол-ым ынк'эн ынин ы'ттъыт гэл-
гилвыръулинэт рагтыгъэ...

Ынк'о-ым тампаагъат ынн'ин итык.

Уутэкин Чивтыгин'

ивк'инэт, энмэн, теленъеп, к'ол гыннин'н'ыт-
тылын Чивтыгин' ганымытвален нымным-
ык Уутэк. Чивтыгин'ынэ имыръэгынник нэнанмык'эн эл-
ек эвир лъэлен'кы. Үтлён эн'эн'ыльу нитк'ин энмэн.

Элеръугъи. Чивтыгин'ынэ н'эвъэн ивнин:

— Кита к'ун мильуткук, йаарат торатвагъак ильут-
кукэ.

Н'эвъэнэ ивнин:

— Ии!

Аны энмэн о'тчой ныкитэ гильуткулин ытлён. Люур
авынэльотковты паагъэ, н'эвъэн ивнин:

— Ратанн'авн'эн!

Н'эвъэнэ ээктэйрынлевнинэт. Ильуткуплыткук, Чив-
тыгин'э н'эвъэн ивнин:

— Вэчым ытлён нағтыркынэгым рочгынотайпы роч-
ган'ан'ылья...

Еп инъэ н'эвъэн н'ытогъэ, ынк'оры рэгъи, ы'вак'очег-
ты иквъи:

— Ынръам н'оты ръэнут амгынонан'к'айпы увъетгъи!
Чивтыгин'ынэ н'эвъэн ивнин:

— Ынн'ин вальэгыт! Еп айвэ эльоткома тиквыт, эр-
гатык рочгынотайпы нарагтыгым. Ынкэкинэтэ эн'эн'ыльэ,
этъым, энаранмын'ыркын... Кита лымн'э к'ёпатгэ!

Н'ытогъэ эвир пэтлек'эй рэс'иквъи ынкъам ивнин:

— Анк'ачормык ы'твыльык'эй н'ыпэгъи!

Н'ирэк' о'равэтельяат тыттэтгъэт Чивтыгэн'ына ярагты...
Чивтыгин'ынэ ивнинэт ынк'энат н'ирэк' о'равэтельяат:

— Гок, а'мын еттык?
— Ии, мытьенмык!

Рочгынотайпы етылыт о'равэтельяат н'ирэк', к'ол ма-
чынпыш' валын. Чивтыгин'ынэ к'амэтвама ивнинэт:

— Како о'тчойпы ныръетури эк'эльун?
Мачынпыш' валья ивнин:

— Энмэн мурыкэкыльэ эн'эн'ыльэ йытыйгот нэнты-
гыт.

Чивтыгин'ынэ а'к'ачьовты ивнинэт:

— А'мын-ым, гым к'ырым мэквэтик ыяагты!
Ытлён иквъи:

— Вэлер н'отк'эн валы мынн'ивын, к'ынур гым трэл-
к'ыты ыныкагты. Эченур ынн'э тыляма эгитэкэ н'отк'эн
валы!

Чивтыгин'ынэ ръыск'ыёлгык ёнэн. Ынкъам ивнинэт:
— Таам, к'эквэтгытык!

Ынк'энат о'равэтельяат эквэтгъэт. К'ытлыги, ынин ын-
к'эн, этъым, кэлы...

...Ынк'энат о'равэтельяат гэлкитлиниэт рочган'ан'ылык.
Рочган'ан'ылья ивнинэт:

— Э'ми Чивтыгин?

Никвъэн:

— Уйн'э! Ытръеч н'отк'эн валы тын'ивынин.

Рочган'ан'ылын иквъи:

— Кита мынгитэн, мин'кыри валын!

Гитэнин — а'мын, эвын ырпээт эмтэн'э нык'элпэрак'эн,
чама йык'уйгын амалва гэкэличитли! Рочган'ан'ылын
коргаквъэ:

— Пуурьу рак'ылк'ыл Чивтыгин' — йаарат н'отк'эн
валы тын'ивынин нытэн'к'ин! Энмэч к'ырым ы'твыткук
мыяагъян!

Пэнин ынк'эн валы улвиывык валын. Ы'твытконвэлы-
тык, пэнин гэтаё валы, мин'кыри к'ун юрэк' ратымн'эвы.

Н'ирэче гивигьи ынкы рочгынотак валы. Э'лерэгги
валы рочгынотак вак, мин'кыри к'ун н'отк'эн валы, к'ыт-
лыги, к'ырымэн, к'ытлыги ынин. Чивтыгин'ын кэлы...

Нэмэ рочгыноталын к'олетъылё ы'твыткугъи. Ы'твыт-
конвэлы етгъэт, эвын гэръевылиниэт.

Ярагты кыттыннатгъэ, валы йыннэн — эвын уйн'э...

Аны энмэн гэлк'ыритлин о'тчой! Уйн'э вагъэ аваляка...
Колё нычимгъук'ин! Н'эвъэн ивнин:

— Э'ми валы?

— К'оо, ванэван мыльун.

— Вэчым мэкына йылын?

Н'эвъэн ивнин:

— Аны э'квырга тивыркынигыт, ванэван мэкына лым-
н'э мыйылын!

Булк'ытвик рочган'ан'ылын ильуткугъи. Люур авын-
эльоткогты иквъи:

— Гоок, гоок, эвын'ан Чивтыгин'ын, к'ытлыги, кэлы
н'утку н'ирэче гивигьи! Чен'эт лыги гъэлерэлин. Эты лы-
гэн трататкинъен'ын Чивтыгин'...

...Уутэльын Чивтыгин' к'олетъылё ы'твыткугъэт. Чив-
тыгин' кааткынэты ёпылк'эkvъэ. Ынк'о виригьи, к'отыры-
кы иквъи:

— Ытлён колё рыркы нымкык'ин!

Ы'твыллын рымагтэты нылек'ин. Люур галгак'ай ам-
нон'гыпы етгъи... Ы'твыткынык вакъогъэ. Чивтыгин' ив-
нин галгак'ая:

— Мэй! Чивтыгин'! Ытлён итык тури вьиткуркыни-
тык. Ынк'эн рочган'ан'ылья нэтэмъюнтык: к'ырымэнат
рыркат йэлжилкынэткы, ынк'эн гилгилти ынкъам кытрат...

Чивтыгин'ынэ ивнин галгак'ай:

— Таам, а'мын, эк'уликэ к'ытваркын! К'ырым льэл-
ен'кы гыт к'опалго мынылгыгыт!

Галгак'ай нэмэ рин'эгьи амнон'эты. К'ытлыги, нэмэ
ынин кэлы, Чивтыгин'ын...

А'мын-ым ыркак н'ыпэгъэт — колё рыркы гилгилык!
Эчги милгэрэйткуркыт — люур эвын уйн'э эгилкэ... Чив-
тыгин'ын ы'твыйыръын мэмлэтыкынык ныкамаграк'энат...

Чивтыгин' чыпъэтгы мэмлэччыкогты. Люур ынк'о эвын
пиврэгьи — эвын эвьрвэйн'ын...

Ынк'эн ынин о'равэтельяат, мэмлэтыкынык валыт, тит-
к'эннинэт эвьрвэйн'а...

Ынк'о Чивтыгин' ивьрвину гэнъэтлиин. Рин'этэ рагты-
гъэ чама мэмлэтеквэ, ан'к'ачормэпы пиврэгьи ныкитэ
эвьрвэйн'ын. Эвьрвэйн'ын н'ыпэгьи, гырэлгьи нотаск'ыт-
кынык — эвын ынинэт ы'твыйыръыт йытонэнат лыгэн
пэнинэт.

Чивтыгин' рочган'ан'ылья тымык лывавнэн.

Рэк'окалгын
ынкъам к'эр

— нмэн, рик'укэтэ льунин о'равэтльэн ынны-
май вээмых, ынрак' ынкы лыгэн к'амэтва-
льятымгогъэ. К'ынвэр тэн'янк'еквъи. Ынк'о вытрынтэт-
гъи ынкъам ынкы йылк'ын'н'ой.

Люур вай к'эрэ лыгингынтэвнин йылк'ыльын рэ-
к'окалгын... К'эрэ ивнин: «Ако, ынрак' нырэк'игыт?»

— Вынэ вай-ым ыннымай нинэньюйгым, ин'к'ун ми-
кынэ атолъаткэгты.

— Микын-ым ыннымай?

— Гымнин, к'элюк'ым микын!

— Како, элымн'э, мэй, гынин! Ынрак'-ым мин'кыри
тымыткон ыннээн?

— Лыгэн-ым ыёоргык тынпилк'еквъэн чиниткин нал-
гын'ойн'ын ынкъам ынкы галгэноратавлен агтоха.
Вытку лыгэтъымпыгтын'н'ой налгын'ойн'ын, вытку тыг-
тон. А'мын-ым, эвын галгагновлен, ынн'ин к'ун вай мы-
кэльын тыгтон ыннанэнгаток налгын'ойн'а.

— Ако, элымн'э, мэй! А'мын э'птэ гым ынн'ин митгъэк!

— Вынэ ынн'ин к'итги, нак'ам мэтьамайн'ыналгы-
н'ойн'ыльэгыт, гымык мыкын вальын рагтон'ын ыннээн.

— Ээ, вынэ мынпилк'евын налгын'ойн'ын!

А'мын-ым, гэнпилк'евлин налгын'ойн'ын ыёоргык
к'эрэ! Аны ганпилк'авытвален о'тчой, нак'ам нылгич-
эчен'этк'ин...

К'ынвэр вулк'ытвий. Ынк'о тан'ымныкэрэт рыматва-
нэн. К'ынвэр эвир эргиръома тъылкамагран'н'ой — рэ-
к'окалгын-ым ныръыйылк'этк'ин... Аны вай тэнгыегни
рик'укэтэ к'эрэ!

Рэк'окалгын ы'ръэ кыеквъи. Ивнин рик'укэтэ:

— Ы'мто, еп атымпыгтын'н'ока?

— Вынэ э'тки! Энимэч ымы илюльэткы тывавыркын!

— Ако, вынэ мыныгтон! Олё-колё, вынэ лен'ытак' ын-
к'эн лыгагноквъэ!

— Яаав, гым эченур янор амгымнан мамтаан'ыткон,
йъарат атаан'ыткока рытык э'тки акавкэгыргын!

— Вай гымнин ынн'ин гатвален!

Ынн'ям к'ырымэн ынин тайкыттэ ыннымагтэ.

Аны ынкыпэ гэк'итылин налгын'ойн'ын к'эрэрин, лы-
гэн к'уйвик ыпэ...

Эквэтгъи рэк'окалгын омкычыкогты. Аны ынрак' на-
к'ам горатвален эзтэ рэк'окалгын! Люур вай кытавэты-
вак' рэк'окалгын к'улильыръуй ечъаннопыткынгыпы:

— Рай-рай-рай-рай! Тымкылевтывт!

Аны к'эрэк'эй гэтэгъентиттин к'ойвэтикыны! Люур
ройпүтгэнравнэн налгын'ойн'ын, налгын'ойн'ыкэн нэл-
гын тыгинрэтгъи ынкъам гэгынтэвлин н'анк'эн нотагты...

К'ынвэр рытаалгылявнэн налгын'ойн'ын чиниткин,
мин'кыри к'ун нылгитъымпыгтык'ин налгын'ойн'ын чама
нылгэчыгычак'эн...

Аны ганн'энайпилен к'апатчын'ын! Пэлк'ынтэтгъи па-
нэнрээта, гэлк'ыритлин рэк'окалгын.

Вэнвэпынэн к'эрэ рэк'окалгын. К'ынвэр яран'ы льу-
нин Н'энку рэск'иквъи — к'ытлыги, ынкы нытвак'эн... Ын-
рак' ынк'эн гыыръытъылын'олен рэк'окалгын. Гамаравлен
к'эрэ рэк'окагты:

— Иа'м ытлён ы'ръунтыльэтыркын? Ынн'атал ныл-
гиньыръигыт!

Рэк'окалгын нылгик'ынн'этыльэтк'ин ы'ръэ. Ынк'о ик-
въи рэк'окалгын:

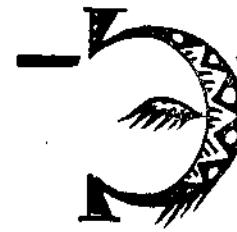
— Вынэ э'тки, тылгитъылыркын! Энимэч гымнан тан'-
гэмо гыт! А'мын-ым, ивкэ н'отк'эн мутлымул к'ыннэгын,
мин'кыри к'ун э'тки, тылгитъылыркын, рипэт гымнанчи-
нит а'к'антон'. Эченур ынн'э атаалгылятка, н'анк'эн эн-
мыс'эты к'ыттъыск'иквын мутлымул!

Лыматльан-ым к'эрэ нэмэ валёмгъэ. Гэвинвыркыле-
лин рик'укэтэ...

Эчги к'эрэ энмэты пыкиргын — упынъылинин рик'укэ-
тэ, рэрэннин эвтылягты... Ынкы раквачагъэ к'апарчын'ын.

Нэмэ тэмъюгнин рик'укэтэ.

КИВЛЫН- ГЫННИН'Н'ЫТ ТЫЛЫН

нимэн, лыгитэленъеп ганымытваленат гъывек'учитэ ынкъам эвир ыргин нэнэнэк'эй нылпьлюк'инэк'эй.

Ы'век'уч тэмпэниш ивишильни. Ы'век'учин нынны — Кивлын. Ы'век'уч нивиник'ин тан'конпы ан'кагты. Эвирьым нымэмүлөк'эн.

К'ынвэр н'ан к'улитгивик лыгоратвальнатын'н'ой. Энмэч лыгэн эвэнэнвых ныткивк'ин н'ирэче, мэнинрин эвир ныроча. Ынк'о-ым нырагтык'эн, н'эвъэнэ нинивк'ин:

— Ытлён иа'м лыгоратвальнатыркын эвэнэнвых?

— К'ун, мин'кы, э'квирга тылвавыркын мэмүлөк, ынкъам ынк'эната торатваркын.

— Э-эй!

Лымаляквъэ н'эвъэн.

Нэмэ к'олетылё нивиник'ин. Эвир это оратван' нитк'ин. К'ытлыги, ынк'эн ан'кагыннэхык ныран' автын'н'ык'эн... Н'энку мэмүл льунин, ивнин, янор яален'к'ач йөнэн мэрынрэк'эй:

— А'мын ынрак' н'ирэмурти тылгирэтумгэви'ыркын!

Мэмүля нинивк'ин:

— Ытръэч к'ун малчамъам, ымы мимлычыку чамъам ратвагъя.

— Аны ынан-ым к'онпы гэлжтыкынык мытратваркын, эвир н'утку ыёоргык к'ача, вай гынык ровтытваных.

— Ытръэч к'ун эвир лын'ыр ванэван ыннанванвэпы мильтык, к'олетылё к'олеаквыргэпы ныровтэгым.

— Аны кытэк'эй н'отк'о ынан к'ыровтыркын!
— Ии, опопы ынн'ин!

К'ынвэр вэтгочнэн н'авмэмэяля. Ынкы нымытван'н'ой к'лявил, к'ымэл ытлён тан'конпы гэлжтыкынык ван'н'ой. Ынкы ымльяян'эт вагъэ.

Нэмэ кыткытык эвэнэльзатын'н'огъат н'ан о'равэтельят. К'ол нитк'ин нычейвыткук'ин Кивлын к'олеванвэты. К'ол нэнтын к'олетылё ивишильэ нанмын мэмүл. К'ытгъи ванвэты Кивлын — эвир гэмутлжтылиин аквыргык камлэлы...

Ынръа галгэглэлэн к'лявил, энмэч лыгэтэрн'ыльзатын'н'ой... К'эйык'ын ан'к'ак вагъэ, ынк'о рагтыгъэ. К'ол мэмүл тымнэн. Аны о'тчой гатвален ан'к'ак! К'ынвэр ивнин н'эвъэнэ:

— Иа'м ытлён лыгоратвальнатыркын? К'эйвэ этлы эръэкыльигыт?

— Вынэ к'ун итык ванэван, ытръэч к'ымэк гэлгэлгыпты тывак ынкъам ынк'эната горатвайгым. Опопы игыртылаак ан'к'айпы ивнин.

— Вынэ к'эглынангэт!

Нылгэлымалявл'эн н'эвъэн. Ынн'эм ынк'эн чит ганавтынлен мэмүлых.

— Энмэч опопы амамнон'гыпы мынъэлык.

— Ии к'ун, к'ынвэр э'тки рараквача ан'к'айпы гыннин'н'ыттык.

Нак'ам лым-ым ылвагэлэн'н'ой амнон'эты. А'мын нэналгэнмэйткок'эн ылвилю, энмэч нылгинимк'эв! К'онрыы ытлён гатвален вэнъым лыгихынтэль. Ытръэч ынк'эн иа'м ынн'ин нитк'ин?

Нэмэ вай лыгоратвальнатын'н'ой ылвагэлэнвых. Итык нэмэ нырагтык'эн. К'улинникэк ынанмайн'энмэты к'ытгъи. Эвир ынкы нытвак'эн маченмэтахык н'авыск'атчын'ын — аны колё рыхлычыгын! Тан'конпы иэнанватылжтын энмиск'ык...

Йөонэн Кивлынэ.

Ивнин:

— А'м, еттык!
— Ии!
— Мэн'к'о?

— Вынэ нотайпы!

— Э-эй!

Нэмэ моонэн рывэтгаватъёк:

— Амгынан вальэгыт?

— Ии!

— А'м, н'ирэмури мынтуумгэвмык!

— Вынэ лыгэн-ым, ии к'ун!

Тан'вэтгыры нытвак'эн н'авыск'атчын'ын...

Нэмэ ынкы нымытван'ой Кивлын. Н'энри татай-н'ян'ыльятын'ой, ылвагэлельятын'ой н'энрилы. Нэмэ ынкы гэтгивиткулии тъэче...

...К'ол итгьи энарэргье н'эвыск'эт, н'инк'эй ярак пэлянэн. Ыргин-ым нэнэны к'ынвэр гэмэйн'этлин, энмэч гачай-выткон'н'олен эвир ымы гавэтгавын'н'олен.

Гэквэтлин н'эвыск'эт лыгэн амнон'еты, нак'ам лыгэн нэнэны пэлянэн амрак, мин'kyri к'ун ганн'энайпылен н'эвыск'эт ы'вак'очегты...

Н'оонко льунин энмээм, ынкэгийт к'ытгьи. Пыкиргын энмин'ык. Нытлепыткук'ин энмыск'еты. Нак'ам нылгитэн-тымгэтк'ин ынкы. Инъэ нытвак'эн, нак'ам элек... Н'оонрэ энмытагнэты лылепгьи — н'энку эвир нэнанвыльятын'эн н'эвыск'эт. Льунин... Тыттэгьи энмыткынэты. Пыкиргын. Рыгытк'ыльойн'авин'а ивнин:

— Кыкэ, н'авыл, ети!

— Ии!

— Мэн'к'o еттык?

— Вынэ н'аан н'оонк'o!

— Э-э! Нырэк'игыт-ым?

— Вынэ вай вэтъынталъэгым!

— Э-э!

Ынк'o пытляк' ынкы ван'ой н'эвыск'эт, чама эвир нэнам'ылёк'эн:

— Амгынан н'утку вальэгыт?

— Ии, чит-ым амгынан, э'квирга айгоон тэлэнъел гэпkitlin мэн'к'окэн ытлён к'лявил.

— Элымн'э, к'лявил мэн'к'окэн! Мин'kyri-ым вальыт ынин эвирьыт?

— Н'ан-ым ынн'ин, ынк'эн ынн'ин...

Лыгэн тан'ымыльо тывильяннэн лыгэтан'валёмкы.

— Мин'kyri-ым вальытъымылын?

— Ынн'ин ынин вальын увик...

Лыгэн ымыльо нэнатвыльятын'эн.

— Элымн'э, мин'kyri-ым льулк'ыл вальын?

— Ынк'эн ынн'ин, гэмэчлелюк'эглин...

— Гапойгылен-ым?

— Ии, вэлерын'э лыгэтан'пойгылын.

— Ээй, вынэ эти мэн'как'энай'ын!

— Этъым аны!

Пытляк' нинивк'ин лыгин'эвыск'этэ:

— А'мын ивкэ, мыннымлючтыркын!

— Вынэ эвир к'эглынангэр! — лыгитэгъен'гти н'авыск'атчын'ын.

Ынк'o мылёмгонэн лыгин'эвыск'этэ. Нинэмлюк'ин, к'ынвэр галгэрэйылк'ын'ын'очгатлен н'авыск'атчын'ын. К'ынвэр эвир вай, авыннымлётгы йылк'атыгатгээ...

Рыпаавинэн мылюк. Ынкы вальын ук'к'эм пиринин ынк'ам рынлевнин пэнъёлгын. Мэмымытк'a энатынэн ук'к'эм, пэнъёлгэты рытрилнин. Нылюлюкыльэтк'ин мытк'ымыт. А'мын-ым гэлгитгылетлин мытк'ыпат...

...Нылгъомрыйылк'атк'эн н'эвыск'эт энмыкэн. Гылян-мытк'ин'а инэттъынин льолк'ылгыпы эвир лыгэн гамгагылгыйыргэпы... Аны лыгипэтле гэвъилин, нак'ам гэлгихымгытчилин, мин'kyri к'ун гэнлывэтъуюлин! Ынрак' нэмэ энанвыск'оолгыткынык рывакъовнэн, ымы выквэ-пойгын рушириткувнин — а'мын-ым эвир о'птыма энан-выльын гэнъэтлин; рыннымьттэтэты гэвъилин, ынк'ам о'птыма тэнн'ыткульын нывакъотвак'эн энанвыск'ыёлгыткынык...

Ынкы пэлянэн, анн'энрагтыгъэ ярагты. Пэлянэн въэльян'ын.

Ярак пыкиргын н'эвыск'эт, эвир нувичвэtk'ин н'инк'эй ярак, мин'kyri к'ун гэгыттэпэвк'этлин.

...Тэркычгавма пыкиргын ылвэгилльын энмык. Эвир н'энку нывакъотвак'эн энанвыск'ыёлгыткынык н'авыск'атчын'ын, нак'ам о'птыма тэнн'ыткульын... Чит-ым н'ан еп ытлён ятгалма тэмпэнин ягнальын ы'вак'очегты ынк'ам ынмал нынштэтк'инэт ылваймакыт энмыткынэты.

Пыкэртыляма еп ныван'эйпк'эн н'авъанэты:

— Мэ-эй! К'ывинрэтчык'э-эв!

Тан'ванэван ноҷыткогъян...

К'ынвэр энмык пыкиргын. Нэмэ вай ван'эйпильятын'-

— Н'эвъэ-э-э-и! Аны к'ывинрэтчык'и-и-ив! Како а'мын, йъэлыги тэнн'ыткульэркын!.. Аны эк'ыллэ к'ывинрэтчык'ив!

Вэнлыги ванэван nocturne, ытръэч к'ынур нытэнн'ыт. кук'ин... К'ун мин'кирыннымиттатэты гэвьилин.

К'ынвэр ганн'энайпылен к'лявыл:

— И-ик, ытлён наим йъэлыги тэнн'ыткуркын! Аны к'ывинрэтчык'ив! Ээй, вынэ ынн'ин мынытвачет!

Кытгынтыттатгъэ энмыткынэты гапойгыма. Пыкири-нэн'у пойга увэкэпсэ тынпүнэн ынкъам ринтыск'ивнин эвтылягты пойга...

Ынк'о чыкээквьи к'лявылчын'ын. Нивк'ин:

— А'мын, тыттэн'эт, вэчым тынмыгъан?

Эвтылягты кытгынтытагратгъэ, гитэнийн — эвэн въэльин'ын, нак'ам гэлгикымгытчилн гылгын...

К'эвъэм н'эвэк' нычимгъук'ин Кивлык'эй, нивк'ин-ым н'эвэк': «Ръэрэк'э мэвэн ынн'инрыннин?» — тымн'амынан вэтгавчетыльятын'ой...

Ынк'о рагтыгъэ ченэтрагты к'лявыл. Пыкиргын ярак. Н'эвъэнэ ытръэч э'к'этлемнин, ынк'о ивнин:

— Ран'н'ытай-ым? Чен'эт к'ын'автын'ыркын нутэх чама ан'ак! Энмэч к'эkvætgi!

— Аны ванэван ынн'ин митгъэк.

— Лыгэнитык гымнан лыги, гыт н'ирэче ган'автын'эгыт — ан'ак'агыннэкык ынкъам эмнун'кы к'олен'авыск'атчын'ык. Энмэч алва к'ылэги гымык тагнымытванивик!

— Аны игыр ынан тыпаак.

— Вынэ лыгэнитык к'ырым! Энмэч к'эkvætgi, эвны-пъэм лыгэнитык тэнмаквъэ ынн'ин нъэллий!

К'ынвэр паагъат вэтгавчетык. Вулк'ытвигьи, рэноч-гыгэн'кы йылк'этгьи Кивлын. Ныките вэнвиййонэн н'эвъэнэ гаваляйн'ыма, ынкы йылк'ыльын валяйн'а пил-гылвинин... Эргатык нэнлегъэн гэkkэтэ нотагты.

А'мын-ым гэkkэтэ рымагтэты нымытванин'огъат. Эк-ык-ым эвэн лыгэн нотайлы галяйын'олен, лыгэн-ым н'инк'эю гэнъэтлин. К'ынвэр эвэр а'атчеко нъэлгьи. Пойгын ынанчик'ай тэйкынин эвэр тин'ур, ынкъам ынк'эната нылвульэтк'ин. Лыгэн нэмык'эй нылгигынникульэтк'ин.

Бытля-ым тэгнэмэльэв нымытванин'огъат, мин'кири к'ун вэньым эккэтэ нинэнтэйн'этк'ин. Бытлён-ым к'ол итгьи энмэч к'автын'гъэ. Этъо нымэльэв нымытванин'огъат.

Ён'авъёчгын
ынкъам
тэлмин'ын

Нмэн ён'авъёчгын гэн'эвъэнэ нымытвак'энат. Тэн'пэнин ы'вэк'уч ылвэгилильын, нак'ам нэналгэнимыткок'эн ылвэлю.

К'ол итгьи нулк'ытвик пыкиргын ылвагэленвэпсэ — эвэн уйн'э н'эвъэн... Нивк'ин: «Мин'кири к'ытгын ынрак' н'эвъэн?»

Нак'ам ытръэч тылвын'ирэргэри валыт — уйн'э экык, уйн'э н'ээкык, ымы ы'ттъын уйн'э.

Люур ынк'эн тылвамрак рэск'иквьи ытлён, ён'авъёчгын. Аны лыгилк'ыритьюнин — нэналвавк'эн льук. К'ынвэр тан'ылвавнэн льук, нотагты к'ытгыи, нутэх вакъогъэ ынкъам тэргатгъэ...

Люур рэк'окалгын пинтык'этгьи, пынлёнэн:

— Ынръам нырэк'игыт? Аа? Нырэк'игыт?

— Вынэ вай к'ун гымнин н'эвъэн тымн'эквъэ, льук тытан'ылвавын!

— О-ок, ынанкэн-ым! — рэк'окалгын иквьи.

— А'мын, ивкэ к'инэвирээтыркин, Нутэн'ев, н'эвъэн
к'ырирык!

— Ако, вынэ мынвирэтгйт алымы! Ик, эченур-ым
янор к'инэтэн'увиги! Ваа? Ынкъам мытвыльятын,— рэ-
к'окалгын иквьи.

— Ээй, вынэ трэтэн'увигыт! — Ён'авъёчгын иквьи.

— Энмэч вин гым мыйылк'етык, ынан эвыр к'инэ-
ныгьев эръититык,— рэк'окалгын иквьи.

— Ии!

Нувик'ин Ён'авъёчгын.

— Ээ, вай эръэт ититгъэт! К'ык'амэтвагэ!

— Ээй!

Рэк'окалгын нэлкык'амэтвак'эн. К'эмиллыткугъи рэ-
к'окалгын.

— Ээ, а'мын-ым ынрак' мымн'ылтэлык,— рэк'окал-
гын иквьи.— Вай-ым ытлён н'утку ынин н'эвъэн нытва-
к'эн, ярак. Люур вай пыкиргын мэн'к'окэн лыгимэйн'ырит-
льэн к'лявывлчын... К'ытлыги-ым, ынк'эн тэлмин'а гэн-
рин'эвлин ыныгнотагты. Анык'ун-ым н'утри к'ынтыгын—
ныппылюк'ин тин'урк'эй к'ытэйкыгын ынкъам н'ирэк' ти-
н'урмъэмик'эгти. Лыгэн рэквэтгъэ нотайк'алеты— ынкы-
ым рэльун'ын нымэйын'к'ин и'нныск'ын. Ынкы-ым вар-
кын, и'нныск'ывигырык, нымэйын'к'ин ръэтайпын— ын-
к'эн тэлмин'ын... Ик ытлён, нылгинымэйын'к'ин! Тэлвэ
к'ун ынк'эн ынин ваны, и'нныск'ин, мачымыльэты гэнаръ-
элен. Ик, ытлён, ыныkit а'ткэвма рэнтын'ын— гыт-ым
наранмыгыт. Аны к'ун-ым н'утри к'ынтыгын а'тав. Ытлён
н'ан йылк'этыркин игыр, ытръэч нак'ам чама гынрырэт-
ыркин, ин'к'ун мэн'ин н'энри эвиэлк'ытке нитын. Ик, а'т-
ав, к'ычамэттагын ынкъам, эчги рэнэймэвн'ын, а'тав к'ы-
тин'ургын... Эченур тэкэмлевтык ытръэч к'ыгитэгын!
Эчги вьирилельын— вытку н'ирэк'эв мэк'ым к'ынинты-
гын... Ыныkit ынк'эн ранмын'ын— равантогъя, энмэч
рэпкиргъэ ынк'эн тэлмин'ык. Эвын ынан энмэч н'эвъэну
нинэлгык'ин ынин н'эвъэн. Ынкъам вэтык'ун ытръэч к'ы-
винвипкирги! Ыныkit о'ра рэпкиргъэ, ынрак ынан на-
ранмыгыт...

Ынин н'эвъэнин нынны— Варэн'ны.

К'этэв к'ун эвын Ён'авъёчгын нымлык'эн.

Инин рик'укэтэ:

— Таам, энмэч а'тав к'эквэтги!

Аны а'тав гэkvэтлин Ён'авъёчгын энагтатынвы. Аны
а'тав нылек'ин амрымагтэты.

Люур льунин, к'эглынангэт, нылгинымэйын'к'ин тэл-
мин'ын— рыпэт к'ун ынин ваны, и'нныск'ын, нинэйпы-
к'ин увикитэ...

...А'мын-ым рэк'окалгык'ай Ён'авъёчгына ярак нымыт-
ван'н'ой. К'онырьым ивнин ынан: «Гымыграк вин к'ы-
нимытваркын».

...Аны чамэттанэн тэлмин'ын— ныйылк'атычгатк'эн.
Эчги рэймэвнин, левтылк'эгнэвнин— люур рывьирилев-
нин... Эчги кэгытрырилельын рын'ирэк'эвнин— ынкы та-
н'ымынэн.

Ынк'о рымагтэты нэмэ эквэтгъи. Аны нылек'ин тан'-
амъяа'мэл йык'эльу. Люур н'оонко вытрэтгын ярайн'ын—
нылгинымэйын'к'ин!.. Иквьи: «Ик, аны н'ан, этъым, н'ут-
ку варкын Варэн'н'ы».

К'ээк'ын ынкы вагъэ, тинэнвулк'ытвин'гъи. К'эйык'ы-
нук'эй тинэнвулк'ытвин'гъи... Эчги воск'ычгавма, эквэт-
гын ынк'эн ярайн'эты. Пыкиргын. Ынкы-ым вайн'к'ач
нымэйын'к'ин гытгын нытвак'эн. Ынкы гытгык к'ача пир-
к'ыгыи, ынк'о ныпэрк'ытвак'эн.

Люур вай Варэн'н'ы аймыгъэ— эвын эвлеръин'ын нэ-
наяак'эн, ынк'эн гытгин'эты аймыгъэ... Чен'этъым эвын
тан'ымволк'ытвэн'эт ръяёкват н'эйн'эк'инэт...

Эвын аймынвых пыкиргын, нытэргратк'эн. Ымтылян'эт
аймынвэты Варэн'н'ы нытэргратк'эн, нак'ам нъимпыйле-
к'ин, нак'ам вай нымкык'инэт ёквагэнэв нальэк'атк'энат
гытгык.

Ынкы к'эйык'ын вэтчатвагъэ Варэн'н'ы, нылгэчемгъ-
отвак'эн. Н'эйн'эк'инэт тан'алван' ёкват:

— Варэн', гуг-гуг-гук! Аау-га, ауу-гаа! Варэн', гуг-
гуг-гук!

Люур вай тэлмармайн'ын тан'авынвутрятвагты к'ол-
ельятын'огъэ:

— Ытлён ынрак' ръагалгат э'йн'эркыт?

Люур Ён'авъёчгын тымкыгэн'гыпы пинтык'этгыи... Лю-
ур льунин н'эвъэнэ:

— ынрак' мэн'к'о ети?

— Ярайпы.

— Ытлён ран'н'ытагъэ? Наранмыгыт!..

— Вынэ мачынан— эвын-ым тымынво тыетык!

— Ытлён оккой, к'эйн'ун оратвальэгым ринъэйн'э-
чиквъэ!

— Мачынан! Ынан к'икви: «Уйн'э н'энку о'равэтель-
ака». Аны' к'ун н'утри к'ынтыгын ныкитэ — к'ылгиничи-
чивэтгын. Эчги рэйылк'этгъэ, валийн'а к'ыпилгылвигын.

— Ээй, — валёмгъэ ынкъам эквэтгын.

Эчги пыкиргын — аны гамаравлен тэлмармайн'ын, ган-
н'энайпичгатлен:

— Иа'м горатвайгыт?! Лен'ытэк', мэн'ин льун?
— Ванэван! Уйн'э о'равэтельака.
— Нак'ам-ым иа'м горатвайгыт?!
— К'ун мин'кы аймээръатык нылвавэгым!
— Ээй, уйн'эм н'энку о'равэтельака?
— Уйн'э.
— Нак'ам-ым ръагалгат н'энку нъэйн'эк'инэт?
— К'ун н'ан-ым ёкват.
— Ээй!

Вытку ынкы лымаляквъэ... Панэна нымн'ылёк'эн:

— Нак'ам-ым иа'м нъэйн'эк'инэт: «Варэн, гуг-гуг-
гук!» Иа'м ынн'ин нъэйн'эк'инэт? Лен'ытэк'ы'вэк'уч етгъи?
— Ытлён мэн'к'o нъынетын? А'к'аяты — ыяя.
— Ээй, — вытку ынкы лымаляквъэ.

А'мын-ым йылк'этгъэт. Аны о'тчой, ымы ымъычычо-
ч'эт гэнгыркивлин. К'ынвэр тэн'йылк'ичичиковъи. Энмэч
к'ынвэр лыгъомрыйылк'атгъэ...

Н'эвыйс'эт вэнвийногъэ, валийн'ын чотгэн'кэн йыто-
нэн... Ээк рынлевнин, тытлемнэн чьогыргын, валийн'ын
рыгырголяянэн — аны тан'ытръачтагнэты гатгамнэн...
Люур лявитин'ын эрэтгъи — чит вай амывэкэйн'ын к'утыр-
кын... Ынкы тан'ынмынэн.

Ээ, ынк'o ы'вак'очегты эквэтгын.

Аны гэkvэтилнэт ярагты!

Пыкиргъэт ярак. Эвын ынкы панэна нытвак'эн рэк'о-
калгын.

Ивнин рик'укэтэ:

— А'м, еттык!
— Ии!
— Ик, вынэ панэна еп эплыткукэ — ынрак'-ым ръэт-
гыпыльыт нъэлгъэт...
— Ако, алымн'э! Йык'к'эй н'ан-ым мин'кыри?
Рэк'окалгын нычимгъук'ин:

— Тури винн нотагты к'атчыск'эквыйтык, ынан винн
нэмэ амгыннан н'утку мышелятык.

Ээ, ытри гэн'эвъэнэ эквэтгъэт нотагты. Ы'вэк'уч ум-
кычыку атчыг'э, н'эвъэн-ым нэмых'эй — ытреэч амъянара
гатчыленат вээмумкычыку.

Люур вай к'олейн'ын еп ыяя... Н'айъэнныск'эпы ныл-
гинимкык'ин а'к'альымкин'ын ининигъи...

Аны нэмэ а'тав рэк'окалгын ы'ръэ ныгпильыръук'ин.

Люур лыгэймэквъэт этратин'ын. Люур пыкитръугъэт,
нымн'ылёк'энат:

— Э'ми Ён'авъёчгын?

— К'оон! Гыннан гэмэо Ён'авъёчгын! Мин'кыри-ым ва-
льын ынръам Ён'авъёчгын?

— Эк'ылпэ к'ытвыгын! Э'ми Ён'авъёчгын? Ыныkit
атвыка рэнтын'ын — мытранмыгыт!

— К'ун гыннан гэмэо ръя-Ён'авъёчгын!

— Нак'ам-ым н'отк'эн микин яран'ы?

— К'элюк'ым микин? Гыннин! Нэмых'эй гым гарай-
гым, — нивк'ин рэк'окалгык'ай.

Ынк'o иквъи рэк'окалгын:

— Ик, а'мын-ым мылгитэн'увитык — а'тав лыгэн тэн'-
рэмкыльытури! Энмэч винн к'ыйылк'этыркынитык!

— Ээй, вынэ мынйылк'этыркын! — иквъэт э'к'эльыт.

Аны н'ан эчги йылк'этгъэт Ён'авъёчгына ярачыко, а'мы-
н-ым аны моонэн яран'ы йыныпык ымн'алгыл ранмэпы.

Аны вай рэк'окалгык'ай гаван'эйпиръолен:

— Ён'авъёооч!!!! Вай э'к'эльыт тылвыръуркоот!!!

Ён'авъёчгын омкычыкыпин пинтык'этгъи ынкъам кыт-
гынтыпкэргъэ — эвийн э'к'эльыгинив гайытрыкымгытъо-
ленат... Чымк'ык рыннымьттатэты гэвъиткулинэт ярачы-
ко йылк'ыльыт э'к'эльыгинив...

Ынк'эн ынн'ин гатамъён'ывъяленат рик'укэтэ, пытляк'
н'ан ивнинэт: «Мылгитэн'увитык — а'тав лыгэн тэн'рэм-
кыльытури!»

К'лявыл,
ан'к'ачыкоты
рылылыльын

— 5 —
Нмэн к'ол к'лявыл ан'к'ачормык нынымытвак'эн гэн'эвъэнэ ынкъам гэккэтэ.

К'ол итгъи ытлён ярак нывытырвак'эн. К'утырык нивин:

— А'м, вынэ мынк'эплювичвэт!

Ивнинэт:

— Гым к'ырым мувичвэтык! Энмэч гым торгынан к'инэрэпиринг'тык!

Ынк'о к'лявыл н'ытогъе, кытгыннатгъэ энмэты ынкъам айычгэгты рэгъи... Ынк'о пыкиргъи ръэврэмкык. Ынкы н'автын'гъэ. Эргатык кыечки, нивин ытлён:

— Игыр нарайтогыт н'эвъэнйыръэ, ытлён нытэн'кин. Ыныкит гыт рэтэнн'еквъэ, гыт ынк'энына наранмыгыт... Эвыйт этэнн'эвкэ риты, к'ырым ы'ныныгыт.

Эргатык етгъи н'эвъэнйыръын. К'лявыл гитэнин... Люур к'лявыл тэнн'еквъи, ынкъам н'эвъэнйыръэ ивнин:

— Мынэквэт морыки!

Ытри эквэтгъэт н'энри. Пыкиргъэт ынкы — эвыйн ытри н'ирэргэри валыт гатльата. Ынк'о н'эвъэнйыръэ ивнин к'лявыл:

— А'мын-ым, мынувичвэт!

— Ии, мачынан мынувичвэт! — ивнин к'лявыля.
Люур моогъат увичвэтык. Н'эвъэнйыръэ рывэнтэнни тутыл — эвыйн ынкы нытвак'энат н'ирэк' кэйн'ыт... Пынлёнэн к'лявыля:

— Мин'кыри мытритгъэ?

Н'эвъэнйыръэ ивнин:

— Н'уткэтэ мытрамагты. Эвыйт мэн'ин амлыкыльэн — ынк'эн рэнугнин, эвыйт нымлык'эн — к'ырым нынунин...

Ынк'оры люур ивыркынин к'лявыл н'эвъэнйыръэ:

— Гыт янот к'ыиргъи!

Ивнин к'лявыля: «Янот гыт!»

Н'эвъэнйыръын и'ргы — ытръэч киткит и'ннычурмын нанпэлявын. Ынк'о к'лявыл и'ргы — ымын' ръэпйт люн'ыгтэ нэнтын...

Ынк'о рымагтэты нэнвэнтэтын тутыл — эвыйн ынкы ан'к'ы нытвак'эн... Ынкэтэ и'ргы н'эвъэнйыръын — ытръэч кыемырк'эт рымэнинэт... Ынк'о к'лявыл и'ргы — ымын' ръэнут люн'ынметэ рымнин.

Ынк'о ивнин н'эвъэнйыръэ:

— А'мын како, гыт! Вытку ынн'ин вальэгыт тыльугыт! Ралкогты к'ытгъэт ынкъам ивнин н'эвъэнйыръэ:

— А'мын-ым, гынан инэлгыгъи!

Вул'ытвигъи — ынк'о йылк'этгъэт. Н'эвъэнйыръэ к'лявылен иръын иниргин'у яланэн, к'лявыля-ым н'эвъэнйыръын кэркэр иниргин'у яланэн...

Эчги йылк'этгъэт, люур ынпын'эвк'эй, н'эвъэнйыръын ытля, вакъогъэ... Ынк'о ынпын'эвэ пэкул йытонэн ынкъам йылк'ыльыт йөонэнат... Ынкы чемгъон'н'огъэ, нивкин: «Э'мин' рэмкыльын, мин'кы йылк'эркын?» Люур н'ээкык э'лымин ынкъам левыт чывинин...

К'лявыл кыеквьи, ынкъам ынпын'эвк'эй ынк'о аниятгъэ. Люур яран'ы пэгляръогъэ... К'лявыл-ым ынкы имчэчукэну нъэлгъи, ынк'о н'ытогъэ... Панэнагты к'ытгъи, ръаврамкэты. Пыкиргъи. Ынкы нивин:

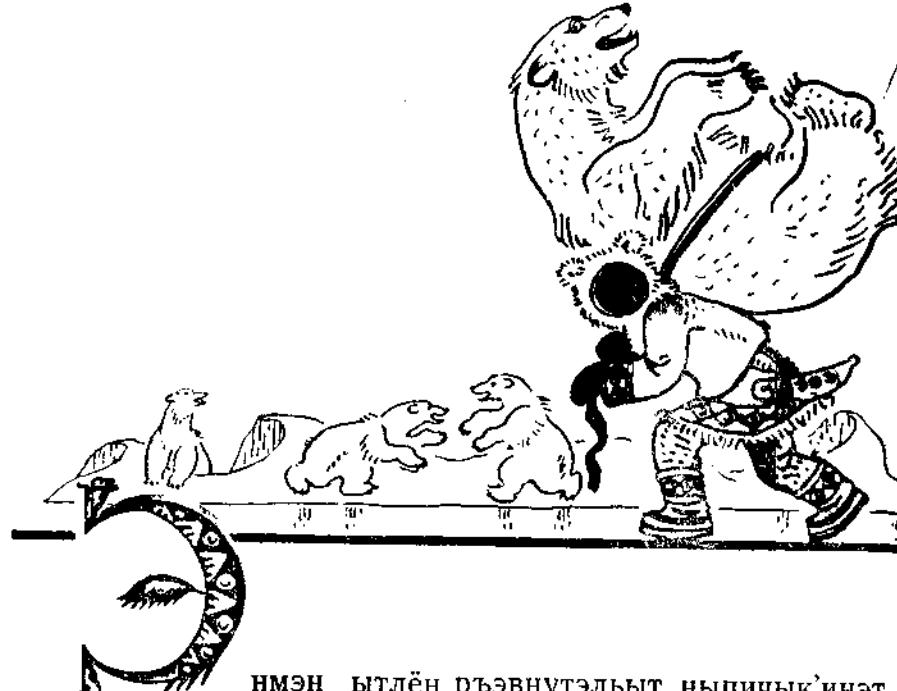
— А'мын како, ынн'атал гыт лён'ынма нэнтыгыт!

Ынк'о ръэврэмкэ нивин: «Кита яралыт к'ыёпатгынат!»

Эргатык к'лявыл эквэтгъи ярагты. Ан'к'ачыкайычылынтоогъэ, ынк'о пинтык'этгъи энмэпы... Ярак пыкиргъи, эвыйн ынкы ыннин экык энмэч ынпынаачгын... Пыкиргъи ынкъам пынлёнэн: «Э'мин' гымнин н'эвъэн?»

Ивнин ынпынаачга: «Гэвъилин!»

ЕЙВЭЛК'ЭЙ
ЫНК'ЯМ
ИМЧЬЭЧУКЭТ

НМЭН ытлён ръэвнутэлыт ныничык'инэт.
К'ол итгүн ейвэлк'эй ръавыльэты к'ытгүн.
Лыгэн пыкэрын'н'ольын напэнрычтгъан, наркыпчевыгъан. Ръавк'лявыля эккэт ивнинэт:

— Ытлён рырэк'эвьюуркынитки! Мачынан ныетын. К'эйн'унын'э рак'амэтван'ыркын.

Ынк'ор-ым нэтрилгъэн. Качьараквъэ. Энмэч-ым вай пыкири ярак. Лыгэн пыкири — намыллёгъан:

- Амгынан вальэгыт?
- Иквъи ейвэлк'эй:
- Ванэван, мури эпэк'эй.
- Мин'кы-ым нынымытваторэ?

- Иквъи ейвэлк'эй:
- К'леграчыко нытваморэ.

- Нивын:
- К'ык'амэтва!

- Иквъи:
- Ии!

- К'эмиплыткук нивын:
- К'ильуткуги.

- Иквъи:
- Этлы!

К'улильыръугъэт:
— Мынталяйвыгъан!
Наркыпчевын. Иквъи:
— Эгэй, мильуткугъэк!
Ынк'оры ильуткугъи, ынръам нивыпэтк'ин. Иквъи:
— Мыпаагъак!
Нэмэ нантэрн'ырьевын... Ынк'оры иквъи:
— Эгэй, мильуткугъэк!
— Эйым!
Ильуткугъи — нык'улильыръук'ин. Люур мэн'к'о етгүн мэмлин'ын... Гак'ынъома етгүн мэмлин'ын. Нак'амлым иквъэт:

- К'ыпаагэ, к'ыпаагэ, к'ыпаагэ!
- Ынк'оры нивын:
- К'ырагтыгэ!

Тэкичгэ налпынрын. А'мын-ымрагтыгъэ тан'амкытгынтата... Лыгэн ярак пыкиргы, ивнин эпэк'эй:

- Гэк'эвийгым тэкичгэ. К'увиги ынк'ям мынк'амэтва! Ынпүн'эв увэн'н'огъэ. Увэма нивк'ин:

- А'мын, мытрак'амэтвагъа нымэльэв!
- Ивнин ынпүн'эвэ:
- А'мын-ым, эргатык к'эkvэтги ынкырилы!

- Иылк'этгъэт:
- К'ыеvвэт — нэмэ эkvэтгүн ейвэлк'эй. Лыгэн энмык ранъаватгъэ, люур э'йн'эвнин энмэпы:

- К'yetги!
- К'ытгүн энмычормэты. Иквъи:
- Ытръэч-ым мин'кыри?
- Ивнин энмэпы:
- Лыгэн к'илкымъетги ынк'ям к'ывэк'этги!

Илкымъетгүн ынк'ям вэk'этгүн... Эвэн лылепгын — ытлён йык'к'айым ёрон'ы! Нылгэнык'эрык'эн!..

- Нивын:
- Мин'кыри нылк'ытигыт?
- Иквъи:
- Ръавыльэты.

- Нивын:
- А'мын-ым мынлпынрыгыт!
- Ивнин н'эвъэн:
- Кита н'ан к'ыгтыгын н'ыркиру, ынкы варкын иръын!

Н'эвъэнэ ивнин:

— Эгэй!

Йыннэн, ратвынэн. Люур ынк'о йытонэн иръян имьчэцугнэлгин, лыгэн нинэтыттук'ин, нивлеткин. Ивнин:

— Вай н'отк'эн винрэт, лыгэн райпын'н'оркын — к'ытуркын!

Иквъи:

— Эгэй!

А'мын-ым эквэтгъи. Лыгэн ярак пыкиргъи, ивнин ынпын'эвэ:

— Мэн'к'о о'тчой етгъи?

Ивнин:

— Н'оонк'о, энмэпы.

— Иа'м-ым?

— Ынкы нытвайгым, мин'кыри к'ун гинъэйн'эвигым микинэ энмэпы. Ынкъам иниквъи: «Вай мыйылгыт винрэт, имчэчукин нэлгын». Лен'ытэк' инэтэмъюн'гъи взчым.

Ивнин ынпын'эвэ:

— Вынэ ванзван, мачынан нэйылгыт.

Качьараквъэ. Иквъи:

— А'мын, вэлынкык'ун!

А'мын-ым ивнигъи эргатык — лыгэн-ым эмчьячокалгык'ай.

Люур льунин умк'ы... Пэнрынэн. Э'н'гыпы рэни. Тымнэн. Нивк'ин: «А'мын, к'этэв тынмыгъан. А'мын, вынэ мирагтыгъак!»

Рагтыгъэ. Э'мэннин умк'ы. Нак'ам иэрмэктин эмчьячокалгык'ай!

— Вынэ гумк'уйгым гым, — ынпын'авэты иквъи.

Ынпын'эв качьараквъэ. Иквъи:

— А'мын, како ейвэлк'эй умк'угъи! Вэлынкык'ун гымнин ивиныльын, тэкичгырэтильын!

Нэмэ эргатык ивнигъи. Ынръам льунин ръев... Пин'кунин торвентолын йыкыргычыковты. Тымнэн. Пыгылк'авычгатгъэ.

Нивк'ин: «Вай тынмын ръавычгын!»

Рагтыгъэ. Нэмэ ынпын'эвэ ивнин:

— А'мын вэлынкык'унэйгыт, гыт, гымнинэйгыт пиичильигыт!

Ынк'оры к'онны тайн'атын'н'огъат. Ытръэч.

В

алвин'ын ганымытвален гэн'эвъэнэ, ынкъам эвир ырык энааральо — рэк'окалгын.

К'олетъылё валвин'ын нытиппъэн'эк'ин н'аргын:
«Мин'кырэ-э-э-э мырин'э-э-э-к!

Э-этык'о-о-о-он айгыпо-о-о-н!

Э-этык'о-о-о-он райвалявко-о-о!

Э-этык'о-о-о-о-н рэючгэ-э-н!»

— А'м вынэ йык'к'ай райвалявки!

Н'ытогъэ валвин'ын, рин'эгъи райвалявки. Ечанно-лыткынык вакъогъэ. Н'энку эвэн нотаск'аквыргын нытвак'эн. Гитэнин ынкачыкогты — эвэн ынкы ивтыл нылевылгатк'эн тагныкытгэмк'эн н'алвыльин'ын. Нак'ам ынкы к'аатагнык кальянпын'авин'ын нэнанвыльятк'эн.

Ынк'эн нутэск'ычыку гатвален лыгэмайн'ырайн'ын. Рыногыргэпы чин'к'этувэни. ынанмык'ычык'ай к'эуюк'эй. Въигъи к'эуюк'эй.

Кальянпын'авин а йёнэн, иквъи:

— Н'отк'энат ы'мн'от гэрэк'э!

Тытлын'аргыновты ринтыск'ивнин. Валвин'a пирис-к'ыченкин ынкъам рырагтанинэн. Нэмэ ягнагъэ рэк'окалгык'ай:

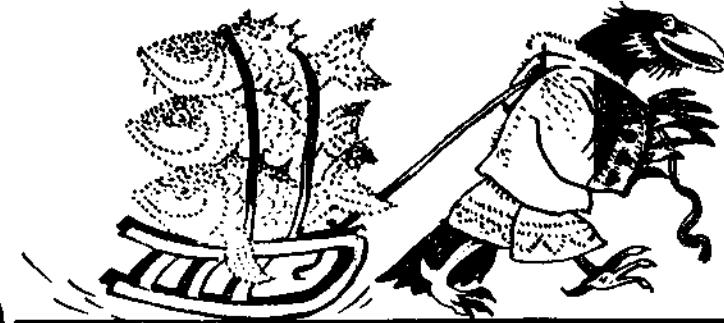
— Ако-како, ельой, нэмэ мэн'к'о гак'аанматэгыт?

— Нэмъэм аны мэтъак'ытап рэнъэк'эрэвн'ын!

— Аны игыр к'ырым! Ельой, аны игыр к'ырым! Ынан тэгмэлгыныгмил мынтын!

— Иик, ытлён эченур вэты тэгмэлгыныгмил к'ынтын!

— Ии, ынан тэгмэлгыныгмил!

Валвин'ын

— Н'оонко варкын йичьэннуп. Ынкы рэпкиргъэ, ак-
выргын ынкы варкын. Ынк'о рэтлепгъэ, ынкъам ынкы
н'алвильин'ын варкын. Вэтык'ун ынанмык'ичык'ай рэ-
гитэн'ын к'эюук'эй ынкъам ынк'эн гынан рэчин'кэгнэрэн-
н'ын к'эюук'эй, ынан ранмын'ын. Валемгъэ?

— Ии, тывалямыйк!

— Ээ, к'эквэтги!

Эквэтгъи рэк'окалгык'ай. Пыкиргъи йичьэннупык. Ак-
выргэпы лылелгъи — аны гэлгигиирэлин рэк'окалгык'ай!
Нык'ааральон'к'эн. Аны ынрак' тан'ынанкытгэммычын
ыск'ак'ойн'ын чин'кэгнэрэннин — тымнэн! Нэмэ йөнэн
кальянпын'авийн'а:

— Ы'мн'от н'отк'энат гэрэк'э!

Тытлын'аргыногты ринтыск'ивнин. Рик'укээ гапэн-
рыск'ычален, ынк'о тэмтэн'ымгонэн. Тимтигнин лыгэн
ынн'ин ымыльяты.

Рэмтэйпын'ын'онэн — имтиткук нылувавк'эн... Аны ну-
рэск'унн'ыльэтк'ин — э'кырга нитчык'ин ыск'ак'ойн'ын.
К'ынвэр ван'эйпигъэ:

— Н'аво-о-ол! Кита вай к'амынэмтэйпа-а-ат!

— Иик, а'мын эти тутаткынъеркынэгыт, чөмэт ын-
к'энак'айна к'аат нэнанмыткойвых'энат!

Кытгынтынтох'э кальянпын'авийн'ын... Эвэн нинэнры-
кин выквэпойгын ынкъам рыпайн'ын. Ынкы эмтэтвалын
рыннымык кыплынэн рыпайн'а... Галгэрийннымоллты-
рьолен рагтыгъэ, ынкы к'аанмы пэлянэн...

Мараачетын'н'огъэ нэмэ рэк'окалгык'ай:

— Иик, ытлён иа'м ы'ръунтэтыркын?

— Аны ванэван мыръунтыгыт! Ытръэч гынан алы-
малкэта! А'мын, лыгэнитык'ым ръэк'эрэвзуюуркынэт мэ-
тъак'ытаптэ! К'ыпаагэ игыр ынн'ин итык ынкъам уйн'э
инэнтэтыткуркын!

Н'ытогъэ валвин'ын. Рин'эгьи лыгэн нотагты. Н'оонко
вакъогъэ, эвэн ынкы ярак'ай нытвак'эн. Люур н'ыток'а-
ятгъэ лыгакытгэмкылык'ай н'ээkkэk'эй, лыгэн к'ун лы-
гинъувэткыльук'эй, лыгичеритк'ыльук'эй ынкъам лыги-
выльин'ытк'ыльук'эй... Валвин'а ивнин:

— И-и-еэ-мэй, ынн'атал-ым мэй, мин'кэкинэгыт ныл-
гэныкытгэмэгыт н'эвьиск'етигыт?

Кытгынтыраск'еквъэ н'ээkkэk'эй ынкъам ивнин ынин
акытгэмкэ ытльайн'ын:

— Ыммэй, н'оты н'отын'к'эн рэмкыльын лыганъят-
кольятыркын!

— Ээ, к'иквүн: «К'ырэск'икви!»

— Ээй, рэмкыльоон, к'ырэск'икви!

— Ээй! А'мын, вэлынкык'унэйгыт!

Рэск'иквүн валвин'ын. Аны ярачыкон черитэ гэйырь-
этлийн, лыгэн к'ун — уу.. Нэмэ моогъэ анъят科尔ятык вал-
вин'ын:

— И-и-еэ-мэй, ынн'атал-ым ныкытгэмк'эн ярачыкон!

Вынэ ынпүн'авин'ын нылгириин'эвильэтк'ин. Лыгэ-
к'ыллэ увильэтгъи ынпүн'авин'ын! К'амэтвальатгъэ вал-
вин'ын. Ынк'о рагтыгъэ, эвэн орвоор тэн'эмъумыннэ
гэтинэн'эньюулин... Нэмэ рэк'окалгык'ай:

— Ко-о-о-лэ, колё мэй! Мэн'к'о, ельой, коргытчалэ,
галгагновэгыт!

— Ээ, нэмъэм рэнъэк'эрэвн'ын мэтъак'ытап!

— Аны игыр к'ырым, аны гыт нытэн'к'инэк'эйгыт,
ельж'аегыт!

— Ээ, вынэ к'ылк'ытги! Н'ан-ым н'оонко варкын яра-
к'ай, лыгакытгэмкылык'ай, эвэр ымы н'ирэк' ынкэкинэт
райрыт вэтык'ун ралганъяйвыннат. Үмы ынк'энат
лыгакытгэмкылык'агтэ ралганъяйвыннат, ынкъам ын-
ан нэрэнк'эвиквүт.

— Э-эй!

Гэкэн'э эквэтгъи. Нылгирилемийльэтк'ин... Пыкир-
гыи. Н'ытогъэ нэмэ акытгэмкэн'ааккак'ай. Люур нэмэ кы-
тгэмрэк'окалгык'ай к'олельярьон'н'ой:

— У'уу! У'уу! Ынн'атал-ым лыгакытгэмкылык'аегыт!

Кытгынтыраск'еквъэ н'ээkkэk'эй, ивнин ытльайн'ын:

— Вынэ н'отын'к'эн рэмкыльын лыгивнэтильэтыр-
кын!..

— К'иквүн: «К'ырэск'икви!»

— Э-эй!

Нэмэ лыгэвнатыльатын'ой:

— У'уу! У'уу! Ынн'атал-ым чермыярак тырэск'ик-
въэк!

Ынк'о лыгэн нытвак'эн ынпүн'эвк'эй. Рык'амэтваинэн
лыгикиткинук'эй. Плыткугъи к'амэтвак рэк'окалгык'ай,
ынпүн'эвэ ивнин:

— Таам, к'эквэтги ярагты! Эченур н'отк'эн ынн'э ты-
ляма энвэнтэткэ ыёргээръин!

Рагтыгъэ рэк'окалгын. Ярак пыкирык, ивниин рикү, кетэ:

— Вайвай гэк'эвильэтигым! Ыёргээръын к'ытрыткугын!

Н'эвъэн галгэкоргавлен, рыпэлт галгэкытгынтыръолен ынк'о рырыткуйвынин ыёргээръын, рыпынчивнин — эвьи ынкы ытръеч тымн'эчарэы'лин'ын... Ынн'атал-ым гэгэргы, пынчилин, ринтыск'ивнин ыёргээръын, ы'вэк'уч йонэн:

— Иа'м нак'ам ы'rъунтэтыркын! Ытръеч ынкы тым'н'эчарэы'лин'ын!

— Ако элымн'э! А'мын нэнаньыми'ичвынавк'эн акыт-гэмкэ ынпын'авин'ын!..

Ынк'о тампаагъэ рэк'окалгын тэйн'этгилик.

...Ынк'о нэмэ рин'эгъи валвин'ын. Н'оонко льуниэт пипик'ылгын'ээkkэk'эйгинив. Ынръя н'ан н'энку нъэлгыя валвин'ын ярак'айык.

Пипик'ылгык'эти иквъэт:

— Э-эпэй, н'оты рэлк'ин'ын гагтыкалеворвынпылен! К'ырилк'уги!

— Э-эй, а'мын, вэлынкык'унэтури! О-ок, а'мын, ин'к'ун н'авытлывъёк'агтэ!

Рэлк'ользатын'ой валвин'ын ынкы. Лыгэгтык'амэтва-льзатгъэ.

Ынк'о нивын пипик'ылгын'ээkkэk'эе:

— Эпэй, а'мын мынымлюгыт аны! Вaa?

— Вынэ эвьир!

Намлёмгогъян валвин'ын. Тэн'эмкэвычъэ йылк'этгъи. Ынръя н'ан эчги йылк'этгъи валвин'ын, нъин'кэлийвыгъэн, ылпыт, вэлк'ылти нэкэлийвынэт... Ынк'о-ым нэньгьевын:

— Эпэ-эй! Эпэ-эй! К'ыгтьекви-и!

Кыеквъи. Ынк'о нивын:

— Эвьир тэн'эръирэкивээмых к'ывиилгитэркын!

— Э-эй!

Рин'эгъи. Н'оонко-ым вээмых виилгитгъи... К'ынвэр эвьир вай к'олельзатын'ой:

— К'ыгит аны, тын'эвлъук! А-ако, вэлерынн'э тэн'вытрын'кэлийн'эв! Эвьир трэмыннун'ыркын-ым — э'птэ тэнн'эвьиркын!.. И-и, и-и, и-и, э-э! Ако, эвьир э'птэ тэнн'эвьиркын!.. А'мын яран'ы мынычвигъэн? Ии? Ако, оча варкын!..

Тымн'амынан нывэтгавчетк'эн, ынн'эм виилвиил чиниткин нэнанвэтгаатк'эн...

— Митин' а'мын миыйс克'иквъэн! Ии? А-ако, оча варкын!..

Кытгынтырагтыгъэ...

— Митээн! Яран'ы мынычвигъэн! Н'оонко тын'эвлъук! Вэлер ынн'э тэн'вытрын'кэлийн'эв! Энмэн яран'ы мынычвигъэн! — нивк'ин ытлён.

Яран'ы эк'ыллэ нэчвигъэн ынкъам ваамэты нэнльэттын. Нэлгын нинэнпылк'эвк'инэт — уйн'э, ныпгылк'эвк'энэт нэлгыт, вээмэ нэнанлыплятк'энэт...

— Ако, уйн'э! Э'нк'у лын'ыркынинэт! Чотчоттэ... Уйн'э! Э'нк'у лын'ыркынинэт! Лен'ытэк', вынэ чавчыван'ав!..

Рэтэм рэлкынин...

— Ако, ынк'эн аны, вынэ чавчыван'ав! Ымыльо э'нк'у нинэлгык'инэт!

Мимле нэнанлыплятк'эн...

— Ы'мн'ан ръянут мынэлкын? Кита-к'ун, ынрак' элгыквын к'ыгтыгын!

Рэлкынин.

— Ынк'эн аны эвьин к'ун гивэ чавчыван'ав — элгыквын чымн'ак'ымлэльзаткэн тэгъен'у лыгнин! Кита к'ун, ынръя к'ыгтыгын ырпэн'ы!

Рэлкынин ырпэн'ы — нэмэ эргээтгъи...

— Эвьин к'ун гивэ ырпэн'ы чымн'ак'ымчочеркэн тэгъен'у рэлгыгнин!

А'мын-ым, аны вээм нылгэйычгитк'ин! Ваамэты пин'кугъи, тан'вытрын' иргъи, ынръя н'ан к'очечырьон'н'ой:

— Вынэ вай ва-а-ай, мыткувлыткурко-о-о-н! Яномо-о-олё-о-от, евье-е-ев! К'ытчачаткото-о-к! Аны мытк'аянэлгыппатыльяярко-о-он! Мэй, мэй, янонмооле-о-от! Муурил н'оты илгыпръурко-о-он!..

Н'эвъэнэ нинэгитэк'ин ырлыплятъё вээмэ. К'ынвэр та-я'авынк'олельзыровты к'улик'ул тылемк'ытвитэ итгъи... Амэчэтгъэ этьым вээм умкык.

Ытръеч.

алвыйн'ын нылэйвык'ин эмгүйтъэтэ гамгала-
мынк'оры. К'ынвэр льунин и'гымкын — эзын
н'ырак' к'орат нынук'инэт.

Валвыйн'ын ванлягъэ, ивнинэт:

— Киткит к'эналпынрытык!

К'утынэ ивнин:

— Вынэ к'yetги, мылпынрыгыт!

Эчги эймэквьи — э'гычга чит кыплыркынэн. Рин'эгьи.

Рымагтэты эквэтгъи. Ынръам льунинэт умк'эт. Мэ-
мылк'ай нынук'ин. Нэмэ ванлягъэ. Ивнин умк'этэ:

— Вынэ к'yetги, мылпынрыгыт!

Эчги эймэквьи — чит к'эплюркынин. Умк'ы иквьи:

— Мэркычгыргын валвыйн'ын! Мури ныгытъэнмури,
чинит нэнаныморэ!

Рымагтэты эквэтгъи. Льунинэт о'равэтльяат. О'равэт-
льята ганмыленат нымкык'инэт рыркат. Нэмэ ванлягъэ.

Ивнин к'утынэ:

— Вынэ к'yetги, мылпынрыгыт!

Нэмэ эймэквьи. Эчги о'равэтльята кыплыркынэн —
рин'эгьи валвыйн'ын.

Рымагтэты нылек'ин валвыйн'ын. Люур льунинэт а'н-
элэлльымкыт. Вакъогъэ винвэ. Нычимгъук'ин, нивк'ин:
«К'эйн'ун ванлята итык — наръонтыгым. Ополы тульэтэ
митык».

Ромкавъёттэ въэнит тульэнниэт.

Амнон'эты эквэтгъи валвыйн'ын. Ынкъам вакъогъэ
майн'ывыквытыкынык. Ыннэнчъэн рунин. Люур ыныгночга-
та тагъэ челгырэк'окалгын. Ынкъам ытлён гавъаныван-
лялен. Нэнъонтык'эн. К'ынвэр чимгъугын челгырок'окал-
гын: «Ы'мн'ан мин'кыри мыпчен'ин?» Нак'ам валвыйн'a
въэнит нинэнмык'инэт. К'ынвэр ивнин:

— Ынн'атал гынинэт ытлыгыт нытэн'к'инэт!

— Ии, — нэнататлын'к'эн валвыйн'a.

— Ымы ынээльыт нытэн'к'инэт, ымы чакэттыт!

— Ии, — валвыйн'a нэнататлын'к'эн.

— Пытк'ылым гыт ырык тан'ын' вальэгыт, ымы
ынангытэн'ычъэгыт! — ивнин челгырэк'оката.

Люур ымыльо въэнит йыкыргэпы рэрэнниэт. Челгы-
рэк'оката пирист'ыченинэт.

Акватэты ивнин челгырэк'оката:

— Ынн'атал-ым гыт ынанагтэн'кыльэгыт гэмгэгынни-
кык!

Ытръэч лымн'ыл.

Ынн'ин валвыйн'ын челгырэк'окалгын — ныгыттэк'ин ын-
къам валвыйн'ын ныюрык'ин.

Эйпигин' ынкъам ынин ытленъют

Йлыгин'ынти н'ыраргарэ гынымытваленат. Энмэн, Эйпигин'ыи н'ирэк' ытленъют — к'ол нэрмэк'ин, к'ол-ым еп ныппылюк'ин. Ымы пытк'ым Эйпигин', ынанынпичын, н'эрмэк'ин чама ныгыттэпк'ин.

Үтри гатльата ганымытваленат. Йтлыгин-ым тэлень-еп уйн'э гэнъэтлин: энмэн, ан'к'ак гэпилк'этлин эвэнэма.

Лъеленръугъи. К'ол итгъэт Эйпигин'ын ытленъют ивнигъэт ан'к'агты. Үтри ыяагты к'ытгъэт. Люур амнон-гылы кытыйгыръогъе — ан'к'ы чимиръэтгъи. Кытыйга ынк'энат о'равэтльят гынонэты рыльэтэннинэт...

Эйпигин' нычимгъук'ин: «А'мын, лен'ытэк' рочгынотагты н'ргъэт».

...Эйпигин'ын ытленъют рочгынотак энмык ы'лыле гатараленат, мин'кыри к'ун ыныкит рэвытрэнн'ыт — наранмын'ынат.

Рочгыноталья чейвыхтуль э нэльунэт ынк'энат.

Нанрагтатынат. Ынаноткынрак пыкиргъэт ныкитэ. Рэгъэт ярачыкогты — эвн ытръеч н'ирэк' ынпигин'эвк'эгти ёроочыко нытвак'энат.

Ынпигин'эвк'эе намн'ылёнат:

— Мэн'к'окэнатор?

Ынпигин'эвк'эе ивниэт:

— Вынэ н'от ыяалыморэ, ан'к'ата рыльататьёморэ!

Ынпигин'эвк'эе нивынэт:

— А'мын-ым, вынэ н'утку к'ытваркынэтых! Йтлён вулк'ытвик майн'ырайн'эпы нарагтатыны!

Вулк'ытвик люур н'ирэк' о'равэтльят етгъэт ынпигин'ав-к'аграты. Нивынэт:

— Энмэн, йытыгот нэнтытык эн'эн'ыльэ!

К'ытгъэт ярайн'еты, н'энри рэск'икв'эт — эвн нылгиньмык'ин о'равэтльян нывакъотвак'эн. Н'евъэнйыръэйн'атал-ым нымэйын'к'ин ок'камайн'ын йытонэн. К'утынэ ръэвин парытъым йытонэн. Ынк'о нивынэт:

— Вайын'кы ук'к'эмчыку ымыльо к'ывакъотык!

Айылгытагнык вакъогъат ук'к'эмчыку. Ынк'о ръэвин парытъымын'ын ырык гаргода нэнитлитын. Ынк'эн парытъым нирвых'ин, к'ынур валы гэтчылин...

Эйпигин'ынэ ынпигин'э ытленъютэ мыранмынга нинуп'кин гырголягты ынк'эн парытъым, к'ачакэната-ым ытлёньюк'эй нинэнрык'ин. Йтлёньюк'эй колё нытэргатк'эн, нивк'ин:

— Ивкэ мэн'к'о Эйпигин' ныетыркын! — авынтаргана нивк'ин.

...А'мын-ым ярак Эйпигин' нычимгъук'ин. К'ынвэр ытльагты икв'и:

— А'тав плякылгын к'ытэйкыльэтгын нымк'эв, эвнр плыткоё к'ытак'ъатыёркын!

Н'ирэче кивкы, тимтин'гыи Эйпигин', гыттэлчимгъульын чама колё нэрмэк'ин. Ынк'о ан'к'агты эквэтгъи, гэлжиткынык н'элк'икв'и.

Нылек'ин о'рарочгынотагты гэлжиткынык, ытръеч нытилпэйн'эк'ин.

Пыкиргъи гэлжиткынык рочгынотак — к'ытгъи ынанмъарак'аеты.

Ынкы пыкиргъи. Эйпигин'ын увик колё ньумк'ин эмэрмэтэ — мэткингэ рэск'икв'и тытлык. Никв'эн:

— Етти?

— Ии!

— Мэн'к'о?

— Вынэ н'от ытленъют тыръэтгынын.

Ынпын'эвк'эе никвъэн:

— Н'утку вэчым ынк'энат варкыт. К'ол нымэйын', к'ин, ытлён колё нэрмэк'ин,— тымык нылвац'эн. К'олым ныппылюк'ин — к'онпы нынэнрык'ин н'ачгымынга ынпышчэ. Игыр рай майн'ярайн'ык варкыт.

Эйпигин'ынэ ивнин к'ол ынпын'эвк'эй:

— Кита гынин кэркэр мыйпын!

Ынпын'эвк'эе ивнин:

— Ев-ев, китак'ун янор тэгымын'нэ к'ылеркын чоттагнэпы! Эргатык нарагтымык!

К'эглынангэт, эргатык, еп инъэ, нагтынат. Эйпигин'ынэ ынпын'эвк'эйин к'ол кэркэрк'ай йымнэн. К'ол ынпын'эвк'эй ярак пэлятгъэ. Н'ытогъят. Эйпигин' кан'эгты нылек'ин, к'ынур ынпын'эвк'эй.

Ярайн'ык пыкэрын'ногъят. Тыляма Эйпигин' ымы въэйылк'эйик ныигнэтк'ин, к'ынур ынпын'эвк'эй.

Тытлеты аймавма навалёмын — эвын рай, нытэргатк'эн ынин ынанн'энчын ытленьюк'эй. Элкылнин Эйпигин'ынэ тэргылышын к'олейпы.

Эвир рэгъэт — ванэван ы'нэлкылын ыргии ынээльын Эйпигин'.

Тэрганма ытленьюк'эй никв'ин:

— Ивкэ мэн'к'o Эйпигин' нъыпинтык'ээркын!

Янор Эйпигин' чимгъугъи. Ынк'o авэтывак' иквъи:

— Вынэ н'отк'энайгым!

Авэтывак' кэркэрк'ай ричимиръевнин кытъыматык Эйпигин'ынэ, мин'кыри к'ун колё нэрмэк'ин! Пэнрыткогъэ ытлён о'равэтельгы... Лыгэн к'утти о'равэтельлат нэнанмык'энат риттилетык. Э'птэ к'ол ынин ынпышчын ытлен'и пэнрыткогъэ. Эвын ынкы вагты о'равэтельлан тъэттывигъи — к'ытлыги, Эйпигин'ынэ нинэнниткүк'инэт...

Ынк'o ынпын'авк'аграгты к'ытгъэт ымыльо, ымы ынк'эн к'ол ынпын'эвк'эй. Эйпигин'ынэ ивнинэт ытри:

— А'мын, вэлынкык'унэтури! Ынан яврэнагты мытрэлейвыркын — тэкичгэ тринэрэтыркын. А'тав мынрагты, ынвэр рэлеръугъэ!

Н'ыроргарэ ан'к'агты к'ытгъэт. Гэлжтынык н'элк'иквъэт — тэпъайн'ан'ногъэ Эйпигин'. Тэпъайн'ама никв'ин:

— Ео'о-ой-гыт! К'ы-ы-нлыпля-атытко-о-оркын мо-орыкнота-а-гты!

Еп элеръукэ пыкиргъэт ярак.

имэн ейвэлк'эй. Ынин мытлын'эн ынийивыт. Үтръэч ейвэлк'эй гэн'эвмиргык'эе ганымытвален а'ткэвма, гэгтийэтлинет. Үтръэч ыннэн ынийив нытэн'ъэв гатвален, к'утти ымыльо э'ткин'ыт. Этлы рэк'у элгыкылын ытлывъёк'ай. Үтръэч ынк'эн ыннэн ынийивэ лыги нинэлгык'ин. Мэмилёк тэкичгэ нэналпынрык'эн.

К'ынвэр, к'ол итгъи, ейвэлк'эе ивнин н'эвмиргык'эй:

— Кита ынъевэты авэръэты к'энарэргэ, эвир ынин ивниникин и'нныпти к'ыгнатгын.

Н'эвмиргык'эе ивнин:

— Рэк'ыркын-ым?

Ейвэлк'эе татлыгнэн:

— А'тав мивинигъэк, э'тки тыгытъетыркын.

Н'эвмиргык'эе ивнин:

— Вынэ чамъам рэгынникугъэ, лыгэнитык ратым-н'эвы, лымэвир рэпилк'эты.

Ейвэлк'эе ивнин:

— Вынэ лыгэн гыт эгытъэткэ итыркын.

Н'эвмиргык'эе ивнин:

— Тэлвъэм к'ивиниги.

Н'эвмиргык'эе н'ыркэрчыкайы йытонэнат арэлгын гатоккама ынкъам и'нныпьи аграткынгыпы эйминин, йылнинэт ытлывъёгты. Н'ыркэргыпы йытонэнат плекит эвир памъят, эвир к'онагтэ, ирьын, къэли, лилит, йылниэт ытлывъёгты. Ытлывъёта пынлёнэн:

— Микын эвиръыт йытойвынат?

Н'эвмиргык'эе татлыгнэн:

— Н'отк'энат эвиръыт гымык эккин. Гымнин экык ганмылен ынийивэ, еп гыт агтола.

Ейвэлк'эе пынлёнэн:

— Иа'м ганмылен, рэк'ыльын ганмылен, микынэ, рэк'ынийивэ ганмылен?

Н'эвмиргык'эй тэргатеты иквъи:

— Вынэ к'ырым мытвын, э'тки а'ткэвма ганмылен, гэнтэвиминн'этлин.

'Ейвэлк'эе гамн'ыллөн ымъылён'эт, к'ынвэр, вулк'ытвигъи. Ытръэч ынпын'эвк'эй нытэргыръок'эн, ныкирит гамн'ыллөн.

К'ынвэр, н'эвмиргык'эй иквъи:

— Ытлён опопы мытвыгъан.

Н'эвмиргык'эе тывын'н'онэн:

— Ынк'эн ганмылен ынийивэ, э'к'энийивэ.

Ейвэлк'эе ивнин:

— Мин'кыри рытэ ганмылен?

Н'эвмиргык'эй иквъи:

— Н'ирэргэри гивинилинэт ынкъам ганмыленат н'ырок' умк'эт гымык эккэтэ. Ынкъам ынийивэ эк'инэ мэмлэты гупынъылигин. Эчги ытлён н'ылэллын, ынийивэ валята мынгык нэнаркыплык'эн, нэмэ ныпылк'этк'ин. Ынн'ин рытэ ганмылен.

Е'вэлк'эй авъеткынка вагъэ. Н'ытогъэ — эвын гэргэ-ръон'н'олен. Иквъи:

— А'мын мивиник, мэлетгъи.

Ивинигъи, йык'унтэтгъи. Люур мэмымлк'ай ровтыльын льунин, тымнэн. Э'мэннин, мэткийт нылек'ин, нылавк'эн. К'ынвэр вулк'ытвигъи, ынк'о ныкиръугъи. Пыкиргыя ярак. Ынпын'эвк'эй галгэкоргавлен, рыпэт ныпэк'эттаръок'эн. Ытлывъёк'ай йылк'этгъи. Кыеквъи, пынлёнэн н'эвмиргык'эй:

— Ытлён мин'кыри нэрмэвк'инэт?

Ынпын'эвк'эе татлыгнэн. Ивнин:

— Аны к'ун, ныкирит, ы'лён'эт нутэк к'ытваркын. Лыгэн выквыйт увилик к'ъэлеквынэт чама мынга к'ынрыкынэт ынкъам эчгэтты к'ыкытгынтатыркын, ынн'э апан'эвн'ытока. Вытку рэкэгытрэты, ынк'оры рэрмэквъэ.

Ейвэлк'эй эквэтгъи нотагты. Льунинэт н'ирэк' нымэйын'к'инэт выквыйт. Увилик э'левнинэт, эквэтгъи амкытгыната. Итык ынк'энат рымыркучъэвнинэт. Майын'кырвалыт льунинэт, э'мэтэ рыннинэт. Рыкытгынтивынэт выквыйт гываск'ычатык кэгытгэгэгъи. Ынк'оры к'утгъи, иквъи: «Этъым тэрмэвых, ратанн'авн'эн».

Рагтыыляма льунин ныппылюк'ин пырк'ак'ай. Иквъи: «Эплеэн тэрмэвых, н'отк'эн пырк'ак'ай мырэнчимиръэвн'ын». Энмэн ымтылён'эт гэрэнчимиръэвн'ылин. Лывавнэн. Иквъи: «Эви, еп нырулигым». Нэмэ эквэтгъи панэнагты.

Льунинэт выквыйт нымэйын'к'инэт, нэмэ э'мэннинэт. Янор мэрынрэк'эй, ынк'оры рымыркучъэвнинэт. Рыпэт выквыйт ирык уйн'э рытчынинэт, а'матьёт выквыйт риттилэтык кунинэт. Рыпэт гайык'ыргалялан, гэлгийык'унтэтлин. Ынк'оры иквъи: «Этъым, мэчынкы тынъэлых». Пэчинин пырк'ак'ай йөнэн. Нэмэ лывавнэн рымыркучъэвнинэт. Нэмэ пэлк'ынэтгъи.

Ынръя упчите нъэлгъи, нымэйын'к'инэт н'ирэк' выквыйт н'алгыл нинупк'инэт, к'эйвэ мэткийт. К'ынвэр, рымыркочавын'н'оннинэт. Пэчинин йөнэн пырк'ак'ай. Льунин, иквъи: «К'эйн'ун, чамъам».

Пыкерын'н'ок, кытгынтынрынэн, пыкиринэн'у упынъылинин. Люур нутэск'ыпнынэтэ рымыркучъэвнинэт, люур н'ытогъэ кэйн'ын ганн'энайпилен, к'ытлыги, кэйн'ин яран'ы. Кэйн'э чит пэнрынэн, к'лявилья кыплынэн левтык. Люур тымнэн. Вэлэйпы эйминнин, эмтэйпынэн, рымагтанин.

Эвын ярак пыкирык, иръытвигъи, эвын айгоонкэн гынмыгыт гэлгүумэтлинэт. Рыпэт н'эвмиргык'эе микынэ лыгнин. Вытку этъок'айык'ын элкылнин. Рэк'ын люн'ивэрыннин. Иквъи:

— Кита мык'амэтвак.

Ынпын'эвк'эе ивнин:

— Вынэ нэмэ гиткэлийнэт тэкичгыт.

Пынлёнэн:

— Микынэ?

Татлыгнэн: «Пэчининэтэ».

Киткит к'амэтвагъэ, ынк'о ивинигъи. Амк'ынъычо нымылёк'эн, нунъэлюк'ин. Гэмгэгынник нэнанмык'эн.

Элеръугъи. Ынръам тъытын'гъи. Ынръам ы'твильэтик нырыр科尔ъатк'эн. Ытръэч тэн'ычын ынийив тэкичэ нэналпынырк'эн.

Нэмэ к'ол итгъи ы'твилькугъи, йык'унтэтгъи. Ыныkit яалегты лылепгъи, галгэёо'ръолен. Лыгэн нылек'ин. Пыкиргъи ёй'ин'ян. Рылыпляннэн гынонэты, к'ынвэр нутэт эвытрыкэ нъэлгъэт. Люур к'ол нутэнут вытрэтгъи. К'ытлыги, илир гынункин. Вулк'ытвик рымоманнэн илирык.

Н'ыпэнэн'у таран'гъэ. Йылк'этгъи. Кыевык, чейвилькугъи, уйн'э вагъэ эгынниккэ. Эргатык ынръам к'ачакэнагты. Люур льунин, йынрыгэн'кы нывакъотвак'эн н'эвиск'эт. Йонэн, ивнин:

— Нырэк'игыт?

Н'эвиск'этэ татлыгнэн:

— Ытлён гым н'утри гэтигым эмъеликъэнк'этэ. Мурый к'ол к'лявил варкын, ытлён нытэрмэчын'к'ин. Ынк'эйна э'ликэтык э'нк'этэ н'утри тыетык.

Пынлёнэн: «Гынин ытлыгыт варкыт?»

Татлыгнэн:

— Гымнин ытлыгыт ынк'ам ынээльыт, ытленьют варкыт.

Н'эвиск'этэ ивнин: «Гыт-ым мин'кэклигыт?»

Татлыгнэн:

— Вынэ гым ёо'та н'утрилы гинэрэтлин. Гымнин ытрец ынпыш'евк'эй варкын.

Н'эвиск'этэ ивнин:

— Оопы гым гынан к'энаматагэ.

Вэтгыры вагъэ. Н'эвиск'этэ ивнин:

— Н'утку варкыт тэкичгыт, мыныгтынат.

Нагтынат. Ынк'оры ы'твирагты к'ытгъэт, пыкиргъэт. Ынк'оры к'онпы гаёо'ръолен. Нымкыче киквъэт. К'этэв мыгтэкичгылъыт.

Мэлетык эквэтгъэт. Тыляма н'эвиск'эт нанк'атгъэ. Еп нутэнут эвытрэткэ, н'эвиск'эт кмин'этгъи. Н'инк'эйк'эй йытонэн. Алватэн'атын'ок, пыкиргъэт ярак. Рагтыгъят. Эвын ынпыш'евк'эй гэк'упк'этлин. Рыпэт коргава гомръольяллен.

Ынк'оры лъэленръугъи. Нивиник'ин. Мэмыл нэнанмыткок'эн нымкъев.

Айвэлк'эй гатвален н'отэнк'ач. Эрмэчын гатвален рочын'к'ач. Н'отэн рочгын'кэн ейвэлк'эй нынымтвак'эн к'леграк. Ытлён ынин гатвален ытрец ыннэн тэн'ынив, к'утти гатваленат э'к'эннив.

Ейвэлк'эй к'онпы ныгытъэтк'ин, уйн'э этэкичгыкэ к'онпы. Ытръэч ынъевэты к'амэтваск'эвильын — нытажайвэвк'эн...

Ейвэлк'эй к'онпы нытэргатк'эн гытъэ. Ытръэч эмк'ын-вулк'ытвик нытипъэйн'эк'ин.

К'ынвэр к'улиувулк'ытвик нэмэ нытипъэйн'эк'ин. Авын-тэпъайн'агты к'легран выргыргыръугъи... Пэнин нытипъэйн'эк'ин. К'ынвэр ейвэлк'эй йылк'этгъи.

Эргатык кыеквьи инъэ. Н'ытогъэ — эвын к'ырымэн ынин нутэнут, к'ытлыги, рочгынотак гэнъэтлин. Нычимгъук'ин, нивк'ин:

— Како-како! А'мын, мин'кыри титык?

Люур, к'ээк'ын вак, рай, к'аврыткын валёмнэн — эмчимгүйтэ нивк'ин: «Вэчым кэлы!» Люур к'леграк тытлелы к'улильэтгъи, иквьи:

— Како-како! Ръэнут гэетлин?

Ейвэлк'эй
ынк'ам
эрмэчын-
рочгылъын

Ейвэлк'эй чен'ыттэтгьи... К'ытлыги рочгыкэн эрмэчын. Эрмэчье ивнин:

— Вэлчин етгьи — опопы к'энапэнры! Этъым тайка-
выивы н'анк'о етгьи?

Ейвэлк'эй лыгэн авъеткинка нытвак'эн, мин'кыри к'ун
гэчен'ыттэтлин... Нэмэ ивнин эрмэчье:

— К'эйвэ валёмыркын? К'энапэнры, к'энапэнры!

Ейвэлк'эй иквьи, нымэльзевк'эй ивнин:

— Э-эй! Вынэ мыпэнрыгыт!

Эрмэчын н'яатчак'эн н'аргын. Ейвэлк'эе ытлыгин к'о-
нагтэ йымнэнат, еп ягталмакэн... Эвын нымэйын'к'инэт
арьяля! Ейвэлк'эй иквьи: «Опопы мычвиткунэт к'онагтэ!»
Ейвэлк'эе к'онагтэ чывининэт. Нэмэ эрмэчын к'ули-
льэтгьи:

— Эк'ыллэ к'энапэнры!

— Ев-ев! К'яатчаркын, ролмачы!

Эрмэчын иквьи:

— Како-како! Рыпэт ынн'ин инивыркын!

Люур эрмэчын нэмэ к'улильэтгьи:

— Эк'ыллэ к'энапэнры!

К'ынвэр, ейвэлк'эй н'ытогъэ ынкъам ивнин ейвэлк'эе:

— Ытлён тыпэнрыркынэгыт, к'яатчаркын!

Эрмэчье ивнин:

— А'мын, лыгэнитык иа'м гэтигыт? Мытив нымэй-
н'игыт, лыгэнитык транмыгыт!

Ейвеэлк'эе ивнин:

— Ытлён тыпэнрыгыт!

Ейвэлк'эе лыгэн пириин эрмэчын! Эрмэчын мын-
гылгын рыхлылъяннин тин'уск'ычетык...

Ынк'о-ым ивнин:

— Лымн'э мыпэнрыгыт?

Люур эрмэчын иквьи:

— Вынэ ратанн'авн'эн!

Ынкъам ивнин:

— Энмэч гымнан гыныкагты ымыльо н'эвъэнти трэ-
йылгыт!

Ейвэлк'эе ивнин:

— Тъэр-ым гынин н'эвъэнти? Этъым нымкык'инэт?

Эрмэчье ивнин:

— Гымнин н'ирэк' н'эвъэнти — ынн'атал нытэн'к'инэт!

Ынкъам эрмэчье гэйытлинэт, ымыльо н'ирэк'.

ынымытвак'энат йичьэмрэт мытлын'эн ын-
къам ыннанмытлын'к'ав ныппылюк'ин н'ин-
к'эйк'эй — ынк'эн ыргин ытленьюк'эй, ынкъам ытръэч
тылвыннэн чакыгэт, ынкъам ытлыгын эвыр-ым ынк'энин
н'эвъэн, — ромакавкы, к'онъачгынкэнаргарэ.

Энмэн, ынк'эн ынръам пычк'ончакыгэт нылгэранин-
тыёльавн'эвыйк'эн к'оленымэты, ынрак' чакыгэт нылгъэн-
к'этк'ин. Тэнлымынкыри нырэйылн'ык'ин чакыгэт ынк'эн
ытлыгэ эвыр ынк'эн йичьэмрэтэ, ин'к'ун к'ол йичьэмит-
тумгын амранн'автын'анн'a. Нак'ам ытльак'ай ынк'эн-
ыргэн вэнъым нылгилин'вийтэтк'ин ынк'эн н'ааккак'аеты.

Аны ынк'эн тэн'ытръэч чакыгэт тэнлымынкыри нын-
лейивык'ин гамганымэты, тэн'вэнлыги нылгъэнк'этк'ин
йылык н'эвилпууръу эмрэлгын'э. Ынрак' кальягты нэт-
чын рэйылн'ык, итык-ым натан'ылвавын йылык о'равэ-
льягты.

Аны н'ан ынръа н'энри нэтчын рэйылн'ык! Лыгэн
к'ун пычытръэч чакыгэт нылгингтэвимин'этк'ин. Нэмэ
кальягты йылык натан'ылвавын...

К'ынвэр, лыгэн авэтивак' наркылчевын'н'он... Нив-
к'инэт:

— Тэнлымынкыри мытрэйылн'ыгыт, э'квырга мытта-
н'ылваквыйт! Опопы ынрак' лыгэн ивиинитумгу мынтыгы-
гыт, мин'кыри йылык мыттэгмэтэквыйт!

Ынрак' к'ол ы'ръэ ан'к'агты к'ытгьи, лыгэн-ым ыяаг-
ты. Ынк'о пыкиргы ярак, ивнинэт:

Н'эвыйск'эт
рыркано
нъэлъильын

— Ынн'атал-ым н'оонэнк'аткэң мыгрыркальын!

— Аа? Ако вынэ мынылк'ынык эк'ылпэ!

Элкыгъэт. Ымы ынк'эныргэн чакыгэт нэйн'эгъэн ынкъам эквэтгъэт ытвэ. К'ытлыги, ынк'эн гараттален ыръэ. К'ытлыги гэнмарэлэн, мин'кы варкын майн'энмээм. К'ытлыги-ым, ынк'эн ытлён ытлыгычга гивлин винвэ ытльак:

— К'энмарэргэ, пытляк' к'араттагэ...

Ок, како, вынэ нылек'инэт н'аанк'эн, лыгэн к'оон', мин'кыри — нылгэчемгъотвак'эн чакыгэт... Люур вай вытрайтагтгээ нылгинымэйын'к'ин энмычын, ваамгылы ыпсылычын ынкъам ан'к'агты вальын. Чымче ан'к'ак вальын энмээм.

Ынк'энат ытвильыт пыкитчык'иквээт энмин'эты, ынкы-ым ытвэрмэчье нитк'ин ыргин ытлыгын. Пыкиргъэт энмин'ык, энмык'ычвэнтатгыргэлэти туттэтгъэт. Эчги туттэтгъэт, к'ол омкэты тын'ивынин гъалыгатгама — н'энку упынпыйт тэйкивынинэт.

Ынк'оры пыкиргын уптылк'ивыльын. Ынръя н'ан монгъят упынпэтыльзетык эвлетэлы о'ра энмын'к'ачагты... Нычимгъук'ин к'онпы н'эвьиск'эт, нивк'ин: «Ээт, нэнэрэ-к'эвиркынитгэм?..»

Эчги упынпэтыплыткугъэт, ынръя н'ан нэпиричитгъэн ынкы энмыс'ык н'эвьиск'эт. Мынгыт нэкылтынэт о'рак'аптэгты ынкъам нилгэтгъэн гыттайпы, пэпэктгылы. Ынк'о нэнилгик'эвийн э'ннык'алетлы оппан'кэнмэпы ынкъам опынпэты нэквутчиргъэн ньомрык'энайн'ын рыркан'элгин'ын. Ынк'о напэлягъян ынкы тан'авынтаргыльзатэты...

Ынкъам ытри пыкэрычгатгъят ярак.

...Аны ынк'эн н'эвьиск'эт нытэргыльзатк'эн э'ннык'алетлы...

...Аны ынк'эн пынлёнэнат ытльата эккэт, ивниэт:

— Э'ми чакыгэт? Мин'кы пэляткы?

Ытри нивк'инэт:

— Н'оонко-ым н'ан мытпэлягъян, ан'к'ачормык. Нын'юн'эквиркык'ин.

— Э-эй, — лымаляквэ ытля.

К'ынвэр вулк'ытвигъи — еп эпкиркэ нак'ам. Ымволк'ытвэн'эт нытэргатк'эн ытля, нивк'ин: «Мин'кы напэлягъян рытармачын'авьё пыч'унн'ээкык?»

Вулк'ытвик ымыльо йылк'атчагъят э'к'эйичьэмиттум-гыгинив. Ытлья-ым панэна йылк'этык нылвавк'эн. К'ын-

вэр н'ытогъэ ынк'эн н'инк'эйк'эйык рээн. Гатльата н'ытогъят ынкъам эквэтгъэт лыгэн ан'к'ачормыеквэ ныкитэ. Нылек'инэт н'аанк'эн лыгэн рымагтэты. Ытля ымтылян'эт нытэргатк'эн, эккэк'эе нэнамн'ылётк'эн:

— Ыммэмэй, иа'м тэргатыркын?

— Чакэй мынылк'ырирыркын, мин'къым варкын. К'оон', мин'кы напэлягъян.

Нак'ам нинэнрываирк'ин ныппылюк'ин эккэк'эй. К'ынвэр лыгипэн'ъивэтгъи ынк'эн н'инк'эйк'эй. Вакогъят ан'к'ачормык нутэк. Люур вай пиврэгты рыркы — эвийн лыгэн мачьоравэтельян рыркы к'ынур... Люур вай:

— Ыммэмэй, ынн'э атэргатка к'итыркын! Вай энмэч гым рыркано гэнъэлигым... Энмэч к'ырагттык. Э'тки нэнтэвиминн'этгым ийчъэмрэтэ — гаймэйгым энмык э'ннык'алетлы. Таам, энмэч к'ырагттык ынкъам к'иквуткы — н'оты ытлён н'отын'кы нылгинымкык'ин рыркы ровтывартыкын. Эквэтгъэт гэkkэk'эе. Пыкиргъэт ярак — ивниэт ытльата:

— Ынн'атал-ым н'отын'кы нылгинымкык'ин рыркы ровтывартыкын!

— А-а? Ако элымн'э! Вынэ эк'ылпэ мынылк'ынык!

Эквэтгъэт ынк'энат нэмэ ымыльоргарэ. Ако, како вынэ нылгигиирэтк'инэт ынк'энат, рыркамкын начамэттанаат...

Люур вай к'ол н'аврыркак'ай гэлгэлгылы пылк'этгъи... Нычамэттак'энат ытвилькынык. Люур вай гынмылкин, к'ытлыги, н'аврыркак'ай, пылк'ылтын, авэтивак' ытвик К'алгэйпүгъэ ынкъам о'рарымагтэты ытвик к'алгэрмагтагъэ, ынкы-ым ытвээт тэн'ынъимпэннин — о'равэтельят мимлышыку въиткугъэт...

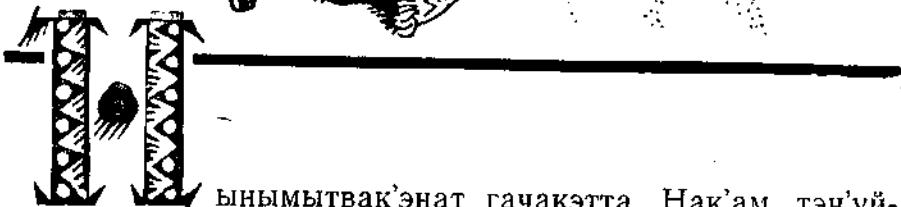
К'ытлыги, ынк'эн о'равэтельян, ыргин чакыгэт, рыркано гэнъэтлийн.

Ынк'о гатльата нымытван'н'огъят н'ан мъэн'инк'эйк'эй. К'ынвэр н'ан н'инк'эйк'эй мэйн'этгъи, энмэч нотайлы ляйвын'н'ой. Энмэч к'ынвэр мылытвэй — ылвээт тымын'н'онэнат. К'ынвэр, энмэч лыгэмчтвэй, ытля нымэльэв ритайн'атын'н'онэн.

Ынк'энат-ым инэнтэвиминн'этгъэлтыт энмэч тымнэнат чакэтта. Ытлён-ым к'элюк' лён'рагта итгъи, мин'кыри к'ун чен'эт рыркано гэнъэтлийн.

Ытри гэkkэk'эе тэгнымэльэв нымытван'н'огъят.

Инээльни гачакэтта

Ынымытвак'энат гачакэтта. Нак'ам тэн'уйн'э этэкичгыэ. Эмк'ынвулк'ытвик нытульыгилик'инэт гамгарагты, нытулетк'инэт. Эргатык нынток'энат — уйн'э тэкичгыт. Нив'инэт: «Миkeyнэ тэкичгыт гэнулинэт?»

Эмынн'ин н'ан ван'этгъат. К'ол нэнтыгъэн иэквутгъэн тытлык ы'ттын. Нэмэ ынк'эн тулылк'иквъэт. Тэгрэтгъэт н'айгыпы, эвэр тытлык пыкиргыи к'ол. Аны ы'ттын'ын гатавтавръолен... Н'эвъэнйръын н'ытогъэ. Чит аветывак' йөонан'о кылчевыркынэн... Ивнин ынпыначга:

— Ынн'э вынэ! Э'птэ моргынан мынылгыгъэн мигчи-рэтыльу!

Рырагтаннэн н'инк'эй. Н'эеккэк'эй н'оонко пэлянэн, ынкъам ынкы вама нытэргатк'эн. Ивнин ынныначга:

— Вынэ к'ыгтыгын, э'птэ ынк'эн мигчилтылк'ыл! Иыннэн н'эеккэк'эй Нанк'амэтвавынат. Плытук, ивинэт ынпыначга:

— А'мын, иа'м тури нытульэттури?

Иквъи ынпышын:

— Э'тки мури уйн'э атльака. Мургин ытля гэвьилин, мури гапэлянморэ.

Ивнин ынпыначга н'инк'эй:

— А'мын-ым к'илюльэтги! Н'оонко варкын гымнин илюльэткин выквыйт, ынк'энат к'яагынат. Митъэлыги кылвынвыйт ынкы варкыт.

А'мын-ым, эквэтгъи кылвынвэты н'инк'эй. Льунин кылвынвыйн. Аны тумгэк'эй гилюльэтлин! Ымъылён'эт гилюльэтлин! Эвэр н'ан вулк'ытвигъи, вытку рагтыгъэ. Ивнин ынпышын:

— Эргатык лымн'э к'илюльэтыск'икви!

Иквъи н'инк'эй:

— Ии!

Нэмэ эргатык к'ытгыи панэнагты. Нэмэ илюльэтгъи — айвэкэнак мыркон' рилгиннинэт выквыйт. Нэмэ рагтыгъэ. Н'инк'эе ынпышын ивнин:

— Ытлён айвэкэнат выквыйт мыркон' нъэлгъэт!

Ивнин ынпышын:

— Э-эк, ытлён эрмэвиркын!

Н'инк'эй качьараквъэ, иквъи:

— А'мын, ыныkit трэрмэквъэ, ытлён тралгэнтэр-н'ыръовн'ынат гымыкы тэрмэчын'ылыт айгоонкэнат. Вынъэм ыык'к'эй вэнъымыргынан!

Вытку ранэтлетын'н'он'ын райын'к'эн выквыйгын, вытку рэнайъогъа гынан гым, — ивнин ынпышын н'инк'эй.

Н'инк'эе йөонэн выквыйгын. Тэнитчыгнин — люн'нитлитэрыннин. Ивнин ынпышын:

— Э-эк, эв а'мын еп энайъока инэнтыркын гынан!

Нэмэ эквэтгъи нотагты. Нэмэ ынкы элэльятын'огъэ — айгоонкэнак арман' нъэлгъи. Ынк'эн выквыйгын нэмэ йөонэн. Рилгиннин. Ивнин ынпышын:

— Ытлён энайъогъэ. Э-эк, вынэ лымн'э к'илюльэтги! Вытку гымнин рэлгэтийн райын'ын, вытку рэнайъогъа.

Н'инк'эе ивнин:

— Э'мъим ынк'эн?

Ынпыначга ивнин:

— Вайын'к'эн.

Рыльун'эннин майын'кы валын выквылгын. Нэмэ эквэтгын и'инк'эй элөльынвэты. Аны нэмэ гилюльэтлин! Нэмэ вулк'ытвик рагтыгъэ. Йөонэн выквылгын — нэмэ ритлитык лывавинэн. Ынпыначга ивнин и'инк'эй:

— Вынэ еп энайъока инэнтыркын!

Нэмэ элөльынвэты эквэтгын и'инк'эй. Аны нэмэ гилюльэтлин! Нэмэ вулк'ытвик рагтыгъэ. Йөонэн выквылгын — риллиннин выквылгын. Ынръам ынпыначга ивнин:

— А'мын еп энайъока инэнтыркын! К'инъытвиги ынръам!

Аны тумгэк'эй еп инъэ нэквэтк'ин, вытку вулк'ытвик нынет'ин. Иквьи и'инк'эй:

— Вынэ мэчынкы тинъытвик?

Ынпыначга ивнин:

— Вынэ вытку галгат рин'эмийлыт ракытвалын'н-он'ынат!

Аны нэмэ тумгэк'эй гэквэтлин! Аны гэринъытвин'лин! К'ынвэр, ымы галгат кытвылын'н онэнэт. Ивнин и'инк'эе:

— Эты вэнъым тинъытвигъэк!

— Вынэ вытку галгат рин'эмийлыт ракытвылын'-он'ынат!

Нэмэ к'ытгын элөльынвэты, аны нэмэ гилюльэтлин! Нэмэ вытку вулк'ытвик рагтыгъэ. Ынръам выялвыял гэррекельян'ылин — кылек нэналвавк'эн. Н'инк'эй иквьи:

— А'мын како, вытку титэ тринъытвигъэ?

Рагтыгъэ-ым, иквьи ынпыначгэты:

— А'мын епэчгин аркылян'нока выялвыял!

Ынпыначга ивнин:

— Вынэ к'ээк'ин к'инъытвиги!

Нэмэ эквэтгын элөльынвэты. Аны нэмэ гилюльэтлин ынкы. Нэмэ, вытку вулк'ытвик рагтыгъэ. Аны нэмэ гардайонлен выялвыял. К'ынвэр эзын йөонэн... Ынпыначгын ивнин:

— Вынэ мэчынкы тинъытвик?

— Вынэ вытку гырголята рапэн'кон'н'o, вытку ынкы триквъэ: «А'мын колё инъытвигъи!»

Нэмэ эквэтгын энъытвэнвэты. Аны нэмэ гилюльэтлин. К'ынвэр гырголаялып пэн'кон'н'огъэ... Ивнин ынпыначгын:

— Этъым, вэнъым тинъытвик?

Ынпыначга ивнин:

— Вынэ вытку гырголята оттыткыната раляйын'н'o! Нэмэ эквэтгын энъытвэнвэты. Аны нэмэ тъарьылэх гэринъытвинлиин. Рагтыгъэ — ивнин ынпыначгын:

— Вынэ мэчынкы тинъытвик!

Ынпыначга ивнин:

— Вынэ епэчги инъытвикэ итыркын. Вытку ёмромкыткыната раляйын'н'o, эвнэнилюкэ оттыткынкэн тын'эчыт. Вытку ынн'ин триквъэ: «А'мын инъытвигъи гымнин экык!»

Аны нэмэ эквэтгын. Янор нинэнилюк'инэт вытвыттэ, ынк'оры энилюкэ рыхчынинэт. Рагтыгъэ — иквьи:

— Аны мэчынкы тынъэлых!

Ынпыначга ивнин:

— Вынэ вытку въайыткыната раляйын'н'o, триквъэт: «Эк а'мын, вэнъым!»

Аны нэмэ гэквэтлин энъытвэнвэты. Аны тумгэк'эй гэринъытвинлиин! Янор нинэнилюк'инэт, ынк'оръым энилюкэ рыхчынинэт. Рагтыгъэ-ым — иквьи:

— Этъым, вэнъым тымлытвэх?

Ынпыначга ивнин:

— А'мын ынн'атал инъытвигъи гыт! Э-эк, а'мын к'ыпаагэ ринъытвин'кы! Э-эк, ынръам тынн'ивыркынигыт н'автын'ынвы ыяагты, мэвын мин'кыри ритгъэ н'энку.

* * *

Эквэтгын н'оонрэ ыяагты. Авынтыляма люур к'эгтилмык'эгти льунинэт. Еп тыляма к'эгтилмык'эгти аан'катрьогъат. Ивнинэт к'лявыля:

— Тынмыркынэтых!

Тилмэ никвъэн:

— Ытля етык, мытривн'ын: «Э'тки, мэн'ин мытльугъэн, к'ымэх нанмымык!»

Ивнинэт к'лявыля:

— А'мын мачынан!

Рымагтэты эквэтгын. Эзыр кытчыгъёлгык рымагты нылгын, люур тилмьтил етгын ан'кайпы. Эзын рыркайн'ын нинэнрык'ин. К'лявыл чит атчыркын, иквьи ынк'о: «А'мын, мачынан рэннамыгъя...»

Тилмитил пыкиргъи чиниткин ярак. К'ытлыги, нивын:
— Микынэ к'ымэк нанмымык!

Люур галгъак'айпылен — рин'эгъи. Авэтывак' пэнрынэн о'равэтельян... О'равэтельята а'тчанэн ынкы. Тилмэ ваараленэн — о'равэтельян-ым пин'кугъи гырголягты, рилык инэнрэтгъи... Аны ынкы к'онпы гинэнрэтлин. К'ынвэр эвир йъанкэты ныпкитчык'ивк'ин, вытку нинэтрилк'ин. Нэмэ ныпэнрыткок'эн о'равэтельягты, нэмэ нинэнрэтк'ин... Эмынн'ин рытэ, к'ынвэр эквэтгъи ярагты тилмитил.

Рымагтэты эквэтгъи о'равэтельян. Быръям н'оонк'о нылгитиркывытрэтк'ин. Люур тиркытир эйпыйтугъи... Нивк'ин: «Вэчым йъыйык' эйпыйтугъи н'утку». Аплерратвака люур ининигъи...

Нэмэ к'ол тэлмин'ын нылгийъэччек'ин. К'ытлыги, этым, пэнрытколын... О'равэтельята нэмэ пин'кунин гырголягты, нэмэ инэнрэтгъи рилык. Лыгэн нэмэ наратын'н-ок'эн эвтылягты, нинэтрилк'ин ынкъам ынанчик'ай йъэнкы нирк'ин. Эмынн'ин рытык, к'ынвэр нэмэ пэлятгъэ. Тилмитил эквэтгъи гырголягты, к'лявыл рымагтэты эквэтгъи.

Лыгэн к'ээк'ын тылегъи, люур льунин нымным. Эк'ыллэ пыкирчык'ивчи ынанъялан'качагты ярагты. Ягын-пэгчаквъэ — нэрымъэйн'эн... Нивын:

— Микигыт?

Тывнэн нынны. Нивын:

— Мин'кэкыльгыт?

Тывнэн нымным. Нивын:

— Вынэ к'ырэгү!

— Ытръеч вынэ эмъыльинэйгым!

— Вынэ ынн'ин!

Иквъи:

— Вынэ э'тки ы'лыле, вынэ тритк'ыеквъэ ы'лылти тылгык!

Ивнинэт тумгыт ралкойпы:

— Вынэ к'ытивыск'иквүн!

Нэтивыск'ивын. Лыгэн нэтивыплыткун — рылгъэ ралкогты. Аны намн'ылойыгъян:

— Нырэк'игыт?

— Вынэ ран'автын'ыск'эвильэгым!

Ивнинэт чакэттит ытлыгэ:

— Вынэ вай!

Н'эвиск'етти иквъэт:

— Гым-ым итык к'ырым! Э'тки нырулк'ин!

Бымъльо ивръугъэт:

— Бымы гым к'ырым!

— Эвир нырульэв тритгъэ, мин'кы варкын н'элвил?

Кита мык'аагынрэтиск'эвых!

Нивын:

— Ытръеч-ым чамъам!

Иквъи:

— Вынэ гайман'эн, трэлк'ытгъэ!

Нивын:

— Эвир мэчынкы, к'ылк'ытги н'алвильэты!

Эквэтгъи. Пыкири н'элвилекы, эвир гэлгик'упк'этлин н'элвил. Аны тумгэк'эй гинэнэвиивлин лымынк'оры..

Лыгэн рагтыгъэ, эвир н'элвил гэлгэчэтлин... Бымъльо ынкэкин нивк'инэт:

— А'мын, мин'кыри нинэнтык'инэт н'элвильыт?

Элеръук ивнинэт ынпышнача:

— А'мын-ым, к'ырагттыык!

Акватын'ок янор плякылгын нэтэйкыльэтын ынкъам так'ъальятгъат. Бынк'оры эквэтгъэт.

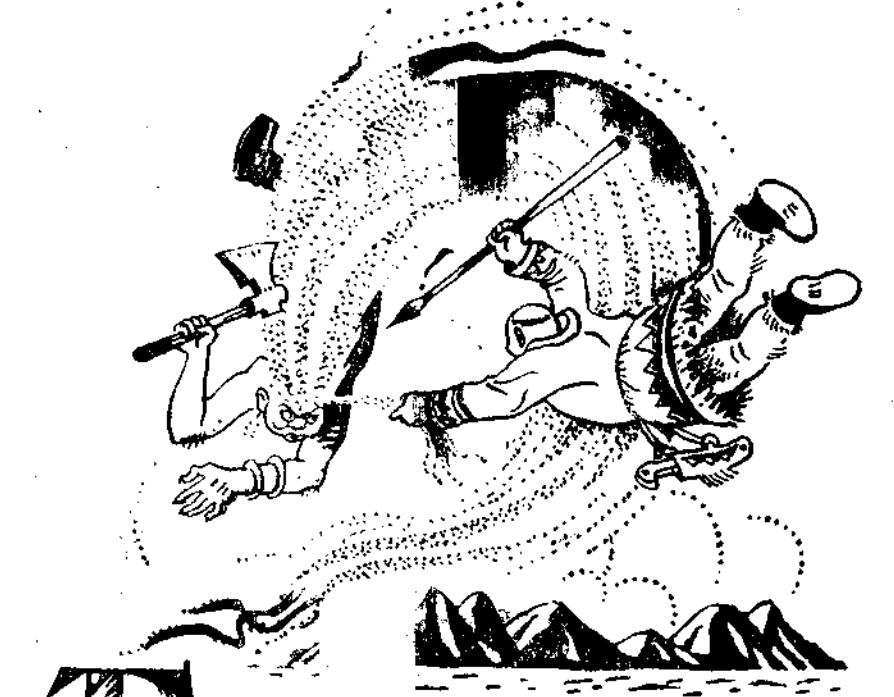
Нэмэ тылянвык нэльунэт тилмых'эгты. Айгоонкэнак майн'кы гэнъэтлинэт. Эвир ынкы тэлмин'ын нытвак'эн.

Еп ыяа пэнрыткогъэ тэлмин'ын... О'равэтельяк к'ача нытвак'эн онмычыко к'анъявыйн'ын. Нак'ам ынкы к'ача оттин'ын нотаск'ычыкайпы валын'ын. Бынкыри рэгъэт. Лыгэн рай нинэнк'ээръувк'ин рычыпъыткувкы мык'яян-выйт уттыт. Майн'оттин'ык инэнрэтгъи тэлмин'ын — тыгин-рык нэналвавк'эн... Бынкы валын нанмыгъян. К'эйтил-мыт ымы нанмынат.

Ярак пыкирык, ынпышначын гакачаравлен.

Нэрмэк'ин Вытрытва

T

анымыталенат ытлыгын, ытля ынкъам ыргин экык. Эккин нынны энмэн Вытрытва.

Иа'м нынну гитлин вытрытвагыргын? Эплеэн-ым мынпалёмтэл рымагтэты.

Ынк'энат лыгэн'ьочо ганымыталенат. Лыгэн к'ун тэ-н'уйн'э гатвален ыргин тэйн'эт. Нак'ам вынэ ыргин экык лыгэн тан'к'онпы кынмэчыку нывытрытвак'эн.

К'ынвэр, к'улиникэк ытлыгык'эе ивнин:

— Аны к'ылвэгилиркын! Лыгэн тан'к'онпы ытръэч кынмэчыку вытрытвальятыркын! Ынн'э мытгытъытэвимин'ыркын.

Вынэ вачак' тан'ванэван ымы ноchnэнат ытлыгыт. Нак'ам ымы ытлыгык'эй гэмечпэлк'этлин эвир ымы ытля.

К'ынвэр ынн'ин ытлыгын тайн'атгэлен'н'огъэ. Милютэт нэнанмык'энат эвир рэвымрэвк'эгти, тин'урэ нэнанмык'энат. Ынкъам ытлыгэ экык нинэнтэйн'этк'ин. Аны тан'к'онпы нинъэйн'эльэтк'ин ытлыгэ экык:

— Лыгэн ытръэч тан'к'онпы вытрытвальятыркын кынмэчыку, нак'ам авнатайн'атрэрка!

Вынэ тан'ванэван вэнлыги ноchnэн. Аны н'ан ынн'ин тан'ьотчой ганымыталенат. К'ынвэр рыпаавнэн рымараватык экык, э'квыргъам панэна к'ол нинэнтык'ин нинъэйн'эльэтк'ин.

Ынк'о ынк'эн н'инк'эй а'атчеко нългын. Ынн'ин-ым тэ-пэниен'э нытвак'эн.

Ынк'о вай эчги ныгъевк'инэт инъэ, ныныгъевк'ин экык, ынръам вэнъым галгомръольятален. Нивк'инэт ытлыгыт: «Ынрак' иа'м омрольятыркын?» Нымн'ылёвылгык'энат эккэк винвэ.

Ынк'о нэмэ к'улиувулк'ытвиk ныйылк'этк'инэт, ныгъевк'инэт — эвир нылгомръольятацк'эн.

— Йтлён иа'м номръольятацк'эн амк'ынийылк'ыма? Вынэ, этаны, э'квырга эмэчьеэти ынн'ин варкын.

— Этъым аны, — ночыткок'эн ытльак'ай.

Нак'ам эвир винвэн'иву нылгык'ин экык, ынрак' тэ-н'эмвинвэ нывэтгавк'энат.

Нылк'утк'ин йылк'ынвэпы, эвир галгомръольятален. К'ээк'ынук'эй вак мэск'упк'этгъи экык. Чит-ым к'эглын-ангэт ытлён мэчегрыллын. Нивк'инэт:

— К'эйвэ ытлён, эти, этлы этъылкэ итыркын?

— К'оон', вэчым аны к'эйвэ. Амъястав-ым иа'м нык'упк'ынтэтийн.

К'олетъыл юнэгитэгъян, эвир гэлгик'упк'этлин. Нак'ам панэна ныгъевк'инэт — нылгомръок'эн а'атчек'ай. Тан'ванэван ы'нэлкылгъэн, иа'м номръольятацк'эн.

Ытлён, к'ытлыги, ныкитэ нывэнвийнток'эн ырыкайпы ынкъам н'анк'эн лыгэн нэквэтик'ин ыяагты. Ынкы-ым нымгок'эн рэрмэвн'ык.

Лыгэн ынанмайн'ычын н'эгны нинэльук'ин — нымгок'эн илюльэтых. Н'энамгок'энат рүттэтиюук нылгини-мэйин'к'инэт выквыйт, н'айыткынык-ым нэнапэляяк'энат. Ынк'о эргыръон'н'ок нырагтык'эн. Пытляк' пэниинэк ныйылк'ын'н'ок'эн. Ынкъам ынк'эната ныгъевк'инэйт — эвир галгомръольятален. К'ытлыгъим, эвир ынн'ин нитк'ин ныкытэ.

Вачак' вай панэна ванэван ы'нэлкылын ытлыгырык. Ынкы ынк'эн тэн'эмк'ынныките нилюльыск'ивк'ин нотагты. Нак'ам эвир эргыръон'н'ок нырагтык'эн. Йтлён ма-

чыяя ытлыгык ныйылк'этк'ин, рок'алык, ынкъам ваневаны'нвалёмын н'ытолын.

...К'улиникэк люур вай ы'лө пыкиргьи мин'кэкин ит-рэтк'эй агтымкыкыльэн. Вынэ н'анк'эн н'ан иинигъи ыя-айпы итрэтк'эй.

Лыгайылгаквъат ытри, ытльак'ай эвир ытлыгын. Нив-к'инэт:

— Вынэ вай миқынти тылеркыт! Вынэ н'оты э'к'э-лыйт!

Нак'ам ыргин яран'ы тыловамынан вальык'ай.

— Таам вынэ, вэлер к'ывиретги аны!

— Ръэнут-ым лъуткы?

— «Ръэнут-ым лъуткы!» Тэлвэ гэмо э'к'эльыт пыкит-льэт! — нык'олетаан'к'эн экык. Ивнинэт эккэтэ:

— Эвир рапкэрын'он'ыт, к'иквытык гымыкы.

— К'ун энмэч к'ынтоғэ, к'ыетги!

— Вынэ вытку рэтэн'вытрэнн'ыт ыргинэт ирвыйт, выт-ку ынкы к'иниквытык.

— Энмэч аны эк'ылпэ! Вытрытвай! — Вынэ э'тки ныл-гайылгакв'енат ытлыгыт. — Ооок, аны к'ывире-э-э-ти!

К'ытлыги-ым ытлён нывэннавэръэпк'эн, мыркогты нынъэлк'ин.

Ынк'о иквъи ытлыгын:

— Н'оты тэн'вытрэтгъэт ирвыйт ыргинэт, пойгыт!

Н'ытогъэ Вытрытва, эвын нинэнрык'ин пойгын.

Нак'ам лыгэн нытк'ичгытрэтк'ин. Чоттагнык к'ээк'ын вагъэ Вытрытва. Үтлыгыт нылгиметивэтк'инэт: «К'этэв-ым ытлён рэк'ыркын, вытрытвальын кынмэк?»

Люур пыкиргъэт э'к'эльыт:

— Мээй! Э'ми к'эйвэ эты гавынралылен!

— Вынэ вай н'отк'энайгым, авынральэгым!

Гапойгыма н'ытогъэ. Ынк'о манан'атгъат ытри. Ын-н'атал-ым тыловамынан нэнтын тумгэк'эй Вытрытва!

Пэнрынэнат Вытрытвана. Лыгэн Вытрытва пойгырэ-н'агъэ гырголягты! Лыгэн нэнавагралек'енат Вытрытва-на, нинэнпирк'ивык'инэт ынкы, нэналгэнмыткойвык'енат э'к'эльыгинив. Үргин маравгыттапычын нылгик'улиль-этк'ин:

— К'ылк'эгнэвыркыниткы тин'урэ!

— К'эйвэ-к'ун, э'кырга мытывавыркын рыптык-вык! — ночыткок'енат.

Эвир тин'урэ нылк'эгнэвк'ин Вытрытва, ынрак лы-гэн, гыргол вами, тэн'эмгынуунэтэ нинэчвик'инэт тин'ур-мъэмит.

Ынк'о, к'ынвэр, кон'онэнат э'к'эльыгинив Вытрытва-на. Энмэч гынтовын'н'огъат чымк'ык.

— Вынэ ынн'э эгынтэвкэ-э-э! Чен'эт-ым пэнрыткотык!

— Вынэ э'тки мытывавыркын! — ночыткок'енат.

— Ээй, вынэ к'ылваквыйтык!

Чиниткин тин'ур йытонэн ынкъам гынтовылъыт нэ-начен'к'айвых'энат ыяакэнат. Ынкы-ым нэнанпэк'еты-льявк'энат. Үмы ыргин маравгыттапычын гамылен. Үтръэч ыннэнчээн лён'ынма гынтеквъи. Ынкъам ынк'эн гамн'ылтэтлен яральэты.

Вынэ Вытрытва, плыткук, галгомръолен. Нивк'инэт ытлыгыт:

— Үтлён ынрак' титэ гэрмэвлин?

— К'оон', титэ гамчытвэлен. Нак'ам ынрак' миқынэ пойгычын гэтэйкылин, алымы чит уйн'э апойгыкыльэн. Үтръэч-ым аны вэнъым тагнытотъек'энайн'ын пойгый-н'ын, нак'ам нылгинъумк'ин.

Нэмэ-ым ынн'ин нымытван'н'огъат рымагтэты. Тэн'-уйн'э еп э'к'эльыкэ нытвак'эн. Тан'ак'очеткынка камлелы.

Нэмэ-ым лыгэн үйлк'ыма уйн'э нынъэлк'ин: нэквэт-к'ин элёллынвэты, к'ытлыги. Аны тан'этъо гэлгэрмэвлин, нак'ам тан'этъо гэлгик'упк'этлин. Тэн'эмныките нилю-льэтк'ин:

К'олетъылэ нэмэ рай иинигъи э'к'эльитрэт, тан'этъо нылгинымкык'ин. Нэмэ рай айылгаквъат ытлыгыт:

— Вынэ рай ръэвуск'ын иинигъи, вынэ к'ынур йы-вийл. Коолё, колё, аны нымкык'ин! Ынн'атал-ым эты игыр наранмыгыт! — нивк'инэт ытри.

Тан'ваневан ночыткон ытлён, кынмэчыку нывытры-вак'эн.

— Вынэ вай, этым, игыр к'ырым мынъегтэл!

— Эвир лылет ыргинэт рэтэн'вытрэнн'ыт, к'иквытык гымыкы.

— Ээй, — гэличыкэвлинэт.

Вынэ н'оты пыкэрын'н'огъат. Гак'олема нылек'ин эт-ратчын'ын. Нылгик'улильэтк'инэт:

— Ав-ач! Ав-ач! Рэк'ын ивыркын, этым игыр рэег-тэлгъэ!

Чама лыгэн амалван' нык'улильэтк'инэц, ин'к'ун най-
ылгавын Вытрытва.

Нэмэ ытлён нывэнвавэръэпик'эн. Иквъэт ытри:

— Н'отьым эймэквъэт, энмэч лылевытрэ нъэлгъэт.

Н'ытогъэ Вытрытва. Эвын ынкы нытвачак'эн а'к'аль-
ымкычгын.

— Ав-аач! Вытрытва! Ынн'атал-ым игыр мынмарав!

Вынэ колё тэн'эвиръылыгыгинив. Нак'ам тан'амныкыт-
гэмк'энагэнэв. Ирвыйт ыргин тэн'эмнымэлк'инэгинив.

Ынк'о ивният Вытрытвана:

— Вынэ тури к'ыпэнрүктөк, чен'эт-ым тури пэн-
рүктөркынэтык вэлвальэты.

Аны гапэнрүт科尔енат, к'ынур лыгэн н'алвыйлын'ын!
Гакытъыматлен тумгэк'эй Вытрытвак'ай. Мынгыткэн
ы'лён'эт гапойгымаравленат эвир ныкирит мынгыткэн...

Ынкэкин ыннэн к'лявыл нылгинэрмъэв гатвален.

Ынк'о ынк'эн этратчын'ын тэнтилетьэттывитэ итгъи
тан'авынмайн'ымаравмачы. Алымы тан'амынан нынтык'ин
Вытрытва, вачак' вынэ еп мэчынкы нинэнтык'инэт.

Эчги амн'ырооткэн ы'лён'эт нъэлгъи маравтагнэпы,
люур рай тан'авынмараавма энмэч нылгитъэттывик'ин ма-
равратчын'ын.

Эчги к'онъячгынкэн ы'лён'эт плыткугъи, тан'ымыльо
тымыткойвынэнат, ытръэч ыннэн ынк'эн ынанпойгымлы-
чын пэлятгъэ анмыка.

Аны н'ирэргэри тан'к'онпы гамаравленат пойга. Э'к-
вырга нылававк'энат, мэн'ин ипэ рэналватгъа. Э'квырга,
к'ынвэр, гэтэн'пэн'ывэтилин а'к'альыармачын'ын, мин'-
кыри к'ун ытлён вэньым эчыильу гитлин.

Люур вай тан'авынпойгымараавма пойгын рэчгэттав-
нэн н'оонре.

Иквъи а'к'альыармачын'ын:

— О-о-ой! Энантэнмаквъэ вынэ, энантэнмаквъэ энан-
мыгъэ! Э-э-эй! А'мын инэнэн'ъэлеквъи! А'мын-ым ытлён,
энанмыгъэ, ытръэч вэты ыныkit рэнатынпы пойга, вэты-
к'ун рэтгинрын'ын пойгын. Ыныkit этгинрыкэ рапэлян'ын
пойгын, лыгэн-ым рымагтэты тэн'к'ырим к'эрмэкви, лы-
гэн ыннэнпэниинэк ратваркын, энмэч-ым йъэлыги яалегты
рэмэчрултывиркын.

— Элымн'э, ынрак' иа'м?

— К'оон', эплеэн-ым ынан ратаан'ын.

— Элымн'э.

Ынк'о ивният:

— Таам, энмэч к'энатынпыгэ!

Вытрынтэтгъи а'к'альыармачын'ын ынкъам лылет
рымн'ытавиэтат...

Тынпинэн Вытрытвана. Лыгэн эвир ынкы въигъи к'ля-
выл э'к'эльин. Ынрак' лыгэн въинэн'у гэлгъивэтилин. Та-
н'ымыльо тыргырил гатымлышръолен.

Пойгын тыгинрык нэнаалвавк'эн. Пойгын ынкы гатан'-
к'онпин'авлен. Вытку мынгытк'авык ы'лёт тыгинрынин
пойгын. Гэрэтгинрынлиин ынн'ин мыкэльу ы'лён'эт, мин'-
кыри к'ун тэн'эмэрмэтэ тыргытыр гакыттымлышръолен ын-
къам ынк'эната нэнаалвавк'эн тыгинрык пойгын. Вытку
мынгытк'авык ы'лёт гэк'ытвилиин ынкъам гаманан'атлен
эрмэчийн тыргырил эвир-ым вытку ынкы тыгинрынин
пойгын.

Ынк'о рагтыгъэ. Нэмэ галгомавлен Вытрытва. Ытлён
нылгиничен'ыттъэв гатвален рыгъевкы.

К'олетылё ивният ынинэт ытлыгыт:

— Ытлён вай митъэлэгти тилгичен'ыттывик рыгъе-
вкы.

— Элымн'э, ынрак' -ым иа'м?

— К'оон', (нак'ам к'ырим нымн'ылтэлын ытлыгэты).
Эвир титэ рэнаныгъявын'онтык, ынн'э рыйиткутэ инэ-
ныгъевкэ, ытлён титэ рыйиткутэ ринэныгъевн'ытык' к'ы-
мэл-ым а'ткэвма ринн'ытык.

— Элымн'э.

Ынн'ин нынымытвак'энат рымагтэты.

* * *

Элеръугъи. А'мын-ым аны элек галгоматлен. К'оле-
ттылё ытлён ыылк'этгъи ёрочыко. Ынк'о ытлыгэ рыгъя-
вын'онэн рыйиткутэ. Люйтэпы рыйиткунин. Люур вай,
к'ынур милгэркин мэк'ым, н'аргыногты ирыск'ычтгъи,
ёрочыкайпы н'аргыногты гарычгылэн'колен. К'улильэтгъи:

— И-и-и! Икыккаа! Икыкка! Вынэ н'ан алымы к'эйвэ
тивтык, ынн'э рыйиткутэ инэныгъеквэ!

— К'ун э'квырга ынрак' гантыяатлен. К'онырьым
мин'кыри мыныныгъеквэ?

— Лыгэн кыпля ляйтэпы эвьтлым ывэкэйпы. Валёмык?

— Ии, мытвалём.

Нэмэ ынн'ин нынымывак'энат. Ыннынчтык'ай но-тагты чейвытугъи. Этъым а'тав, мэн'инрин гун'этлийн н'энри. Ынк'о рагтыгъэ. Ярак пыкиргыи. Экык ивнин:

— Ынн'э вэты н'оонрэ гытгычормэты элк'ыткэ. Ынны-кит рэлк'ыты-ым, а'ткэвма ратвагъа. К'ырым к'ыегтэлги.

— Ако элымн'э к'ырым мыегтэлык, ынрак'-ым иа'м? Вытку-ым эвьр уйвэлен'эн'ыльэ ринуйвэлгъэ, к'ырым ит-ык эюлыльэ.

Вытрытва к'оныры нотгани'энайпык'эн. К'олеты-лё вэнлыги эквэтгъи нотагты. Ынкы гытгылын'кы йыл-к'этгъи. Галгъомрыйылк'атлен ынрак' ынкы тан'выт-рын'.

Люур вай йөнэн рак'оравэтельята. Тан'вытрын' ный-ылк'этк'ин. Ынръам н'ан чамэттан'н'онэн. Пыкиргыи ынкы. Въаройпынэн к'лявлчын'a. Ынк'о пойгын чиниткин йытонэн. Ынръа вай чит тынпиркынэн. Эчги пойгын н'энри ръылиск'иченнин чит, ынръа н'ан уйн'э вагъэ... Га-рычгылэн'колен н'оонрэ. Эвьн гитэнийн, мачн'оонко ныт-вэтчватвак'эн.

Ынк'о икв'и ынк'эн гытгык'лявил:

— Иа'м н'утку йылк'эркын? Алымы к'эйвэ никвых-ытлыгэ!

— Ии, иниkv'и.

— Нак'ам-ым иа'м, вэлчинн н'анк'о йылк'ыск'ивыркын?

— Лен'ытэк' нытайын'к'эн н'утку йылк'этык?

— А'м, вынэ итык эвьн нымэлк'ин, тымн'алголяк' ну-тэнут яаёлк'ыл.

— Ээй, вынэ к'этийвчиги гымыкагты!

Пэнрынэн гытгъялявия. Пойгымараквъат ынкы. Мытлын'эн ы'лёт маракват гыргол. Вынэ э'тки, этъо гэ-рин'эмийтвилийн Вытрытва! Нэмийк'эй-ым гытгъялявил вынэ ныпойгымлык'эн! Энмэн аны вэнтэйм нылгоматк'эн! Тиркытийр нылгарманытгытлягнак'эн о'равэтельягты. Гал-гэмаравленат гыргол. Вытрытва нылгинийк'ъэв нытал-к'эвильяятк'эн лымынк'о.

Нак'ам яръалья гэмо маравыльыт. Люур аны вай тир-кык выйильэтгъи. Нивк'инэт яральыт:

— К'ыгитэ аны! Ръэнут?

Люур вай нымэчэймэвк'ин мачн'отэн'ачагты. Ынк'о к'ынур о'равэтельяк'ай вытрэтгъи тиркыгийт. Аны этъо ынкы:

— К'ыгитэ аноо! Ытлён ынрак' лыгиръэнут?

К'ытлыги вай, тиркыгийт нынъэлэльэтк'ин тумгэк'эй Вытрытвак'ай. Аны ынк'о ярайлы нытаск'эвк'эн, к'ынур н'ан ачъэк'к'ай, вагралетколоын. Ынк'эн, к'ытлыги, ны-кытыыматк'эн гытгъялявилеты.

Тан'вэнъым нык'улильэтк'инэт, ыныkit н'ан нытал-к'эвк'эн ярак:

— Вынэ! Вынэ! Ытлён ынръа ръэнут?

Нак'ам лыгэн, ыныkit н'ан ныталк'эвн'н'ок'эн ярак, тан'вэнъым нымэйн'ъэв нывъёпчъайн'ак'эн, к'ынур йа-кытыйгын.

Эчги н'ырак'ав ы'лён'эт нъэлгъи, ынръа н'ан гыткат та-н'амэвтылягты тагъян'ын'н'огъат. Мытлын'к'авылыёк вол-к'ытвэма тан'авыннаравэты гытгъялявилчын'ын гытка-пэрк'ыгъэ, эвьр ынкэк'эй ынин пойгын тэгрыткугъи н'оон-рэ. Лыгэн эвьр ынкы Вытрытвана анн'энаск'ык тынпир-нэн. Ынн'атал-ым ынкы тымнэн, вэлер ымы ганвэтгавата.

Ынрак'-ым тан'вэн-ым пойгын нэмэ гак'онын'авлен гылгык. Нэмэ нинэрэтгинрын'иин'к'ин пойгын. Аръяля пойгын гэтгылелтин ынык гылгычыку ынкъам гэк'ыск'ы-чевлин. Чама-ым эрмэчын гылгын гатымгырьолен, ынкъ-ам ынк'эната нэналлавак'эн тыгинрык пойгын.

Вытку ляляянръон'н'ок тыгинрынин пойгын.

Аны галгомръолен Вытрытва. Тыгинринэн'у гакэтты-варъолен ынкъам гарычгатлен лыгэн ы'лыткынык. Аны нак'ам ныргэлк'ин ы'лчыкогты эвьр малъатав нынток'эн ы'лчыкогты ынкъам нэмэ нарычгатк'эн ы'лыткынык. Эв-ыр к'ээк'ынук'эй вак' нэмэ нэргээтк'ин ы'лчыкогты. К'ын-вэр тэн'эмийн'ин итэ эгынтохъе. Ынк'о авэрзээлгъэ.

Ынн'ин-ым нымытван'н'огъат рымагтэты.

Ныптылн'к'ин н'зысқ'этк'эй ынкъам ынин ытлен'и

НМЭН Н'ИРЭРГЭРИ ВАЛЫТ ГАЧАКЭТТА. ЧАКЫГЭТ ҮНПЫН' ВАЛЫН, ҮТЛЕНЬЮК'ЭЙ-ЫМ ЕП ЮРГЫМТЭК'. УЙН'Э К'ОНПЫ ЭТЭКИЧГҮКЭ НЫТВАК'ЭНАТ. АМК'ЫННЫЧО ТАКЭЧГЭТЫ НЭНАРЭРК'ЭН ЧАКЭТТҮК'АЙ. К'ЫНВЭР УВЭРАЙПЫ НИНЭЛЬҮК'ИНЭТ ПЭТҮТАКЭЧГҮТ. ҮНК'ЭНАТ НЫНУК'ИНЭТ.

ҮНК'ЭН УВЭРАН УЙН'Э НЫТЧЫК'ИН, ҮНРЬАМ АЛВАЙПЫ НЫНЬЭЛК'ИНЭТ. К'ЫНВЭР, ТЭН'УЙН'Э РЫТЧЫНИНЭТ ҮМЫЛЬО УВЭРАТ.

ЛЫГЭГҮТҮТЫН'Н'ОГЬАТ — УЙН'Э ЭТЭКИЧГҮКЭ. К'ЫНВЭР, ГАМГАТЫН'АЧЫЛГҮН ПЫРЫН'Н'ОНЭН, Э'МИТЛЁН НЫЧАЧАК'ЭН, ТАГНОН' ВАЛЫН. К'ЭГЛЫНАНГЭТ, К'УТТИ НЫМЭЛК'ИНЭТ — ҮНК'ЭНАТ АРЬАЛЯ НИНЭЛЬҮК'ИНЭТ ТЭЙКҮК РОНВЫ. ҮНК'ЭНАТА НЫК'АМЭТВАК'ЭНАТ.

К'ЫНВЭР, ЧЫМЧИН УЙН'Э РЫТЧЫНИН ЭТЭН'ТЫН'ЭЧЧЫКЭ. РЫМАГГЭПҮЛЯЙВЫН'Н'ОГЬЭ ТЫН'АЧЬЭТЫ. К'ОЛ НИТК'ИН НУТЕГЧИК РҮЭГҮННИКҮТ НИНЭЛЬҮК'ИНЭТ. НЫЧИМГҮҮК'ИН, МИН'КЫРИ ТЫМНЫВЫ ГЫННИКҮТ, АМАЛВАН' ВАЛЫТ ЛЬОЁТТЭ: ҮЛВЭТ, МИЛЮТЭТ, РИК'УКЭТ, ЙИЛЬЭТ, — 'ҮМЫЛЬО НУТЕСК'ЫКИН ГЫННИКҮТ. ЧЕМГЬОН'Н'ОГЬЭ, МИН'КЫРИ ТЫМНЫВЫ ГЫННИКҮТ.

К'ОЛЕРАГАТЫК, ЯРАЧЫКОПЫ ЭНАРЭРҮК, ЛЬУНИН ҮРҮТ. ҮНРЬАМ ВАНЭВАН НИВЫН, Н'ОТК'ЭН ГЫННИН'Н'ЫТТЫКИН. ПАНЭНА НЫЧИМГҮҮК'ИН, МИН'КЫРИ ТЫМНЫВЫ ГЫННИКҮТ.

К'ОЛ НИТК'ИН НЫНТОК'ЭН — ЯРАК ЧЫМЧЕ ҮЛВЭТ НЫТВАК'ЭНАТ. ЭНМЭН, К'ОЛ ИТГҮИ, ЧИМГҮҮГҮИ: «Нак'ам миқыргин

ръэнутэт н'отк'энат?» ҮМЫ ҮНКЫ НЫТВАК'ЭНАТ М'ЭМИТ АМАЛВАН' ВАЛЫТ — ВЫКВЭН, ВАН'К'ЫТЭН. НИВ'ИН РЫЧЕЧЬАНАМА: «К'ЫРЫМЭНАТ ТЫМН'ЭРЬЭНУТЭТ, ВЭЧҮМ ГЫННИН'Н'ЫТТЫКИН». К'УТТИ М'ЭМИТ НИНЭЙМИТК'ИНЕТ — НИРВЫК'ИНЕТ, К'УТТИ М'ЭМИТ НИНЭЙМИТК'ИНЕТ — ГЭКҮЛГҮЛҮНЭТ. РЫПЭТ ЭЙ-ҮЛК'ЭТКЭ ВАН'Н'ОГЬЭ, К'ОНПЫ ҮРҮТЭТЫ ЧИМГҮҮК.

К'ОЛ НИНЭНТЫК'ИНЭТ, НЭНАГТОК'ЭНАТ ҮРҮТ-ЫМ ҮНКЬАМ М'ЭМИТ. К'ЫНВЭР, ЭЛКҮЛНИН, МИН'КЫРИ РЫТЭНМАКВЫРГЫН ЯАНВЫ, ЛЫГЭН ТЭН'ЧИМГҮУПЛҮТКУНИН ЯАНВЫ. ҮТРҮЭЧ ВАҮРВАТ ЙЫПАТЫК НЭНАЛВАВК'ЭН. НИВ'ИН: «ҮРҮТ НЫГТЫК'ЭН ВАҮРВАТ ЙЫПАТЫНВЫ». ПАНЭНА Н'ИРЭРГЭРИ НЫЛВАВК'ЭНАТ ЙЫПАТЫК. К'ЫНВЭР ВЫКВА ЭНАТРЭВА', ИН'К'УН ВАҮРВАТ НЫЙПАТЫН. К'ЫНВЭР НЭПЛҮТКУГҮЭН. ҮНК'ОРЫ ТААН'ЫН'Н'ОНЭН. РЫННЫКОН НЭНАЙПАТК'ЭН, НИНЭНЫРҮТКУК'ИН — ҮЯАГТЫ НЫЛК'ЫТК'ИН.

АМК'ЫННЫЧО РАГЬЁЧАНН'ЫН'Н'ОГЬЭ ҮРҮТКУК. К'ЫНВЭР, ГҮЮЛЭТГҮИ. РҮЭНУТЭТ ТЫМЫН'Н'ОНЭНАТ ГЫННИКҮТ: МИЛЮТЭТ, ЙИЛЬЭТ, РИК'УКЭТ ҮМЫ ҮЛВАГАТ. ҮНК'ЭНАТА К'АМЭТВАН'Н'ОГЬАТ. К'ЫНВЭР, ҮМЫ ҮЛВЭТ ТЫМЫН'Н'ОНЭНАТ.

ЭВҮР НЫЧҮЭЧНРҮҮК'ИН, ЛЬАЛЯНРҮОГТЫ ЭВИРЬҮТ ТЭЙКҮНИНЭТ. ЛЫГЭН ТЭН'ҮТВИГҮЭТ НЫМЫТВАК — ТЭКИЧГҮН ВАН'Н'ОГЬЭ ЧАМА ЭВИРЬҮТ.

К'ОЛ НИТК'ИН ЧЕЙВЫТКУК, НЫМКҮЙТИК'ИН ҮЛВУК. ЭМЧЫМК'ЫК НЭНАНРАГТАТК'ЭНАТ. ҮТЛЯНҮӨГТЫ НЫМН'ҮЛТЭЛК'ЭН ПЫКИРЫК. К'УТТИ ПЭЛЯЁТТЭ НЭНАТВАК'ЭНАТ. ҮТЛЕНЬЮТЭ НИНИВ'ИН:

— Э'ПТЭ ГҮМ МЫЧЕЙВЫТКУРКҮН ГҮНЫГ РЭЭН ҮНКЬАМ МЫВИНРЭТҮРКҮНИГҮТ.

ЧАКЭТТА НИНИВ'ИН:

— ЛЫГЭНИТЫК ИМПЭК'ЭВИГҮТ. ПЫЛЕВҮР-ЫМ Н'УТКУ К'ЭН'ТЭЛЭТҮРКҮН.

ҮТЛЕНЬЮТЭ НИНИВ'ИН:

— РЭК'ЫК МЭН'ТЭЛЭТҮК, УЙН'Э ЭМИГЧИРКЭ?

ЧАКЭТТА НИНИВ'ИН:

— ҮНАН ТРАЛПЫНРЫГҮТ МИГЧИРЭ.

ҮТЛЕНЬЮТЭ НИНИВ'ИН:

— КИТАК'УН, К'ЭНАЛПЫНРЫГЭ ИГҮРК'ЭЙ!

— ИИ, МЫЛПЫНРЫГҮТ, — ЧАКЭТТА ИВНИН.

Н'ҮТГҮЭ ЧАКЫГЭТ Н'АРГЫНОГТЫ. Н'ИРЭК' ВЫКВАТ РАТВЫНЭНАТ — К'ОЛ НЫМЭЙЫН'К'ИН, К'ОЛ-ЫМ МЭЧНЫППЛЮК'ИН. ИВНИН:

— Н'отк'энат к'онпы пан'ъэвваттагнэты к'ынмигчирэвиркынэт авнапан'ъэвн'ытока ым'ылён'эт. Вытку рилгитык лывавын'н'ок, к'ыпан'ъэвн'ыторкын. Нак'ам лым ыныкит мэчынкы рэнъэлгъэ, гымыг рээн ралляйвын'н'огъя нотайпы. Лыгэнитык игыр а'к'алляйвын' вальэгыт нотайпы.

К'эглынангэт выквут рымэгчеравын'н'онэнат амк'ынъычо. К'ынвэр мык'ычын рымыркочавын'н'онэн. Мэйн'ычын ынръам рытчинин рымигчирэвкы.

Нотайпы ныпкирк'ин чакыгэйт. Лыгэн увик ытленьюкин нычелгыръок'эн. Ометы иниргин'э нэналпынрык'эн, ин'к'ун ометы ныйылк'этын.

Ынк'ам э'птэ чакыгэйт, нотайпы ляйвыма, колё нэнъэлэкт'ин. Нылвукин'ым, выквут, рынрыёттэ, нэнанпавк'энат. Нытьэтийк'ин, нынръоек'эн — н'ирэют нинимтик'инэт, н'ырок'ав-ым э'ннэпы нинэнрык'ин. Панэна ынн'ин нырагттылыяк'эн эмтэтковты, этлы чейвэ элекыльин, ин'к'ун нэрмэвэн чама ниньытвигъэн.

Пыкирк ярак, ытленьютэ нинивк'ин:

— Вэрин'ым, гэчевкы варкын, амалван' вальыт гынникит льуркылэт!

Чакэтта нинивк'ин:

— Ынан эвир мэчынкы рэнъэлгъэ, гым ярак тратван'н'огъя. Ванэван мытэн'ычэтык, гынык майын'ки тэнъэлэтыркын. Нак'ам лым трэтэнгыен'гыт, мэчынкы рэнъэлгъэ. Нак'ам лым гымыг ляйвынвэпы ралляйвын'н'огъя. Лыгэнитык игыр пагчен'гыргэгыт.

Ынк'оры ивнин чакэтта:

— Кита-к'ун мыльугыт, мин'кыри нинэнтигыт выквут!

Эйминнин ытленьютэ мэйн'ычын выквулгын, йык'умин'кыри нинэнтик'ин, нинэнмыркучьеvк'ин.

Ивнин чакэтта:

— Эк! К'ымэк мэчынкы ганъалын'н'ойгыт! Эченчи киткит к'эйык'ын мэйн'ычэе траалпынрыгыт выква.

К'эглынангэт, майын'ки вальыт йылният выквут.

Ивнин:

— Н'отк'энат к'ынмигчирэвиркынэт тэпэниинэн'э. ытленьютэ нэнатаан'к'энат — нитчык'инэт.

Нинивк'ин:

— Э'тки, нитчык'инэт!

Чакэтта нинивк'ин:

— Этк'ыле гымыг рээн к'ылэйвыги нотайпы. Тылвы-э'ткин'ыт еп, ымы чамъам ринэвиирэты. Ынн'атал н'отк'энат выквут район'ынат, ынн'атал а'тав н'ирэмур и мынляйвын'омык. Энмэч к'ык'итпыльээркын, липле гымыг рээн к'ыляйвын'н'огэ пэтле.

Ынк'оры пэнин лейвылын чакыгэйт нотайпы. К'ынвэр, эмк'улгэ лейвык гыаратын'н'огъэ. Ымы атынватка ылвэт йон'н'онэнат.

К'олерагтык ытленьютэ ивнин:

— Ы'мн'ан, эти вай уйн'э энымкэ чымче?

Чакэтта нинивк'ин:

— Ванэван мин'кы мыльуркынэт нымнымыт, итык чымче.

Нэмэ чакэтта ивнин:

— Иа'м-ым? Рак'ынвы нымнымэты тэгъен'ыркын?

ытленьютэ ивнин:

— Вынэ ванэван. Ытръэч тивыркын, эти вай амморгынан вальыморэ ытръэч. Уйн'э лымн'э мин'кы тэмурыйн'э валья о'равэтельяка?

Чакэтта ивнин:

— К'oo! Люрэк'ым ман'энк'ач варкыт к'утти о'равэтельяат, тэмурыйн'э вальыт.

ытленьютэ ивнин:

— Кита, эвиръыт к'ытэйкыгынэт гымнинэт ынк'ам э'птэ мылейвыгъэк, мынымрэргъяк.

Энмэн ивнин чакэтта:

— Рак'ынвы нымнымэты тэгъен'ыркын?

Ивнин энмэн ытленьютэ:

— Н'авыск'атэты түтэгъен'ыркын чама гымык ги-чивк'эв.

Энмэн чакэтта ивнин:

— Вынэ гым мынымрэрык. Ыныkit гыт рэквэтгъэ, гымнин чимгъун а'ткэвма ратвагъа. К'эйвэ гым трэвъи-гъэ — мачынан. Ыныkit гыт ратымн'эвы, к'онпы гымнин чимгъун а'ткэвма ратвагъа.

ытленьютэ ивнин:

— Китак'ун-ым, к'ыннымрэргэ эк'ылпэ!

— Ии, транымрэргъя. Ытръэч эвиръыт трантэнмавн'ынат, трэквэтгъэ — ивнин чакэтта.

К'эглынангэт, гантэнмавлен чакэтта. Лыгэн плякылгын плыткоо, тэкичгэ нэнатыёк'эн. Ынинэт эвиръыт плы-

ткуният, ытленъюн тэйкыният к'онагтэ эвир иръын, нымэйин'к'инэт. Плыткук-ым ивнин:

— Н'отк'энат эвирьют йылк'атын'ок к'ыйпиркынат ынкъам омэты к'ыйылк'этыркын, ынкъам пытк'ы майын'кы валья выква траплынрыгыт.

Волк'ытвэн'н'огъэ-ым, иквъи чакыгэйт:

— Игыр, йыилгын иинник, трэквэтгъэ ныкитэ.

Ынкы ы'лө выквыйт ратвынэнат — ытлён, нымэйин'к'инэт! Ивнин чакэтта:

— Гым пыкэттагнэты к'ынмыркочавын'н'овынат. Кит-кит йылк'атгыргын к'яяркын. Гым-ым трэн'зелетыркын'ым, э'птэ к'эн'зелетыркын.

Плыткугъэт тэнмавкы. Н'ытогъэ чакыгэйт акватыны вулк'ытвик. Тытыл выква эйпинин н'аргынон'каач а'канвантатэты, ынк'ор эквэтгъи.

Ымныкэрэт гэлелин. Эргатык нэмэ ы'лён'эт. Нырайылк'ын'н'ок'эн, ы'тлян нинэтэйкын'ин ынгымич вальян. Ынкэчыку ныйылк'этк'ин. Плекыт, кыеевкы, чимэтильыт нинэгтык'инэт, турыльыт нэнайпик'энат. Лыгэн плеччику ёоттэ тэкичгыт нинэнук'инэт. Ынк'о нэквэтк'ин рымагтэты.

Н'эгти нинэльук'иаэт тыляма, иквүн'эгти. Ынк'энат нэнайжок'энат ёпатынво лын'ынвы — уйн'э ръенут этлы эвиртрэтильин гырголяйпы. Ынк'о рымагтэты нэквэтк'ин.

Нэмэ к'утти мэйн'ын'эгти нинэльук'инэт, к'эйвэ пъолтакы вальят. К'ол итгъи н'айыткынатгъэ, ынк'о лылепыткүгүй: н'эйк' к'ача льунин н'алвыльйин'ын. Ынк'о чимгүгүй: «Колё нымкын'ын ылвывлю!» Ынк'о к'эйк'ын лылепыткүгүй — люур вээмых к'ача льунинэт ярат, ымы о'равэтильялт лейвильялт льунинэт. Ынк'о иквъи: «Эты вай итык рэк'у иткэ, тынымльугъэк».

Ынръам ынкы айылгавын'н'огъэ эвнэквэткэ. К'ынвэр, вулк'ытвигъи ынкы олвытвама. Вулк'ытвик эквэтгъи о'ранн алвыльэты. Нылгинывинк'инэт к'орат. Ынк'о нивк'ин: «Мин'кыри вальят ылвэт? Колё нывинк'инэт!» Ынк'о о'раярагты эквэтгъи. Пыкиргъи ярак. Ранмычын'кы льуниэт орвыйт амалван' вальят чавчывэн. Ынк'о орвых'ачай-пы лейвильын навалёмын. Ынк'о нэрымъэйн'эгъэн. Ынк'о татлын'гъэ, к'улильэтгъи.

Никвъэн ралкойпы:

— Гок, ынэ к'ырэги!

— Мэн'к'о мырэгъэк, э'ми тытыл?

— Ынк'о к'ъатчагэ!

Тытыл найзоркын, нэнвэнтэтыркын. Ынк'оры нэнвэнтэтын-ым, рэгъи. Льунинэт эвийн ынпиначгын, к'ол ынпин'эв ынкъам н'эвийск'эт, ыргин н'ээкык.

Пынлёнэн ынпиначга:

— Мэн'к'окэнайгыт?

— Винэ, ыяальэгым.

— Амтымн'э н'отк'о к'ылейвы — нырэк'игыт?

Рэмкыльэ ивнин:

— Ии! Н'авыск'атэты нылэйвигым.

Энмэн ынпиначгын иквъи:

— Ии! А'тав лыгэн майн'ыяайпы етгъи. Ынк'эн вай н'эвийск'эт рэк'ын ривыркын?

Н'ээкык иквъи:

— Иык'к'эй ытлыгыкыльигым, гымнан чинит мычимгъугъэк! Тури инэнчимгъульылк'ылтури гымыкы!

Ынпиначгын иквъи:

— Ынн'ин-вай ивиркын н'эвийск'эт. А'тав лыгэн ыяайпы етгъи, мачынан н'утку к'ын'автын'гэ. (Ынпиначгын нычимгъук'ин, энмэн рэмкылын а'ачеко нитк'ин).

— Ии! — татлыгнэн.

Ынпиначга ивнин рэмкылын:

— Энмэн к'ыкэттывагэ йылк'ыльигыт.

Ивнин рэмкыльэ:

— Ынн'ин гавэрьыма трэйылк'этгъэ!

— Винэ, ынан омэты рэйылк'этгъэ, иниргин'ыт варкыт, а'тав лыгэн ыяайпы етгъи!

Рэмкыльэ нинивк'ин:

— Винэ, к'ырим мыкэттывагъак — чамъам трэйылк'этгъэ! Чама еп тивыпэтыркын — вытку тылкирик...

Ынпиначга ивнин:

— Винэ лыгиэвирьыт к'ыгтыгынэт кыкватыльыт!

— Ынн'ин тратвагъа гавэрьыма! — рэмкыльэ нинивк'ин ынкъам винвэ нычимгъук'ин: «Нэрэльугым — н'эвийс-к'этигым...»

Ынк'эната, амн'ыркыля н'энк'этк'ин кэттывак.

К'ынвэр рылаавнэн кэттывайгот рыхык. Ынн'ин гавэрьыма йылк'этгъи.

Эргатык кыеквъэт — экык к'аайпы пыкиргъи. Пынлёнэн ытлыгэты:

— Ръэнут н'отк'эн?

Ынпыначга ивнин:

— Вынэ, гынин турытлен'и, ынтуулпыр!

— Како мэй! — гакачаравлен экык, — вэлынкык'ун, гымнин винрэттумгын!

Ынк'оры к'амэтван'н'огъат. К'амэтваплыткок рэмкыллын иквъи:

— Китак'ун, к'аагты мылк'ытык!

Ынк'эйына а'ачека ивнин:

— Вынэ вэнык пыкиргы! Эмн'элвыл мачынан ы'лөнтывак'эн. Ынан нэкэмгэн рак'орагынрэтын'н'огъа.

— Вынэ, вэнлыги к'орагты трэлк'ытгъе!

Авынръютавэты вэнлыги к'аагты к'ытгъи. К'орак пыкиргы. Кытэк'эй к'орак чейвыйтугъи. Ынк'оры эквэтгъи о'раярагты.

Тылян нинэнчичьэтк'ин, мин'кэтэ тантылян' вальян вэтгыры. Чекыяагты нэнэёпьееквэк'эн...

Волк'ытвэн'н'ок рагтыгъэ панэнагты ярагты. Пыкиргы — рейгут нэнтыгъэн. Рэгъи. К'амэтван'н'огъат.

Ныплягтык'эн чавчывэн а'ачек к'аагты к'ытынвы. Ивнин рэмкыльэ:

— Гым трэньюгъе!

Авынралья нинивк'ин:

— Ынан нэкэмгэн рак'орагынрэтын'н'огъа. Янор ны-мэльэв к'ыпан'ъевн'ытогэ.

Вэнлыги нивк'ин:

— Ванэван мыпэн'ъивэтык.

Ынпыначга ивнин:

— Вынэ, нак'ам н'авыск'атэты лейвыгъи, к'унэче чеэ-кэй к'ытвавык, нак'ам турыпкирэ чеэкэй лён'ытвата иттык.

Рэмкыльэ ивнин:

— К'элюк'ым, еп тивыпэтыркын. Ынан нэкэмгэн чеэ-кэй тратван'н'огъа н'эвъэнык.

Нэмэ вэнлыги авынръютавэты к'аагты к'ытгъи. Ын-н'ъэм ытлён нычимгъук'ин: «Ыныkit тракэттывагъа, нэ-рэльугым, эвыйтлым рэнаматагъа а'ачека. Ыныkit трэ-к'ыск'ычевы ытлен'и эльукэ — трэвтигъэ, мин'кыри к'ун'кырым ы'нынэквэтэквым...»

Ынкы нычимгъук'ин к'орак: «А'мын н'ан ытлен'и ма-мъётатын, мыным'ылявых'эвни».

Лыгэн эргыръогъэ — рагтыгъэ панэнагты. Пыкирык, к'амэтвама ивнинэт:

— Игыр вулк'ытвик тырамрагтыгъя!

Ивнин ынпыначга:

— Эви гаяральэгът?

— Ии! Ытленъюк'эй амынан ярак варкын.

Иквъи ынпыначгын:

— Како, мытив, пагчен'эты атвакыльэнат яралыт. Иа'м айвэн'ееп ивкыльигыт? Вынэ мачынан к'амъётатгынат яралыт!

Вулк'ытвик н'ытогъэ. Иквъи чоттагнэпы:

— Ръэнут ивкэ чаат мынрыгъэн?

Ивнин ынпыначга:

— Орвэпы к'ол чаат к'ынрыгын!

Н'ытогъэ. Ранмычгэпы чейвыйтугъи, чаат эйминнин. Ынк'о к'ээк'ын лылелыткугъи. Выквылгын нъялянток'эн, йонэн, ралятиватын'н'онэн, ынк'оры пиринин, тин'уинин, рыпэглиявнэн рыпэт. Йытонэн. Ганотаск'ыма рэквэвнин...

Ралкойпы наалёмгъян. Иквъи ынпыначгын:

— Ръэнут пэглягъэ?

Н'эвъэнэ ивнин:

— Ръэнут-ым ныпэглиягъан? Нутэск'ын чьачан'пэг-лягъэ.

Ынпыначга ивнин:

— Еп игыр нутэск'ын а'к'апэглия', еп чьэчен' нырул-к'ин.

— Ръэнут пэглягъэ, к'эйвэ нутэск'ын пэглягъэ, — н'э-въэнэ ивнин.

Ынк'эн эквэтыльэ рэмкыльэ чаата выквылгын илгэннин, ынк'оры увэкэгты ръомравнэн. Ынк'оры эквэтгъи. Ытрец турэквэте ръэмэтэвнин ы'лыльеквэ выквылгын. Ынк'оры гэлелин ымныкэрэт. Эргатык — ы'лён'эт. Эргатык — нэмэ ныкирит. Ныките пыкиргы.

Тытыл ёпаннэн, гитэск'ивнин, нинэнчичьэтк'ин, микинэ рывантатгыргын. Пэнин ыылгынн'ин айпыгыргын. Ынк'оры рывэнтэннин. Рэгъи... Ытлен'и ныйылк'этк'ин. Эви-ръыт гайпыленат, ынинэт тайкыёт. Ынн'атал колё гатопытвэлен ытлен'и ынык акваттагнэпы...

Ынн'ин-ым нымытван'н'огъат рымагтэты.

Ы

Ик'эн А'к'анык'ай — к'оран'ы, ытръеч ылвылю. Энмэн, ыннэн ылвэрэквыйт тылвамынан гатвален. Аны ынк'эн ылвэрэквыйт пэнин гамганийгыпь лейвыльын.

Ынк'оры гыроръон'н'ок, н'ан эзын а'к'агнэтын'н'ок, рэквыйт гыръон'н'ой. Ако, ынрак' кэтэм нывъячегатк'эн — рагръон'н'ой ылвэрэквыйт. Энмэч ныгръотэнмавк'эн, эзыр нывылтывъяатльок'эн. Ынк'о рылгалгъэ рэквыйт, ынк'ям у'рэтгъи к'эюук'эй. А'мын-ым, аны нымачыгтывъяляятк'эн!

Эчиги рымылён'н'онэн ытльата к'эюук'эй, люур вай инэнмылетсялын рэквыйт и'гэ пириск'ыченчин. Ынк'ям чит гэрэнтывирилин тан'ъотчой. Э'квирга-ым мин'кы лываквъэ н'ытвиритык, ынкы тымнэн и'гэ рэквыйт. Ынк'о руйванин лыгэк'ылпэ.

К'эюук'эй-ым ынкы ныегтэлк'ин.

К'эюук'эе ивнин и'ны:

— Вынэ вэлер к'ыныгнууын льолпынэт, ынк'ям лыгэн танлёон' ынкыпэ гым. Ынн'э вэлер лёльот энүкэ!

— Э-эй, иа'м-ым? Ин'к'ун к'ымэйн'эт тан'амгымыкагты ронво?

— Ии, — вэтгынлянэн к'эюук'эе, ынн'ъэм нылгэвэн вытъымн'ычвынатк'эн э'гыйн'еты.

— Ээй, вынэ трэныгнувинын!

Ынк'о и'гэ ивнин к'эюук'эй:

— Яврэна-ым вай тырайьогыт!

— Ээй, — лыгипыннытэгнык нэночк'эн к'эюук'эе.

Ынк'о акватычгатгъэ э'гычгын, лыгэн ынкы пэлянэн к'эюук'эй.

Аны к'эюук'эй к'ымэк нык'итувъик'ин, нак'ам н'ан энмэлюкылык'эй, мэчичу рурыгыг'ай нык'этыкватк'эн. Нак'ам тылвамынан ынкы ван'н'ой, ытля-ым энмэч мэчмъялтыму гэнъэтлин.

Аны н'ан нырэчк'унн'ыльэтк'ин к'эюук'эй, э'квирга ныллавк'эн к'утык, мин'кыри к'ун вэнэк у'рэтгъи, чама уйн'э атльака нъэлгъи, нак'ам нылгэк'этъывъён'н'ок'эн. Ынк'о лыгимэткийт ныкэрмагты энмэлюкик'эюук'эй, лыгик'ымэк нык'итувъик'ин.

Ынк'о эргырьогъэ. Мэчмэлетгъи-ым, эзыр э'к'эгниръулгэтгъи. Ынкы мачаройваквъэ. Наймалк'ылыткок'эн ытльан'к'ачагты. Лёльок пыкиргъи, лыгэн эзыр лёоткогъэ мэрынрэк'эй, лыгикичу нинэлгык'инэт лывээръыт. Нак'ам гэлгъилкымлитк'этлин к'эюук'эй.

Эзыр амк'ынъычо нивлеттылек'ин ы'лён'эт. Ынк'о к'ынвэр ы'лылгыгъи ынанчинит. Эзыр к'эюук'эй аройаватыляк нылгик'иврильэтк'ин. Гытьэвкы-ым тэн'эмкиткинук'эй нылёткок'эн. Ынк'о эзыр чайвирткон'н'ой ынанчик'ай ытльак камлелы нырынн'ачгыткок'эн, ынн'ъэм въэтватльакы.

Ынк'о элетьвыгъи, аммайын'кы нынъэлк'ин гылгыл тиркыкин. Энмэч мэйн'этгыи, этк'ылетецк'эюуну нъэлгъи. Нырынн'ачгытк'эн ыяагты. Нак'ам ваны, мин'кы ытля ганмылен-ым, ытльэн аймак тэн'к'ырым ныпэлянэн, тан'к'онпы ынкы нытвальатк'эн.

К'ынвэр ынанчинит ыяагты нылк'ытк'ин, тэн'эмръилем'яэтэ. Ынк'о энмэч элек гэлгинъытвилиин. Энмэч, этъым, энъын' и'гык гэнъэтлин. Лыгэн-ым галгэмчытвэлен. Аны тан'к'онпы нытэнмавк'эн э'гэты. Итык, моогъэ рамчытвэн'кы еп к'эюук'эю вама.

Ынк'о льэлен' нэймэвк'ин — эзын лыгик'итыргыллык'-

эй к'эюук'эй, эвын-ым ынкы к'ырымэн к'эюу, энмэч лыгэн пээчвако нынъэлк'ин. Амк'ынъычо нырэрмэвн'ыльэтк'ин к'легпээчвак'к'ай. Гамган'айгыпы нылейвыльэтк'ин, лыгэн к'ун танлымынк'o.

Лъэленръугъи. Ныринъытвин'ыльэтк'ин тан'к'онпы. Лъэлен'ит тэн'эмрэрмэвн'э ытри тэн'эмринъытвин'э танэн. Ынк'o кыткытръогъе. Лыгэн пэниинэмил нырэрмэвн'ык'ин к'легпээчвак'к'ай. Ымы элен'ит ванэван нытымн'этван, на-кам тэн'к'ырым ытльэн въэн ныпэлянэн.

К'ынвэр гытгаръогъе. Люур рай етгыи э'гычгын. Лыгэн пыкиринэн'у пынлёльятын'ой:

— Ы'мто мин'кыри нытвайгыт?

— Вынэ ныречъянн'игым.

— Како мэй, вэлынкык'унэйгыт! А'мын-ым, титэ мэвэн трэнугыр?

— Вынэ еп ытръэч ныппылюйгым, чама э'тки мъэйыркыльигым!

— Ако, вынэ к'эглынангэт! Энмэч вииин мэквэтык.

— Ии!

Энмэн, лыгитэмьюнгинн — ынн'ъэм, тан'ванэван ныречъянн'ын.

Ынкъам ымгытган'эт ымы ымльяян'эт майын'кы нилюльэтк'ин. Ынк'o элеръуй — пэнвэлю нъэлгъи. Ынрак' тан'амэнмэпы нъэлгъи илюльэтык, к'ынур кытэпалгын. Энмэпы гарамчытвэнлен ынкъам гэрэрмэвн'ылин. Ынкы маччевтэнмэпы ныпин'кук'ин эвтылягты.

Гытгаръок нэмэ пыкиргыи э'гычгын:

— Ы'мто, эти игыр мэйн'ытыргэквъи?

— К'оон! Ытръэч аны вай еп к'упк'ыльигым, чама еп мэчк'упк'ыныппылюйгым киткит ивкэ к'эйык'ын тъымэч-мэйн'етык.

— Ии, вынэ к'эглынангэр!

Нэмэ эквэтгъи.

Ынкы пэниин эквэнмийн'эпы ныпин'кульэтк'ин, рээн вээмыйк ыпэ вальэпы энмык ныпин'кук'ин. Ынрак' кырмынтэну нынъэлтылек'ин, эвир тан'амъэвын' нынъэлк'ин, тан'амарман', тан'амэнъын'.

Нэмэ гытгаръокы йъонэн — эвын кырмынтэну гэ-нъэтлиин.

Пыкиргыи э'гычгын, нэмэ пынлёгъэ:

— Ы'мто, еп эптиутвики?

— Вынэ к'ун, киткит еп! Ынрак' вай игыр а'ткэвма гэрэн'тигым, ынкъам ынк'эната люн'эчэтэ титык. Ын-ан-ым игыр нылгинымэльэв трэтэйн'эты, ынкъам трэлгэччэтэ. Опопы ынан яврэна, чама тэмптиутвилигым ринэнугъэ.

— Ээй, вынэ к'эглынангэр, ытлён тэкэм ынн'ин!

Эквэтгъи нотагты э'гычгын.

Аны тан'этъо ымльяян'эт нырэрмэвн'ык'ин таачымынтано нъалтылягты!

К'ынвэр кыткытръогъе. Гатанынлен таачымынтано нылгинъумэв чама лыгэрвынныткынльо. Нак'ам чит лыгъак'арынныльо гатвален. Ынк'эната нынну лыгнин — А'к'анык'ай.

Вынэ этъым ынкы таачымынтано этъо гэрмэвлин. Ми-кы н'ан лыгэн энмык, выквычгык рээн, нывэтъатэччэ-тыльятк'эн, лыгэн тэнлымынн'ин нитыльэтк'ин ымалян'эт.

Ынк'o элэн'ит галягъэ. Лъэленръугъи. Нэмъэм пыкэрычгатгъэ э'гычгын.

— А'м, етти?

— Ии! Вынэ ы'мто?

— Вынэ итык нымэлигым, ытръэч вай кытуркин к'оп'атгыргын еп армагтыка.

— Ако, элымн'э!

— Нак'ам лым яврэна трэтэнтыргэквъэ, иа'м-ым опопы яврэна?

— Вынэ эвир. А'м к'эглын, ынан яврэна!

Нэмэ эквэтгъи э'гычгын. Пэлятгъэ А'к'анык'ай.

Ынк'o лъэлен'ит галягъэ, нэмэ элеръугъи. А'к'аныкай энмэч н'ирэк'эвиль нъэлгъи. Ынкы тэгмэчынкы нилюльэтк'ин ынкъам тэгмэчынкы гатыргавъялан. Гэлгъумыльиннэвлин, гэлгэрмэвлин ынкъам гэлгинъытвилин. Тэгмэчынкы, этъым, гатэнмавлен.

К'ынвэр гытгаръогъе. Эвир н'эрак'авылышго гэнъэтлиин А'к'анык'ай. Нычимгъук'ин ытлён, нив'ин: «К'эйвэ пэтле энайъоркын э'гычга. Этъым, игыр ынн'атал руйгут тритгъэ». Тъэче кивыткук, эвир пыкиргыи гытльэгычгын. Ивнин А'к'анык'айна:

— А'м, етти?

— Ии. Ик, игыр-ым ынн'атал, этъым, трэнугыт?

Вэтгочнэн А'к'анык'айна:

— Ии, мин'кыри к'ун игыр тэччэтык.

Ынн'эм ванэван, ытръэч гэрмэвлин. Лыгъумыльин-
ныльу гэнъэтлин, нак'ам тан'этъо гъомтаннынлен.

Ынкъам э'гычга ивнин:

— Таам вынэ, энмэч мынмыгыт ынкъам мынугыт!

Нылгигийнрэк'ин э'гычгын! А'к'аннык'айына-ым ивнин
ытлён:

— Вынэ эвир! Эченур-ым ынанкэн мымэчгынтэвик,
к'элюк' лыгэн мулвык.

— Ээй, вынэ к'ыгынтэвильэт!

Гынтэквьи А'к'аннык'ай. Аны гэркылельэтлин э'гыч-
га! Аны гэйъетылелинэт! А'к'аннык'айына-ым ы'ръэ ван-
эван ныпэлянэн. Ынкы пытляк' мэтчымче рүлейгут ни-
нэнтык'ин. Ынрак' э'гычгын нылгинимпэк'ин. А'к'анны-
к'айына-ым, к'ытлыги, эквэнмыйн'эты нинэнльэтэтк'ин.

К'ынвэр э'гычгын ван'эйпын'н'ой:

— Аны, ев-ев! Нак'ам нивигыт: «Матчымчагты трэ-
гынтэквъе!»

— К'ун эк'ылпэ к'энайъоркын!

Ынк'о энмык пыкэрын'н'огъат. Лыгэн эвир пыкири-
нэн'у. А'к'аннык'ай гэпин'кулин энмэпы. Эвир э'гин'ын
э'птэ. Нак'ам энмээм вээмых ыпэ валын. А'к'аннык'ай
вэчата ваамроочын'кы и'ргъи. И'ны-ым, лыгэн к'ынур
кыргытъол, эрэтгъи. Ынкъам гагыткамчатколен. Чама
лыгэн ы'ттъымыт гэмчекулиният ивтыл ирык, мин'кыри
к'ун нылгиниквых'ин энмычгын.

Аны гэк'улильыръулин и'ны:

— И-и-ик а'мын, нылгэнэнанъымн'ычвынавэгыт! Иа'м
инэтэмъюн'гъи?

— Иик, вынэ! Иа'м-ым а'мын ытля гымнин тымын?
Ынкъам ынк'эната гымнан ытля тыйилюркын.

— Ээй, вынэ к'ытльяелёгэ! Анык'ун, мытумгъэйн'э-
выйтуку!

— Вынэ лыгэн к'ытумгъэйн'эвыйтукуркын!

Люур, энмыгэн'кы рылтэлэйтвама, к'ъолягъэ... Нэмий-
к'эй А'к'аннык'айына э'йн'эвнинэт тумгу мэлёталгын ын-
къам эмчьячокалгын.

Люур пыкэтчагъэ э'гъё нылгинимкык'ин... Ынкы рыл-
тэлэллын э'гычгын нив'ин пыкэтльэтэ:

— Н'отк'эн к'оран'ы а'тав мынранмын'гъян! Янор ра-
рачывн'ытык, ынк'ор-ым рэтэйкэвн'ытык! Эвир рэнру-
лутэвн'ыткы, лыгэн ынкы тымъёлк'ыл! Ынкъам чама

имымин'кыри рытъёлк'ыл, рытавэмэнн'атъёлк'ыл рээн!
Валёмты!

— Ии, мытвалём!

Люур ыныкы гэпкитлинэт тумгу лымн'э амалван' ва-
льыт гынникит чама галгат: кэйн'ыт, умк'эт, рик'укэт,
челгырэк'окат, к'эпэрти, йильэт, пипик'ылгыт, к'ан'олгы-
к'агтэ, йаяк'ыт.

Ынкъам люур вай пыкиттылегьи ыннэн кырын'ай-
н'ын, ытлён нылгинимэйын'к'ин. Ынин ынынны — Матачы-
ыгрын'айн'ын. Нак'ам к'оравытрын'ын ытръэч к'ынур
ы'ттъин гыткат. Итык, ымъым гален'гыргылен, чама га-
рыннылен. Лен'гырга ымы тиркытир нинэйпык'ин...
А'к'аннык'ай вачак' ванэван ыныкы найылгавын. Нак'ам
ынин тумгыт ытръэч н'ирэк'.

Ивнинэт тъымымчакоэ'гычга:

— Таам вынэ, энмэч к'эквэтгытык рачвын'ынвэты!

— Ээ! — нык'олельячак'энат. Ынк'о эквэтръугъэт...

Аны, пипик'ылгык'эйгинив еп турэквэтэ вэнвыйлгычы-
ко гэнъэтръулинэт, чымк'ык-ым въэйгин'этръугъэт. Аны
нылек'инэт рачвын'ыльыт!

Ынк'эн Матачыгрын'айн'ын, тан'эвыйтлен'гыргыль-
ын, тан'вэнъым ныйык'ык'ин турэквэтэ кытгынтатык. Лы-
гэн ынин ытръэч тан'ампэк'ывъял нывытрэтк'ин. Нак'ам
увик ванэван нывытрэтгъэн.

Вынэ лыгэяягты нылек'инэт! Аны, н'энри тыляма,
чымк'ык гапэчайвыйтколенат гынникит, н'ан мъаянвыйт
лымн'эвир эмпаянвыйт. Вынэ к'эйвэ кан'олгык'айынэт ны-
рэкытвийлен'ык'инэт, э'квырга нылвавк'энат. Ынк'о н'оон
энмэч каврантатын'огъат.

Ивнинэт А'к'аннык'айына тумгыт:

— Ик, вынэ, а'тав мынраййон'гъян Матачыгрын'айн'
н'ын, вэнынкы вэнъым ы'нпэчайвымык!

— Иик, вынэ, а'тав! — ночыткок'энат н'ирэк' тумгы-
к'эгти.

Ынк'о лыгэн въэрэвыйтгэн'кы нъэлгъэт мэлёталгык'ай
ынкъам эмчьячокалгын. Ынн'ин нылек'инэт въэрэвыйтгэн'-
кы А'к'аннык'айына. Вынэ нылгэйык'ытчок'энат. Та-
н'этъо йык'ын' нылек'инэт Матачыгран'айн'ына.

Аны ыныкит гитэк А'к'аннык'ай волвакы, лыгэн к'ы-
нур гыргол нъэвыйтлывак'эн. Ынк'о найъогъян Матачыг-
рын'айн'ын. Ынкы к'ынур лыгэн вылтыйъёлыко нъэл-

гъэт. Алымы нылгитэнтүмгэтк'ин. Ытръеч ынк'эн Матачыгрын'айнына нэнанвылтывъялыръов'эн. Ынк'о ивининэт А'к'аннык'айна тумгыт:

— Вынэ а'тав мынрагалян'гъян Матачыгрын'айнын!

— Э'тки вай вылтывыялчыко мытытваркын! — к'олентогъэ эмчьячокалгын.

— Китъам к'ун гымык въарэгэн'кы к'ынтьелги ынкъам винн к'илкымъетги! Эвир ралвавыркын, гымык к'инээрэтги.

Гым-ым Ак'аннык'айна янотгыткавъарэгэн'кы тырэнъэлгъэ! — икв'и мэлёталгык'ай, — ынан Матачыгран'айнын галяк лыгэн эвир рэтымгэвы!

Лыгэн н'ан тумгэк'эти ынн'ин итгъэт.

Аны н'ан А'к'аннык'ай пытк'ыйык'ын гэнъэтлин! Волвакы гитэк — лыгэн к'ынур гырголята агытканэлёка нырин'эмъетк'ин. Рин'этэ и'ннууц'эти, аатгыртэ, к'эньевит нэнармагтык'енат. Н'эти к'онъыск'агта нинэнтык'инэт.

Авынъэрарты люур тымгэвкүн. Мэлёталгын лылепгьи, таалгылятгъэ ынкъам к'олентогъэ:

— Гок, Матачыгрын'айнын пэллятгъэ!

Матачыгран'айнын к'ынвэр ынран' тылян'н'огъэ, елчгын элгэк'атычгатгъэ. К'ол и'ннууц'эй ы'ск'агтыма и'гнэтгьи, лываквъэ лымн'э к'утык — этым, ватгъэ.

А'к'аннык'ай-ым гэтумгэ ныпкиттылек'ин энрэтвиж. Ытръеч пыкэрын'н'ок мачынран' нъэлгьи, и'тын вэтлякы руичынин.

Ымъльо гынникуйт, рыпэт ымы умк'эт ынкъам кэйн'ыт, нивк'инэт: «А'мын како, тан'перагты и'рэмъетыркын, нак'ам чикэпэн'ъивэтийнлийн!»

Ивнинэт тъымымчаткоэ'гычга:

— Вынэ ынръям к'ытэйкэквыйтык!

— Эк, итык-ым мытпэчайвынат, кита ынрак'-ым мынрэнруултэвн'ынэт! — ивнинэт тумгык'эти А'к'аннык'айна.

Янор пэнрыткогъят и'гыт, к'эпэрти, рик'укэт, челгырэк'окат — ытри-ым к'ун ынанмыкычыт. Вынэ колё А'к'аннык'айна эймэвылтыт рынна нинэннитыкуйвых'инэт, нэнананк'ытрайвых'инэт! Ыннэн к'апарчын'ын яален-к'ачайпы нывинвэймэвк'ин. Ытръеч мэлёталгын к'улильыръугьи:

— Рай-рай, яалейпы к'апарчын'ын!

Ы'ск'агтылын к'апарчын'ын А'к'аннык'айна аатгыртгык рымагты рынна рирэннин. Йильэт-ым имчъэчукээтэ гэмилютэтэ нынмыткок'энат.

Вынэ-ым ынк'оры пэнрыткогъят умк'эт. Тайкавын рыпэт амк'эвтъяча гэйин'эръулин, ы'ллыл мэчуйн'э гэнъэтлин.

Ы'ттыёляйпы пэнрытколыт А'к'аннык'айна лыгэн нэнавэтъяцевых'инэт, яален'к'ачкэнэт — нинъэптывых'инэт. Мэлёталгын ынкъам эмчьячокалгын нэмык'эй нылгинвирэтк'инэт. Мэлёталгын ныпэк'эттатк'эн пэнрыт科尔ын гыткагэн'эты — умк'ы-ым амийк'ытчота нъигнэтк'ин ынкъам левтэ нирк'ин, лыгэн эвир ныкэгытэрэтк'ин.

Имчъэчукээтэ, ы'ск'агтатык лявлыткынэты, нинэвэгылкуйвых'инэт лыляйпы. Илкыльыт умк'эт эмъэк'элин'э ныгынтэвръук'инэт тымн'эмэн'кырэ. К'ынвэр амынан нъэлгьи анмыка кайн'ин'ын.

Икв'и эмчьячокалгын:

— Гымнан кита мыпэнрын кайн'ин'ын!

— Вынэ эвир! — нэночк'эн А'к'аннык'айна. Гапэнрылен имчъэчукээтэ кайн'ин'ын. Имчъэчукэк'эй-ым н'ан нылгинийтэпин'кук'ин. Лыгэн нинэпин'куйвых'ин имчъэчукэк'эе лымынкыри. К'ол нинэнтык'ин нэнантымн'эвк'эн имчъэчукэк'эй кэйн'э. Люур вай, тан'гэмо лыгнин рыхлын йыкыргычыкогты. Ынк'о кайн'ык'алялвынчыкогты гатлылен эмчьячокалгык'ай.

Нивк'ин кэйн'ын:

— Ынръяа вай, э'митлэ-о-н?

Ынк'о лыгэн эвир тъылкамагральтын'н'ой кайн'ин'ын: «И-ии-кы-ы-кка-а!» Нак'ам нылгэвэтыркавралыльятк'эн кайн'ин'ын тэн'эмтъыле. Ынк'о вай, к'ынвэр, въечгатгъэ.

Н'ытогъэ имчъэчукэк'эй. Намн'ылтэлк'эн А'к'аннык'айна, нивк'ин:

— Гым н'энрилы гэрэск'ивигым ынкъам эчги тырэск'ивых'инкачыкогты, аны, тылгэк'амэтвальятык ынкы! Лыгэн к'элелвичыку тык'амэтвальятык, ынкъам ынк'эната тотгынмыгъян.

Икв'и А'к'аннык'ай:

— Ынн'атал-ым гыт вэлынкык'унэйгыт, лымн'эм нылгэнымайын'к'эначгын тымын! Ээ, ынрак'-ым к'утти нъэлгъэт анмыткока!

Кан'олгык'ай вынэ чит гатапоочгылен А'к'аннык'ай-

ына. А'к'аннык'айна еп гыргол рэлынкавравъёнэн. Ынк'o тан'ымыльо тымыткойвынэнат. Пипик'ылгык'эгти лыгэн тэнтиск'утэ нэнанмыткок'энат. Лымн'э рик'укэт ынк'ам к'утти гынникит. Тан'ымыльо тымыткойвынэнат гынникгинив, нъэлг'и ытръеч тъымымчаткоэ'гычын энмигчирэвкэ.

И'онэн А'к'аннык'айна э'гычын:

— Ээ, а'мын-ым н'ирэмурى мытынъэл вэтгавки! Ин'ун-ым иа'м ытлён тымын ытля ёо'мачы? Нак'ам лыгэн тылгитэвиминн'ыльэтых ынкы ёо'йн'ык! Ынк'ам ынкекин еп антыяятка тынтыркын гынин рытавэмэнн'атгыргын! Валёмыркын, тытльэгычгэгыт?

Авъеткынка вагъэ э'гычын, мин'кыри к'ун галгэайылгавлен.

Гани'энайпылен э'тки А'к'аннык'ай:

— Рэк'ын-ым нивигыт? Этъым эмк'ынгивик ытръеч нырэчээнн'игым? Ыни'эм ванэван! Ытръеч нырэмэвн'игым тан'амгыныкы!

Ынк'o лыгэн ынкы пилгытэнтинин ынк'ам рилгыпэте тымнэн э'гычын А'к'аннык'айна. Ынк'o ивнинэт тумгык'эгти:

— Вынэ, ынрак'-ым игыр нымэльэв мытранымытван'н'o! Вэлынкык'унэтури, винрэттык!

Э'гъё

нимэн гатваленат н'ирэк' и'гыт — к'ликъины ынк'ам н'эвъины. Ытри гэн'эвъэнэ гатваленат. Ытри гатваленат нытутийк'инэт. Ынк'o вай гыроръон'н'ок йытонэнат н'авъэгин'a к'эйъигык'эгти. Мэйн'этгээт и'гык'эгти. Нэмэ к'утти у'рэтгээт. Мыкэтгээт и'гыт, Ынк'эн-ым энмэн э'гъё.

Мэйн'этръугъэт и'гык'эйгинив. Ынкы-ым ытлыгык рээн нылейвык'инэт. Ытлыгэ нинэнинн'эйвык'инэт тан'к'онпы. Тан'к'онпы гамганотайпы нылейвык'инэт. Энмэч к'олечавчывак нытэгинн'этк'инэт н'элвылеки.

К'ол лыгэн'ъочык'ай ныянранымытвак'эн. Вэчым ынин гатваленат ами'рооткэн моок'ор ынк'ам ытръеч ыннэн н'авпээчвак.

Вай ынк'эн еп лыгэяя льунин н'элвыллык'эй ытлыгъигэ. Ивнин эккэмкын:

— Ик, аны вай вэнъым нымкык'ин вайын'к'эн н'элвыл! Вынэ вайын'к'эн майн'ычавчыв, мынпэнрын н'элвыл! Эченур к'ынмыгыткы эмчымк'ык!

Тан'ымыльо нанмытконат моок'аат. Ытръеч тэн'ыннэнчээк'эй ычвэк'к'эй гынугъи. Орвырэлык камлелы ычвэк'к'эй нытлепыткук'ин, тылвамынан гынугъи. А'тав ынкы орвырэлык камлелы ляйвын'н'ой, эвэр орвырэлчийкыпы.

Этынвык'агтэ нытэргатк'энат, к'орагты гылёта. Нак'ам тан'этъо ычвак'аеты ныейвэчетк'инэт, чама ынк'эната нытэргыръок'энат.

Ынкы ганымытваленат ытлыгын, ытля ынк'ам н'ырак' эккэт, н'ирэк' чакэттыт.

Э'гъё-ым гэквэтлин к'оленымэты. Ынкы льунин лыгэмайн'ычавчыв. Ивнинэт эккэт ытлыгъигэ:

— Иик, а'мын-ым нэмэ н'утку мынтэгинн'эт, мин'кыри к'ун э'тки н'отк'эн чавчыв, н'ъочьэты нытэрмэчын'к'ин. Чама ынинэт нымытватомгыт лыгъаткэвма нык'амэтвак'энат — лыгитъэръэв нинэйылк'ин н'ъочьэты тэйн'эт. Чама к'аагты кыннытармачын'к'эн. Вэты-к'ун к'ык'итпэльэтгытык н'элвыл тымыткок! Валёттык?

— Ии!

— Ээ, энмэч к'эквэтгытык!

Ынк'o эквэтгъэт. Аны напэнрын н'алвылыйн'ын! Вынэ на-а-лгэнмыткогъан лыгэн эвир ынкэк'эй! Лыгэн-к'ун рыпэт мачымыльо, ынн'атал-ым вэчы гэтчылин н'элвыл. Нак'ам лыгэн галгэтымн'энмытколен н'элвыл...

Ынк'o к'ытгы ытлыгэты э'гъё. Иквээт:

— Ытлён тан'вэчы мытылгэнмыткон н'элвыл.

— Вынэ ынн'ин, ытлён тэкэм ынн'ин! Ынаньым иа'м кытъаткэн" чавчыв! Ынрак'-ым айвэкэн н'ъочьык'ай ытлён ымэн этъым чавчывавыркын.

— Ако, элымн'э! — эккэт ночыткок'энат.

— Ээ, вынэ мынэквэт рымагтэты!

Эквэтгъэт лыгэн н'анк'эн к'оленотагты.

Ынрак' ынк'эн н'ъочьык'ай тан'вэным гачавчывавлен. Янор элек гырьтогъе н'авпээчвак'к'ай, ынк'о-ым тэн'эмк'ынгивик нымкэттылек'ин н'элвыл. К'ынвэр эвир вай лыгэмкатыгатгъэ н'элвыл.

Ынк'эн-ым н'ан чит пэчгычавчывайн'ын тан'вэчы ган'ъотвэлен. Лыгэн гэлгитъэттывик'ээтлин н'элвыльык'эй. Энмэч-ым мэчемлейвыйтуэ гэнъэтлин пэчгычавчывайн'ын.

Ынк'эн-ым чит н'ъочьык'ай, н'ан чавчывавылышын. Ынк'энына гэлгиривлыльэтлин н'ъочьын гамганымныгыпы ынк'ам ынык рээн ныннытвак'энат. Ынн'атал-ым нымэльэв нинэйылк'ин тайн'атгыргын н'ъочьчавчывата. Ынк'ам нынну нэлгын ынк'энэрык чавчывак валла — энмэн Н'ъочавчыв.

Иа'м ынк'эн нынну гэлгылин? Мин'кыри к'ун ытлён ганымытвален лыгэвэлн'ъочьык'аё ынк'ам гачавчывавлен кытавэтывак'. Ынк'ам ынк'эната гэтэныннын'лин Н'ъочавчыв. Нэргавк'эн Н'ъочавчыв:

— Игыр-ым ынрак' н'ъочьыморэ нымэльэв мытра-

нымытван'н'o, мин'кыри к'ун тэнчынит-ым мытчавчывав! — нинивк'инэт ынан турыпkitльэт н'ъочьык'агтэ. — Ымы тури к'ынур авынральо ритыркынитык. Ынн'э ивкэ: «Ы'мн'ан, Н'ъочавчыван н'элвыл!»

Ынк'o нымытван'н'огъат тэгнэмэльэв. Тан'ымыльо н'ъочьыт, ынык нымытвалыт, тумгыльэтвылгэ ныннытвак'энат. Ынк'ам гамган'ъоча ы'лгу нылгык'ин Н'ъочавчыв.

Э'гъё-ым нэмэ к'улинимык пыкиргъи. Ынрак' ынк'эн чавчыв нылгинитэн'к'ин.

Нэмэ ивнинэт ытлыгэ эккэт:

— А'мын-ым ытлён, нэмэ а'тав н'утку мынрэтэгин-н'энн'ы, мин'кыри к'ун нэмэ уйн'э мытынъэл этэйн'эткэ. Нак'ам рэк'э мынтэйн'эт игыр? Опопы а'тав н'утку мынтэгинн'эт. Ытлён ытръэч вэтык'ун к'ытэминн'ыч'этгытык тэгинн'этык! Вай-ым вай, анык'ун мивтык, мин'кыри рэтэгинн'эн'ытык. Вайын'к'эн н'элвыл ытлён кынныкытгэмк'эн, тан'амалва валын ынкы к'оран'ы варкын.

— Элымн'э, мэй!

— Иик, ытлён тивыркынитык, эккэтури! Вэтык'ун тэн'ынн'э эгийнрээ!

— Ээй! — тан'ачгыта ивръугъэт.

— Н'энку варкын к'ол к'оран'ы йаарат кынныкытгэмк'эн. Ынк'эн ыныкит ранмын'ыткы, ытлён а'ткэвма ратвантых эвир ымыльо мури к'ырым мынъегтэл. Ынк'эн 'к'оран'ы — вагыргык'ор, митъэлыги ымы вылтык'аачыко нывытрэтк'ин, лыгэн к'ун ынанмайн'ъаляントочын. Нак'ам элгар — тэгнэлгык'ин. Ынинэт рымнэт тан'аврыкылънат. Ынк'ам лыгэмайн'ырынныльын. Ы'мто, валёттык, нэнэнэт?

— Ии! Мытвалём!

— Ээ, энмэч а'тав к'эквэтгытык.

Эквэтгъти э'гъё. А'мын-ым ытлён напэнрын н'алвылыйн'ын! Тан'амъяк'аянвик'агтэ нанмынат. Итык, тан'ымыльэты лыгэччылын н'элвыл.

Ыннэн и'ны ынкы гатымн'эвлен. Ынк'o к'ытгъэт ытлыгэты.

— Ы'мто, тымыткы?

— Ии!

— Тъэр мэвны?

— Вынэ ытръэч ыннанмытлын'эн!

— Ако, ытлён тэкэм ынн'ин. Тэгмэчынки ытлён! Ынръя вай-ым э'ми к'ол?

— К'ун еп пэнрыткотыляма мытынтым'эвын.

— Ако, элымн'э! Ынрак'-ым мин'ки вагъэ?

— К'оон! Нак'ам люнльутэ мытынтын, мин'кири к'ытылын.

— Ако-како, тыттэн'эт! Лен'ытэк'-ым вэлеркылэй мин'кири вальык'айык.

Нылгэкачачавк'эн ытлыгын э'гъё.

— Вынэ китак'ун, а'тав эк'ыллэ к'ылк'ыриргыткы!

— Ээй!

Эквэтръугъэт нэмэ. Аны гэнаарэрленат тан'ьотчой — льук натан'ылувавын. К'ынвэр эквэтгъэт панэнагты.

— Ы'мто, э'ми?

— Вынэ уйн'э!

— Ако-како, элымн'э уйн'э! Тыттэн'эт вэрин! Ынръя лыгимин'кири к'ытгы? Китак'ун, а'тав опопы н'утку к'эйык'ынук'эй мынъатчамык!

— Вынэ эвир лыгэн!

Ынкы нъатчак'энат. К'эйык'ынук'эй а'тчагъат-ым — люур вай пыкиргыи, галгомръольялтен... Лыгэн эвир пыкиринэн'у эргавылъатгъэ, вэтгавчетылъатгъэ:

— Уу, како мэй, а'мын эти тымчытвэгъак чама тэрмэвых!

— Мин'кым гатвачгатэгыт! — галганин'энайпылен ытлыгын.

— К'ун тургин тывъё тынмын.

— Ако мэй! А'мын, алымы тивтык — вэтык'ун ынн'э ынк'эн анмыка! Ытлён иа'м к'ун авалёмка гитигыт?

— К'эйвэ к'ун гавалёмэгым, ытръеч к'ун гантыялтен.

Вынэ нылгайылгавк'эн а'ткэвма тэгинн'ылын и'ны. Энмэч нытэргывэтгавк'эн, ытлыгэ амк'ынным'ылёт:

— Иик, ытлён ымэн, тумгык'эгтури, а'ткэвма мытытва! Ытлён ымэн, вай-ым к'ырим мынъегтэл! Вынэ а'тав мынтантэнмын'ат, мынгынтэв, мин'кири к'ун лымн'э а'к'аягталы мытынъэл!

Ынк'о ивнинэт:

— Гынончывэ мынынлии э'гъё. К'ол чывипыт ытльайыпы нытвагъан, к'ол-ым а'тав гымыкайып.

Ынк'о нэмэ ивнинэт:

— Лыгэн тури н'анк'эн тымн'энотагты к'ыгынтэвиль-

этгытык, этъоонмыл эвир ринъэтэн'ытык. Ытлён чит мури а'ткэвма иткэ мынъинмык, эккэтури, талвалалк'аттагнэты мынъыегтэл. Чама чит тан'ымыльо яалтын'аратэты ынн'ин нъытван э'гъё. Вай, к'ынур мури. Игыр-ым мури а'ткэвма энмэч мытихмык, энмэч-ым к'ырим лымн'э ынн'ин вальын нъытван яалтын'аратэты э'гъё. Энмэч тылвъэткин'ыт ратваръон'ыт э'гъёгэнэв! Лыгэн лыгэтымн'энн'эн ратагэнн'ыльятын'он'ыт н'элвилекы ынкъам егтэтлекы. Валёмтык, нэнэнэт?

— Ии, — лыгимэрынрэ noctitkok'энат.

Тан'ымыльо гэпыннэвръулинэт ытръеч ынк'эн э'к'э-тэгинн'ылын тэнлымынкыри ныльутлепыльэтк'ин. Энмэч нымэрэнток'энат чымк'ык. Ытлёнайн'ын-ым ванэван.

Ынк'о ивнинэт эккэт ытлыгъигэ:

— Вынэ, нэнэнэт, а'тав мынвээпэнхмык энмэч. Там, а'тав мынэквэт вынэ!

К'утръугъэт тан'авынъянк'атэты, нак'ам нытэргыръо-к'энат. Ынкъам н'ан нык'ольяк'энат, к'ынур тэргылъыт. Галгэглэленат ченэтимытвагыргэты...

Эквэтръугъэт амтъяна — к'утти ытлыгэпы, к'утти-ым ытльайып. Тагэнин'ылын'ын-ым ытльайып вагъэ. Аны гэгынтэвильэтлинэт лыгэн нотагты! Тан'к'онпы гэлельэтлинэт.

Люур вай тан'авынтыляльятаэты пыкирвилгыгъэт яр-ак, н'ан н'алвильынмыёк чавчывак.

Ынкы лыгэн эвир вьиткугъэт ыргынанчик'ай... Тан'ымыльо гэвъиткулинэт, ымы ыннэн люн'ьефтэле.

Аны ынк'эн чавчыв гэк'ылгилюлин к'орагты, вагыр-гык'орагты! Ынк'о нивк'ин:

— Вынэ мачынан! Ынан-ым ынк'энэна пууръу ратвагъа элвэллийн.

Ытлён-ым, ынк'эн чавчыв, нылгинытэн'к'ин н'ъочьэты, гамган'ъочьык'ай нымэльэв нинэнтэйн'этк'ин. Ынк'о ытри нымытван'н'огъат пэниинэмил, ымы а'к'ан' люгнъэле.

Ынк'энат и'гыт нымэлк'инэт. Игыркин-ым, лыгэн к'оран'ы льоо натымн'энмыткойвыркын э'гъёта. Ынрак'-ым а'тав нивк'ин э'гъён ытлыгын: «Ытлён яалтын'аратэты а'ткэвма ратвагъа э'гъё».

Игыр-ым вай, э'гъёкэн ытлыгыт, лыгэн нэнэнэт мэй-н'этык, ытлыгыт нынрултэтк'инэт ынкъам к'увчикичуу нынъэлк'инэт.

— Нмэн, ынк'эн гатвален Мэчигмэльян. Ыниэт чит тъэркинэт к'орат гатваленат. Эмиткэтэ гэнымкэвлинэт чавчывайпы. Энмэн ынк'эн эрмэчын ымыльборык айлго нылгык'ин. Ынк'ам эмиткэтэ гагаймычьявлен. Лыгэн вытрын' конпы нытвак'эн. Ымьын' ынин мигчильэт гатваленат.

Ынк'ам к'олечавчывак ейвэлк'эй нытвак'эн н'эвмир-гык'эйик ымын' миргык'эйик рээн. Ынкыри тын'ивыниэт мигчильэт эрмэчье. Ынк'энат лыгэн'ючо гатваленат. К'ытлыги, ынк'эн ейвэлк'эй пытк'ылым нэрмэк'ин, нак'ам винвэкин.

Люур пыкиргъэт мигчильэмкын. Ынпynачгык'ая пынлёнэннат:

— Рэк'ыркынитык?

Люур к'ол иквъи:

— Нэмэ эрмэчье нэнн'ивымык.

Пынлёнэннат:

— Рак'еты?

— К'орагты.

Ыргин ытръэч мытлын'эн к'орат гатваленат. Ынпynачгык'ая ивнин:

— Чик'к'ырым! Мачынан нармайпыгъян, мачынан ы'нынмыткомык! К'иквыйтыкы ынн'ин!

Люур к'ол иквъи:

— Вынэ мури наранмыткомык, уйн'э валыморэ. Вэлер мытлын'эн мынынрагтатын к'орат.

Ынпynачгык'ая ивнин:

— Вынэ мургин ытръэч мытлын'эн к'орат варкыт. Аръяля к'ырым мылпынрытык! Мачынан нынетын ынчинит! К'иквыйтыкы ынн'ин! Баа!

Эквэтгъэт мичгитльэт. Ынпynачгык'ая ивнин ейвэл.

— Ытлён гыт ытръэч гыллик'еву итыркын гымык, к'ырым к'ывирин'ыткуги эрмэчье энэвнаёморэ к'ората!

Люур ейвэлк'эй иквъи: «К'ырым итык мури ы'нк'ора-энэвнамык. Мэчынкы тырэнтэйкэвн'ын».

Люур эргатык волк'ытвэгты ининигъэт. Нъэмэтк'ин эрмэчын орвыхынык. Иквъи ынпynачгык'ай:

— Вынэ н'отын' етгы эрмэчын! А'тав к'ытэнмаквэ!

Ейвэлк'эй тэнмаквъэ. Пыкиргъэт, эрмэчын э'мэтэ нынтык'ин. Иквъи эрмэчын:

— Э'ми к'орат тургин? К'оро к'инэйылгытык, эк'ыл-пэ вынэ!

Ынпynачгык'ая иквъи:

— Чик'к'ырым мыйылгыт, к'эйвэ эрмэчье ритгъэ!

Люур армайпыгъэ, к'утгыи орвэпы. Эчги ынпynачгык'ай пириркынин, люур ейвэлк'эй н'ытоск'ычагтгъэ. Ивнин:

— Ынръам рырэк'эвыркын?

Эрмэчье ынръам ейвэлк'эй пэнрынэн. Аны ымъылёнэт гэтэйкэвлинэт, к'ынвэр вулк'ытвигъи. Тэркырама эрмэчын мынгык'ач мыленин. Вэнлыги ынн'ин нылек'инэт. Ынръам к'ачакэн мыленин мынгылгын. Эрмэчын иквъи:

— А'мын ратанн'авн'эн! Ынан к'ората мылпынрытык!

— Вынэ, итык амк'ората тъэркин!

— Ынан чама нэлгэ.

— Вынэ, тъэркин!

— Чама ынпynачгык'ай н'ээкык н'эвъэну к'ылгыгын.

— Вынэ, тъэркин!

— Ынан гымык эрму к'ынъэлги.

Ии, эрму тритгъэ гым гынык. Энмэч н'отк'энат ынпynачгык'агтэ мыривлынэт.

Ытръэч лымн'ыл. Ынн'ин валыт тэленъепкинэт эрмэчыят.

Акэркык'ля
вылтэ,
а'к'энмыгто
чын'ки
нымытвальыт

ынымытвак'энат н'ыраргарэ — ытлыгын, н'эвъэн ынкъам н'ирэк' эккэт. Аны эккэрык ылвылю нылгэнмык'эн. К'олеттылё нэмэ нычейвыйткук'инэт.

К'ол итгъэт, эчги эквээркыт, иквъи ытлыгын:

— Эченур ынн'э элк'ыткэ н'оонрэлы, н'эйик рымагтэты.

Ынк'оры эквэтгъэт. Н'инчээн иквъи:

— Кита мынылк'ынмык.

Ынпышын иквъи:

— Аны ынн'э, мынрагтымык!

— К'ун мынъётатынат, ръэнутэт ынкы варкыт! — иквъи ытлен'и.

К'ынвэр валёмгъэ ынээльын. К'ытгъэт. Аны гэлелинэт! К'ынвэр, люур нэльунэт вээмых к'ача акэркык'лявилтэ... Ытленьютэ ивнин ынээльын:

— Кита мынылк'эгнэвынэт!

— Аны ынн'э! Лыгэнитык мурى нааранмымык, — иквъи ынээльын.

— Аны к'ырим, йээлыги ытри мытранмын'ынат, — иквъи ытлен'и.

— Аны мытранвэнн'ынат ынкъам нарапэнрымык! — иквъи ынээльын.

— Аны ынан мынгынтэв! — иквъи ытлен'и.

К'ынвэр, валёмгъэ ынкъам нэлк'эгнэвынэт. Ынкъам гынтэквъэт. Люур ырык ыттыыёча к'утгъэт акэркык'лявилтэ. Ынкъам намн'ылёнат:

— Иа'м чит рэк'э вылгыпыткотык, нак'ам ымы пэг-лягъэ?

Лыгэн авъеткынка нытвак'энат.

— Лен'ытэк', чит тымыткоркынэтык? — нэмэ пынлённат акэркык'лявия.

Нэмэ лыгэн ванэван ы'ннатлын'ынат. К'ынвэр иквъи акэркык'лявил:

— Таам, мынрагтымык морыкы ымыльо н'ирэтури ымы мури!

Ынээльын иквъи:

— Вынэ, энмэч мури мытрагтагыга. К'ырим торыкы мынылк'ынмык, мин'кыри к'ун ытлыгыт варкыт.

— Вынэ, вэнлыги мынэквэт морыкы, мин'кыри к'ун чит тымыткоркынэтык! — иквъи армайпэты акэркык'лявил.

К'ынвэр валёмгъят. К'ытгъэт н'ыраргарэ. Пыкиргъэт. Эвын а'к'энмыгточын'кы нытвак'энат, лыгэн уйн'э аярака.

— А'мын-ым мынпойгыльят! — иквъи акэркык'лявил.

Ынк'энат-ым н'ирэргэри нымлык'энат, йаарат ытлен'и нылгэннымлык'эн.

А'мын-ым валёмгъят пойгыльатык. Торымгогъят ян-ор лыгэн вэтгычк'ык, ынк'о а'к'энмыгточын'кы. Ынк'о аны о'тчой гапойгыльатленат! К'ынвэр ынээльын тымнэн акэркык'лявия. Ынкъам винн паагъят пойгыльатык. Нэмэ к'олеттылё иквъи акэркык'лявил:

— Лым вынэ мынпойгыльят, чен'эр гыт э'птэ мынмыгыт!

— Вынэ к'энанмыгэ, йаарат этлы ынээльымил атва-кыльэгым. Энмэч мынпойгыльаркын! — иквъи тымъёнэн ытлен'и.

Ынк'о тэнмаквъят пойгыльатык а'к'энмыгточын'кы. Пэнрыйгот итгъи акэркык'лявил. Ынк'о пэнрынэн к'лявия. Торымгогъят пойгыльатык.

Аны о'тчой гапойгыльатленат! Энмэч н'ирэк' ы'лён'этэ галягъят. Н'ырок'ав эргыръогъэ. Ынкъам эчги вол-

к'ытвэн'н'огъэ, люур акэркык'лявыл кувлытульэтгъи...
К'ытлыги пилгык гитлин. Ынк'o рагтыгъэ ытлен'i.

Пыкиргын ярак. Ивнин ытлыгэ:

— Э'mъим тумгытум гынин, мин'кы пэлягъан?

Эккэтэ ивнин:

— Вынэ н'ан н'эйык рымагтэты гэлк'ынмури ынкъам
ынкы гымнин ынээльын наныгъан.

Ынк'o амынан чайвыткон'н'огъэ.

Тымн'эвь
ёо'кы

нмэн ытлён нылгэёа'tк'эн, к'лявыл чейвыт-
кугъи. Гапылмыръолен, тымн'эквъэ... Лю-
ур кайн'ыран льунин. Ивнин кэйн'э:

— Нырэк'игыт?

— Вынэ чейвыткульигым тытымн'эквъак.

Ивнин кэйн'э:

— Вынэ к'ыетги, к'ырэги! К'ык'амэтвагэ!

Тэк'эмэн'гыи. К'амэтваплыткок, ивнин кэйн'э:

— К'ыйылк'этги! Ымы гым трэйылк'этгъэ. Эвир рэ-
гытъэвиркын, лыгэн оттин'a к'энаркыплыркын. Үнүкит
лыгэн рыйиткутэ ринэныгъеквъэ, лыгэн трапэнрынтык,
трэнунтык!

Иквъи: «Ии!»

Лыгэн йылк'этгъи. Кыеквъи к'лявыл, гытьеквъи, лы-
гэн рыйиткунин. Люур кэйн'ын кыеквъи... Иквъи:

— Какомэй! Рэк'э энайьогъэ? Эты лыгэн тратат-
кынъегыт!

Ёрок гролмакы кычечивынин. Пэн'ъивэтгъи кэй-
н'ын, иквъи:

— А'мын, какомэй, аалёмкыльэгыт ивкы! К'ынвэр
ытлён тыныркынэгыт! Үмэр игыр к'ывалёмгэ! Үнүкит
авалёмка ритгъэ, транмыгыт! Үмэр к'ывалёмгэ игыр!
К'ол итгъи рыгъевнин, ивнин:

— К'ыгъекви! Мыныгъевмык!

Гэмэлэтлин. Люур н'ытогъэ — эвын гэлеръулин...

Рагтыгъэ. Ярагты пыкиргыи. Ярак нивын:

— Мин'кы нытвайгыт?

— Ноонко, ыян'. Кайн'ырачыко нытвайгым,

И

ынымытвак'энат ынпиначгык'ай, ынпиначгык'аен н'эвъэн эвир ынкъам ыргин н'ээкъик гэнэнэнэлин — энмеч н'инк'эйк'эй, ытръэч еп ныпильюк'инек'эй нэнэнек'эй. Ытри н'ъочык'аё ганымытваленат.

К'ол итгъи ынк'эн н'эвъиск'эт гэрэттыннэн'лин. Нак'ам ынкы эвын вул'ытвик. Вынэ нылгэёа'тк'эн н'аргинэн, нак'ам вуск'ымчык...

Ивниэт н'эkkэтэ:

— Вай-ым тыттыннэркын!

Ытлыгын ынкъам ытльак'ай иквъэт:

— Вынэ ынн'э — ёо'мачы!

— Ытръэч-ым ныкитэ э'чуулгыт рэйыръянн'ыт.

— Вынэ к'ырым! Ратымн'эквъа ёо'мачы!

К'ынвэр вэнлыги н'ытогъэ н'эвъиск'эт. Уйн'э автычгыка н'ытогъэ — амкэргырга, ынрак' э'чуулгын айгыпы рул-

ынин. Люур рытрилнин э'чуулгын — рылыпляннэн ё'та. ынрак' вэлеркылегьи э'чуулгык н'эвъиск'эт...

Аны о'тчой гэвэлеркылелин э'чуулгык н'эвъиск'эт! А'мын-ым аны нылгэпилмыёа'тк'эн, нак'ам уйн'э автычгыкыльэн райвалявки гэkvэтлин.

Аны гэлгурэтылелин — люур рычгуткугы ыныгчурмык... Нив'ин: «Ынрак' ръэнут рыглюркын?» Тэйылин-ыткугы кэгынмэ — люур рыкээрэвнин ръэнут ынкы... К'ытлыги, ынк'эн гатвален яран'ы. ынкы рэск'иквъи. Рай авынралыт — рэлку, ёроочыко.

— А-аг, — мэрынрэк'эй иквъэт рэлкульыт.

— А-а, — мэрынрэ нэмых'эй ночыткок'эн н'эвъиск'эт.
— Ако мэн'ок'энайгыт?

Авъеткынка ытлён нытвак'эн, ванэван ночыткогъян. Люур рай вэнвывэтгавын н'огъят:

— К'ытивьиск'иквъи гынан.

— Аны к'ырым! Э'тки, юрэк', кэлы...

ынк'энат гатваленат, к'ытлыги, гогленьютэ. ынк'эн ытлен'и нинив'ин: «К'ытивьиск'иквъи». ытлён-ым нъэнк'этк'ин, нив'ин: «Юрэк', кэлы».

— Аны к'эмтивьиск'иквъи!

— Аны к'ырым, тайылгавыркын!

Нинэтэнринн'ын'к'ин ынээльэ:

— ынкъам лыгэн тэвьиск'эвъянва н'эвъэну нылгынин.

— Аны к'ырым! Э'тки, юрэк' кэлы...

— Ээй, э'нк'ээркын? Ээ, гымнан-ым, — тивьиск'ивнин ынээльэ.

Аны гэлгүйлкыллитлин н'эвъиск'эт! ынк'о тивыплиткунин н'эвъиск'эт. ынрак' ынкы о'тчой ганымытвален н'эвъиск'эт...

* * *

К'улиэлек ынк'энат ылвагэлен н'огъят гэтленьютэ. ынръя вай э'ргынрэвэн рыгыркэвъёон н'онэн ынинэллин н'эвъэн. Эчги вай нэквэтк'инэт гыннэг'ыттынвэты, ынрак' ытлён нэквэтк'ин янра н'анк'эн лыгэн амэчгыргэты. ынк'о волк'ытвэн н'ок, вытку нэквэтк'ин нэмэ амэчгыргэты. К'ээк'ынук'эй вак, нырагтык'эн — эвын тэн'уйн'э гатвален...

ынээльэ ивни:

— И ам тэн'уйн'э гыт эгынниккэ рагтыркын?

— К'ун ынръа вай, ыннигльук тылвавыркын!

Ынн'эм ынк'эн тан'ымылён'эт нинэнгыркив'ин ынинэльин н'эвъэн. Нак'ам ынинэльин н'эвъэн нылгъэн-к'этк'ин...

Аны нэмэ к'улиниккэ гылвэгилилинэт. Нэмэ ынк'эн ынн'ин итгъи ытлянъейн'ын. Аны ымылён'эт гэнгыркивлийн и'эвьск'эт! К'ынвэр, гэпэн'ъивэтлин, валяйн'ын чотгэн'кэн ыйтонэн — ынк'эната гыткаръыск'ин'а тэнгьеергнин. Люур ритъунтэвнин ыныкагты — левтылвинин к'лявыл... Ынк'о н'эвьск'эт камчечитвэтчагъэ... Ынк'о орвтаран'ыткынэты рыттэннин. Аны нылгиниквых'ин орвтаран'ин'ын! Н'энку мылгэнаръэнэн мэлк'ыткынык. Аны нылгиниквых'ин мэлк'ычгын, орвтаран'! Рыпэт к'ун туттатъёлга туттэтэлъын...

Ээ, а'мын-ым, пыкиргын вулк'ытвик ы'вэк'уч, нэм'эм гэлвульэтлин лыгэн эвян. Пынлётгээ ы'вэк'уч:

— Э'ми эк'элюк' еп эпкиркэ иркын?

— К'оон', э'митлён!

Тэн'вулк'ытвигти к'ынвэр, нак'ам уйн'э... Нив'ин: «Эвныпэ рэк'э наанмын, мэн'инрин гынникэ?»

Ынк'о эргатръогъэ. Мэлк'ыгэн'эты к'ытгын. Н'энку гатгаткон'н'ой, милк'ыгин'ын. Люур вай мутлыййтгын кагынмэты... Аны гэчен'ыттэтлин ытлён! «Ынрак' ръэнут мэлк'ыткынык варкын?» — эмк'элелвынэ нив'ин. Ынк'о туттэтгын мэлк'ыткынэты. Эвян ынкы нырылтэлк'эн въильын, гэлевтылвилийн — левыт гэныпын'этлин рэллэты... Эвян гамылгэнаръэйвылен ынкы.

Ынк'о к'ытгын н'авъанэты. Ивнин:

— Ынръам ытлён гэрэк'игыт, и ам тымын пычыт-ръяч ытлен'и?

— Ынан-ым а'мын, и ам нинэнгыркивьюук'ин! Ынк'ам гэмо тылгын валяйн'ын тигтон, чотгэн'кы вальын, ынк'ам а'тав чит тутэнгьеерэн'ын ыныкагты... Люур тын-йык'ыргаляявын ыныгляйтэпы — ынкы тылевтылвин.

— И ам-ым тэлэнъеп ивкыльигыт?!

— Мин'кыри к'ун найылгавэгым...

— Ынк'ам н'ан никвъэн, тан'ын' нъытван, лымн'э к'ырым тагэнн'атгыргын нъытвагъан.

Ынк'о чөмгъольатын'н'ой ы'вак'очейн'ын. Иквъи:

— Ээй, вынэ, к'ытэгинн'эт!

Ытръяч ынн'ин иквъи, ынк'о н'ытогъэ. Ынинэт ирвыхынрынинэт ынк'ам эквэтгын нотагты, ынкы н'эвъэн пэдлянэн ярак.

Аны ынрак' тэйкынин ынкы рыгъёлгычгын, лыгонмычыкогты вальын. Н'энри н'ирэк ёнэнат кымъыт — тэк'ин'эвьыт ынк'ам гытокале рыгъёлгычыкогты ёнэнат... Ынкы нинэнмэйн'эвк'инэт. Ылвак'ааммыёт нэнаёк'энат н'энри.

Аны о'тчой тан'ымгэвэн'эт рэнмэйн'эвн'ынинэт кымъыт. Эчги н'ирэк эв гивин нъэллыркын, люур вай ынк'энат кымъыт майн'атын'н'огъяа.

Энмэч ыннанъылэ наткон'н'онат н'ирэют, мэн'инрин н'ыроёт ылвак'ааммыёт...

Аны к'ынвэр галгэмайн'аачгатленат ынк'энат кымъыт! К'ынвэр еп рараттыляма к'ааммыёт гытокалейн'а нинэнмык'инэт гыргол вальыт, галгэвляячгатлен гытокалекымъылгычгын. Тэк'ин'эвьыт-ым ы'ттъык майын'кы ганъалычгатлен. Ынкы рыгъёлгычыкоды ныръилемийльэтк'ин, гэлгинъытвилийн. Гытокале-ым энмэч н'анк'эн кагыртын рыгъёлгыкэн нэнайжъок'эн...

Аны нык'улильэтк'инэт ынкэчыку вальыт! Тэк'ин'эвьыт, к'ынур и'ны, нык'ъоляк'эн, энмэч майн'ык'олен', ымы лыгчекыяйлы нывалёмк'эн к'ъоляльын тэк'ин'эвьыт. Ынк'ам ымы гытокале нык'ъоляк'эн. Ынк'энат тэн'эмгытъэ нык'ъоляръон'н'огъяа. Алымы инэнмэйн'эвильэ к'эйвэ гынник нэналгэнмыткок'эн тэн'эмн'энрилий. Ынк'о иквъи: «А'м эты мэчынкы мэйн'этгээт!»

Ынк'о рагтыгъэ к'лявыл. Пыкирык, ивнин н'эвъэн:

— А'мын-ым, к'ыпатгынат левытти ылвин ынк'ам мынылненэт нотагты!

— Ээй! — н'эвъэн ночыткок'эн.

Лявшыгын'н'огъэ ынкы н'эвъэн. Ы'вэк'уч-ым нэмэ пэнинэк орвтаран'гэн'кы гатгаткон'н'ой.

Нывик'ин ынкы н'эвъэн. Люур вай н'ыраткыната кытгынтак'аятгъэ кургык'эй... Аны н'эвьск'этэ гапаколен: «Н'отк'эн ы'мн'от к'этэв-ым рэк'ыркын, ръагылы лейвиркын!» Кургык'эй иквъи:

— Чит-ым ипэ титыркын... Чит тывинрэгтгыт.

— Э-э-эй! Вынэ эвъим к'ыетги!

Пиринин кургык'эй ынк'ам кагынмыткынык рутилнин. Ынк'о вэтгаквъэ кургык'эй:

— Гыт вай, лен'ытэк', ы'вэк'учитэ нанмыркынэгыт..
— Элымн'э! Ынрак'-ым иа'м? — галгэапчачавлен н'эвыск'эт.

— К'ун энмэн рымэйн'эвнинэт н'ирэк' кымъыт та-н'амгыныкы, ин'к'ун гыт ынк'энырык ы'ннугыт.

— Элымн'э мэй! Йык'к'эй и'ан-ым мин'кыри?

— Лыгэн гынан к'ытэйкыгынэт плекыт, ытрец к'ылгикэлийвыгынэт. Ынк'ам эчги рэkvэнн'ытык ляvtынлянвэты, эймэвкы митъэлыги кымъык, нэриквыт: «Ээ, к'яя-нотгэ», ин'к'ун н'энри лыгэн ы'нупынъылигыт ынк'ам ы'ннугыт. Ынк'эн эчги ынн'ин риквъэ, гынан к'ынинтыгынэт плекыт, ынан ынкы рэнъелгэ к'лявыл. Ынкы эчги рэнинтын'ынэт плекыт, лыгэн эвир к'ытлепги гырголягты — ынан трэвинрэтгыт.

— Ээй! — очнэн.

Ынк'о ывэн'н'огъэ н'эвыск'эт, пылекыт лыгэк'ыллэ тэйкынинэт. Аны ынн'атал-ым гэлгикэлийвылиниэт. Ынк'о увиplыткук, ивнин ы'вэк'уч:

— Вай тыплыткук!

— Ээй!

Ынк'о рэск'иквьи ы'вэк'уч. Н'эвъэнэ тан'ванэван нынкальровнэнат кэлиеигыт... Иквьи ы'вэк'уч:

— Таам, мынлевтынлемык!

Эквэтгъэт лыгэн нотагты. Аны нылек'инэт, ивнин н'эвъэнэ ы'вэк'уч:

— Мин'кыри ытлён мытлеркын?

— Лыгэн-ым н'оонрэ! — анн'энайпэты иквьи.

Эвир к'эйык'ын тылегъэт — люур вай к'улик'ул: «Оо-ов! Ооов! Ааав! Ааав! Ооо!» — лыгэяяипы о'птыма... Иг'ыт к'ынур эвыйтлым чама алва нык'ольяк'эн — лыгэн к'ун а'калэн'ыргын!

Н'эвъэнэ ы'вэк'уч ивнин:

— Ръенутэт ытлён к'ъоляркыт?

— Коон! — анн'энайпэты нивк'ин.

Эвир пыкэрын'н'огъяят, аны гытокален ляvtыткынчын'ын нытаск'эвильяятк'эн рыгъёлгыкагыргэпы... Вай энмэч лыгэпкэрын'огъяят — аны колё к'олейн'ын! Вай авынтылягты ивнин ы'вэк'учитэ:

— Ээ, к'яянон.

Ивнин н'эвъэнэ:

— Янор мэчк'ээк'ын мынлемык.

К'ээк'ынук'эй тылегъэт — ынк'о плекыт ринтынинэт ыттывыёлягты... Аны галэнрыленат ы'вэк'учитэ:

— Ако мэй! Микин тайкыёттэ?

— Гымнин-ым, к'элюк, лыми'эм микинэ ынк'ин вальыт н'ытэйкынинэт.

Гырголягты лылепгы н'эвыск'эт — люур н'анк'эн гырголяйпы кургын'илгэтгыи, илгик'этгыи. Н'анк'эн ныгырголяйтк'эн... Иквьи к'лявыл:

— К'ыетги аны! К'амэтватомгэгыт!

— Вынэ к'ырым! Чен'эр-ым чит энамыркын!

— Аны ванэван!

— Ынк'энат-ым ръенутэт нак'ам?

— К'ун а'тав ынкэкинэт!

— Вынэ к'ырымэнат, чит ынк'энырык гым нанъынмыгым, нэнъынугым!

Н'эвыск'эт нывэтгавк'эн коргын'элгэпы элгэк'анма.

Ынк'о н'эвыск'эт эквэтгыи гырголягты. К'лявылчынын пин'кугьи рыгъёлгычыкогты. Еп гыргол гытокалета рымнин... Аны н'эвыск'эт гэлельэтлин гырголягты! Уйн'э вагъэ к'лявыл. Лыгэнитык ыныкагты гэтэкымъын'лин.

...Люур пыкэрын'н'огъэ гырготрамкык н'эвыск'эт. Эвьын ынкы кэльэгинив н'яйъуткуръук'инэт, н'янэлёрьо-к'энат. Н'эвыск'эт-ым винвилкири н'энри, ынръа н'ан люнльутэ нэнтын кэльэтэ пыкитльэн...

Ынкэск'этгыи, эвьын нылгинымкык'ин ярамкычгын. Н'энри к'ытгыи. Люур вай н'энку — эвьын тэн'эмн'эвьеск'этгинив нытваръо-к'энат. Ынк'энат кэльэн н'эвъэнгинив... Люур ытри ивръугъэт:

— Вынэ ынн'э гыт н'утку атвака! Вай ыныkit мургин ы'вэк'учит рэенн'ыт, ыныkit к'ол уйн'э ратвагъа энныкэ, — нараглэркынчевмык мури! Ынк'ам ыныkit гыт н'утку ратвагъа, лыгэн эвир нэрэнугыр — ытлён э'тки ныгытьэтк'инэт!

— Ээй, мин'кырьим н'ан йык'к'эй мылк'ытык?

К'ол иквьи кэльэн'эвьиск'эт:

— К'ол-ым н'ан вайын'кы варкын ярайн'ын нылгинэмэйын'к'ин, ынкы варкын Тиркынпын'эв. Үтлён митъэлыгъим кытъяяткэ ынин тытыл нывэн'ыткук'ин нылгинийык'эв, чамъам-ым ытлён рэрэск'иквъэ... Опопы а'тав н'энку варкын имчэечувнэлгык'эй, ынк'эн к'ыпиригын ынк'ам тытыл тораан'катчык'эвильын к'ыпэнрыгын. Лыг

Эн тытлыпэнратын'ок к'ынлевалыткоквын имчъечувнэлгык'эй — ынан ынкы рэрэск'иквъэ. Нак'ам ынн'атал-ым, н'утку итык чамъам рэефтэлы!

— Ии-к'ун, ынэ ынн'атал-ым! Ынэ лыгивэлынкы-к'унэйтгыт!

— Ынэ а'тав энмэч к'эквэт, к'ынвэр вай рэпкирн'ыт а'нэлэлк'эвильыт!

— Ии!

Ынк'о эквэтгыи н'эвыйс'эт. Пыкиргыи ынкы. Эвын яралгычын аны нылгэнымайын'к'эначгын! Эвын ынкы ярак камлелы тан'амалван' валын ы'ттъымылгын нытвак'эн... Аны найылгавк'эн н'эвыйс'эт! Нивк'ин: «Б'имн'ан мин'кыри митык?» Нак'ам ынкы нылгинийк'ъэв ныван'ыткочгатк'эн тытлычгын... Камлелы тан'ак'очеткынка, нылгитымгэтк'ин.

Пириин тытлык к'ача валын имчъечувнэлгын... Аны ынкы тан'ъотчой гачемгъотвален н'эвыйс'эт! Рылевалытковнэн имчъечувнэлгык'эй, аны тораан'катчык'эвильын пэнрынэн — пин'кунин... Н'энри рымагтыгъэ. А'мын-ым рэск'иквъи н'энри!

...Люур вай н'энку нытвак'эн Тиркынпын'ев, эвыйр ынин гыпильын ынкы нытвак'эн. Аны ынкы ынрак' ынк'эн н'эвыйс'эт гакоргавлен, Тиркынпын'эвын гыпильын:

— Кыкэ н'авыл, вай чьэн'эрэмкыллын ынча етгы!

— Аа?

— Ии-к'ун!

Тиркынпын'ев тан'к'онпы нъэмпывак'эн, ынкы-ым ытръэч э'мпывактагы нымы'ылётк'эн:

— Кыкэ, н'авыл, ети!

— Ии!

— Мэн'к'окэнайгыт?

— Ивтырэмкыкинэйгым.

— Ээй. Ынрак'-ым иа'м н'анк'о ети?

— Мин'кыри к'ун гым н'энку лыгъаткэвма ганымытвайгым.

Ынк'о пын'ылтэлыйгот рынин Тиркынпын'эвынэ. Пын'ылтэлгъэ н'эвыйс'эт. Тан'ымыльо тывыльаниэн ынин нымытвагыргын — ымы мин'кыри ытлён гэгынтэвлин ярайлы, эвыйр эвтыляйлы. Ынк'о иквъи Тиркынпын'ев:

— Уу, како, ын'атал-ым а'ткэвма ганымытвайгыт! Ынэ трэвинрэйтгыт ынан юрэк'.

Эвыйр к'эйык'ынук'эй ынн'ин вагъат — люур рай к'улик'ул: «Мэн'ин чычеткэта?!» Тан'ванэван nocturnat ярачыкайы Тиркынпын'эвын яральыт. Аны рай ярак камлелы яйыпыштык'ын...

Вынэ н'эвыйс'эт нылгъэк'элин'этк'ин. Нык'улильыръук'ин кальайн'ын:

— К'инэйылгытык пыкитльэн эвтытрамкэп!

— К'ырым! — nocturnok'эн Тиркынпын'эвин н'эвыйс'эт.— Ынн'э айылгавка,— нинивк'ин н'эвыйс'эттумгын.— Вай к'ырым нырэск'иквъэн.

— Эк'ылпэ-э!

— К'ырым! Эмэч алва к'ылеги!

— Э-э-эй! Вынэ инэйылкэ к'инэнтытык!

Аны ныкыттынтыръок'эн ярак камлелы. Рээн ныттэтвиритк'ин ярак. Люур, к'ынвэр рай, ярак тыттэтгыи... Ынрак' рыногыргык левыт ръылини. Аны нык'улильэтк'ин кальайн'ын: «Ээй! Вынэ инэйылкэ к'инэнтытык!» Аны ныратлын'ыльятк'эн рыногыргэпы...

К'ынвэр нэмик'эй айылгавын'н'ой н'эвыйс'эт Тиркынпын'эвын. Ытлён н'эвыйс'эт иквъи:

— Вынэ вай ръылиркынин ляvtин'ын!

— Ээ, виин мачынан,— Тиркынпын'ев нивк'ин, на'кам тан'к'онпы нъэмпывак'эн айколятыкынык.

Эмк'элелвынэ нивк'ин турыпkitльэн: «Ытлён иа'м тан'к'онпы э'мпывактагы?

...Вынэ н'аан увик гынунэтэ нъэлгын! Аны йыкырги-нын ганаан'кавлен... Гитэск'ыченни Тиркынпын'эвынэ — аны тэн'эмпинритецену эрэтыткугыи кальайн'ын эвтылягты... Ынк'эн гэнэлэвэтыуолин энмэч, ымы ыннэн ы'ттъымылгын люн'ыгнувэ гэнтылини — тан'ымыльо пин'пин'у гэнъэтлини...

Ынан-ым а'мын гытлитэ валын тылвыръугыи.

Ынк'энат-ым н'эвыйс'этти гакоргавленат, ыныкит тылвыръугыи кальайн'ын. Ынк'о ынн'ин нымытванин'огъэ рымагтэти.

...Ивниин Тиркынпын'эвынэ:

— Тиквъэк, рэченлегитэн'ыркын?

— Мин'кыртим валыт ченлет?

— Ээй, а'мын тылвэгэмо ынк'энат, вынэ к'ынченлегитэвиркын н'эвыйс'эттумгын.

— Ээй! Ръэчен'ыл-ым мынгитэвын?

— Лыгэн тымн'алголяк'.

— Ээй!

Аны лыгэн тан'амкамлелы рэнолгык нытвачак'энат ченлегинив тан'ам алван' валыгэнэв! К'утти ныппылю-к'инэт, к'утти нылгинымэйын'к'инэт.

Рывэнтэнниң к'ол чен'ыл — а'мын-ым ынкы эвын лъэ-лен'кы ивтырэмкын нынымытвачак'энат! К'ынур лыгэн тан'ам алван' валын нинэнльун'этк'ин тэленьепкин ны-мытвагыргын. Чама лыгэн имыръенут ныльук'ин, лыгэн-к'ун кэйн'ыт, и'гыт, рик'укэт ынкъам к'утти имыръенутэт...

Ынн'атал-ым, этым, ынк'эн гэчевкы нытвак'эн! Нак'-ам аны ынин ынк'эн Тиркыннын'эвын яран'ы, этым, ын-н'атал гатвален нылгэныкытгэмк'эн, иийэ, этым, ын-ныкытгэмк'эн! Ымы ярачыкон. Нак'ам ярак камлелы та-н'ам алван' валыт нытваръок'эн умкуум, ы'ттыймылгын амалван' валын ынкъам имыръенутэт к'утти!

...Лыгэн ныплыткук'ин ынк'эн чен'ыл, ынрак' элвэль-ин нымгок'эн. Тан'ымыльо нэплыткунэт эчги ынк'энат ченлет, н'ан тэленьепкинэт нымытвагыргыт, ынрак' намго-нат игыркинэт нымытвагыргыт гитэк, н'ан игыр мин'кыри нымытваркыт ынинэт яралыт...

Нэнвэнтэтин к'ол чен'ыл — аны эвын ынкы ныръи-лек'инэт рэмкын, нык'аанматк'энат, нимыръэк'инэт, рээн нытэйкэвк'инэт, нырачын'к'энат чама нимыръэк'инэт!

Ынк'эн нэплыткун гитэк, ынрак' котляй'ын чанляй-н'ын нэнвэнтэтин — эвын ынкы лыгэмайн'ычавчын ны-вылгык'аанматк'эн элек... Аны ынк'эн ынрак' нэгитэйвын вылгык'аанматлыт! Вынэ нылгъэк'эгнитк'ин н'энри эн-мэн. Нывылгык'аанматк'энат ынкы вай...

Люур ивнин Тиркыннын'эвынэ н'эвыхск'эт, ынин гы-пильын:

— К'имлыйттыгын эвтылягты!

— Ээй! Амынан мимыл?

— Ии!

Мимлыйттыгын чанлячыкогты... Ныгитэк'инэт выл-гык'аанматлыт — люур вай ырыкагты элъэръочгатгъэ... Аны ныкытгынтыръок'энат вылгык'аанматлыт, нак'ам н'ан гатан'эръэпрыоленат вылгык'аанматлыт! Аны ярагты ныкытгынтыръок'энат, ынк'о ярак пыкитльэт, лы-гэнэвир пэтавэръя навэръэпрык'энат. Ынк'о нэмэ ным-гок'энат вылгык'аанматык...

Нивк'ин ивтырэмкын н'эвыхск'эт;

— Мури н'аан ынн'ин ыннмури, ымы вылгык'аанман-ма кытэк'эй нилыръуск'ычетк ин.

Ынк'эн рэмкык'эй нэгитэплыткугъэн. Ынрак' к'ол на-гэтамгогъян. Нэнвэнтэтин — эбын нэмэ элек нывылгык'а-анматк'энат. Аны ынрак' ынкы тан'ам алван' валыт о'равэтельят нытвак'энат — к'утти ы'ттъоравэтельят, к'ут-ти и'гыт, к'утти к'этчанрот, милютэт ынкъам к'утти ам-алван' валыт...

Аны ынк'энат — ы'ттъык'эгти, и'гыт ынкъам к'утти ръэгынникыт — нылгинитэгыттэмн'ык'инэт: аны ынкы н'ъочьыянвят нынк'онк'алявк'энат ынк'эннырык, ынк'о нылпыннырык'энат мигчирэ. Лыгэн к'ун-ым нитчык'инэт мигчитти ныйылк'инэт. Ынк'энат-ым ванэван нымигчир-этинэт. Нак'ам-ым ыргин н'алвыльин'ын вэнтэм нылги-нымкын'ин, ытръэч к'ун ванэван чинит ы нгынритгъэн, ынрак' тан'амн'ъочьа. Нак'ам титэ нык'аанматк'эн авын-ралын, ванэван н'ъочьыт нык'аанмынэнат. Ынкы ын-к'эн нывылгык'аанматк'энат ынн'ин валыт о'равэтельят... Люур ивнин Тиркыннын'эвынэ ынин мигчильэн:

— К'имлыйттыгын ръычычгав эвтылягты!

— Ээй!

Нак'ам нылгилимгин'к'ин н'эвыхск'эт. Имлыйттынин ръычычгав эвтылягты... Ээ, ынрак'ым нэгитэнэт, эплеэн мин'кыри ринн'ыт, — аны, люур вылгык'аанматлык аг-тэ нэмэ кытгынтыръон'н'огъял лымынкыри гак'олема: «Ооккой! Вынэ вай эк'ыллэ ы'лпэн'аръочгатгъэ аляма-чы! Ээ, эк'ыллэ к'авэръэпрыотык элвэллиниэтэ!» Лыгэн к'ун нылгик'улиллыръук'инэт. Тан'ымыльо пэтавэръя ав-ръэпрыогъял гаймычылыгъэнэв! Нэмэ ляйвын'н'огъял ынк'о наик'ыпэгройн'ыт. Нак'ам панэнэ ныпин'этк'ин, ынк'о нэмэ мэлтэгъи. Нык'улиллыръук'инэт эчгигыттэп-кыльинэт гаймычылык'агтэ: «Ако како, иа'м н'алгы-лэгты валын н'аргынэн!» Нэмэ тан'авэръэпрыогъял. Ынк'о плыткук вылгык'аанматык, н'элвил вэгтилгъи, ынкы к'орагынрэтылыт к'ораркылягъял... ынрак' ивнин:

— Китак'ун амынан мимыл к'ыттъыгын!

— Ээй!

Ынк'о тъынин мимыл. Аны ынрак' нэлъэръочгатк'эн... К'орагынрэтылыт ярагты ныкытгынтыръок'энат, ноккан-чентак'энат. Ынк'о нэмэ мэлтэгъи...

Нэплыткугъэн ынк'эн чен'ыл гитэк. Үнк'о иквьи Тиркынны'ев н'эвийск'атэти:

— А'мын-ым ытлён, гыт, вэчым, н'утку чамъам ратвагъя?

— Ии-к'ун, ытръэч к'ун мин'кири митык?

— Ээ, ынэ эчимгъукэ, ынан трэвирэтгыт. Энмэч к'ол к'ынвэнтэтгын чен'ыл!

Рывэнтэннин чен'ыл. Үнк'о нагэтан'н'огъян — люур тэргатгъэ н'эвийск'эт... Пынлёнэн Тиркынны'евынэ:

— Иа'м-ым тэргатгъэ?

— Гымнинэт н'анк'энат яралыт, — нэночк'эн н'эвийск'этэ.

Нак'ам ынинэт яралыт лыгэн'ъочьо гитлиниэт. Ныгитэкинэт — ынк'ам элек нытвак'энат. Үнк'о ивнин Тиркынны'евынэ н'эвийск'эт:

— Үнн'э атэргатка, ынан трэвирэтгыт!

Үнк'о паагъэ тэргатык. Ныгитэкин, мин'кири нымытвагъат торпэлятагната н'ан н'эвийск'этэ. Аны лыгъаткэвма нынымытвак'энат, нак'ам чавчывак рээн ганымытваленат. Ынэ нылгигытъэтк'инэт!..

Нытэргатк'эн ейвэче н'эвийск'эт. Нак'ам уйн'э эгпилыкэ нытвак'энат, мин'кири к'ун н'ан тэн'ытръэч гыпиллын гатымн'эвлен.

...Үнк'о к'ынвэр эвир нэмых'эй вылгык'аанматын-н'огъат. Үнк'энат-ым итык нэмых'эй нывылгык'аанматк'энат, ытръэч нэмэ ванэван тумгымил нытэн'ычъэтк'инэт...

Үнк'о Тиркынны'евынэ ивнин:

— А'мын-ым вай ынрак' рагтыгыргын н'элгъи гынин!

— Аа, кыкэ ынэ, элымн'э?

Ынэ галгэкоргавлен! Үнк'ам вай н'эвийск'эт нэмых'эй гылён'н'огъэ рагтыльеты, мин'кири к'ун лыгъылгу нинэлгык'ин н'эвийск'эттумгын. Энмэч нытэргатк'эн нэмых'эй.

Аны ныкоргавк'эн н'эвийск'эт! Үнк'о нэгитэплыткун гитэк ынин яралыт — рывэтгаваннэн Тиркынны'евынэ, ивнин:

— Игыр-ым вай рарагтыгъа-ым ынк'ам пыкиринэн'у, гынин томгыттъин'ын ранмын'ын гырголягты, лыгэн еп-эчги ымы эрэск'ивкэ... Үнк'ам игыр гынинэт яралыт лыгэн'ъоркыт, ынрак' ынан ынк'эн рэтэн'ытви. Лыгэн ымы ынн'э эчимгъукэ, эченур к'яялгытгытык янръагты,

ынк'ам ынкы ранмытваркынэтык. Үнк'ам эченур ынн'э ами'ылтэлка к'итги гаймычыльэтэ, вaa, ик ытлён, к'ывалём! Итык н'ъочыянивэты мачынан к'ылгэмн'ылтэлгэ. Тан'ымыльо к'ытвыльятгын, мин'кири гыт н'утку нымытвагъэ.

Үнк'о Тиркынны'ев иквьи:

— Таам ынэ, энмэч а'тав!

Аны ынрак' ынк'эн н'эвийск'эт ныглök'эн вэнъым. Үнк'о лыгэн ченлечыку вэтгагъэ — н'анк'эн пыкиргын, яралякы...

...Аны галгэкоргавленат яралыт! Үнк'эн ымы нэнэхэк'эй гакоргавк'аятлен, алымы еп н'ан ныппыльэвк'эй пэлляё. Үнк'энат-ым ынинэт ытлалыт гэлгипэлк'ыручевлинэт. Үнк'ам ы'вэк'уч ыныгмил вальян... Тэн'эмъывэк'учитэ рымэйн'эвнин н'инк'эйк'эй, эвир миргык'эйрык.

Нив'инэт яралыт:

— Аны эти, энмэч тэлэнъеп пэтъыттъимо н'элгъи!

Үнк'о аны гамн'ылтэтлен н'эвийск'эт! Аны вэнъым гапалёмтэтленат яралык'агтэ! Тан'ымыльо ынин лымынкы нымытвагыргын тывыльяннэн. Үнк'о ивнинэт яралыт: «Иик, а'мын-ым», — ынрак' Тиркынны'евын вэтгав тывыльяннэн, ымы чавчывайн'ин'эпы н'ытгыргын.

Үнк'о энмэч ялгытын'н'огъат. Эргатык янръатгъят. Үнк'ы нымытванин'н'огъат. Үнк'о вай, к'ынвэр эвир ыргин н'элвил тылемкэтэ итгъи. Үнк'о энмэч, эвир лыгэгаймычаквъэ...

Үнк'о энмэч ымыльо н'ъочыт румэкэвнинэт ыныкагты ынк'ам ынкы нымытванин'н'огъат нымэльэв.

Үнн'атал-ым гэвирэтлийн н'эвийск'эт Тиркынны'евынэ. Үнин-ым ваны гэнэвлин, ытръэч энмэн льулк'ылыг-ийткин.

Ланымытвален нымнымк'эй. Нак'ам чавчыват. Ынкы к'ол яатральо гитлин эн'эн'ыллын. Эн'эн'ыльэ тан'ымльота нинэнтык'инэт лейвыллыт ныките, к'эйвэмы энмэн кэльэт. Ынин нэмыйк'эй ан'ан'ыттъин'ын нинэнтык'ин ынык, нак'ам нылгыныгыттепк'ин.

К'улиныките эн'эн'ыльэ н'ирек' эгрыкэльэт льунинэт. Нырэльун'к'ин ынк'эн мэйн'эн'эн'ыллын.

Ныйылк'этк'инэт ынк'энат ярамкын. Ынкы-ым ыттык'эй ныйылк'этк'ин эн'эн'ыллык к'ача, чотгэн'кы... Люур вай рыгъевнин этын. Ивнин мэрынрек'эй, винвэк'эй:

— Мэй, вынэ н'оты нантымлятыркынэмыйк эгрыкэльэтэ.

Эк'ылпэ вэнвавэръэпыгъэ эн'эн'ыллын, ынк'о н'ытогъэ.

...Эвын нычамэттаткок'энат н'ирек' гэкэн'ыллыт. Лыгэн тэкэм яатрагъет нылек'инэт. Ынк'о к'аанрывэнра нъелгъэт...

Ынръа н'ан ягнанэнат эн'эн'ыльэ. Нак'ам тан'ванэван ы'нльугъэн кэльэтэ эн'эн'ыллын, нак'ам эн'эн'ыльэ бытри нинэльук'инэт. Ынк'о яален'к'ач н'юнэнат эн'эн'ыльэ. Янор ръетык рымнин инэтричгын.

Нылек'инэт мэрынрек'эй о'раяран'к'ачагты. Люур вай выквагъат тан'авынтылягты... Нивк'инэт: «Ытлён ынръа вай рэк'ик мытыквамык? Вынэ эвъим н'утку варкын эн'эн'ыллын, амъатав-ым мыныквамык».

Ынк'о люур к'улильэтгъи эн'эн'ыллын:

— Мин'кыри?

— Вынэ к'ун чит нытэгинн'этчык'ивмури.

— Иа'м-ым?

— Мин'кыри аны мытылгигытъетыркын, лыгитэлең-епкинemuри ак'амэтвака.

— Иа'м-ым гымыкы амн'ылёка тэгинн'этыркынитык?

— К'ун ытръэч нивмури, мин'кы ытлён варкын. Ээй, вынэ вай-ым ытръэч мэлюйн'э н'утку атвалыка. Вынэ эткى мытрак'амэтван'ыркын, а'м ивкэ к'ылпынрыткоркын!

— Вынэ вай-ым мылпынрытык. Эченур ытлён ыныкит к'улинымык рэтэгинн'эн'ык, янор гым к'энами'ылёркынэтык!

— Ээй, вынэ вэтык'ун мытрамн'ылёркынегыт янор!

— Мэн'инрин н'энъянвык ынн'э этэгинн'эткэ!

— Вынэ мытвалём!

— Игыр-ым н'аан ынаныттыётрак лыгэнпыначгы-к'ай ыылк'этыркын. Ынк'эн к'ынмыгыткы!

— Ээй!

К'ытгъэт рагролмата... Йылк'этгъи эн'эн'ыллын.

...А'мын-ым тан'ак'очеткынка ныйылк'атчак'энат. Люур вай кальайн'а нэнэгрыптын ынпышначгык'ай. Аны гэ-к'учичыръулин ынпышначгак'ай!

Нылгэkapчачавк'энат ройръыт. Иквъэт: «Эн'эн'ыллын к'ыгтыгыткы!» Нагтыгъан, эзын ныйылк'этк'ин. К'ытгъи. Энмэн нинэльук'инэт инэнвэнн'ыллыт мэчичу. Ынк'о нивк'ин эн'эн'ыллын:

— Чамъам-ым ытлён вай трэнмэлевэнн'ын.

Ынк'о энмэч въигъи ынпышначгын... Ынк'о эргатык нэнлегъэн. Нэмэ ынн'ин нымытван'огъат. Аны о'тчой нымытвагъят.

...К'улиныките ныйылк'этк'ин раеквэн. Нэмэ вай рыгъевнин ыттъэ этын:

— К'ыгъекви! Ытлён н'оты к'улинымык тэгинн'этыркыт эгрыкэльэт.

Эк'ылпэ кэргышылъатгъэ эн'эн'ыллын ынкъам лыгэн эзыр энмэн ыныгравымравкальваткынык рин'эгъи...

Пыкиргыи рэмкык — эвын гэвьилин тэн'ытръеч экык... Энмэн винвыгитэнинэт эгрыкэльэт — эвын энмэч нынпэт-к'ин. Винвэ рэск'иквьи эн'эн'ыллын. Авынралыт эвын нытэргатк'энат. Нак'ам эвын гэпэлк'этлиниэт ытри. Ивни-нэт эн'эн'ыльэ:

— Иа'м нытэргатторэ?

— Вынэ к'ун вай ынрак' тэн'ытръеч экык эгрэ въигъи! Нылгэгагчави'эн эн'эн'ыллын, ивниинэт:

— Ээ, эк'ылпэ к'инэйылгытык тэючгык'эй!

Нэйылгъэн. Лыгэн-ым ынн'ин ныките нытвак'эн.

Н'ытогъэ эн'эн'ыллын. Энмэн рай энмэч гэтинэн'эн-лин въильын, лыгэн к'ун энмэч гэлгичвиткуйвылин... Йөонэнат эн'эн'ыльэ, ынк'о моонэнат э'йн'эчывык:

— Микинэ нивтык к'ытэгинн'этыркынитык? А'мын тивтык, тагэнн'атын'ок янор гым к'энамн'ылёркынитык, вачак лён'валёма гиттури! К'ымэл торгынан-ым ытлён а'ткэвма нъэлтык, лымн'э мальак'аягталын' нъэлтык! Вынэ эк'ылпэ к'ытрыткугытык инэн'эт!

Найылгавк'энат... Лыгэк'ылпэ нэтрыткунэт...

— К'ыёгытык таёчгычыковты!

Наёйвынат.

— Мутлымул ымы йъэнкы рылтэтльян к'ыгичигытыкы ынкъам к'ыёгытык!

Тан'ымыльо нэгичигъэн мутлыштуулк'эй, ымы ыннэн лёмпэлята нэнтын мутлыштуулк'эй. Ынк'о вай ивниинэт:

— Таам, а'мын-ым к'эkvэтгытык!

Эквэтгъэт гэкэн'ыллыт. Како ынрак' н'ан к'ол еп туреквэтэ лыгирьилеквэтгы, к'ол-ым мэчк'ээк'ын эвынтылек. Ынк'эн ы'ттыйёлкэн нылгэйык'ытчольятк'эн, люур вай к'аата омкэпы нантакан'атын. Ынкы-ым унмык нанвяарэнтатын к'аата... К'ол ынрак' тан'авынтылягты тан-ныт科尔ъатын'ой. К'ынвэр тэнн'ыллигъи. Ынк'о уйн'э вагъат... Рагтыгъэ эн'эн'ыллын. Ивниинэт эн'эн'ыльэ:

— Вынэ винн а'тав мынывиркын ынкъам мынк'амэтва.

Увэмгогъэ н'эвых'эт. Эвын рэск'иквьи эн'эн'ыллын, тэючгык'эй нинэнрык'ин. Ынк'эн-ым въильын лыгэн нырылтэлк'эн.

Эръэт ититгъэт. К'амэтвагъат. Нылгэпыннытвак'энат гэн'эвъэнэ. Люур вай ынрак' рыхъевнин эн'эн'ыльэ въильын.

— Вэлер ынн'э элвэльинэ ныннэ, эвын ынн'ин!

Ынрак' вай кыеквьи вэнык въильын... Галгэкоргавленэт ытлыгыт, чама нак'ам нымэтивэтк'инэт, нивк'инэт:

— К'эйвэ эти, ытлён эюгъи?

Ынк'о ивниинэт эн'эн'ыльэ:

— А'мын-ым въильын чит тынэювын-ым, ынрак'-ым к'ыркургыткы — н'ирэк' чымн'ак'аанмыёт ынкъам н'ырок аёльэты валыт, эченур моок'аат.

Валёмгат-ым ынк'энат. Нэйыллынэт н'ирэк' лыгэмай-н'ычымн'ак'аанмыёйн'ыт ынкъам н'ырок' моок'аат.

Рагтыгъэ эн'эн'ыллын.

11

Ипин'эвк'эй ынкъам ынпышачын, ынкъам н'ээкык гатваленат, чавчыват. Ытлён н'ээкык амк'ынъычо н'элвыльык нытвак'эн.

К'ынвэр, н'элвылекы вама, тъылын'огъэ н'эвъенйрыны, ытрең н'ээкык. Ытлыгыт-ытльят, ярак вальыт, н'ятачак'энат, нивк'инэт: «Ытлён, титэ рәетгъэ н'элвылекы вальын?»

К'ытлыги, колё энмәч нылгитъылк'ин. К'ынвэр ынкы, н'элвылекы вама, въигъи... Н'эвъенйрыны нутэк н'элвыле гапәлялен, ытрең ыннэн элгык'орайн'ын ынык рәэн гапәлятлен, въильык рәэн. Ынк'эйына нэнанъётвак'эн элгык'орайн'a.

К'ынвэр, ытлыгын а'тчак лывавкы н'ааккагты, эквәтгъи н'алвыльэты.

Люур луунин н'ээкык, энмәч гевъилин, ытрең элгык'орайн'a нэнанъётвак'эн...

Ынпышача чит рылгииркынин н'ээкык, эвын энмәч гәвилетлин... Ынпышача к'орайн'ын э'йн'эльэннин, нивк'ин:

— Иа'м гәмо лын'ын въильын? Опопы морвынтақ ярагты, ынкъам ынанчик'ай к'ынлегын, мин'кыри к'ун эвын гәмо лын'ын.

Эвыр игырк'эй ынпышачын эквәтгъи ярагты, орвын-тагъэ. Ярак пыкирык, ынпышин эвэ пынлёнэн:

— Э'ми, уйн'э?

Ынпышача татлыгнэн:

— Энмәч гевъилин, гутгәтлин!

Аны ынпышин'ев нытәргатк'эн... Ынпышача ивнин:

— А'тав оргоор мынъэтэтын. Ынан пәтле трәеты, винн к'увиркын а'тчама!

Ынпышачын эквәтгъи горымма амнон'еты. Йөнен — пәнин к'ората нэнанъётвак'эн. Пыкиргъи ынпышачын, а'мын-ым орвыткынык йын'энин. К'орайн'ын илгәннин, йыпанин орвык. Ынкъам ынпышача ивнин к'оран'ы:

— Ытлён ынанчик'ай к'ынлегын, мин'кыри к'ун эвын гәмо лын'гъэн въильын.

К'орайн'ын гәквәтлин лыгэн нотагты, пәнинэльын ни-нъемэтк'ин. Ынпышачын рагтыгъэ. Пыкирык, ивнин ынпышин'ев:

— Ытлён тынн'ивын Въавак' лыгэн нотагты.

Аны гәлелин к'оран'ы н'ирәнйылгык гамганым-гыпы! К'ынвэр к'ол нымным луунин... Эвын н'инк'эти н'арғын нувичвәтрүк'инэт. Н'инк'зә нэльугъян... Н'инк'эти гынтәвръугъэт ярагты. Пыкирык ярак, икв'эт:

— Н'оты ръенут к'орайн'a ырпикрәннин? Ымы ны-вәләткәк'эн мальоравәтльян!

Эн'энъыльэ ралкойпы ивнинэт:

— Вынэ к'ынатвыгыты, к'ырәтгыты!

Нивк'инэт:

— Вынэ к'ырым! Гынанчик'ай к'ыгтыгын!

Эн'энъыльын н'ытогъэ, йөнен оргоор. Эн'энъыльэ пын-гәнен к'оран'ы:

— А'мын мән'к'o еттык?

К'ората ивнин:

— Вынэ ыяайпы! Рыпэт н'ирәк' йыилгыт мытъянат тылек ынныкы!

Эн'энъыльэ к'оран'ы выяннэн ынкъам ивнин:

— Н'үткү н'эйык ырмагты варкын н'элвыл. А'тав ын-кыри к'ылк'ыт! Ынан митъэлыги титэ тръэйн'еквыт.

Ынкъам эн'энъыльэ н'эвыйс'эт въэтвалиын ратвынен ынныгроочыкоты. Лыгэн ёрок ырлык, ынык н'ыраткынык ыртиллин ынкъам ивнинэт:

— Кита ярап к'ынъылигыты!

Яар нэнъылигъэн ралкогты. Аны гильуткулин эн'э-
н'ылын ымъылён'эт, ымныкэрэт...

...Люур эргатык эргыръогты въильын н'эзыск'эт ва-
къогъэ ынкъам иквъи:

— А'мын, аръала гэйылк'этигым!

К'лявыля, эн'эн'ыльэ, ивнин:

— А'мын, ети!

Н'эвъэнийръын иквъи:

— А'мын, ынръам н'анк'о гэтигым!

Эн'эн'ыльэ н'эзыск'эт матанэн. Ынк'о эквэтгъэт ыт-
льярыки, ымы ырыгрээн к'орайн'ын Въавак'. К'орэн нын-
ны — Въавак'.

Ныгытэлк' О'равэтльян

Нмэн тэленъеп гатвален уйн'э эмилгэркэ.
К'ынвэр к'ол чимгъугъи о'равэтльян. К'ын-
вэр, н'эвъэн ивнин:

— Ы'ми'ан, мыт'ытрирэ эмыннэ к'амэтвак. Нымы-
к'ин гынникит варкыт нымэйын'к'инэт, нычачак'энат.
Мин'кыри мынмынат ытри ынкъам рэк'э? Мин'кыри ва-
льын гынникик энанмэнан' мытэйкын?

Н'эвъэнэ ивнин:

— Гымнан итык тычимгъуплыткун гэмгэгынникин
энанмэнан'ат — ан'к'агыннекэн эвир эмнун'гынникин.

Пынлёнэн н'эвъэнэ: «Гынан-ым?»

— Гымнан ымы ытръэч аман'к'агыннекэнат тычим-
гъунэт.

Н'эвъэнэ ивнин: «Гымнан ымыльо трэтэйкын'ынэт».

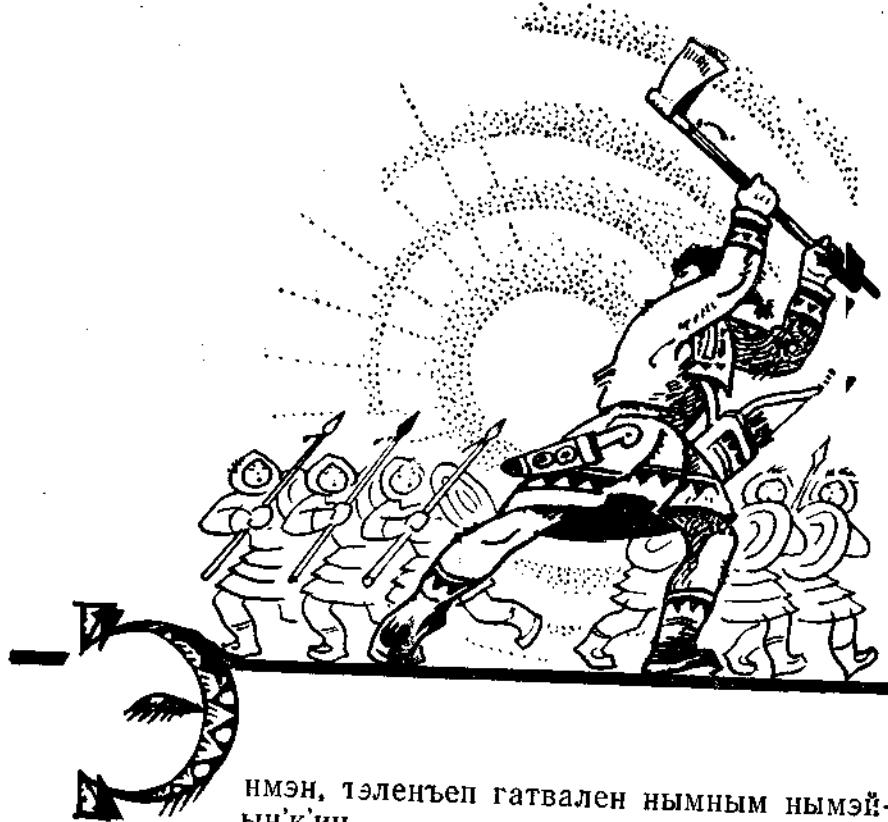
— Китак'ун-ым к'ытвыгынат, мин'кыри валыт гы-
нан чимгъунэт?

— Анык'ун, ынн'ин валыт гымнан гэчимгъулинэт.
Нымэльэв к'ыпалёмтэлгэ! Ан'к'акэн мытвынат: мэмыйлтэ
купрэтэ мэчынкы ранмын'ынат, унъэлти и'нныпъитэ га-
токкама мэчынкы ранмын'ынат.

— Китак'ун мынтэйкынэт!

Ынк'энат нэтэйкынэт ымыльо. Кулрэтэ тымнэн мэ-
мыл, и'нныпъитэ гатоккама тымнэн унъэл, пойга тымнэн
умк'ы. Нэмых'эй пойга тымнэн кэйн'ын. Ынн'ин валыт
тэленъепкинэт энанмэнан'ат гатваленат.

НМЭН, тэлэнъел гатвален нымным нымэй-
ын'к'ин.

Быръам инъэ люур гининилин нымкык'ин э'к'эллыт...
Н'ээkkээ льунин э'к'эльмыкын иниильян ынкъам
куулиэтгъи:

— Колё э'к'эльын тылеркын!

Аны рэмкын гатэнмавлен гынтивынвы нотагты, ин'-
к'ун лыгэн н'эйк н'яатчынат. К'утырык орвыхынык нэ-
нэнэт э'мэтэ гэнтилиниэт. Ынкъам яачы тылельэ гынтэв-
кы, к'ол н'инк'эй гэнэрэтлин...

Нак'ам э'к'эллыт пэчин нывэлек'инэт. Нак'ам
ытлыгэ нэнэны рааратъё люн'льутэ.

Люур ынанъянотылья э'к'эльэ, эрмэчье, льунин н'ин-
к'эй. Эвын ымы мъян'инк'эй гырытлин, ымы рынныкок'ай
ырытык рээн нинэнрык'ин.

Эрмэчье нинэгитэк'ин. Люур н'инк'эе ырытк'эе ырым-
ниятэпы ынкъам левтык ирни. Эрмэчье ивнин:

— А'мын, гынан вай энаммэ!

Ынн'зэм ымы вэлер гэмутлытъэ эрын, ытръяч к'ынур
пакота гэнтилин рынныкота. Этк'ыле-ым нивк'ин эрмэч-
ын:

— А'мын, энаммэ гынан! Оппы эк'ыллэ к'энаммы гы-
нан, чен'эр энаммэ! Вытку-ым гынан энаммэ.

Ынк'о-ым ивнин эрмэчье н'инк'эй:

— Гынан н'отк'эн пойгын рэлгын'ын, э'квырга въэ-
тагнэты!

Ынръам-ым эрмэчье чычетувик тынпынэн ынкъам ив-
нин въэн'н'ок:

— Ытлён кэтэм гымыгмил рэрмэтвигъэ. Ыныkit ын-
к'эн гымнин пойгын к'онпы гынык рэнтын'ын — гымыг-
мил рамлытвэгъя.

А'мын-ым, вийгий эрмэчын. Лыгэн ръиггьи — вытку
ынин тумгымкын ининигъи.

Лыгэн эвир нэльугъэн въильян ыргин эрмэчын, гын-
тэвкъэт. Нивк'инэт гынставма:

Э'тки, н'оты!

Аны рэмкын ынк'оры гэпэлк'ынтэтлин. Ынкъам ымы
ынк'энат ытлыгыт пэлк'ынтэтгъэт. Э'чгынрэ ыргынан нэл-
к'ыриын н'инк'эй — эвир уйн'э.

Люур ининигъи. Үтлыгыт эймэквъэт — эвир н'инк'эй
въилекы к'ача нытвак'эн, к'ытлыги, эрмэчын ганмылен.
Ынк'о намн'ылён:

— Гынан тымын?

Н'инк'эе ивнинэт:

— Вынэ вай-ым, н'отк'эната ырытк'эе тырыггъэн ын-
къам левтык тиргъэн. Люур ынан иниквъи: «А'мын-ым
вытку гынан энаммэ!» — ынкъам н'отк'эн пойгын инэйл-
гъи. Лымн'э иниквъи: «Ыныkit н'отк'эн пойгын антым-
н'эвка рэнтын'ын, гымыгмил рэрмэтвигъэ ынкъам рам-
лытвэгъя».

Ынк'о ытлыгэ ивнин:

— К'ун к'эйвэ, ынн'ин к'итги!

А'мын-ым, ымыльо гынтэвильйт энмэч пэлк'ынтэт-
гъэт, рагтыгъят.

К'ынвер ынк'эн н'инк'эй мэйн'этгъи, энмэч а'ачеко
н'яэлгъи. Ынин ытлыгыт въиггъэт. Пэчин ытлён нилю-
лэйт'ин чама нымлытвэк'эн амк'ынъычо. Ынк'оры н'от-
к'эн а'ачек эрмэчье чама мылыльо гэнъэтлин. Лыгэн э'к'э-
льын пыкильян нэнаммыткок'эн.

Энмэн ытлён ганымытвален вээмых к'ача, н'эйк рымагты. Энмэн ынк'эн н'эгны — Валян'ай, Ван'к'арэмак к'ача вальын, ытръэч амнон'ын'к'ач. Ынръам ытлён уйн'э эн'инк'эйкыльу гитлии. Ытръэч гэн'эвьэнэ гатваленат.

Ынръам к'утти н'ирэк', гэниэльэ вальыт, пэниг гынникгилийт нотайпы. К'ол рымнинэт ырык ытлыгэ ивнинэт:

— Ынн'э Валян'айык рымагтэты элк'ыткэ к'итыркынитык!

Эккэт-ым валёмгъат ынк'ам иквъэт:

— Вынэ к'ырым мынылк'ыт ынкыри!

Ынк'ам-ым к'ол иквъи нэмэ гыннэгэлема:

— А'мын, китъам ынкыри мынылк'ыт, н'эйк рымагтэты!

Ытлен'ин н'янк'этк'ин, нивк'ин:

— Вынэ ынн'э! Э'тки н'ан ытлыгэ нынъотавморэ!

Вэнлыги ынээльэ нэнчацын'к'эн, нинивк'ин:

— Гыт эмтэн'ыльэ э'нк'этыркын!

К'ынвэр к'ытгъэт. Н'айыткынатгъат, к'алетлы нэгитэн — эвын гэн'эвьэнэ купрэк нымигчирэтк'инэт. Ынээльэ ытлен'и ивнин:

— Китак'ун, мырыпгъэн!

Ытленьютэ ръотавнэн. Вэнлыги ырымнин. Ынръам рымнин кон лыгэн гыткак к'ача иргъи. Эрмэчын гырголаягты лылепыткугы ынк'ам иквъи:

— К'ак'a, рэк'э гиину нэлгыгым? Китъам ръэнутэт, мыйёлатынат!

Пойгын' эйминнин эрмэчье ынк'ам к'ытгъи. Лыгэн эвэр пэтлек'эй йөнэнэт. Лыгэн йөнэнэт — ивнинэт:

— Вынэ морыкы мынк'амэтваск'эв, а'тав лыгэн еттык!

А'мын-ым, к'ытгъэт. Ынк'ам к'амэтвама ивнинэт эрмэчье:

— А'тав, мынувичвэйт!

Ынээльын вэтгыры вагъэ, ытръэч пынлётгъэ:

— Рэк'эм мытритгъэ?

— Пойга,— татлыгнэн эрмэчье.

Аны, моогъат пойгыльатык.

Люур тымнэн эрмэчье увичвутумгын. Ынк'ам ивнин к'ол:

— Вэлер гыт к'ырагты!

Рагтыгъэ ытлен'и. Ярак пыкирык, пын'ылтэлгъэ.

Ынк'о ытлён моогъэ илюльэтэк, эмрэрмэвн'э чама амрамлытвэн'а. Лыгэн пэтле эрмэквьи ынк'ам мыльтвэгъэ.

К'ынвэр к'ытгъи нэмэ ынкырилы. Нэмэ лыгэн н'айыткынгыпы ырымнин эрмэчын, вээмых к'ача вальын. Нэмэ эрмэчье ёпаннэн. Нэмэ ынкы йөнэн — ивнин:

— Како, нэмъэм ети?

— Ии, тыетык! — татлыгнэн.

— Вынэ мынрагты морыкы! — эрмэчье ивнин.

Ырыкы к'ытгъэт. Нэмэ к'амэтвама ивнин эрмэчье:

— А'мын-ым, мынувичвэйт!

— Вынэ а'тав, китъам! — татлыгнэн турэрмэчье.

Ынк'о торымгогъат увичвэтык пойга. Ымъылён'эт ымы ымныкэрэт ныпойгыльятк'энат. Кынвэр аны лымн'э н'ырок' ы'лён'эт ынк'ам н'ырок' ныкирит ныпойгыльятк'энат. Люур турэрмэчье пивнин ынпышэрмэчын гыткайпы. Арычга иргъи ытлён ынк'ам иквъи:

— Како, мэй! Ынръам иниргъи гынан! Ополы к'энатан'ынмы ынк'ам гымнин н'эвьэн к'ылгыгын!

Ынк'о тымнэн ынк'ам н'эвьэн лыгнин турэрмэчье.

Ынн'ин гатваленат тэлэнъепкин эрмэчыргин вагрын.

Инк'эн мэйн'ынымнымык гатвален элек. К'олетъылё н'инк'эйгинив тэнмаврьогъат оонъынтанвэты. Ырык рээн-ым к'ол нанк'ыльын н'эвыск'эт гатэнмавлен оонъынтанвэты. Ынк'он эквэтгъэт н'оонре, ыяагты — н'энку а'мын лыгимикуунтылын.

Вынэ н'ан ноонъыгыркечек'энат н'энку н'энк'айымкычын. Люур рай к'ол н'инк'эй к'улильэтгъи кытынгылтава: «Вынэ н'оты кэйн'оон!»

Аны лыгэн эвир ынкэк'эй н'энк'айымкычын гатля-пыткочаленат камлелы ырык, ынк'о нэльун — эвир кэйн'ын нылек'ин тэкэм ырыкэгийт... Н'энк'айымкычын гагынтачален о'раяран'к'ачагты. Чымк'ык лыгэн эмпаян ныпэчаткок'эн ынкы ръэтык, эвир мъаян н'инк'эй эвыйтлым н'ээккэк'эй. Нытэргыльбатчак'энат-ым ынк'эн мъаянвык'агтэ, вачак' вэнлыги к'ырым ы'нъатчанат майн'яяна.

Ынрак' пэлятгъэ нанк'ыльын, гэпэн'ъивэтлин. Лыгэн-ым ынкы пириинин кэйн'э нанк'ыльын н'эвыск'эт. Ынръя-н'ан пыкиринэн'у нанк'ытъайытчанэн нанк'ыльык'ай... Лыгэн-ым ынкы тымнэн, к'эчейыръын ымыльо йытолъянэн, нанк'ычыко вальын нэнэнек'эй ымы, нак'ам нэ-

юльэтк'ээтк'ин. Кэйн'э руйвынин н'эвыск'эт-ым, ынк'о нэнэнек'эй пириинин ынкъам ыныграгты рыльэтэнни.

Ынръя н'ан кэйн'э нэнанмыткок'энат гыръольыт рэк-вытти, мэн'ириин ылвэт ынкъам нэнанлыватк'эн ынк'эната лывеэръя.

К'ынвэр мэйн'этк'ээтгъи нэнэнек'эй. Энмэч нычайвыткон'н'ок'эн нэнэнек'эй. Кайн'ырачыко мэйн'этгъи. Эвир н'аргыногты нэнанк'ытчераантовк'эн кэйн'э. Ынк'о, к'ынвэр, вэтгавын'н'ой н'инк'эйк'эй — кэйн'ын ытри вэтгавын'н'огъат...

К'олетъылё ивнин кэйн'э:

— Рэк'э-ым нытэйн'этигыт?

— Ылвэтъуле, мэн'ириин к'аатъоля ынкъам чама имырэк'.

— Ынкъам вай эти трэлвэгилиркын, трэтэйн'этигилркын?

— К'элюк'ым!

Ылвагэлельатын'ой кэйн'ын тан'к'онпы. Аны ылвилю нэнанмыткок'эн нымкык'ин! А'мын, н'инк'эйк'эй вынэ нылгинымэльэв нытэйн'этк'ин ынкъам аны нылгинийк'ъэв нымэйн'этк'ин — энмэч н'инк'эю нъэлгъи, нотайпы нылэйвык'ин амынан... Ынк'о-ым энмэч гыттэпэквьи.

К'олетъылё нэмэ ылвэгилигы кэйн'ын. Амынан н'инк'эйк'эй нэмэ пэлятгъэ ярак. Эчги эквэтгъи кэйн'ын, лыгэн мачоратвак пыкиргъи рэк'окалгын... Н'инк'эе ивнин:

— Ако, еттык!

— Ии!

— Мэн'к'о ети?

— Вынэ ыяайпы!

Рэк'окалгын нымн'ылётк'эн:

— Гыт-ым на'м н'утку, кайн'ырак нытвайгыт?

— Мин'кыри к'ун эвир н'уткэкинэйгым.

— Элымн'э, н'уткэкинэйгыт! Э'мъим гынин ытлыгын?

— К'оон', нак'ам гымнан гэмо.

— Нак'ам лымн'ъэм гымнан лыги...

— Элымн'э, э'митлён-ым игыр?

— Игыр ытлён ярак.

— Элымн'э, ярак, э'митлён-ым ынин яран'ы?

— Н'анк'эн-ым, о'равэтльяк рээн нымытваркын.

— Како, элымн'э н'энку! Нак'ам-ым гым на'м н'утку?

— Гымнан-ым нак'ам лыги, на'м н'утку варкын.

- Элымн'э.
— Эм'им гынин ытля?
— К'оон', нак'ам ымы гэмо тылгыркын ытля чиниткин...
— Како, элымн'э, нак'ам нэмэ гымнан лыги... Ако вай-ым мин'кири н'утку нытвайгыт?
— Вынэ ынн'атал нак'ам нымэльэв!
— Мин'кири нытэйн'этигыт?
— Вынэ ымы нылгинымэльэв!
— Элымн'э! Опопы ынрак' мымн'ылтэлык...
— Ээй! — гакоргавлен н'инк'эй.
— Вай-ым гынин ытльат-ытлыгыт ганымытваленат майн'ырагэнэвых, мэйн'ынымнымых. Ынкъам ынкы ганымытвален н'инк'эй нылгинымкык'ин. К'ол-ым вай итгъэт элек н'энк'айымкычгын оонъынтачагъат тан'ымыльо чеэктэй. А'мын-ым, аны нылгъэк'эгнитк'ин! Ынкъам ынкэгрээн гэквэтлин гынин ытля, нанк'ылтын, оонъынтанвэты. Нак'ам ынкы тэн'эмн'ин'к'эй гоонъынтачаленат, ытръэч ынк'эн амынаи гынин ытльак'ай ырык рээн гоонъынтачален. Ытлыгын-ым гынин нык'аальятк'эн, нык'орагынрэтк'эн... Ынкъам ынк'эн ынкы нуунъыгыркик'инэт. Люуррай к'ол н'инк'эй к'улильэтгъи: «К'ыгит аноо, кэйн'ын ет-ыркын н'анк'о!» Ынкъым тан'ымыльо гэтлепыткуръули-нэт н'инк'эйгинив ынкъам гагынтачаленат яран'к'ачагты... Лыгэн энъяян ныйк'унтэтк'ин, эмпаян ныпэляйтк'эн. Ынкъам ынкы ынк'эн гынин ытля гэпэн'ыивэтийн, ынк'эната кэйн'э пириннин... А'м, лыгэн-ым эвэр ынкэж'эй нанк'эпы тъайытчанэн ынкъам ымыльо к'эчейръын йытольяннэн, ынкъам тымнэн. Йык'к'эй-ым ынкайт руунин кэйн'э гынин ытля, нак'ам-ым гыт ынкы нагтогыт кэйн'э гынык ытльананк'ычыкайы... Ынкы плыткай кэйн'ын к'амэтвак, ынрак' гыт нэпиригыт-ым ынкъам рагтыгъэ ченэтрагты. А'мын-ым ынкъам вай н'утку йык'к'эй нэн-мэйн'эквых.
— Како мэй! Ыни'атал-ым вэлынкык'унэйгыт!
Пын'ылтэлма, н'инк'эй рыпэт гатан'йыкыргыгаван'кат-лен. А'мын, чиниткин ытля ейвэчу гэлгылийн ынкы н'инк'эе чама гэйивик'этлин...
Ынк'о нэмэ ивнин рик'укэтэ:
— А'мын-ым, ынрак' гыт мин'кири рымагтэты ра-нымьтва, мытвыгъян ынк'эн!
- Ээй! — ночыткок'эн н'инк'эй.
— Игыр-ым вай н'утку нымытваркын гыт, ынрак'ым мэвийилым к'ылваквэ рагтык, мин'кири к'ун вай гыт нэн-мэйн'эвэрыкынгыт, эмрэнун'э мэйн'этык...
— Ооккой мэй! — вынэ нылгайылгавк'эн н'инк'эй.
— Анык'ун-ым н'утри тан'ын' ратвагъя: игыр лыгэн к'ыраагтлын', вай гынин яралыт чымче варкыт. Лыгэн-ым, эмьтъэт к'ыгагчаквэ!
...А'мын, вынэ н'инк'эй гани'энайпылен кайн'эты! Ынкы-ым кэйн'ык ыннамытлынча гэтгивилин, эвэр ыннамытлын'гэвэльян. Ытлён ынк'эн тан'гэмо нинэлгык'ин, к'ытлыги, ынин ытлыгыт варкыт.
— Ыныkit игыр рэлкиргъэ ярак, вэтык'ун к'ынмыгын гымыкы майн'ычымн'ы, лыгэн к'ык'аптъэтрагын нутэк, ынкъам ынан трэльун'ян.
— Ээй, вынэ транмын'ын, ынн'атал-ым вэлынкык'унэйгыт, инэвиирэтгъи! К'ымэк а'мын кэйн'э энамы, ынн'атал-ым тыкоргавыркын!
Ынк'о рик'укэтэ ивнин:
— Таам вынэ, мынэквэт,— гым ченэтрагты, гыт-ым нэмэйк'эй ченэтрагты!
Ынк'о эквэтгъэт ам'янра. Н'инк'эйк'эй нылгэркычавычильяктк'эн ярагты! Ярак люур пыкиргъи... Найтойвыгъян ынкэкинэтэ нымытвалья, ынрак' нымн'ылётвык'эн:
— Мин'кэкинэйгыт?
Ынк'о моогъэ пын'ылтэлык. Тан'ымыльо тывыльяннэн рик'укин тывьё: ытльат-ытлыгыт тывыльяннэнат, кэйн'ык нымытвагыргын тывыльяннэн. Ынк'о тан'валём-ръогъят... К'ытлыги, кэйн'э гэнмэйн'эвэлин н'инк'эй!
Аны тан'ымыльо гакоргавръоленат, ытлыгын ымы ынкы. Галгэнаглятлен ытлыгэты н'инк'эй!
Ынк'о намын чымн'ы рэк'окагты пууръу.
Ытръэч.

Н'эвъэнйыръын
ынкъам мэмым

K

лявыл ынкъам н'эвъэнйыръын нынымытва-
к'энат.

К'ол итгъи к'лявыл ивинигъи. Лыгэн ы'вэк'уч эквэт-
гъи, н'эвъэн н'ытогъэ ынкъам ан'к'аванвэты к'ытгъи, йыт-
рыттэ рынэнин рымавынвы. Люур мэмым ванвыхыкай-
пы пиврэгъи, н'эвъэнйыръын к'айымгойпы пиринин ын-
къам мэммычыкогты рэквэтэвнин...

Рагтыгъэ к'лявыл — эвын н'эвъэн уйн'э. Аны к'ля-
выл ымныкэрэт гильуткулин — уйн'э, льук лывавнэн...
Ынк'о эргатык н'ытогъэ, рэк'окалгын льунин. Ивнин ри-
к'укэтэ:

— Нырэк'игыт?

Ивнин к'лявыля:

— Гымнин н'эвъэн гантымн'эвлэн!

Рик'укэтэ ивнин:

— Эргатык кынмал мынльугъэн ванын'. Ытри ынкы
варкыт. Гынин н'эвъэн гэлгылин мэмымля...

Рагтыгъэ к'лявыл ынкъам купрэн ынанъомрычын
рытэнмавнэн.

Ынк'о эргатык эквэтгъэт, копрантыватыск'эквъят. Ри-
к'укэтэ гамгаваны нэнайн'откок'эн. К'ол льунин, ынк'о

йын'отконэн — эвын колё тыкгаткета! Ивнин рик'укэтэ:

— Н'утку к'энантыват!

Ынкы рытваннэнат. Рик'укэтэ ивнин:

— Эвыйт раквагъя н'авмэмым, тэнуйгын к'ыгтыгын,
к'ол ы'ттыын авынаёты к'ынвэнн'ыгын, линлин' мэмымы-
лыткынык к'ынтыгын ынкъам к'ынтоғэ. Мачынан ынкы
нытваркын.

Ынк'о эргатык купрэт ёпаннэнат, эвын гаквален н'ав-
мэмымчын'ын... Ынк'о рырагтанинэн ынкъам тэнуйгын
йыннин. Ыттыын ратвынэн, рывэнн'ынин авынаёльэтэ,
линлин' йытонэн, мэмымылыткынык рытрилнин. Ынк'о к'ля-
выл н'ытогъэ. Этъок'айк'ын рэсқ'иквъи — люур рымъэй-
н'энин... К'лявыля ивнин:

— А'мын како, ынн'атал-ым мин'кыри гэлк'ытигыт?

Ивнин н'эвъэнйыръэ:

— Гым ытлён мэмымля гэнанрагтатлен.

Нырык'ин эн'эн'ылын

НМЭН, к'улинымнымк к'ол гатылын'олен н'эвьск'этк'эй. А'мын-ым, аны лыгитэнчим-гъульын н'эвьск'этк'эй чама нылгэныван'эк'эн. Ытлыгэ, ытльата ынкъам ытленьюрык гылёо нылгык'ин ытлён.

Ынкы-ым, мэтчымчек, нытвак'эн нымнымк'эйик к'ол эн'эн'ылын. К'ынвэр ытлыгын иквъи:

— Тыттэн'эт вэрин, мин'кыри мынинмык? Нак'ам н'утку варкын мэтчымче нымнымк'эйик, лын'ыр амьтва рыйтёе, эн'эн'ылын.

Н'эвъэнэ ивнин:

— Вынэ а'тав, опопы к'ыгтыгын. Юрэк'-ым нъынмэлевэнни!

Нак'ам ытленьюк'эти нытергыръок'энат лин'виттэ чакэттэты. Эквэтгын ытлыгын ан'ан'ыльэты. Пыкиргын нымнымк'эйик. Иквъэт:

— Ако, еттык!

— Ии!

— Ако, к'эйн'ун-ым эвьир рэк'ыльигыт?

— Вынэ к'ун, нак'ам илэ к'ун, мэливылыт, н'утку варкын эн'эн'ылын! Э'митлён-ым ынин яран'ы?

— Вай ын'к'эн-ым н'аан, яатрак чымче итыркын! К'ытгын н'энри. Ярачыкоты рэск'иквъи. Люур вай:

— Ако, еттык!

— Ии!

— Ээй, вынэ к'ычайпатгыткы вай рэмкылын!

Начайпатгъян. Чайпанма-ым нывэтгавчетк'энат. Нэ-намн'ылек'эн рэмкылын: «Мэн'к'o етгыи?»

— Вынэ ярайпы.

— Ако, к'эйн'ун-ым рэк'ыльигыт?

— Вынэ к'ун ынръя мургин н'ээкык галгэттылы-н'олен.

— Ако, элымн'э!

— Ынкъам чит гыт тыгтыгыт.

— Вынэ алымы, трайон'ын, ынан тъытлец трэнмэ-левэнн'ын!

Чаёплыткогъят, ынк'o эквэтгъэт.

Пыкиргъэт. Лыгэн эвьир йөнэн тъытльэн:

— Э'митлён ныттылк'ин?

— Н'отк'эн-ым вай, к'эптин...

Эчги вулк'ытвигъи, ынрак' эльюткомгой. Колё аны нылгикэльэткульэтк'ин чама лыгэн нылгэярарпэгляръо-к'эн! Нак'ам тъытльэн ыныкгин'кы нинэнтык'ин...

Эргатык лыгинъэ кыеквъи эн'эн'ылын. Рыгъевнин тъытльэн. Ынкы вуск'ымчыку нэннапэгляръовк'эн, лы-гэн икумин'кыри нинэнтивык'ин...

Ынк'o тъэче кивыткугъи-ым — иквъи:

— Трагтын'н'ок-ым вай! Итык-ым вай лыгэн н'эрань-ылё рэмэлеквъэ! — Ынк'o нивк'ин,— Иик вынэ, итык-ым, этъым, тынмэлевэтын, ытръэч-ым нъэлгын вилвил...

Нивк'инэт авынралыт: «Вынэ ынан мытрэркур'ын!» К'ынвэр рагтыгъэ эн'эн'ылын. Авынралья ыныкаг-ты нэймитын лыгэчылын раквытчын'ын ынкъам лым-н'э моок'ор.

Ынк'оры рэмкын э'раткомгон'н'ой. Аны тан'этъо н'э-выск'этк'эй галгэттылын'олен! Тэкэм люур вай э'рама в'игъи... Нак'ам к'ытлыги, люн'ынмэлевэте рыннин.

Ынк'o-ым ынк'эн эн'эн'ылын танлёнрэлягта гитлин. Лыгэн тан'к'онпы эвьытрыкэ гэнъэтлин. Этъым, лыгэя-агты гаялгытлен... Ы'мто, а'мын к'эглынангэт эты, эн'эн'ылыт нылгинтыръык'инэт?!

Ы

Ик'эн гатвален тэленьеп. Энмэн нивк'ин
ынанчинит:

— Гым мэчынки эн'эн'ыльигым. Эвир мэн'ин ра-
тылын'оркин, к'энагтыркынэтых!

Ымыльо амк'ынъычо нинивк'инэт:

— Эргатык к'ыетгытык! Ымыльо гатақэчгык'айма
к'итгытык! К'ывалёмгытык! Ыныkit ыннэн уйн'э этэкич-
гык'эйкэ ритгъэ, к'ол ынин ройрыкын ревъигъэ.
Эргатык к'ытругъэт. Ымыльо гэтэкичгэ гитлинет.

К'олетылё к'утынин экык тылын'огъэ. Эргатык ын-
нэн эн'эн'ыльын. Иквъи:

— Вынэ н'оты экык тылын'огъэ.

Эн'эн'ылье ивнин:

— К'эйвэ рэнамынгыкванн'ытык?

— Вынэ мытрамынгыкватгыт!

Эргатык к'ытгын эн'эн'ыльын, эвир гъэк'эрэлин тъыт-
льэн. А'тав ильуткугъи. Авынэльоткосты въигъи экык.
Люур ытлыгын иквъи:

— Вынэ вай въигъи!
Эн'эн'ыльэ пынлёнэнат:
— Въигъи?
— Вынэ вай въигъи!

— Анык'ун мытвыгъян, иа'м въигъи ынк'эн н'инк'эй,
к'ыпалётмэлгытык! Ип гымнан гымнин ильуткукэлы эй-
н'эвкэ, еп эпкиркэ въигъи. Ыныkit нъыпкиргъэн, к'ы-
рым нъывъигъэн.

Этынва пынлёнэн:

— Игыр-ым экык а'к'анаёвын?

Эн'эн'ыльэ ивнин:

— Чамъам.

Этынва пынлёнэн:

— Этык'ун трамынгыкватгыт?

Эн'эн'ыльын иквъи:

— Вынэ рэнамынгыкватгыа. Ыныkit энамынгыкват-
ка ринэнтын', нэмэ к'ол ревъигъэ экык.

Этынва ивнин:

— Вынэ мымынгыкватгыт!

Мынгыкво йылниэт мытлын'эн к'орат, н'ирэк' ы'ттъ-
ыт, н'ырок' и'гнэлгыт.

Эн'эн'ыльын рагтагъэ.

Нэмэ к'ол экык тъылын'огъэ. Нэмэ ыннэн эн'эн'ыль-
ын. Нэмэ к'ытгыи. Ильуткугъи. Ынкъам иквъи:

— Эргатык рэмэлеквъэ. К'энамынгыкватгэ!

— Вынэ мымынгыкватгыт.

Пытк'ымыкын' мынгыкваннэн. Эквэтгыи эн'эн'ыльын.
Лыгэн эквэтгыи, въигъи тъытльэн. Ытлыгын иквъи:

— Чекалван' вадлыт! Эккэт тэлпүркыт!

Ынрак' н'ээкык тъылын'огъэ. Нэмэ эн'эн'ыльын ын-
нэн, ивнин:

— Вынэ н'ээкык ынръам тъылын'огъэ.

Эн'эн'ыльын нэмэ к'ытгыи. Нэмэ ильуткугъи, иквъи:

— Ынан рэмэлевын'.

Ытлыгэ ивнин:

— Вынэ нымэлевын-ым, к'ырагтагъэ.

— Вынэ, игыр траагтагъя, энмэч к'энамынгыкватгэ.

Этынва ивнин:

— Вынэ чик'к'ырым мымынгыкватгыт, э'ткин' ы'рь-
унтэтръуркын!

Эн'эн'ыльын иквъи:

— Эвъим ымыльоторэ рэвъиткунтык!
Анн'энайпыгъэ эн'эн'ыллын, эквэтгъи лёгмынгыквата.
Ымыльо люн'въите итгъэт. Ынк'оры эн'эн'ыллын э'к'у
нэтчын. Ымыльо нивкинэт:
— Ынк'эн эн'эн'ыллын нылгиньыръык'ин, ытръэц ны-
рагаймычавн'ык'эн.
Ымыльорык э'к'у нэтчын.
Ынн'ин тэлэнъепкин эн'эн'ыллыт нырагаймычав-
н'ык'энат.

Ы

тля ымы гэвъилин ынкъам ытлыгын.
Ылвылю элек нынмыткок'эн. Ипэ к'ол
итгъэт увильтгъэт ылвыйтуле, лыгэн ынкы напэлянат
ук'к'эмчыку эръэйыръын ынкъам ыпалгын.

Эвын етгъэт, рэк'э ыпалгын гаткон'н'олен, ымы эръэт
гэтъэттывилинет. К'ол ынээльян иквьи:

— Ытлён рэк'э руркынинэт эръэт? Кита к'ол чайвыйт-
кон'н'ок ныпэлятын, а'тав гынрыру мынылгын, ръэнут
рэркын, мури амк'ынн'ыток.

Ымыльо ылвэгидигъэт, н'ырак'ав пэлятгъэ. Ынан-
я'энчан пэлятыйгот нэнтын. Тытлык атчыгъэ ынк'эн
о'равэтльян...

Эвын амгиночыл ё нынъэлк'ин. Люур ранмэйпык ви-
иiletгъи... Лыгэн ынкы эк'улике нъятачак'эн. Эмк'элелвы-
нэ нивкин: «Вэчым н'отк'эн ныетк'ин».

Эвын рэгъи тан'амъиттымъеквэйн'ын н'евъэнйыръ-
ын... Авэтывак' к'лявыля пэнрынэн. Аны энмэн гэтэй-

Йичъэмрэти,
и'ыраргарэ
вальят

КЭВЛИНЭТ... Люур амъыттымъеквэйн'а авынтайкавэты ивнин:

— Опопы к'энаматагэ. Йаарат амк'лявлторэ вар-
кынэтык, явачгыргыторэ! Вэлэр-ым ван'эльо митыркин.

Аны энмэн о'равэтльяк'ай гувильэтлин, амъыттымъ-
еквэйн'ын тыргэттюунин, гыргоча ышалга энайпаннэн.
Ынк'о иквьи н'эвъенйыръын:

— Винн о'рарайынрэ к'ылиги, ынан эвйт триквыйт,
тагам о'ран'анк'о к'ылиги!

Лыганлыгъэ о'равэтльян — н'эвъенйыръэ ивнин:

— Таам, о'ран'анк'о к'инэгитэ!

Эвын гитэнийн — йык'к'айым н'эвъенйыръын ынкы
гитэнийн... О'равэтльата ивнин:

— Мыматагыт!

Матанэн.

Еп чейвыйтульыт эпкиркэ, увильтгын н'эвъенйыръын.
Люур пыкиргъэт н'ыроргарэ. Н'ытогъэ н'эвъенйыръын.
Лыгэкорграквъат ынинэльыт! Рэгъэт чоттагнэты. Ынан-
ынпича матанэн. К'ол анн'энайпигъэ инэльульын...

Чейвыйтугъэт нэмэ н'ыроргарэ, к'ол пэлятгъэ. Еро-
чыко нъэптык'ин н'эвъенйыръын. К'лявал рэск'иквьи,
ивнин:

— Йык'к'эй гымнан мыматагыт!

— Э'ткин'игыт! Винэ к'ырым! — н'эвъенйыръэ ивнин.
Элгык'ай эйминнин, чит вылгыпиркынэн... Люур выт-
ры иргын о'равэтльян — тымнэн, к'ытлыги... Эк'ыллэ нэл-
гычыку рыхымк'эннин, кылтынин, майык рыннин.

Чейвыйтульыт етгъэт, н'эвъенйыръын никвъэн:

— Э'мъим мургин ытлен'и?

Н'эвых'этэ ивнинэт:

— Лыгэн турык яачы ръэтгыпгъэ.

Ынръам к'ол пэлятгъэ, ынанынпичын. Майгэн'кы
ныгатгаткок'эн. Люур ляйтэты ръэнут эрэтгыи... Мале-
нэн, эвир гитэнийн — мутлымул. Иквьи эмк'элелвынэ:
«Ынръам ръэнут?» Нэмэ гатгаткон'н'огъэ — нэмэ йиннин
мутле... К'ынвэр налгымай рырыткунин — эвир ынкы
льунин ыргин ытлен'и, к'ытлыги, н'авъанийыръин'а ган-
мылен... Лыгэн авъеткынка нэмэ румэкэвнин.

К'утти ытленъют етгъэт — винвэ ивнинэт:

— К'ытлыги, этъым, н'эвых'этэ ганмылен...

Ынк'о эргатык ымыльо чейвыйтугъэт. Нутэк увэрай-

н'ын нэтэйкын. Аны тан'ымъылён'эт гэкымъыгичилинэт.
Лыгэн увэрайн'ык ныёльятк'энат. К'ынвэр ы'ттымил
майн'ан'н'огъат кымъыгинив...

Ынк'о эргатык н'эвъенйыръын ныван'эк'эн чотыткы-
нык.

Люур кагынмыткыната к'очелгылгык'ай льунин. Н'эвъ-
енйыръын иквьи:

— Н'отк'энат ръагыпы лейвыркыт?

К'очелгылгык'ай люур иквьи:

— Ытръэч лыгэн гыныкы эмъеийвэчэтэ тыетык. Ивкэ
к'ун миквыйт — гыныкы нэтэйкын нутэк увэрайн'ын. Лыг-
эн эргатык нэриквыйт: «Ивкэ к'ун, ылвамкин'ын выргыр-
гэркын, мынъёпатын!» — лыгэн к'иквийнэт: «Ев-ев, мам-
кэргыпык! Винн н'отк'энат чемынгыт кэргымма к'ынчи-
чээркыниткы!»

К'эглын, эргатык, чайвыйтконвэпы етык, никвъэн:

— Ылвамкин'ын мынъёпатын!

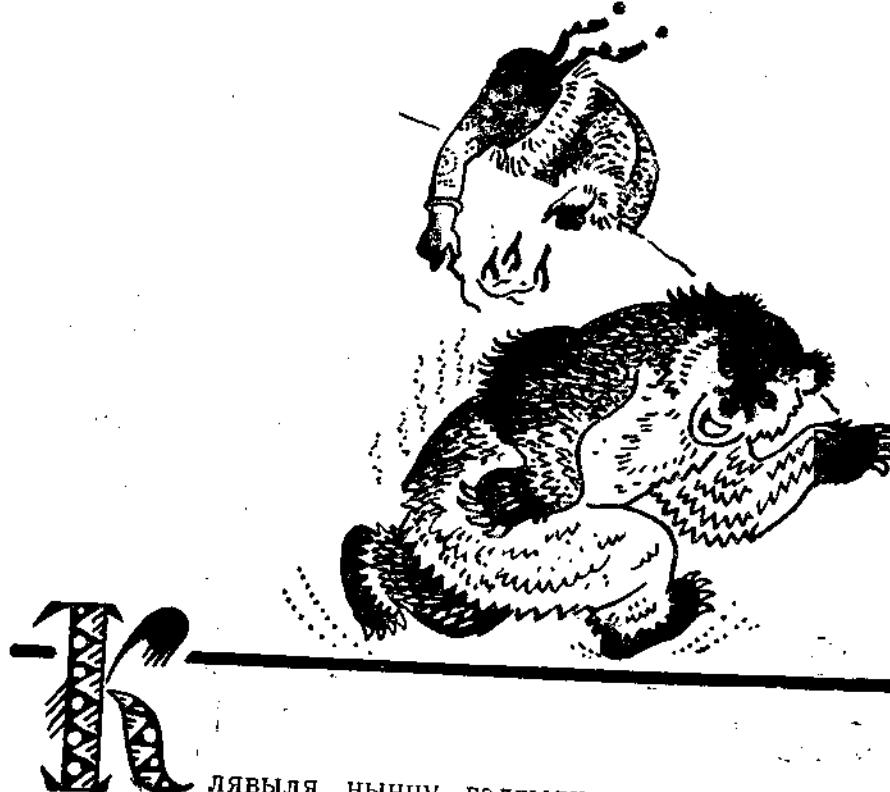
Н'эвых'этэ ивнинэт:

— Ев-ев, мамкэргыпык! Винн н'отк'энат чемынгыт
к'ынчииччээркыниткы кэргымма!

Люур эвир нэгитэн — гагырголятлен... Нырэпириин'-
к'ин — нылвавк'эн пирик. Гырголятгъэ.

К'ытлыги, к'училгык'эе гангырголявлен...

Лявыля нынну гэлгылин «вагылгын» ыл-
къам «рэтэм». Ганымыльавлен нынну ын-
кы — «Вэргэтэм». Аны ытлён тан'вэнъым нынчык'ин,
тэн'пэнин к'онратвальын, ымын' нымным ванэван чым-
че нытван, мин'кири к'ун найылгавк'эн, рэлк'ынн'ит мэ-
н'к'окэнат рэмкыльыт кытамчаца. Үнкъам ынк'эната
найылгавк'эн. Нак'ам ытлён лымылын, н'ирэнн'эвы-
лын. Үтлён еп лыгэн а'атчек, э'кыргъам лыгэн гэле-
лютин, эвын лыгэн гэмэчынпэвывлгэтийн.

К'улигивик к'ол н'евъэн рүлейвынин к'аагты. Үнкы
эвын гагроръолен, к'аат эвын ныгрьок'энат. Н'энку к'а-
атагнык, гытгык к'ача, пэнъёлгын нэтэйкын, нак'ам н'эй-
гин'ки нытвак'эн, эвэр н'элвил гытолын'ки нытвак'эн.
Тэкэм пэтыкэлвайынык увэмгогъат, ынкы пэтыралк'а-
н'ынвык пэтырытын нылгинимкык'ин.

Нарычгытвак'эн ы'вэк'уч, н'евъэн-ым нувик'ин. Үн-
к'о мацхырголягты н'эвых'эт ун'элгъи. Үнкы уурkitку-
гыи н'эвых'эт, ынк'о ы'вак'очегты к'ытгыи эвтылягты,

Нэмэ-ым н'ан нунрэпэтк'ин тыляма, нак'ам нъэк'эгният-
к'ин. Люур вай авынтыляма гыткак'ач лыгэгтонрапат-
гъэ. Үнрак' тин'ук иенаалавак'эн. Нак'ам рай ынкэчыку
нинэлгийгуткуйвык'ин гыткалгын рэк'э... К'ынвэр тин'у-
нин гыткак'ач — эвэн ынкы рээн йытонэн ы'лчыкоипы
кайн'ин'ын, лыгэн ынк'эн гыткак рээн йытонэн... Үн-
кит гитэнийн н'эвых'этэ, аны гэлгигынтэвлин о'раы'ва-
к'очен к'ачагты. Нак'ам нылгик'улильэтк'ин: «Аны, вай
ръанотайн'оон!..»

Аны ы'вэк'уч гэлк'утыск'ычетлин ылк'ыллын: «Э'м-
итлён?» — «Вай н'отк'эн!» Аны тумгэк'эй Вэргэтэмк'эй
пэтырынна гавылгытколен кайн'еты, тан'ам кытрэлых
нинэнпүткэвьюк'ин пэтырынна. К'ынвэр н'ан тэн'ынпун-
н'итэвнин кэйн'ын, гынта вычгатгъэ кайн'ин'ын. Рагты-
гъат ытри.

Үнк'о нэмэ элеръугъи. Тылванымтакачыка ынръа
гатвален, к'оныръым эвэн ынн'ин эмк'ынгивик аним-
такачыка нытвак'эн Вэргэтэм. Тан'ымыльо вээм ръи-
леръугъи. Кыткытръогъэ.

Анольятывык тылегьи Вэргэтэм. К'аанматыльятгъэ,
ынк'о имгилк'ытгъи, к'аальатакватгъэ. Тылвамыргынан
н'эвъэнти пэлянэнат. Нак'ам к'ол н'эвъэн нанк'ыллын.
Ныннын'ыттык'инэт элен'ит.

Люур рай к'улиныките мэлк'эпы ръэнут нывыргыр-
гыръук'ин нак'ам мэлк'ыткынык тан'вэнъым мыгтэкич-
гылын.

Үнк'о эргатръогъэ, нэгитэнэт тэкичгыт. Аны эвэн
гэлгинуийвылинэт тэкичгыт!

Үнк'о нэмэ ылк'этгъэт к'улигуулк'ытвик. Кыеквъэт —
эвэн тэн'уйн'э тэкичгыт милк'ык, тан'ымыльо гэнуйвы-
линэт... Аны нылгайылгавк'энат!

К'улиныките яракэн рэнмырэм натъайытчагъан, лыгэн
нынк'ыэк'ыръувк'ин. К'ытлыги, ынк'энат кэйн'ыт... Ама-
ылга-ым ванэван нырэк'ынэт н'эвых'этти.

К'ынвэр, к'олетылё тэн'этэкичгыкэ нъэлгъэт — та-
н'ымыльо гагтоленат кэйн'э.

К'улигуулк'ытвик энаарэрыльятын'н'огъат рэнолгыгэн-
гылы, лыгэн к'ун нылгивэгыткульэтк'инэт — уйн'э ныт-
вак'энат. Люур к'отляйн'ын ёроты к'ытгыи. Ероочыкон
нэнчимиръевын. Нанк'ыллын нэпиригъэн. Үнк'о тан'а-
вынк'олельыръогты нанынтон'атын н'аргыногты.

Эргатръогъэ. Тан'амынан нъэлгъи. Чимгүгъи н'эвск'эт. Тэйкынин тытлык ваны, варэск'ыткынык. Румэ-кэвьюунинэт ууньыкэнъут. Н'энку натчытвак'эн.

Вулк'ытвигъи. Нэмэ лыгэн ярачыкогты авынгачагъат. Ытлён-ым н'оон гыргол нывакъотвак'эн. Нэмэ моогъат энарэрыльятык — инэльук лываквъат. К'ол н'ытон'н'ой. Н'ытоск'эвыллын н'эвиск'этэ н'ыленн'ылетэ инэгнэрэниин. Каптэткынык иргти н'ыленн'ылет — лыгэн-ым эвир ын-кэк'эй н'ылетеरъугъи кайн'ин'ын... Авынгынставыльяты йытрыкымгытръогъэ, ынк'о-ым гапек'эттатлен. К'отляй-н'а-ым тан'гэмо нинэлгык'ин тылвыллын ынин томгин'ын. Плытугъи энарэрыльятык. Н'ытон'н'ой кайн'ин'ын. Нэмэ рэрэннин йынийнчын'ын, рыветъюунин — н'оонко пек'эттатгъэ... Уйн'э нъэлгъи эгытликэйн'ыкэ.

К'олетъёлэ пыкиргъи к'аальятылын. Н'эвъэнэ лы-гэнитык лыгъэйн'эчывнин:

— Иа'м ети! Ран'н'ытай-ым?

— Тырагтык-ым. Э'ми к'ол н'эвиск'эт?

— К'ун гынан эмпичгэ кэйн'э гэнуулин. Энмэч ымын'гым вэнъыгну тыгтэлых. Лыгэн аны гыт мурыйк ан'яач-гыргэгыт нымытвак!

Нэмэ нымытван'н'огъат рымагтэты. Гытгаръогъэ. Ял-гытгъат. Рэвиквъэт ийчээннупык к'ача. Ынкы ынрак' кэ-тэм гатвален пэниэльын... К'лявыл чама к'эгъюргын.

Таран'ыплыткогъат. У'муттуут пиринин к'ыляволя ынк'ям йөнэн въильын, ынкы ытръэч нымытвак'эн пыг-лиявыт. Ынк'эн кыплынэн — рычимириръевнин... Ынк'о рагтыгъэ.

Вулк'ытвигъи. Ривылк'ытгъи. Нак'ам-ым н'элвыл яр-ак камлелы нымытвак'эн. Н'эвиск'эт амынан ярак пэлятгъэ. Айвэчгыръогъэ. Н'эвиск'эт ванэван ныйылк'етын. Лю-ур рай ръэнут выргыргэгтгыи тытлык'ачайпы. Н'эвиск'эт палёмтэлгъэ. Нэмэ рай выргыргыръугъи. Яраттатгъэ, к'ытлыги... Рыногыргэлы левыт ръылиинин. Ынк'о нымытвак'эн:

— К'эйвэ гавынралылен? Микынэ гымнин левыт гэнчимириръевлин?! — канрак'олельин'ын нык'улильэтк'ин... Рилпыгите ръылиинин увик.

— Гавынралылен? Ээ, ынэ авъеткынка к'ытватык!

Эрэтгыи рыногыргыткынгыпы, ынрак' аграткынык ир-гыи...

— Э'ми авынралын? Ээ, уйн'ээе!

Чьовыргын рывэнтэннин. Н'эвиск'эт гэлгичен'ыттэт-лин, рипэт гэтэн'улвэвлии ыннэнпэнинэк... Пынлэлья-тын'н'огъэ кальайн'ын:

— Э'ми гымнин левыт? Микынэн' гэнчимэвлин? Ээ, ынэ к'ымн'ылтэлэрыкын!

Н'эвиск'эт моогъэ вэтгавык:

— Гымнан ванэван ынн'ин мынтын! Гымык ы'вэк'у-читэ ынн'ин рыннин, мин'кыри к'ун лыгик'эгъюргын гым-нин ы'вэк'уч чама лыгъэткин!

Лыгэн к'ун э'к'эг кутьюунин:

— Энмэч гым к'ырым лым рымагтэты мыегтэлых, эв-ыр игыр ынн'ин ягталеты рэнапэля!..

Кальайн'ын иквъи:

— Таам, мынэквэт морыкы! Мурык рэтэн'ычээтгъэ.

Ынк'эн к'ырымэн кэлы — въильын, пэниэльын... Ын-к'о рынтон'яннэн.

Эргатык, эвир эргыръон'н'ок, к'лявыл рагтыгъэ. А'м-ын, эвир уйн'э ярак н'эвиск'эт. К'ырирнин танлымынк'о-льук лывавнэн. Ынк'о маёлгыткынэты к'ытгъи — эвир н'энку нарычгытвак'эн. Гитэнин — эвир гэвъилин... Люн'-пириде ымын' рыннин, лыгэн рагтыгъэ кытгынта. Рырэй-вэвнин яран'ы лыгэк'ылпэ ынк'ям ялгытгъэ.

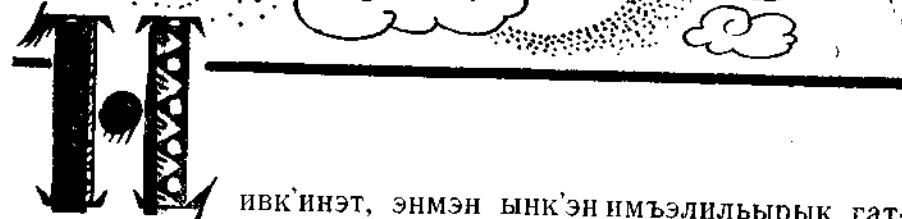
Нымгутылек'ин. Гэлгууврэмгутылелин. Рэвиквъи выт-ку волк'ытвэма. Таран'гъэ лыгэк'ылпэ. Лыгэн аплёрят-вака — рай к'олейн'ын мооръэтын'к'ачайпы:

— Вэгрэтээм! Вэгрэтээм! Э'митлэнайгоот?!

Люур ининигъэт н'ирэк' о'равэтльяат, нак'ам кылты-льин'ыт. Нылгэркычавычватк'энат...

— Иик, ытлён мытыйъоркынэгыт, пичгы-Вэгрэтэми-гыт!

Колё нак'ам отконан'айн'ыт нынрык'инэт. Пыкэрыч-татгъат кыннал, лыгэн ынкы нанмын Вэгрэтэм: ынан-ым иа'м ныпичгык'ин!

Ивк'инэт, энмэн ынк'эн имъэлильырык гатвален тэлэнье. Энмэн к'ол имъэлильин к'лявыл а'мын-ым, нивк'ин:

— Кита, мырин'эгъэк!
— Ээ, — н'эвъэнэ нинивк'ин.

Выквылгын н'утку нинилгэтк'ин н'илгэ ынк'ам мырин'эк'ин. Ыяа гырголягты рин'эгъи...

К'олеттылё колё ёо гэпkitlin айгынлейпы. Нак'ам ынкэкин ымыльо гивинилинэт — гэнльэтэтлинэт гэлтицынык ымыльо имъэлильыт к'лявылтэ... Ынк'о, н'ыраачивкы, к'лявылен нэнэны гивлин:

— А'мын, ытлыгын мин'кыри мырин'эк'ин? Э'птэ гымытлыгмил мырин'эгъэк.

Ытльата нинивк'ин:

— ытлыгын гынин рин'эк гатымн'эвлен, э'птэ гытатымн'эв!

Ынк'о гэвэнэчален имъэлильын... Н'инк'эй ынк'эн тъэче киквьи ёа'тык ярак. Ынк'оры ынк'эн н'инк'эй иквьи:

— Ы'мн'ан, имъэлильын ымыльо гэнльэтэтлин колё ёо. А'мын, амморгынан мытынъэлмык. Мэнк'о мури мытрак'амэтва?

Лымн'э иквьи:

— ытлыгын гымнин мин'кыри мырин'эк'ин?

Ытльата ивнин:

— Н'утку вай выквылгын нинилгэтк'ин ынк'ам н'утку гаттэ...

Н'инк'эй гивлин:

— А'мын, кита имъэлильын мыёпатынат!

Ытльата ивнин:

— ытръэч гынин ытлыгын гатымн'эвлен рин'эк.

Эккэтэ ивнин:

— Мачынан! Кита имъэлильын мыёпатынат, ан'к'ата рыльататъёттэ!

Ытльата ивнин:

— ытръэч ытлыгын еп гатымн'эвлен рин'эк...

Н'инк'эе ивнин:

— К'элёк'ым имъэлильын кита мыёпатынат, рыльататъёттэ ан'к'ата!

Нак'ам ёо колё!..

К'ынвэр, ытльата ивнин:

— Ии, мачынан!

Н'инк'эй иквьи:

— Выквылгын к'илгэтгын. Эвир трэльун'ын, эк'ыл-пэ трэетгъэ.

Ымыльо имъэлильыт гумэкэтлинэт, нивк'инэт:

— Ии, мачынан, к'ыёпатгынат!

Эквэтгыи. Колё ёо!.. Авынтылягты к'ытгы — к'ол льүнин к'лявыл, нэмых'эй рин'эльын. Ивнин:

— Мин'кэкыльигыт?

Люур иквьи:

— Ун'ийильгым! Гыт-ым мырэк'игыт?

Имъэлильэ ивнин:

— Вынэ имъэлильыт гэнльэтэтьюулинэт, ымыльо к'лявылтэ!

Ун'ийильэ ивнин:

— Нэмүк'эй мурыкэлыт ымыльо гэнльэтэтлинет!
Имъэлильэ ивнин:

— А'мын, ванэван к'ыльугын мурыкэкин?

Ун'иильэ ивнин:

— Ымын' мурыкэкин уйн'э, гэнльэтэтлинет!

Ынк'оры, ынн'ин вэтгавма, люур ун'иильэ кыплынэн а'лыгатгата имъэлильын... Левыт гэчвилиин. Имъэлильын эрэтгьи, гэлжиткынык иргъи — уйн'э эрин'экэ ньэлгъи...

Ынк'оры ун'иильэ а'лыгаттэ тин'унин, эйминнин, ынк'о нымэльэв нъыркыплынэн. Имъэлильын рин'эгъи, выквиа иннин ун'иильын — рымутлытъэвнин... Ун'иильын эрэтгьи, гэлжиткынык итгъи.

...Имъэлильэ выквылгын тин'унин, ин'к'ун нъынчимэвнин левыт, ин'к'ун нъывъигън. Эчги тин'унин имъэлильэ а'лыгаттэ, люур рыркайн'ын пиврэгъи... Эчги ынн'от рынин, эчги тымыркынэн, — рыркайн'а рани авнэн ун'иильын. Уйн'э ръэнут гэльулин — гани'атлен.

Ынк'оры имъэлильын рагтыгъэ. Пыкирык, эзын гэмутлылин. Никвъэн тумгэ:

— Гэрэк'игыт?

— К'ол к'лявил гэльулин.

— Мин'кэкин?

— Энмэн ун'иильын. Ынк'эйна гэнъалыгатгаплен чит.

— Э'ми рыльататьё?

— Ымын' люнльутэ тынтыгъэн. Энмэн ун'иильыт гэнльэтэтьюулинэт нэмүк'эй. Энаарэрылья гинэльулин, гэнъалыгатгаплен...

Паагъэ рин'эк. Элеръугъи. Панэна эмэлевкыльин левыт. Иквъи:

— Э'птэ гым мычавчывантагъак льорак'оймагты.*

Имъэлильыт к'ытгъэт. Пыкиргъэт льорак'оймак, эзын ун'иильыт ынкы, нэмүк'эй атынвылын ынкы... К'ытгыги, ынин атынваттьё ымын' гачавчывантален.

Н'ирэче кивкы, к'ытгыи ун'иильын. Ивнин:

— Мэлгыт тыльугыт льэлен'кы рин'эк...

Имъэлильэ ивнин:

— Ванэван. Гым э'квырга тымэйн'этык ынн'ин вальэгым.

Ун'иильэ нинивк'ин:

— К'эйвэ, мэлгыт тыльугыт льэлен'кы рин'эк!

Имъэлильэ нинивк'ин:

— Ванэван! Эты, элвэльин.

Ун'иильэ тумгыт нинивк'инэт:

— Мынынмыгъян ынк'эн!

Тумгэ нивк'ин:

— Вэчым, к'эглынангэт, к'ырымэн.

К'эглынангэт, лён'ынма рагтыгъят имъэлильыт. Пыкиргъэт. Румэкэвнин имъэлильыт ымыльо. Ивнинэт:

— А'мын, гымнин ытлыгын мин'кыри гэлк'ытлин?

К'ол имъэлильын иквъи:

— Рин'элын ыннин ытлыгын, люн'ъетылын.

Экык иквъи:

— Кита мыёпатын!

Ытльата ивнин:

— А'мын, чамъам! Вэчым гыт ымын' рэк'ыск'ычевын', к'ырым к'ыетги.

К'ынвэр ынк'эн эккэк'эй никвъэн имъэлильэ:

— Эк'ыск'ычевкэ к'ыетги!

Нэмэ экык рин'эгъи. Нэмэ выквылгын пэнин. Патгыргылгын льунин гыргол... Лыгэн ынкэгийт гатаален. Пинтык'этгъи гыргол — эзын ынкы льунин н'агчын'ын никвыйн. Ынкэгийт нылек'ин. Иквъи: «Мин'кэтэ гыргоча мытаа'н?»

...Люур никвъэн:

— Гынин ытлыгын ынк'эйна гэпирилиин кымъылгэ...

Ынычит ынкы рэймэвнин, эзын ытлыгын ыннин ынкы варкын — кымъыйн'а гэпирилиин мынга, гытката... Эккэтэ льунин ытлыгын, галягъэ. ивнин:

— Ытлыгигыт?

Ивнин:

— Ии, ытлыгигым...

Эккэтэ ивнин:

— Еп гым ныппыльэв гэрин'эйгыт, гэмо түлгыгыт ынк'эната. Тылк'ыриргыт.

Ытлыгэ ивнин:

— Колё, чамъам! Н'отк'эн кымъылгын нымэйн'к'ин, колё гыткат нымкык'инэт, нивлык'инэт... Вай-ым гым ымыльо вагылгын гинэплин, чамъам трэрин'эгъэ, к'онпын' гым н'утку тынъэлык...

Эккэтэ ивнин:

— Китак'ун-ым мытаан'ын!

Тин'унин выквылгын... Выквылгын ринтынин — кымъылгын кымъукэтгъи...

Ытлыгын пынлёнэн:
— Э'ми?

Ивнин ытлыгэ:
— Киткит еп!

Нэмэ тин'унин. Нэмэ ринтынин. Нэмэ кымъукэтгъи, гынмылкинэк майын'кы...

Ытлыгын пынлёнэн:
— Э'ми?

Нэмэ тин'унин. Н'ырок'авкы ринтынин, кымъылгын ымыльэты к'ынур тымнэн — гыткат янра, ымын' ынин ытлыгын тымнэн... Ынк'o грулмыгъи, ытлыгин и'нничгын льунин. Ынк'эн эйминнин. Иквъи: «Вэлер-ым ытлыгын тыльугъэн. Н'отк'эн эмэлкэ ытлыгын тынрагтатын. Н'эвъэнэ рэльугнин, к'эглынангэт».

...Рагтыгъэ. Пыкирык, ивнин:
— Н'отк'эн микин вай и'нничгын?

Люур ынк'эн ытльата ивнин:

— Гынык ытлыгин и'нничгын. Мэнк'o льугъэн?
— Н'ан н'отко рымагтэпы, н'аргынойпы.
— Ынкы эвн'ан гатвален?

Эккэтэ ивнин:

— Колё кымъылгын нылгинимэйн'к'ин! Нак'ам ым-быльо гыткалгыт нымкык'ин. Эвни а'к'аятын' гымнин ытлыгын — кымъэ гэпирилин...

Ытльата ивнин:

— Гыт-ым к'ыпаа н'энри к'ытык.

Эккэтэ ивнин:

— Ии, тыпаак. Вэлер ытлыгын тыльугъэн. Игыр-ым к'онпын' эм-Имъэлик тыньэлык, к'ырым лым ыяагты мылк'ытык. Вэлер-ым ытлыгын тыльугъэн. К'онпын' игыр тыпаак, ытръеч эвэнэльэты игыр трэвинрээркын. Игыр к'онпын' ыяагты рин'эк тыпаак.

Нан
ынк
эхкэ

нмэн, Нанк'ытэмтэн' ганымытвален ытръеч тэн'эмн'элвывлекы, уйн'э аракыльэн ымылгэн к'ун н'эвъэн уйн'э, тан'амынан ганымытвален н'элвывлекы. А'мын-ым аны нылгэн'ъок'эн, ымы валы, чаат, кукэт, пойгыт уйн'э, нак'ам н'элвил нымкык'ин.

Энмэн, Нанк'ытэмтэн' — ынк'эн нынны ынин — аны нылгэк'амэтвак'эн, ыныкит гытъевкы. К'ол итгъи, вулк'ытвик, к'аанматгъэ, лыгэн кытгынтыпэрэта рыннин к'оран'ы. Нак'ам аны нылгининъык'ин Нанк'ытэмтэн' чама нылгэнымлык'эн. Ынк'эн ынкы кытгынтыпэрэнэн к'оран'ы. Ынк'o рилгынэтэ рыннин, ынрак' эрынвэ рыннинэт гыткат, лыгэн мыленинэт гыткат мынга. Ынк'o тэтивэле инэвэнн'этгъи. Ынк'o к'орэн нанк'ын тэйкынин ынкъям мэммлэтынэн, ынк'o рыратыквыткынык рытрилнин.

Ынн'ин нувик'ин Нанк'ытэмтэн' к'орананк'ыткынык вычгывыквыткынык. Тан'ымыльэты ыпаннэн аймак. Ынк'o гатарыгъёлгынлен, нанк'ыванвыл'ыл гэтэйкылин. А'мын-ым к'амэтван'н'огъэ, апак'атлыткогъэ, аны гак'амэт-

Тин'унин выквылгын... Выквылгын ринтынин — кымъылгын кымъукэтгыи...

Ытлыгын пынлёнэн:

— Э'ми?

Ивнин ытлыгэ:

— Киткит еп!

Нэмэ тин'унин. Нэмэ ринтынин. Нэмэ кымъукэтгыи, тынмылкинэк майын'кы...

Ытлыгын пынлёнэн:

— Э'ми?

Нэмэ тин'унин. Н'ырок'авкы ринтынин, кымъылгын ымыльяэты к'ынур тымнэн — гыткат янра, ымын'ынин ытлыгын тымнэн... Ынк'o грулмыгыи, ытлыгин и'нничгын льунин. Ынк'эн эйминнин. Иквьи: «Вэлер-ым ытлыгын тыльугъэн. Н'отк'эн эмэлкэ ытлыгын тынрагтатын. Н'эвъэнэ рэльугнин, к'эглынангэт».

...Рагтыгъэ. Пыкирык, ивнин:

— Н'отк'эн миkeyн вай и'нничгын?

Люур ынк'эн ытльата ивнин:

— Гынык ытлыгин и'нничгын. Мэнк'o льугъэн?

— Н'ан н'отко рымагтэпы, н'аргынойпы.

— Ынкы эвн'ан гатвален?

Эккэтэ ивнин:

— Колё кымъылгын нылгинимэйин'к'ин! Нак'ам ымыльо гыткалгыт нымкык'ин. Эзын а'к'аятын' гымнин ытлыгын — кымъэ гэпирелин...

Ытльата ивнин:

— Гыт-ым к'ыпаа н'энри к'ытык.

Эккэтэ ивнин:

— Ии, тыпаак. Вэлер ытлыгын тыльугъэн. Игыр-ым к'онпын' эм-Имъэлик тынъэлых, к'ырым лым ыяагты мылк'ытык. Вэлер-ым ытлыгын тыльугъэн. К'онпын' игыр тыпаак, ытреэч эвэнэльяэты игыр трэвинрээркын. Игыр к'онпын' ыяагты рин'эк тыпаак.

Нанк'ытэмтэн'
ынкъам ынин
эккэт

нмэн, Нанк'ытэмтэн' ганымытален ытреэч тэн'эмн'элвилекы, уйн'э аракыльэн ымылгын к'ун н'эвъэн уйн'э, тан'амынан ганымытален н'элвилекы. А'мын-ым аны нылгэн'зок'эн, ымы валы, чаат, кукэт, пойгыт уйн'э, нак'ам н'элвил нымкык'ин.

Энмэн, Нанк'ытэмтэн' — ынк'эн нынны ынин — аны нылгэжамэтвак'эн, ыныкит гытъевкы. К'ол итгыи, вулк'ытвик, к'аанматгъэ, лыгэн кытгынтыпэрэта рыннин к'оран'ы. Нак'ам аны нылгининъык'ин Нанк'ытэмтэн' чама нылгэннымлык'эн. Ынк'эн ынкы кытгынтыпэрэнэн к'оран'ы. Ынк'o рилгылэтэ рыннин, ынрак' эрынвэ рыннинэт гыткат, лыгэн мыленинэт гыткат мынга. Ынк'o тэтивэле инэвэнн'этгыи. Ынк'o к'орэн нанк'ын тэйкынин ынкъам мэмлэтынэн, ынк'o рыратыквыткынык рытилнин.

Ынн'ин нувик'ин Нанк'ытэмтэн' к'орананк'ыткынык вычгывыквыткынык. Тан'ымыльяэты ыпанинэн аймак. Ынк'o гатарыгъёлгынлен, наңк'ыванылк'ыл гэтэйкылин. А'мын-ым к'амэтван'н'огъэ, апак'атлыткогъэ, аны гак'амэт-

вален. Тан'ымыльэты кунин к'ааммэ. Ынк'о к'утгыи, нанк'ын гэлгимэйн'этлин, гагэнрычгатлен. Ынк'о н'илгэ тимтигнин нанк'ын. Н'элвил вэгтилгыи.

Нак'ам ыныкит ныгытъэвк'ин, нылгимк'ытвилик'ин нанк'ын. Нак'ам ыныкит ныплык'амэтвак'эн, нылгэгэнрычгатк'эн нанк'ын, рыпэц к'ун кылтэ нинэтчилик'ин нанк'ын. Ынк'эн тэн'эмийн'ин ганымытвален тумгэжэй Нанк'ытэмтэн.

А'мын, к'ол итгыи вулк'ытвилик'ин нэмэ к'аамматгээ. Ынрак' нымэчык'эргыльятк'эн увэма. Н'элвил-ым нытлытвак'эн. Люур вай рымъян'эткун: «Ав-ач! Ав-ач!»

Лыгэн эзыр гагчырьогъэ Нанк'ытэмтэн'. Эк'ылпэ эрьыкыргыт н'ирэк' энатыёйвынэнат ууньыкэнъутэ ынк'ям рытрээт льулк'ылениннэт, ынк'ом мачяяа рывакъовиэнат н'ирэк' рытрэльулк'ытльэт эрьыкыргыт.

Аны, н'оты энмэч гапкэрын'н'олен, к'ытлыги, эк'эльымкын. Н'элвил-ым ынкы нытлытвак'эн панэна. Ынк'о атчыск'эвк'э Нанк'ытэмтэн' омкычыкогты.

Аны вай, нылк'энэвьюук'инэт мачяяа вакъотвальыт эрьыкыргыт тин'урэ. Нынпүктэвьюук'инэт тин'урмъэмитэ, вачак' ванэван ы'нынпек'эттавынат эрьыкыргыт, мин'кыри к'ун нивк'инэт ытри, энмэн ынк'энат — н'ирэк' о'равэтльят. Натаан'ылвавынат тымык. К'ынвэр, найъонат н'ирэк' эрьыкыргыт. К'ытлыги, ынк'энат — эрьыкыргыт, ытръэч ууньыкэнъутэ гэнатыёленат.

Пыкиргыэт эк'эльыт Нанк'ытэмтэн'ина ванвых. Нивк'инэт эк'эльыт: «Э'митлён ынрак' нак'ам этын н'уткэкин?» Йргичгу нымн'ылэвилгык'энат. Ынк'о иквээт: «А'м, эты, уйн'э этынвыкыльэн, олё-колё нак'ам вэнтэйм н'элвил нымкык'ин, нак'ам уйн'э этынвыка, опопы моргынан н'элвил мынылгын, мин'кыри к'ун э'ми авынралыт. Энмэч эргатык мынагтатын н'элвил». Тумгыт-ым ноочытко-к'энат, нанвэтгавын н'элвил эргатык агтатынвы.

А'мын-ым энмэч тэн'унтымэквээт ынкы, к'амэтвальягыт ынкы. Эчги к'эмиплэйткугъэт, ынкы лыгэн йылк'атчагыт. Нак'ам тан'ымыльо ирвыгинив ыннэнлэн'кы натаанмайн'эвынат ынк'ом-ым йылк'атчагыт.

А'мын-ым Нанк'ытэмтэн'ина чамэттанэнат йылк'ыльыт, йөонэнат — эзын тан'вытрын' ныйылк'атчак'энат а'калымкин'ыт... Ынк'о танмайн'ытвалыт ирвыгинив майынляйвынэнат нотагты, омкычыкогты.

Ынк'о йөонэнат йылк'ыльыт, ытръэч ыннэн пойгын рунырниин. Эзын нык'ынн'ырвэлэрырьок'энат эк'эльыгивив. Аны рымъян'энинэт эк'эльыгивив:

— Ав-ач, а'калымкычыгы!

Аны гаралелк'отчаленат а'калымкычыгы! Лыгэн лыленвэтийн'у ныпойгырэртъюк'энат — уйн'э, льук нылвавк'энат. Аны ынкы кэмчичеврьульыт лыгэн нэнанмыткойвык'энат пойга Нанк'ытэмтэн'ина, ынкы тымыткойвынэнат тан'ымыльо.

Ынк'о тумгэжэй Нанк'ытэмтэн' ирвийн'эгыи, игыр-ым эк'эльэ нарынноркын.

Вулк'ытвилигыи. Люур н'айзэнныск'эпы ининигыи этратчын'ын, эзын гак'олема. Нылгирымъян'эткук'инэт:

— Ав-ач! Нанк'ытэмтэн'!

Нанк'ытэмтэн'-ым нытан'онтымьтвак'эн, тан'ванэван найылгавын, энмэч нытэнмавыткок'эн.

Люур пыкэтчагыт а'калымкин'ын. Накамлелтагыан Нанк'ытэмтэн'. Аны Нанк'ытэмтэн'ина пойгычын гэнилюлийн. Люур гырголятгээ тан'ампойгыльата Нанк'ытэмтэн'...

Оолё-колё аны, нылгинымкык'ин а'калъэттратчын'ын! Люур выентэтгыи камлелтаё Нанк'ытэмтэн'! Аны, ынкы моогъяат маравкы, нак'ам пойгыльата мараквъят! А'мын-ым нэмэ Нанк'ытэмтэн'ина тэн'ыткунин эк'эльырэт...

Эткис гэрмэвлин Нанк'ытэмтэн' чама гамчытвэлэн. Нэмэ рымагтэты нымытван'н'огъэ. Итык-ым ныйзийвийк'эн эк'эльэ, вачак'-ым тымык натаан'ылвавын.

К'ол итгыи н'айзткынэты ёпилк'эвк'э Нанк'ытэмтэн'. Люур льунин ынкы н'эвьиск'эт, н'эййик ивтыл. Нэнамн'ылек'эн Нанк'ытэмтэн'ина н'эвьиск'эт:

— Ако, ынрак' нырэк'игыт?

— Ванэван.

— Мин'кэкинэйгыт-ым?

— Гым уйн'э аракыльэгым.

— Ако, алымн'э, уйн'э арака. Эмъим гынин ытльят, эвьтлым-ым йичьэмиттумгыт?

— К'ун лыгэн тан'ымыльо тэн'уйн'э, тан'амгымнан вальэгым.

— Ако, элымн'э, тэн'уйн'э, нак'ам-ым мин'кы кытвылк'ун ныннымьтвайгыт?

— Гым нутэк ныннымьтвайгым.

— Ано, элымнэ, нутэк нынымытвайгыт. Кытвыл-
к'ун-ым рэк'э нытэйн'этигыт?

— Тын'эчыыткутэ, эвьтлым лыгэн нынны'ыттигым.
Ынкъам ынн'ин нытэйн'этигым.

— Како мэй, элымн'э!

Ынк'о лыгийвэчеквьи Нанк'ытэмтэн', ивнин:

— Игыр кынмал мыннымытван'о, мин'кыри к'ун
гымнин уйн'э яралыт. Эвьр гынин нэмүк'эй уйн'э, опо-
пы кынмал мыннымытва!

Лыгэн-ым н'эвьск'эт лыгэкоргаквьэ. Ынк'о эквэтгъэт
н'алвыльты.

Аны ганымытваленат ынкы. Энмэч-ым гаранн'аленат
ытри. Энмэч-ым аккантогъэ н'эвъэн. Йытоо н'инк'эй Ум-
илгуу нынны титлин. Ынк'о, эчги н'эрзямытлын'гэвэль
нъэлгүй Умилгу, нэмэ к'ол н'инк'эй у'рэтгүй.

Ынк'энат н'инк'эгти мэйн'этгъэт, энмэч мачамнотай-
пы нылейвых'инэт гэтленъютэ. Лыгэн-ым лыгэяяагты
нылк'ытыльэтк'инэт Нанк'ытэмтэн'ын эккэт, нак'ам ыт-
лыгын пэнин к'орак' вальын.

...Энмэч Умилгу мачьяачеко гэнъэтлин, ытлен'и-ым
энмэч майн'ын'энк'агчын'ын. Умилгун ытленъюн нын-
ны — Тутъылк'ут. Аны, к'ытлыги, ытри нырэрмэвн'ы-
кинэт.

Ынк'о эчги Тутъылк'ут мэйн'этгүй, а'атчеко нъэлгүй,
ивнин Умилгунэ:

— Ик, а'мын-ым игыр амъянра мынынъэл илюль-
этик рамчытвэн'кы!

— Винэ, ынрак'-ым иа'м? — нэнамн'ылёк'эн Тутъыл-
к'утынэ.

— Мин'кыри к'ун отгэты ынн'ин.
— Ээй.

Ынк'о амъянра нъэлгъэт.

Аны котчой нутэк нытвак'энат, тэн'эмкытэ ярагты
нылк'ытк'инэт.

Люур к'улиникэк Тутъылк'утынэ ивнин ынээльын ну-
тэк:

— А'мын-ым тыйъогыт этъым, ынъэк'эй!
— Энайъой, како, элымн'э, энайъой?

Мин'кыри к'ун Умилгу вэнъым галгэмчытвэлен, ын-
къам Умилгунэ нинив'ин ытлен'и:

— Винэ, малчамъам еп рэнайъо.

Тутъылк'утынэ вэнлыги нинивьюук'ин ынээльын:

— Аны к'эйвэ, мин'кы тыйъогыт, энмэч тылгирэтэй-
кэвн'ыркын н'ирэмурى!

— Аны чамъам! Еп ныппылуюгыт.

— Аны тылгэраратантэнмын'ыркынэгыт!

— Аны еп к'ырым н'ирэмурى мынтантэнмын'ат. Эн-
мэч этъоонмыл, эвьр мэчынкы рэнъэлгъэ, мачынан ынн'-
ин к'ытваркын, ынн'э акалырока, энмэч рымагтэты а'тав
мынлеркын.

Ынк'о эквэтгъэт амъяира.

Нэмэ к'улиникэк льувылгык ивнин ытленъютэ:

— Нэмэ тылгэраратантэнмын'ыркынэгыт.

Ынээльэ ивнин:

— Ванэван-ым рэк'ык рээн к'ытэйкэкви?

— К'эйвэ, ытръэч ылвэлюк рээн.

— Рэк'ылвэк рээн?

— Н'ан-ым кэйн'ык рээн!

— Вынэ йаарат нырулк'ин тэйкэвтумгу лын'ыркын.

— Ээй, нак'ам-ым мин'кыри вальын тэйкэвтумгу
мылгын?

— Ванэван-ым игыр э'к'эльэ ы'нльугыр?

— Ванэван. Гыт-ым?

— Гым-ым, итык, мачтан'к'онпы нымаравэгым э'к'э-
льык рээн.

— Амгынан?

— К'элюк'ым.

— Ынк'энырык-ым нак'ам ванэван ы'нынмыгыт?

— К'элюк'ъ-ым.

— Ытри-ым нымкыргэри?

— Лыгэн к'ун этратчын'а ныйжийгым.

— Колё мэй, эвьим еп чамъам!

Эквэтгъэт нэмэ амъянра нотагты. Галгоратваленат
нэмэ эльувылгыкэ. К'улиникэк нэмэ льувылгыгъэт. Нэмэ
йынатъёон'н'онэн ытленъютэ Умилгу. Нинив'ин:

— Ээ! Ынн'атал-ым, эты, игыр тыйъогыр.

Умилгу нычимгъук'ин, нив'ин:

— Ополы аны мачынан нэнатантэнмын'ын, к'ырым
лымн'э игыр мыкытгылгавык.

Нинив'ин ытленъютэ:

— Таам, Умилгу, вынэ, этъым, ынн'атал игыр тыйъ-
огыр ынкъам вай тыгнатыркынэгыт.

Умилгунэ ивнин: «Вынэ эвэр опопы».

А'мын-ым моогъат тэйкэвкы...

Иа'м нэнагнатъёок'эн ынээллын Тутылк'утынэ? Мин'кыри к'ун ытлён ёргэты вальын, чама тотъэты вальын ынкъам ынк'эната ынээллын нэнагнатк'эн. Лыгэн к'ун ёргэты вальын!

Аны нинэнтэйкэвэтк'ин ынээльэ, аны к'эйвэ гэлгэрмэвк'ээтлийн Тутылк'утк'эй, ырпээт к'ун нутэск'ын, к'ынур ы'ллыл — гыткат н'энри нунрэпэйтк'инэт.

...Умилгунэ э'ниэпы эйминнин ынкъам нинэтин'уткук'ин ыныкан'к'ачагты. Аны ныкытъыматыльятк'эн Тутылк'ут — ытленьюк'эй! Люур ръэнут пэглягъэ — лыгэн эвэр ынкэк'эй пэк'эттатгъэ ытлен'и. К'ытлыги, ытленьюн гыткалтын рыйылгынтэннин... Аны гакапчачавлен Умилгу чама гэйвэчэтлийн тутытлянъётгы. Ынк'о рырагтан-нэн нотайпы имтитэ. Ытлыгэ пынлёнэн:

— Иа'м ытлен'и раквачагъэ?

Авъеткынка нытвак'эн Умилгу. Ынк'о ытлен'и иквьи:

— Мин'кыри к'ун гымнанчик'ай ынн'ин титык.

— Иа'м-ым ынн'ин итгъи?

— Мин'кыри к'ун ынээллын нэналгэрэйон'эгым, мыттэйкэвмых нутэк, ынкы инэнйылгынтэтгы.

— Иа'м-ым чиниткин ынээллын рыйтэйкэвэтыркын?

— Мин'кыри к'ун нивигым, ынээллымил вэчъым тармавъягъак.

Ынк'о ытлыгын иквьи:

— Вынэ эвэр мин'кыри к'итгытык, торгынанчемгъольыторэ.

Ынк'о Умилгу нэмэ эквэтгыи. Ытлен'и-ым ярак пэлятгъэ. Ярак голгоратылытвален Тутылк'ут.

Ынк'о мэлеквьи Тутылк'ут. Лыгэн эвэр эквэтгыи ногтагы Тутылк'ут. Аны горатвален Тутылк'ут рэрмэвн'ык.

| К'ынвэр нэмэ люур льувылгыгъэт гэнээльэ. Ынкы ынээллын галгэкоргавлен:

— Ако мэлеквьи?

— Ии!

Ынк'о ивнин Умилгунэ ытлен'и:

— А'мын-ым игыр ыннамал мынляйвын'н'о.

— Ээ, ынрак'-ым иа'м?

— Мин'кыри к'ун, э'тки э'к'эльэ нылк'ырирмури.

— Ако, элыми'э нылк'ырирмури, ынрак'-ым мэн'ко нэльумык?

— Рымагтайвэ гымнани к'ун мынгыткэн амн'ырооткэн парол тынмын э'к'эльын, ынкъам ынк'эната нырэльун'мури э'к'эльэ. Ытрээч-ым ыннэн майн'ытанн'армачын чамъам мытранмын'ын, вынэ аръяля нэрмэк'ин, ынк'эн-ым винн ралъонъёно мынлгын. Энмэч винн ёпынвны'асть мынчлэптикус'ивмык.

Ёлынвны'асть эквэтгъэт гэтленъютэ. Аны ынкы гапэрк'ытваленат ёпынвны'айгэн'кы.

Люур рай к'ол ёпылк'эвильын ёпынвны'асть аны лыгэн к'ынур ѹаяжк'ын, нак'ам илгиръыльын. Ынк'эн епилк'эвильын торъаатчек, туринытвильын. Ынк'о ынк'эн о'равэтельян кытэк'эй ынкы вагъэ, ынк'о эквэтгыи.

Ынк'о нэмэ к'ол пыкиргъи ёпынвны'асть. Ынрак' ытленъютэ нинивк'ин ынээллын:

— Таам, аны эты мынпэнрыгъан вайын'к'эн!

Нинивк'ин Умилгунэ:

— Яаав, к'ырымэн лыгэнитык вайын'к'эн.

Нак'ам мэрынрэк'эй нывэтгавк'энат ытри. Нинивк'ин ытленъютэ:

— Таам, аны мытынръэвъюуркын апэнрыка?

— Аны мин'кы к'ырымэн лыгэнитык вайын'к'эн.

К'ынвэр эквэтгыи.

Люур к'улиникэх колё пыкитчык'иквьи о'равэтельян — к'ынур кэйн'ын. Аны ынк'эн ытленьюк'эй нак'ам лым лыгайылгавыльатын'н'ой. Ынк'о ытлён нивк'ин, ынк'эн Умилгу:

— Ик, ынн'атал-ым, этым, н'отк'эн етгъи, н'ан гымнин ралъонъё.

Аны ытлен'и найылгавк'эн. Ытленъютэ нинивк'ин:

— Аны нааранмыгыт лыгэнитык!

— Мачынан!

Ынк'о ивнин ытлен'и:

— Ик, а'мын-ым н'утку к'ытваркын гыт, мури маравма. Эвэр рэнанмыгъа гым, ынн'э гыт вэты к'ун у'рэвкэ, лыгэн к'ониы ынкы к'атчытваркын. Вытку рэквэтгъэ ытлён, ынкы вытку к'эквэтгы ярагты ынкъам ытлыгын к'ынчмын'ыляквын.

Аны н'ан эчги ёпынвны'айык тыттэтгыи танн'армай-

н'ын, аны гапэнрылен Умилгунэ. Ынк'о лыгэн эвир ивнин танн'армайн'а Умилгу:

— Ако, ети!

— Ии!

— Ако, а'мын-ым, аны мытльувылгымык!

— Вынэ лыгэн-ым мытльувылгымык!

Аны ынрак' моонэн пынлек танн'армайн'а:

— Мэн'ин-ым гынин н'эвъэн?

— Гынин н'эвъэн Ныванн'авыт.

— Ако, эвъим, гыт ранватгъа ярагты.

— Гынин-ым мэн'ин?

— Гынин-ым н'эвъэн Э'вкагнон'ав.

— Эвъим, гыт ръевкагнотгъа.

Ынк'о ивнин Умилгунэ танн'армайн'ын:

— Таам, вынэ мынымго! Чен'эр-ым мытльувылгымык!

Аны гамголенат пойгыльзатык! Тан'ымъылён'эт гамравленат. Инъэ моогъат маравкы. Нак'ам ёпынвын'айкэн лявтыткын нылгинчыук'ин, эрвъян'эты вальын!

Тан'ымъылён'эт гапойгыльзатленат Умилгу ытри танн'армачын'ын!

Люур волк'ытвэма, тэкэм тиркытир нивтытвик'ин, ынкы люур почъакагыргык выквагъе пойгырынрынвыкэн пок'ыткын танн'армачын'эн, ынк'о лыгэн эвир пэк'эттатгъэ. Ынк'о иквъи:

— Ээй! Энантэнмаквъэ, энанмыгъэ, энмэч к'энатан'ынмыгъэ, э'тки танн'ын'авыйн'а гагтойгым майн'ыпочьакагыргыльо!

Ынк'о тымнэн Умилгынэ танн'армайн'ын.

Ынк'энына танин'армайн'а танлымынк'о ниниткэйвик'инэт н'элвильзит, ынкъам ынанармачо нитк'ин ынк'энайн'ын, нак'ам ынин маравратчын'ын нылгинимкык'ин. Колё лыгэгаймчылыйн'о гатвален ынк'энайн'ын, мин'кыри к'ун танлымынк'о гак'ороткъолатлен чама маравтомга нинэпирильэтк'инэт н'очыткайы.

...Вачак ынк'энына ганмылен Умилгук'эйынэ. Аны ынк'эн ынкы пойгыльзанма ымъылён'эт гапан'эзватычгатлен танн'армачын, энмэч елычын ганточгатлен, ныкэнчи-кыткук'ин.

Ынк'о йонэн ивтыл вальын ытлен'и. Ынк'о ивнин ынинэльэ:

— А'мын тынмыгъан инэнтэвиминн'этылын гэмгэ-нутэк ынкъам н'ъоянвык к'ороткъолатылын!

Ынк'о рагтыгъат гэнээльэ. Ынкы к'эйык'ын пан'ьевн'ыттвагъат гэтленютэ, ынк'о эквэтгъэт.

...Аны ынрак' ынкы нылк'ырик'инэт ыргинэт йъэлгытомгыт, ынкъам к'ынвэр нэльунэт. Ыннэн йъэлгытомгын нылгэнимлек'эн, ынин-ым нынны Пэрк'ыё. ыргин-ым гыттэпчын нытвак'эн ымы, к'ытлыги. Энмэч ынин нынны Вэтгавчомыльо. ытри нытвак'энат энныск'ыткынык.

Пыкиргъэт. Ынкы лыгэн эвир элкылнинэт Вэтгавчомыльона ытлывъёт. Ивнинэт:

— Ако, еттык!

— Ии!

Ынк'о ивнинэт Вэтгавчомыльона:

— Вынэ н'утку к'ытваркынэтык, вай ытлён гыныки энэрэрыркыт э'к'эльзит. Энмэч пэтле рэпкирн'ыт рынользит.

— Ээй, — иквъи Умилгу.

Аны ынкы гатэнмавленат маравынвэты, ымы ынк'эн Пэрк'ыён томгымкычын.

— Нак'ам котчой ынрак' э'ныпкирн'ин рынользит, к'ынвэр Пэрк'ыё ивнин Умилгунэ... — Ополы гым виин ёпнывны'аеты мыёпылк'эвых.

— Ээ, вынэ эвир, юрэк'-ым чама тылеркыт рынользит.

Эквэтгъи Умилгу ёпилк'эвыхынвэты. Аны ёпынвын'айкынык гаёптывален.

Люур рай, тэкэм тэркэвтытвэма, моольычын н'оонк'о иниингъи. Ынкы атчыгъэ тумгээцэй Умилгу. Люур ынкы тэкэм ёпынвын'айкык к'ача вулк'ытвининэт муульзит. Ынкы гаманэгранплатленат.

Ынк'о, эчиг тэн'вулк'ытвигъи, к'ытгъи манэгральзты. Аны Умилгунэ гачамэтталенат манэгральзит. К'ынвэр пыкиргъи манэгральзык винвэцэй, люнльзүтэ нынтык'ин э'к'эльэ. Люур ынкы вэнвыпалёмтэлгъэ манэграгэн'кы. Ынкы нивк'инэт ытри: «А'мын-ым, а'тав игыр ныкитэ мынчамэттанат Умилгун рэмкын».

Ынк'энат рынользит Омэлгона, мин'кыри к'ун ынан ганмылен ыргин ынанармачын танн'армайн'ын.

— Нак'ам-ым вай игыр йылк'этръугъэт, — лыгэн к'ун нылгэвэтгавомакатк'энат а'к'альымкычын манэграчыко.

Эчги-ым ынн'ин ивыплыткугъэт э'к'эльыт, винвэк'эй
эквэтгъи ярагты.

Ынк'о яральныт ивнинэт:

— Ик, ытлён игыр вай нантымлятыркынэмымк рынолья!

— Ако, како, элымнн'э! Мин'къым льунэт э'к'эльыт?

— Н'утку, мурыйк к'эньевык эзыча гэрэвивлинэт, энмэч игыр рэпкирн'ыт н'утку.

Ынк'о Вэтгавчомыльо иквъи:

— Ако, вынэ эк'ыллэй рай рамагльэн ы'ттъыт к'ыгтыгыткы, ынкъам к'утти ярак к'ача ныпирк'ынэт гъыттъыма, к'утти-ым н'оонко мэчинтвил ныпирк'ынэт нэмэ гъыттъыма! К'утти-ым пытк'ырымагты натчынат!

Н'алгыл к'эньевык галгатчыръоленат гъыттъыма.

Аны люур нымгутылек'инэт вуск'ымчыку. Колё нылгинымэйын'к'ин моольин'ын нылек'ин к'анъявечэтты!

Люур, эчги ынанэвтылян'к'ач вальакы мачгаляк, ивтытльэтэ ныттъытрилынэт. Аны гиинъыттъыт галэнрьтколенат моогты! Аны гэръилелин моольин'ын о'растыыёлягты. Ынк'о намогъян танлымынк'о ы'ттъытрильюк. Аны ы'ттъыт гак'олема гапэнрьткоръоленат.

Ынкы муурил гэхимъугчилин, чинит ирвых к'этвэртъугъэт тан'ымыльо, эзыр э'квырга чымк'ык гэегтэтлиниэт. Ынк'энат ыргынан нэпиринэт маравтомго.

Ынк'о нымытван'н'огъат рымагтэты. Тан'к'онпы ытри нотагты к'ытыльэтэлыт, пэниинэт раҷвын'ыльыт.

нмэн, ганымытваленат тэн'ыннэнчеэкэй чавчывамкин'ын, лыгэн к'ун нылгинымкын рагэнэвчын'ын. Н'алвыльин'ын ыргин аръяля нылгинымкын'ин, рыпэт ынанчинит лейвэ итыльин.

Аны о'тчой ганымытваленат ынк'энат рамкин'ын. Ынрак' к'ол гатвален — ынин нынны Мотлынто. Ынк'эн о'равэтльян энмэч рэтинэнъяк'эн'гъэ.

К'ол итык вулк'ытвик гараеквэлен Мотлынто, лыгэн танъямгарайпы ныпалётмэлгэлек'эн. Люур к'олерак'айык палёмтэлгъэ, тэкэм ынрак' н'ъочырыак'айык... Эзын ынкы ыргин ытлыгын нэмык'эй нытвак'эн. Ныпавк'энат н'ирэк' н'ъочын'энк'айк'агтэ н'ан к'аамотля вулк'ытвик. Нак'ам ынк'эн ыргин ытлыгын н'ъочьо гитлин, тъаркаальо. Люур вай Мотлынто рагтагъэ ынкъам яралыт ивнинэт:

— Н'оты ытлён энмэн рэмкын мооркын к'орачетык... А'тав эк'ыллэй мынынръэйвэвын мургин яран'ы ынкъам мынгынтэв нотак'алеты!

Эк'ыллэй нэнръэйвэвын яран'ы ынрак' нэчвирикын чымк'ык н'элвил. Лыгэк'ыллэй нэчвигъэн н'элвил мачамчым-

Күннелю
ынкъам ыннин
итратк'эй

н'ы. Ынк'о гэмгүүтылениэт лыгэн нотак'алеты, киткит-ым анымкычан'эты. К'эйык'ын ынкы гатчывален Мотлынто.

Эчги эмгынунныкитэ нъэлгүн, тумгэк'эй Мотлынто-к'ай гаван'эйпаратлен гамгарайпы. Нивк'ин:

— Мэй! Ик, энмэн рэмкын вай к'орачетыркын! Нивк'инэт энаральыт мургинэт к'утти: «Ик, а'мын ивкэ мыниткэчтирыкын н'элвыл!»

К'ытлыги-ым ынк'эн гырынчиллигийн Мотлынто.

Аны ынкы, турк'улильырьук Мотлынто, гэлк'утръулиниэт гамгараеквэйн'ын! Лыгэн н'ытольын гапойгыма нынторъок'энат, чин'ивэк' гатэн'орма... Ынкы нымэйын'к'ийн майн'ымарав гатчывален! Лыгэктэлэх нэчвиткуйвын н'алывлын'ын — лыгэн к'ун тымн'энн'эн нытымн'эчвээткойвык'эн. Чымк'ык-ым лыгэн о'равэтльяат нымыткойвык'энат ынкы — лыгэн к'аачыко, лымн'э ярак к'ача...

К'ынвэр тэн'уйн'э нъэлгүн арака, эвир н'элвыл — тэньынэн лён'пелята итгүн к'оран'ы. Вацак'-ым к'ытлыги, ынкы к'ол гапэлятлен яран'ы ралк'ан'ынвых. Аны к'ынур пырк'аквыхын гэтэйкылин, галгэнъомравлен, а'канчемавкы валын. К'ытлыги, ынкы н'ирэк' о'равэтльяат гэтуйвынлиниэт гэн'ээkkэтэ.

Люур пыкиргүн этратчын'ын. Рыркан'элгин'а нъэлгынтаан'атын ынк'эн яран'ы. Натаан'ыллавын рипирк'ык. Ымы ынрак' намгон ивкы:

— Ик, вынэ! Ынкы рыйигривъэтэ мытрэнтыгыт!

Ынпышачгык'ай ноочыткок'эн:

— Тэгмыгтэкичгыльигым, тэгмыгмимлыльигым, тэн'к'ырым к'инэндигривъэтгытык!

Ынк'о выск'у нытчык'ин.

Ынк'о нэмэ иквээт:

— Ынкы рипэлк'увъэтэ мытрэнтытык!

Ынпышачгык'ай нивк'ин:

— Тэн'к'ырым к'инэнпэлк'увъэтгытык! Гымнин йъэлгытомгыт тан'атк'элгычайвыркыт, ытръеч тэн'к'ырым к'ыльугытык!

Ынк'о ытри иквээт:

— Ако, элымн'э! Ынин варкыт эвирн'ан йъэлгытомгыт! Үнрак'-ым ръэмийн'кы кытъаткэ? — нымн'ылёвилгык'энат ыргичгу.

Ынк'о эквээтгъэт к'ырэрынво ынк'эн ынк'энат. Ынк'энат-ым гэн'ээkkэтэ нымытван'н'огъат ынкы.

К'ынвэр, к'ол итык вулк'ытвиk иквьи ынпышачгык'ай н'ааккагты:

— Ик, а'мын-ым опопы мынэквэт!

— Мин'кыри-ым ынрак'? — нымн'ылёк'эн н'ээкык.

Ынк'о ынпышачгык'ая лёнтатлын'a ыннин, ытръеч ивнин:

— Таам, мынэквэт эк'ыллэ!

Гэквээтлиниэт лыгэн ыннин выск'умчыку, нак'ам лыгэн нылгитымгыпин'этк'ин, ныпин'кытлетк'ин.

Аны котчой гэлелиниэт лыгэн нотагты, нак'ам ынпышачгык'ай ныянотыльятк'эн. Н'ээkkэтэ нак'ам гэмо, мин'кыри тылеркыт.

Люур вай, янотыльын ръэгъи... Нэмийк'эй ытлён гэмо лыгнин ынан, н'эвьск'этэ, эвирн лылепгүн к'ытлыги, энмэпы гэкэмчичьэтлиниэт. Ынпышачгык'ай йонэн н'ээkkэтэ — эвирн гэтъымымчэткульэтли...

Ынпышачгык'ай иквьи:

— К'эквээтги лыгэн ынкэгийт вэтгыры, ынан а'вык рэльун'ынэт кэрэкин рэмкын. Эвир н'энку рэпкиргъэ, к'ымн'ылтэлгэ каракэгты, ымьльо вагыргын к'ытвыльятгын. Ынк'ам ынан а'вык ыргынан к'онпы нэрэтчыгыт талва-палк'аттагнэты. Ээ, энмэч гым лымн'э рымагтэты а'ка-ягталы тутваркын!

Лыгэн ыннин ивыплыткук, въигти ынпышачгык'ай, мин'кыри к'ун лымн'э к'эйвэ а'ка-ягталы, эвирн мин'кыри гэлгитъымымчэткулин.

Ээ, ынк'эн-ым амынан нъэлгүн н'эвьск'эт, нак'ам ытлён-ым ыргъеватылк'ан'ынвигъет а'тав эквээтгүн. Аны котчой гэлелин, к'оон' лыгэн гэмо мин'кыри.

К'ынвэр вай люур о'равэтльян н'ытольын льунин н'эвьск'этэ. Лыгэн-ым ынк'эн льоо о'равэтльян ынк'эн льунин'у гэрэск'ивыск'ычэтлиниэнэтрачыкогты... Ынк'о нымчимгүк'ин н'эвьск'эт. «Үнръа н'ан мэн'к'окэн о'равэтльяк'ай, нак'ам лыгэктэлэх нэчвээтгытык?» — чиниту нымн'ылччэгъок'эн.

Ынкэгийт лыгэн пыкитчык'иквьи ивылтэгнык. Ынк'о пыкиргүн ынкы — к'ытлыги, ынк'эн кэрэкрэмкын.

Аны намн'ылёйвын ынк'эн н'эвьск'эт. Гамн'ылтэтлен н'эвьск'эт. Тан'ымыльо тывъёонэн ынин нымытвагыгыт — ымы ынк'эн н'ан чит ярамкин'ык рээн нымытва-

тыргын ынкъам ымы йъэлгитомгыт тывиэнат, ытръэч к'оон, мин'кы варкыт.

Нив'инэт кэрэкт:

— Моргынан лыги гынинэт йъэлгитомгыт. Энмэч моркайпы, к'ол нитк'инэт, ныгаляк'энат.

Ынк'о нанатвыгъан н'эвиск'эт.

К'улиныките пыкиргьи гэкэн'выргыргын пэмэ кэрэкык. К'ытлыги-ым — К'унлелюн рэмкын...

Люур вай К'унлелю н'энри к'ытгъи. Пынлёнэнат:

— Э'ми, ванэван к'эк'эльутык?

— Ако, эви гыт?

— Ии!

— Ако, итыкэвын-ым э'ми еп уйн'э. Вынэ вай тургин чакыгэт н'утку.

— Аа! Ако, элымн'э! Э'мъим рай?

— Вынэ н'от-ым, ытръэч онмы варкын.

— Ако, вынэ ынн'ин мынльун... Э'тки вынэ мытрэльун'ыркын!

Ынк'о нотаск'ычыкогты к'ытгъэт ынк'энат ымыльо.

Иийэ, мэй! Ынн'атал-ым нымэльэв н'энку нынымытвак'эн, нак'ам лыгонмычыко. Ымы к'ун ырык ротванвык эвьча, нак'ам н'энку нылгэк'эргатк'эн ээктэ. Энмэч гыввэк'учитэ н'энку нынымытвак'энат. Нылгинигтин'к'ин ынин ы'вэк'уч! Ынк'о икв'и К'унлелю:

— Таам, чакэй, мытэквэтыркын. Ынк'ы к'ытваркын нымэльэв!

Ынк'эн, мин'кы э'к'эльэ нылк'ырирк'ин чакыгэт, ынкъам ынк'эната ганатчын'атлен кэрэкитэ.

Ынкъым галгэкоргавлен чакыгэт. Рыпэц к'ун ынк'эн чакэно нинъэйн'эвк'ин К'унлелюнэ амкоргава, алымы к'ырымэн чакыгэт, ытръэч н'авийъелгитомгын.

Ынк'о гэквэтилн К'унлелюн рэмкын.

Гамаравыльатлен гэмгэлымынкы К'унлелю. Мин'кыри к'ун нылк'ыритьюук'ин К'унлелю гэмгээ'к'эльэ, ынкъам ынк'эната гамаравыльатлен гамгаа'к'альеты. К'ынвэр, энмэч гэлгинимкэвлин ынин н'элвил, К'унлелюн.

Алымы чит К'унлелю нотайпы лейвэ итыльын, лыгэн к'ун н'ъочык'ай чит. Э'квирга нутэц тан'амнымытвата галгэмчтвэлен, чама гэн'эн'ытвилиин чинит.

...Нылек'инэт н'анк'эн, нэмэ пытляк' н'яэк'эльыгынтэв-к'инэт. Люур ынкы тылянвык нэн'ыръыльун к'ол о'равэц-

льян — к'ытлыги, нэмых'эй лыгиейвэлк'эй. Нэпиригъэн — гак'этывъэн'н'олен эвьн... Нанрагтатын. Ярак пыкирык, наномаатын. Ынк'эн, к'ытлыги, энмэн Ук'к'эмк'эй.

Лыгэн к'ун К'унлелюнэ нутэц тэн'эмльуткутэ гэнмекэвлин ынин итрэкт'эй...

...Люур вай, к'улиувул'ытвик, нэмэ гакан'ыльымкин'ын нылячак'эн, ынн'атал-ым нылгинымкын! К'ытлыги — э'к'эльын... Нэмэ лыгэн кыткаракэгъет пыкитчык'икв'эт. Ынкы пыкиргъэт ынкъам ным'ылёк'энат:

— Э'ми К'унлелюн рэмкын? Ванэван к'ыльугыткы!

— Ако, ынрак'-ым ръэ-К'унлелюн рэмкын? К'ытвыгыткы!

— Ырьыгэмо лын'ыркыниткы!

— Мин'кыри к'ун э'квирга гэмо моргынан К'уилелюн рэмкын,— нив'инэт кэрэкыт.

— Нак'ам-ым н'отк'о микиргин ръэт гатален?

— К'оон!

— Э'мъим К'унлелюргин чакыгэт?

— К'оон! Гэмо моргынан ымыльэты К'унлелюн рэмкын!

Вэнлыги танлён'ытва нэнтынэт К'унлелюн рэмкын, алымы ымы ынкы нытвак'эн ыргин чакыгэт — н'авийъелгитомгын.

Эквэтгъи ынк'эн этратчын'ын. Ако, ынрак' ынк'эн ръэт нэркылэйвийн К'унлелюргин!

...Люур вай вытратычгатгээ этратчын'ын...

К'унлелю нычимгъук'ин. Ынк'о нив'инэт К'унлелюн тумгыт:

— Вынэ эк'ылпэ мынгынтэвмык, К'унлелюй!

К'унлелюнэ ивнинэт:

— Вынэ явъев! Эвнэгынтэвкэ. Мачынан ы'нийъомык:

Аны нычимгъук'ин К'унлелю, нив'ин: «Ы'мн'ай, этъоплэл мин'кыри мынтынэт?»

Нак'ам К'унлелюн тумгыт лыгитъеркинэт. Нынныт ыргинэт — Пэтывтычгын, И'рэпик'ытъым, Вэтгавкытувье, Чеграйн'о, Ы'ттыхык'опай, Рик'ук'к'эй ынкъам Ук'к'эмэ-к'эй, н'ан нутэц льоо, ынкъам к'утти, нэмых'эй нутэц льоок'агтэ.

К'ынвэр ивнинэт К'унлелюнэ:

— Вииин к'орат к'ынитлитыркыниткы гамгорвэты! Ынкъам ынн'ин к'аанэтлета мынлеркын.

Үтри моогъат к'аанэтлетыльятык гамгорвэты. Аны н'оты лыгэймэквээт э'к'эльят...

К'унлелю гирьытвылин, тэн'ирьыкэ нъэлгъи. А'мын-ым нылгитэнтимгэтк'ин н'аргынэн, тан'айтыкынка ымы.

К'унлелю ирьытвинэн'у гак'ъолялен кытгырголягты, кынур и'ны. К'ъоляплыткой — нэръэпыйк'эн.

Эръэпым — эвир ныйтэкт'ин н'аргынэн лыгэк'ыллэ, рэченма — ныпин'эръук'ин, къалейпым — нывъяльто-к'эн, лейпым — ныпылмыръок'эн...

Эвир тантэнмавыплыткой, орвэты к'ытгын, орвых вакъой. Аны тэнлылечурмэте гапылмыръочгатлен, вачак' вэйлиги ынн'ин нылек'инэт. Ынкъам ныянатк'эн тумгэ-к'эй И'рэпик'ытъим.

Аны нылек'инэт а'тав ынн'ин. Вулк'ытвий к'ынвэр. Нывилгъэт ынкы К'унлелюн мараврат. Ынкы нэмэ ны-мэллттылек'ин н'аргынэн.

К'унлелюнэ ивнинэт тумгыт:

— А'мын-ым, тумгытури, игыр-ым вай э'к'эльят йыл-к'атчагъат лыгэн ынкы ръэтык — ичичивръугъэт.

— Ако, вынэ к'эглынангэт! — нивк'инэт ыннин тумгыт.

Нэмэ К'унлелюнэ ивнинэт:

— Ик, а'мын-ым, кита-к'ун мынпэлк'ынтэт панэн-ръета!

— Ик, вынэ эвир! — нивк'инэт ыннин тумгыт.

Пэлк'ынтэтгъэт о'раяалегты. Н'оонк'о тылек' ивнинэт мэрынрэк'эй тумгыт:

— Мэй, тумгоот! Мынчамэттанат — н'аан ныйылк'ат-чак'инат!

Тумгирик'ым эвир ногк'эн. Ынк'о, н'ааанк'о тылек, ивнинэт нэмэ тумгыт:

— Ээ, н'утку мынынивлевынэт к'аат ынкъам чейвэ мы-ныйлонат. Эченур ирвых тан'ымыльо мынынлейвынэт — юрэк' н'аан ы'рыйылк'этыркыт. Эвыхтлым виин амыргынан ытрэч пойгыт мынынрынэт!

Ик, тумгык'эти К'унлелюн айылгыкыльянат, нымэ-льэв гатэнмавръоленат! Начамэттанат ынк'эн йылк'ы-лыгийнин. Энмэч пыкиргъэт ырык — эвир ныйылк'атчак'инат...

Нэмэ ивнинэт К'унлелюнэ:

— Мынгтонат пойгыт, орвых рывытгэн'авъёт, эвир тин'урти ынкъам мынмайынляйвынэт ыяагты. Эчги мыт-

рэплыткун'ынэт майынляк ирвых, ынрак' йылк'ыльят мынынмыткойвынэт лыгэн ынкы орвых ыпэ.

Намгонат ирвых тыгинрыльэтых орвэпы. Лыгэн ныл-гэк'эйылк'атчак'инат а'калымыкычгын... Нэллэйткунэт майынляк ирвых. Ынк'о ивнинэт нэмэ К'унлелюнэ:

— Ээ, а'мын-ым мынынгонат тымыткойвык!

Лыгэн ынкы нытынпышчек'инэт э'к'эльят...

Аны нырэлилк'утръук'инэт э'к'эльыгинив! Нак'ам эв-ир чыкэевылын орвэпы нэннарэрыльятк'инэт ченэтэрвэ-ты, нак'ам лъук нылвавк'инэт ирвых...

Аны ынкы налгэнмыткойвынэт э'к'эльят К'унлелюнэ мараврата! Гынтэвильыт тин'урэ нычен'кайвык'инэт...

Нэмэ ынкы тэн'ыткунинэт э'к'эльят К'унлелюнэ ма-раврата. Алымы тъэркинэк'эй К'унлелюн мараврат, к'о-нырьым гагыттавъяленат К'унлелюнэ.

Тан'ымыльо выятк'аат ынкы н'элвильу нагтатын яр-агты. Ынкы к'утти анимыка рытъёттэ к'аагтатыльо нэлты-нэт н'ан о'равэтельяат.

...К'ынвэр К'унлелюргин н'алвыльи'ын гэлгимкэт-лин, мин'кыри к'ун танлымынк'о эмиткэйвык, нак'ам гам-галымынк'о нылк'ыритъюук'ин э'к'эльэ К'унлелю.

К'ынвэр уйн'э нъэлгъи э'к'эльыкэ. Аны К'унлелю ган-н'энайпылен. Нивк'ин:

— А'мын, ръэмикинэ ымыллынымытвалын рэмкын гэтэнъек'эн'лин?

Люур к'ол к'улильэтгын к'ляывыл:

— Гымнан лыги, микинэ гэтэнъек'эн'лин! Ынк'эн — Мотлынтона!

Ынк'о иквьи К'унлелю:

— Ик, ынрак'ым ынк'эн нъэлгъи к'ырэтъёно! Үт-ръэч лыгимин'кы варкын?

Ивнин К'унлелюнэ Ук'к'эмк'эй:

— Ии, вынэ, а'тав, Ук'к'эмк'эй, мин'кыри мынльун Мотлынто, мин'кы варкын?

— Вынэ, алымы мынрэльун'ын, а'тав! — Ук'к'эмк'эй нивк'ин.

Ынк'о Ук'к'эмк'эйнэ ивнинэт:

— А'мын-ым, опопы э'ми ынанмайн'ычын элгатчым-и'ы к'ынмыгыткы ынкъам к'ол мэйн'ызыск'эй! Ынкъам мынмийм'имык.

— Ээ!

Намынат ынк'энат рымн'эвъёно. Ынк'о нымн'ик'ин Ук'к'эмк'эй нутэк льоо...

Нивкин Ук'к'эмк'эй:

— Игыр виин мынъялгытылат лыгэн и'анк'эн май-н'яянран'аеты, ынан ынкы мытрэльун'ын майн'яянран'ай-лявтылк'ыткынык вопк'ы... Ынкы нэмэ мытрэмн'игъе — ынкъым, вэчым, мытрэльун'ын Мотлынто... Ыныkit мыт-ранмын'ын майн'ывопк'ы — вэчым к'ун, мытрэльун'ын Мотлынто!

Ынк'о плыткугъэт мын'ик.

Аны н'ан гэмгутылелинэт лыгэн к'оон', мин'кыри, ръа-янран'аеты... Ымтылян'эт ныръэтгэтак'эн И'рэпик'ытъым, нак'ам ытлён элгаргаканъёлын. Люур И'рэпик'ытъым иквъи:

— Н'отын'кы нылгинимэйын'к'ии ръаянран'агчын'ын? Вэчым к'ун, ынк'эн?

Ук'к'эмк'эй нивкин:

— Ик, вынэ, вэчым к'ун, ынк'эн, к'эглынангэт! Вынэ, а'тав лыгэн ынкэгийт мынлеркын — эплеэн, ръэн'эй ын-к'эн!

Аны нымгутылек'инэт а'тав лыгэн ынкэгийт... Люур, к'эглынангэр, вытрэгъи янран'агчын'ын, ынкэс'ык-ым нывытрэтк'ин к'ынур майн'ыпырк'аквылгын — к'ытлыги, майн'ывопк'ачын...

Ынкэгин'кы рэвиквъэт, ынк'эн майн'яянран'айгэн'кы. Ышк'о эквэтгъэт н'энри, н'эйиттэтгъэт н'ыроргарэ — И'рэ-пик'ытъым, Ук'к'эмк'эй ынкъам К'унлелю. Нычамэтта-к'эн вопк'айн'ын.

К'ынвэр, нэлгинэймэвын... Ынкы ытлёнайн'ын ныт-лытвачгатк'эн, к'ынур пырк'аквылгычын. Люур нэти-н'утчиргъэн н'ыронлян'о — ынкы нэтэн'кыргун вопк'ай-н'ын. Ынк'о нэнкэвчичевын н'айк'алетлы. Нэныпкирэт-гъэн ярак. Нэнвэнн'ын н'эвыйск'этэ.

Ынк'о ивнинэт Ук'к'эмк'эйнэ:

— Ик, а'мын-ым, н'утку ынн'атал-ым а'тав мынрэ-льун'ын Мотлынто!

Гэмн'илин Ук'к'эмк'эй, энмэн йъэлыги нык'уи'ычгэт-к'ин... Нинивкин К'унлелюнэ:

— Иа'м к'ун'ычгэтыркын йъэлыги? Энмэч эк'ыллэ к'ырэльун'ыркын Мотлынто!

Ынк'о Ук'к'эмк'эй иквъи:

— Игыр ынрак' лыгэн мытрэмгутыле лыгэн кыт-Мот-лынгогъет, мин'кы варкын Мотлынто, ынкъам лыгэн ын-кэгийт мытрэле. Ытръэч вынэ нэмэ к'ырым итык чекам-к'онльо мыннытын', нэмэлым матчыгтык'эн. Н'анк'эн-ым лыгэн мытрэлеркын ынкэгийт. Ынкы, вайын'к'ач варкыт к'ынур имчъэчукэт, нынымытвак'энат нутэск'ычыку. Ын-к'энинэт Мотлынтона гынрэтельэт. Ынк'энат а'тав ынрак' игыр ральонъёно мынлыгынэт. Ыныkit мытрэльун'ын ынк'эн нымным, мытрамн'ыллёйвын'ын к'ол ынкэкин о'ра-вэтельян. Ытръэч к'ун нэмэлым нотаск'ычыковты вальы-ральыт, чамъам мытрэльун'ынэт.

Ынк'о плыткуй вэтгавкы Ук'к'эмк'эй.

К'унлелю гивлин:

— Тэн'эвын мытрэльун'ын Мотлынто!

Ынк'о ръэйвэтгъэт ынкъам муулк'ытгъэт. Нэмэ гэм-гутылельэтлиниэт котчай. Ныянрагакан'ыльятк'энат н'ы-роргарэ — И'рэпик'ытъым, К'унлелю, Ук'к'эмк'эй.

И'рэпик'ытъым нэмэ ныёпылк'эвильятк'эн тэнлымын-кыри тыляма. Нэмэ ивнинэт тумгыт:

— Вынэ н'оонко н'ан ръэнут гантоск'ычатлен, нак'ам эвыйр пэтлек'эй гэрэск'ивыск'ычэтлин!

Нивкин Ук'к'эмк'эй:

— Ынк'энат нутэск'ыгин'кы нымытвальыт, этъым.

— Вынэ мынйөннат эк'ыллэ, мин'кэгийт льунэт! — нивкин К'унлелю.

Ныянатк'эн И'рэпик'ытъым. Люур вай пыкиргъэт — к'эглынангэр ынкы нытвак'эн тытыл нотаск'ычыкогты, к'ынур имчъэчукин.

Ивнинэт К'унлелюнэ:

— Виин тури н'утку к'ыпэрк'ытваркынэтык, гымнан-ым к'ол н'ытольын мырэпирин'гъэн!

Гапэрк'ытвален К'унлелю... Нак'ам элгарк'аалын. Ынин гакан'к'ор — эмъялвэнк'ор, нылгининъик'ин, на-к'ам майн'ылен'гыргылын. Ынинин тан'ымыльэты нил-гык'ин К'унлелюн увик, мин'кыри к'ун элгувтычгылын, элгык'онагльян, илгылильян, лыгэн к'ун ымыльэты нил-гык'ин ынин орвоор эвыйр к'оолгыт...

Люур а'атчек'к'ай н'ытогъэ. Янор эмлевыт рынтон'ан-нэн, тэнлымынкыри нытлепыткульэтк'ин, ынк'о к'ынвэр ымыльэты увик рынтон'аннэн. Ынк'о н'ытоск'ычагтъэ, тан'ванэван ныльунин атчытвальын К'унлелю...

Эчги н'ытоск'ычатгээ а'атчек'к'ай — пэнрыск'ычаннэн ытлён К'унлелюнэ... Аны гыттакавк'оолгин'а гинэгнинтылин К'унлелюнэ, ынык гин'кы рирэннин люур, ынк'эн алякватыткынык. (Алякват — и'ан орвывынгыргык рыволватытвалын, и'ан риивтэгнык). Ынк'эн ынкъам ынкы рирэннин. Ынк'о пириин, томгэнырыкы рыльэтэнин. Ынкы намн'ылэйвын:

— Мин'кы варкын Мотлынто?

Ванэван ымы ночнэнат, мин'кыри к'ун амайылгавкы а'атчек'к'ай. Нэтэнринн'ыньюн ынк'эн пэрёк'ай ынкъам намн'ылён нэмэ. К'ынвэр пын'ылтэлгээ... Үтлёнак'ай нивк'ин:

— Мотлынто и'анк'эн и'уткэгийт нымытваркын, игыр ытръэч ытлён а'к'айъон' миkeyнэ...

— Ако, элымн'э, а'к'айъон'! Ынрак'-ым иа'м?

— Мин'кыри к'ун ынан гэтэйкылиин ыныграк камлелы, янор тан'амыквва гэтэйкылиин пырк'энмычгын ыныграк камлелы. Лыгэн к'ун нылгиниквк'ин гэтэйкылиин энмычгын ыныграк камлелы, ин'к'ун мэн'ин эвнэлк'ытке нитгээн. Ынк'о игыр льэлен'кы ынрак' гимлэйттывылиин энмээм, ынк'эн-ым энмычгын гатарк'ойвэнн'ачгатлен, та-н'этъо тан'ъак'аттаты гэнъэтлин.

Ынк'о плыткуй пын'ылтэллык, К'унлелюнэ ивнин:

— А'мын, вэлынкык'унэйгыт!

Ынк'о ивнинэт тумгыт К'унлелюнэ:

— А'мын, кита-к'ун ынин и'оты яральыт мыйюнат, эплеэн э'птэ мымн'ылёнат!

— Ии, — ногчъан тумгэ.

Ынк'о к'ытгыи. Ынръя и'ан галгэчан'ыттатчаленат...

Ивнинэт К'унлелюнэ:

— Э'ми Мотлынтон рэмкын!

Нивк'инэт ытри:

— Лыгичик'к'ырим мыйнтыви итык Мотлынто!

— Вынэ к'ытвыгыткы эк'ылпэ!

Нак'ам К'унлелю нылгэнани'энак'эн гатвален. Тэн-вэнлэгы лён'ытва нынтык'ин. Ынк'о ивнинэт К'унлелюнэ:

— Тури Мотлынтона вальыторэ?

— К'элюк'ым! — гэк'улильэтлинэт ымыльо.

— Ынкъам вай к'ырим к'ытвыгыткы Мотлынто?

— Лыгичик'к'ырим! Ынн'атал ымы мыйратвыгыт, эв-ыр ранмын'ыткы Мотлынто!

Эчги ынн'ин ивыплыткук ынк'энат, К'унлелю ганн'энайпылен ынкъам гантоск'ычатлен, пойгын пириин, ынк'о ярачыкогты лин'кугъи — ынкы тымыткойвынэнат тан'ымыльо. Ынк'о н'ытогъэ. А'атчек'к'ай ивнин К'унлелюнэ:

— А'мын-ым гыт мурыг рээн к'ыннытваркын! Энмэч моогты к'ылк'ытги ынкъам к'авэрзэпэгэ!

А'атчек'к'ай к'ытгыи, нак'ам иръычвыткыльин уйн'э, лыгэн к'ун к'этывъян'н'ольык'ай. Ынкъам пыкиргыи мүук, ынк'онырьым нэмэ И'рэпик'ытъымынэ гэнльэтэтлин. Нанавэрзэпатьёгъан лыгитэн'эвиръэ. Ынк'о эквэтгээт нэмэ ынкэгийт.

Аны к'ынвэр вулк'ытвий. Люур ынкы эмлэйтъэними-н'ын нэльун... К'эглынангэт, ынн'ин вальын гэтэйкылин. Пыкиргээт ынкы — лыгэн гырголягты ныгитэк'ин. Нак'ам вуск'ымчыку — мачванэван нывытрэтин тарк'ойвэй-н'ын... Ынкы к'эйык'ын чимгъугьи тумгэк'эй К'унлелю, нивк'ин: «Мин'кыри мыйнтын?»

Ынк'о ивнин К'унлелюнэ И'рэпик'ытъым:

— Кита-к'ун к'ыгитэгын камлелы энмээм!

— Ээй!

Ынк'о гэквэтлин И'рэпик'ытъым. Нэмэ пыкиргыи И'рэпик'ытъым алвальэнаръэтгыпы. Ивнин гыттэпэчын мавраткэн:

— Тан'ымкамлелы ынн'ин вальылк'ыльын, к'ынур лыгэн н'отк'эн!

— Ээй, — нивк'ин К'унлелю.

Ынк'о кылгытыниин ынин элгар, эмъялвэнк'ор, нак'ам майн'ыльэн'гыргыльын, эвэр нирвых'инэт ынин льэн'гыргыт. К'ан'аэвлявэлгин'ын рырыткунин ынкъам ръарк'атавэлнэн эмъялвэнк'ор. Ынк'о чиглемнин эмъялвэнк'ор — аны лыгэн эмъялвэнк'аак'ай гавэлэвъялгыткоръэлялен гырголягты!

Лыгэн тан'амльэн'гырга ныкэн'унэн'эткук'ин гырголягты тыляма. Лыгэн ытръэч яалгыткат ныкэнчик'ыткук'инэт к'уйвик, яноткэнат-ым ымы тан'ванэван нытрунэт к'уйвик... Люур ынкэск'этгыи элгар, эмъялвэнк'ор — ынк'о рэмийннун'гьи этын ынин — тумгэк'эй К'унлелю.

Ынк'о гилгийниквилин К'унлелю гырголягты, эмъялвэк'аак'ай-ым ынкэск'ык ныкыттыматк'эн. Ынкъам ти-н'унин ынкаск'эты этын эмъялвэнк'аата. Ынкы тан'этъо

гакоргавлен К'унлелю. Ынк'о нэнайн'ок'эн ынкэск'ык эмъялвэнк'ор, мин'кыри к'ун амкоргава...

Ынк'о тин'үнинэт тумгыт. Ынкъам ралегъят лыгэн эвтылягты. А'мын-ым, эвын ынкы нытвачгатк'эн Мотлынтон ярайн'ын — эвын нылгэнымайын'к'эначгын! Винэ ныкитэ, вуск'ымчыку пыкиргъэт ынкы, ратагнык...

К'унлелюнэ чиниткин эвторвык'ай ратчанин ынкъам ыръэ нэнаркыпчыткок'энат вивтых... Люур рай кыявычгатгъэ Мотлынтоин'ын, нивк'ин:

— Ако мэй, яралыт? — нивк'ин Мотлынто ралкочыкайы.

К'унлелюнэ нинивк'ин:

— Ээ! Энмэч эк'ыллэ к'ынтох, вай мытъатчаркынэгыт!

— Яаав! Еп тыкынкэргыпатацкын!

Винэ нэналгэнтэрн'ыръовк'энат ынин иэнэнэт. К'ытлыгъим, нэнатынпышерк'энат чиниткин эккэк'эгти...

Ивнин К'унлелюнэ:

— Ээ! Эк'ыллэ аны к'ынтох, а'тчавооргэгыт!

— Яа-аав! Еп и'эвъэн кэргыпиркын!

К'ытлыгъим — тымыркынэн, эчги ынк'эн тымыткоплытконэнат эккэк'эгти... Плыткугъи ченэтрайыръыта-гэнд'ыльатык.

Люур гырголягты пэн'кочгатгъэ Мотлынтоин'ын. Рынооргык к'ачайпы рыранэн рэтэм ынкъам пин'кугъи ынк'оры гапойгыма, нутэск'ык иргъи...

К'унлелюк'эйинэ ынанчик'ай гапойгыма пэнрынэн...

Аны гапойгыльатмаравленат ынкы!

К'ынвэр люур пойгыкэн пылвынтын эрэтгъи — эмуттэ чит гапойгыльатлен к'эйык'ын. Ынк'о К'унлелюнэ мынгычвэтконэн, уйн'э амынгыка рыйчынин...

Ынк'о пынлёнэн К'унлелюнэ:

— Иа'м гыт гырьзунэтигыт гамгаваратэты, ынкаватым гэгынтэвигыт?

Ынык'ым танн'ырат тумгу нитк'инэт — ынк'энат гаймычылыт. Нак'ам ымы н'элвильык к'орагынрэтильо нитк'инэт н'ъочык'агтэ. Ытлён-ым нылгитэн'ыччэтк'ин, нылгинимэльэв нынымитвак'эн. Эвэр ынк'эн н'энри нык'амэтваск'эвк'эн гаймычыльеты.

Ынк'о К'унлелюнэ ивнинэт тумгыт:

— К'ынчтэгтыкы н'анк'эн морыграгты ынкъам ын-

ин н'элвил йытыгот к'ынтыгыткы, мачынан ынан чинит н'элвил нырэннин!

Ынк'о К'унлелю танн'ырагты к'ытгъи. Пыкиргъи танн'ырак, ивнинэт К'унлелюнэ:

— Тури гаймычылытторэ?

— Тан'ванэван! — ыттри нохыткок'энат.

Люур вай моогъат ырыткульэтых ыттри К'онлялён... К'унлелюнэ тытыл рымыннэн ынкъам лыгэн ынкы нулувык'ин. Аны ынкы лыгэн ярачыко нылк'эгнэвьюук'ин!

Люур ыттри тэн'зэмикэ нъэлгъэт, тан'ымыльо мъэмит нэнинтынэт — вата нъэлгъэт.

Ынк'о ивнинэт К'унлелюнэ:

— Торгынръям'-ым ынрак' эплеэн мытантэнмынтык ранмын'ык, гым-ым итык эналваатык!

Ынк'о ытлён риттывэгъи — эвын ратроочыкайы рэрэтиктуйынинэт мъэмикинэт и'н'йт, к'ынур выква ратрон гэйыръэтлин. Ынк'о ралянттаннэнат нотайкочаткынэты.

К'унлелюнэ пойгын йытонэн. Ынкы моонэнат тымыткойык гаймычылымкычын К'унлелюнэ!

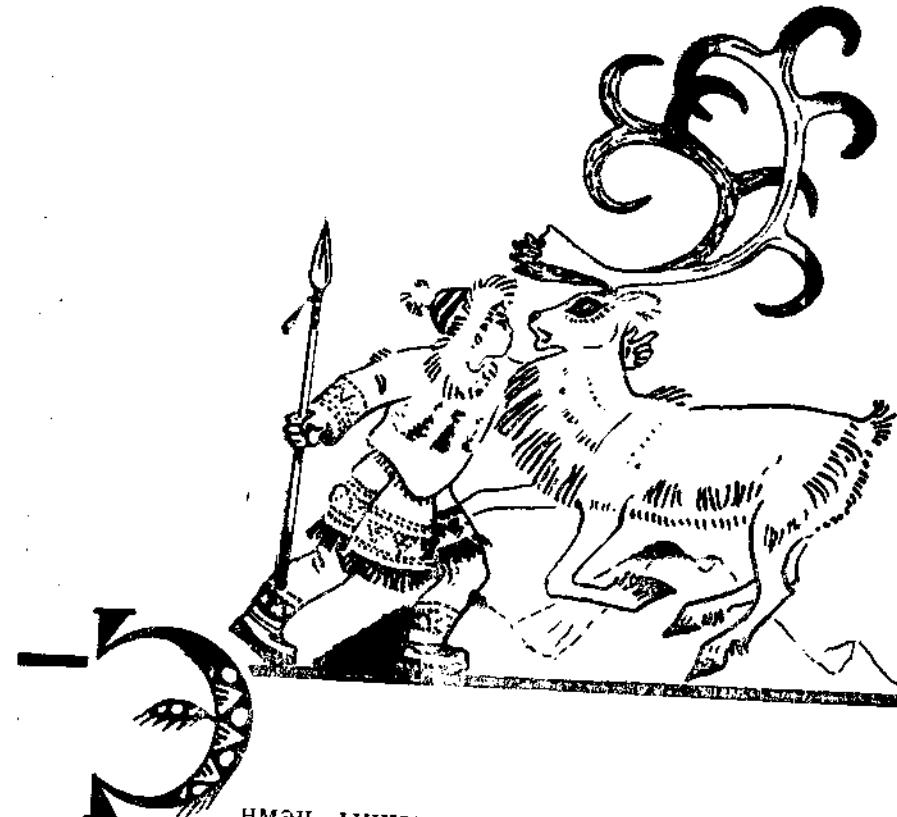
К'ынвэр эвэр к'ынур альэк'ын'н'ой нотайкочаткыната, мин'кыри к'ун мутлытыръуле, к'ынур мимыл, гэтчалин... Ынк'о тан'ымыло тымыткойынэнат, ымы ыннэн люн'ыныгнувэ.

Ынк'о эквэтгъи, томыграанэты к'ытгъи. Пыкиргъи ту-мык. Ивнинэт тумгыт К'унлелюнэ:

— Ынн'ин к'аагтатыльо к'ылгыгыткы! Мачынан амынгыка нылеркын!

Ынкъым вэнлыги гэльулин Мотлынто К'унлелюнэ. Ынкы к'аагтатыльо налгын'н'он амынгыкыльэн, к'ынур рэтлётвальын. Нак'ам амотлытык'эгты гэнкылвэтлинэт мынгыт.

Ат'ылын,
нак'ам
нэрмәк'ин

НМЭН, ыннэн гатвален мэйн'ынымым, ны-
лгинымкык'ин ярат гатваленат. Энмеч-ым
ынкы нытвак'эн э'к'эльгынритеильын мараврат. А'мын-
ым, н'эвыск'эт ынкэкин вынэ нылгинымкык'ин.

Ынн'энвараткэн-ым к'ол к'лявыл атк'ылын, вынэ
нак'ам лыгъевмынгылын. Ытлён-ым ванэван нымарав-
ын тумыгрээн, мин'кыри к'ун атк'ылын чама нимпэк'ин.
Ынин нынны Пыглын.

Ынкъам-ым вай, к'ол итгы ынк'эн ынн'иннымкин
мараврат маравынвэты гэлк'ытлин тан'ымыльо, ытръеч
н'эвыск'этгинив гапэляттьоленат ярак, эвир ынк'эн Пыг-
лын. Ытръеч амынан ынкы к'лявыл ё гапэлятлен. Эвир-
ым тан'конпы, амк'ынмаравыск'эвкы, ынкы амынан ны-
пэлятк'эн. Нак'ам ытлён нъумк'инэк'эй.

Люур к'олетыл ё тан'ымыльо гакватчаленат маравын-
вэты, ытръеч нэмэ ытлён гапэлятлен ярак н'эвыск'этырык
рээн.

Люур рай, н'авыск'атымкычын к'олельатчагъат:
— К'ыгитэ аноо! Вынэ н'оты а'к'альэтратчын'ын ты-
перкоон! Вынэ мин'кыри мынинмык?!

Н'эвыск'этгинив нылгэkapчачавръок'энат, аны нылги-
куучырык'инэт:

— Тыттэн'эт вэрин! Мин'кыри мынинмык?!

Нинивк'инэт Пыглына, мэрынрэк'эй нинивк'инэт:

— Ээ, аны эк'уликэ.

— Вынэ н'оты пыкэрын'оркыт! Мин'кыри мынин-
мык?

— Мачыргынан, — нэночк'энат Пыглына.

Ынк'о ивният н'авыск'атымкин'ын:

— Ик, а'мын-ым, опопы гамгаракэн к'ынумэкэвыйт-
кы варэвар! Лыгэн к'онгыткальо к'ыпэляркынэткы варэт,
ярак вальыт. Ынкъам ыннэн ынанъомычын к'ырэтгыткы
вулвут, н'ан рывинэн'вулвут. Ик, ытлён, эченур мэче-
кылпэ!

— Ээй!

Аны акватчагъат лыгэк'ылпэ н'авыск'атымкычын!
Варэвар нэтгинрэльэтгээн гамгаракэн. Ытръеч амк'он-
гыткальо напэлянат ярачыко. Эвир ыннэн ынанъомы-
чын рывинэн'вулвут нэнльэтэтын. Нэлгинумэкэвын вар-
эвар.

Ивният:

— Ээ, эк'ылпэ н'оон яалчыкогты к'атчырьотык!

Атчырьогъат эк'ылпэ н'эвыск'этгинив.

Баарваниэн тэн'отчины о рывэнан'волвотчын'ин. Ынк'о-
ым ынн'ин а'тчан'н'ой а'к'альэты.

Ныпкэрын'ок'энат. Колё аны к'олейн'ын:

— Аав-ач! Аав-ач!

Нылгэйк'ытчак'энат а'к'альымкычын! Пыкэтчагъат
а'к'альымкычын. Тан'ымыльо ярачыкон нагэтайвын'ион:

— Э'митри о'равэтельят?! К'эйвэ гавынралыльэн?!

Гамгарайпы нъоравэтельярэрыльятк'энат. К'ынвэр,
люур ынанъяатрак о'равэтельяльогъат:

— Мэй! Н'отк'эн гъоравэтельялен!

Ынкэкин гыттэпэчын иквъи:

— Э'митлён н'элгийн'ын, к'ыгтогыткы! Яран'ы нэл-
гынтакан'атын!

— Мэй! Эк'ылпэ мынэлгынтакан'атын яран'ы!

Ныкытгынтыръок'энат а'к'альымкычын танлымынк'о,

Лыгэн пыкитльэн н'илгык нинэнрэт'инэт ынкъам нымгок'энат гымэтыльэтых. Аны ынрак'рылэк'этавкы нылвавк'эн яран'ы, к'онырьым галгэнъомравлен яран'ы. Гэлгитуйынлинет, выква гэлгииэгнилгик'эвъюулин яран'ы.

Аны лыгэн тытлыгъет н'ээтельэт варэмъамэйн'а нинэлк'эгнэвк'инэт Пыглына. Эвир тан'ымыльо нинэнпирк'ыльэтк'инэт Пыглына!

К'эйвэ вынэ нылгинымкык'ин а'к'альымкычын, лыгэн танлымынк'о ныкытгынтатчак'энат. К'эйвэ к'ун нытилилвк'ин Пыглын, аны нэналгэнмыткок'энат варэмъамэта. К'эйвэ, вынэ ныгыттэпк'ин Пыглын! Лымн'э тэйкынин вулвуттин тин'ур эвир варэта мъэмитгъи!

К'ол итгъи к'олен'элгыпок'ыткынкэн о'равэтельамкычын тытлыгъет гэнъэтлин. Лыгик'эгнэвъюунинэт — тан'ымыльо рипэк'этавнэн, ынкъам н'оонэнк'аткэнат тан'ымыльо гапэк'этатчаленат. Нак'ам нылгик'улильръук'инэт:

— Ынръя вай мытръемоок?! Э'ми к'олен'элгык'алкэнат о'равэтельят?

Нэмэ н'ян тытлын'к'ачагты кытгынтырьогъат, — лыгэн тытлыгъет н'ээтельэт нэнанмыткок'энат ярачыкайы Пыглына.

К'ынвэр тан'авынмаравыльятасты талпын'н'ой о'равэтельят.

Янор ынк'эн маравын'н'ок, н'эвыйск'этти ымы гэтэмъэмин'ыльэтлинэт, лыгэн варэкэнат раквыргыт нынрылкынэттюок'инэт.

К'ынвэр н'ытогъэ атк'ыльын Пыглын, а'мын-ым гэмилгэрьткулин торынток а'к'альэтых. К'ынвэр, тэнтэлпүгъи э'к'эльырэмкын авынк'олельятасты.

Пыглына гынтэвильыт нэнчен'к'айвых'энат. Тэн'ын-тэлпэннин э'к'эльырэт, ытръэч эвир гынтэквъэт чымк'ык, э'квырга лыгитъэркин, — мэн'инрин ытръэч амн'ырооткэн, мэн'инрин мытлын'эн, — лыгэн-ым лыгитъэркин.

Плыткугъи марав Пыглынэн. А'мын вынэ н'эвыйск'этгинив гакоргавчаленат!

Ивнинэт Пыглына:

— Таам, вынэ к'ылпинтык'этръутык, ытръэч гымни марав плыткуй, ымыльо э'к'эльын гагынтачален!

Н'эвыйск'этгинив лыгэн н'ычк'агтатръок'энат амкоргава, ныпин'куръук'инэт.

Ынкы-ым вытку к'олетъыл ё пыкиргы мараврат ынниннымкин. Пын'ылтэлгъат н'эвыйск'этгинив, эвир ынк'эн Пыглын.

Нэнатвык'эн Пыглына мараквыргын а'к'альэтых, минкыри ынан варэмъамэта, рывинэн'вулвуттин'урэ тэн-ыткунин э'к'эльымкын. Нивк'ин:

— Люур вай пэнрыткогъат а'к'альымкычын. Амгымнан вачак'тынрынэт мэчынкы.

А'мын-ым налганъягъан к'лявылымка, нивк'инэт:

— Ынн'атал-ым вэлынкык'унэйгыт, айылгыкыльэгыт!

Гэлгимэйн'ывийнрэтлин, алымы амынан атк'ыльык'ай, вачак' тэн'ыткунин а'к'альэтратчын'ын.

О'равэтельян
ынкъам
тилмытил

Нмэн, к'ол чавчыв эмнун'ки ганымытвален. Ынин эккэт уйн'э гатваленат. Анытан'амк'ынъычо ытлён нык'орагынрэтк'эн.

К'ол итгы нэмэ рьюск'иквьи. Люур валёмнэн к'ынк'ын'ын ынкъам чимгъугъи: «Како, ръэнут тываалёмын? Кита мёёпатгъян!»

Ынк'о ёпаннэн лыгэн к'ынн'ыгийт — люур льунин тилмытил гэрилымлелин. К'ытгыи ыныкагты ынкъам рурагтаннэн ярагты.

Ынкы о'тчой гатъылытвален. О'равэтельята н'элвыл нэнанмыткойвык'эн, ин'к'ун нымэлеквъэн тилмытил.

К'ынвэр мачвээтгавын'н'огъэ тилмытил. Иквьи тилмытил:

— Вынэ, н'отк'о к'ынпааквын тымык н'элвыл!

О'равэтельята ивнин:

— Вынэ, вытку трэнмэлевэтгыт, ынк'о транпаавын'ын н'элвыл тымыткок!

Ынк'о, к'ынвэр, мэчтъэттывигъи н'элвыл. ынкъам кыткытръон'н'огъэ — ынин н'элвыл амтъарын' нынъэлк'ин, эвир нымэлевтылек'ин тилмытил.

Аляръон'н'огъэ — ынин н'элвыл тэллыгыи, эвир тилмытил мэлеквьи. Иквьи тилмытил:

— А'мын-ым, ынин н'элвыл тыткугъэн. Мынылк'ынмык морыкы! Ынан трэнылкирэтгыт ымы о'ран'анк'оры. Ынк'о эквэтгъэт. Тилмэ ивнин:

— К'аптэткынык к'ывакъогэ!

О'равэтельян вакъогъэ тэлмык'аптэткынык. Ынк'о аны, о'тчой гэлелинэт! К'ынвэр мачылкэрын'огъат. Пыкиргъэт. Чит ынин йичъэмиттумгыт иквьэт коргавэты:

— Вынэ, мынымыгъан ынкъам мыннугъэн!

Ивнинэт тилмэ анн'энайпэты:

— Вынэ к'ырым! Гым ынк'эйына гинэнъегтэлэтил! Этк'ыле-ым торгынан к'ыранмын'ыркынэткы! Ынк'о о'тчой гатваленат.

К'ынвэр, к'ол итгы тилмытил иквьи:

— А'тав, мынльэтэтгыт гынык ярагты!

Ынан йылнин эмэйын'кыльин ченлек'эй ынкъам ивнин:

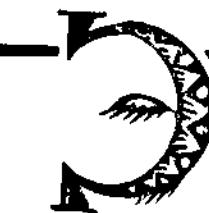
— Эвир ярак рэпкиргъэ, ынк'эн к'ынвэнтэтгын.

Ынк'о эквэтгъэт. К'ынвэр, ярак рукирэннин тилмэ о'равэтельян ынкъам рагтыгъэ.

Ченлек'эй руваэнтэннин о'равэтельята — эвир ынкы н'элвыл томгатгъэ.

Н'автын'ыргын

Нмэн, ан'к'алыт — ытлыгын-ым, ытля-ым
ынкъам экык ыргин — н'ыроргарэ ныны-
мытвак'энат. Энмэн экык н'автын'ыйгот рытык нэнал-
вавк'эн.

К'ынвэр ытлыгын ивнин эккэтэ:

— К'ырым н'отк'о мын'эвпиригъэк!

Ытлыгэ ивнин:

— Нак'ам-ым мэн'к'о к'ын'автын?

Иквъи экык:

— Чавчывакэн н'эвыск'эт гымнан гэльулин. Ынк'эн
траматан'ын.

Ытлыгэ ивнин:

— Чамъам! Нимлэйгыт — к'ырым к'ыматагын!

Экык-ым иквъи:

— К'эйвэ, гайман'эн! Траматан'ын!

— Ээй! К'ыгтыгын!

Иквъи экык:

— Ии!

Ынк'о ытля ивнин:

— Плекыт к'ытэйкыгынэт мынгыткэн эвир тэкичгын
к'ыёркын плекчыку, ымыльо плякылгын тэкичгэ к'энатыёгын!

— Ээ! — иквъи ытля.

Тэйкыплыткунинэт плекыт ытльата, тэкичгэ энаты-
ёнэн ымыльо плякылгын.

Ынк'о иквъи экык:

— А'мын-ым, мэквэтгъэк!

Пынлёнэн ытльата:

— Титэ рэеты?

— Н'ирэк йыилгыт тэлпык, трэетгъэ.

— Ээй! Вэлэтийн к'инэнвичырьуквъи! — ивнин ытль-
ата. Эквэтгъи а'ачек.

Ытлён нинъык'ин. Эк'ылпэ нылек'ин. Плекыт э'к'эр-
эгъэт — к'утти плекыт йытонэнат, йымнэнат. Тэкичгыт
ынкэкин рунинэт — ыйлк'этгъи. Кыевкы, эквэтгъи. Вул-
к'ытвигъи — ыйлк'этгъи. Ынк'о нэмэ эквэтгъи. Нэмэ к'ут-
ти плекыт э'к'эрэгъэт — нэмэ к'утти йымнэнат, тэкичгыт
нэмэ рунинэт. Ынн'ин лыгэн нылек'ин а'ачек...

К'ынвэр мынгыткэн плякылгыт кунинэт. Эвир плекыт
гакаргатленат, ытрээти плекыт йыымнэнат, тэн'ыт-
ръэтти...

Люур нымным льунин: мынгыткэн ярат. Колё н'эл-
вил нымкык'ин! Атчыгъэ а'ачек. Вулк'ытвингтэйк яраг-
ты к'ытгъи. Ынанчомыткынык винвэ пыкиргы. Ярак
вэлэлгын рэтэмыхык рыпкирэннин ынкъам палётмэлгъэ...

Н'эвыск'эт ынкэкин ытлыгэ нинив'ин:

— К'ъэликтэгти!

Н'ээкык иквъи:

— Н'утку к'ырым ы'нматагым! К'ырым!

Ивнин:

— Ээй! Нак'ам мин'кы ръэликтэгъэ?

Иквъи:

— Ан'к'алырамкык.

Ытлыгэ пынлёнэн:

— Мэчынкы?

Иквъи:

— Ии, мэчынкы!

Ивнин ытлыгэ:

— Ээй! Плеур-ым!

К'ытлыги-ым, пыкитльэн гынылкин а'ачек тэленьеп нылк'ытк'ин н'анк'оры н'авыск'атк'аёты. К'ытлыги, тэленьеп винвэ нывэтгавк'энат... Ынк'о ытлыгэ ивнин:

— Эй-ым к'ыльугын ы'вэк'уч! Игыр ы'лё к'ыльугын!

— Ии, трэльун'ын!

...А'ачека ынн'ин ивыльын валёмнэн. Иквъи эмк'элел-вынэ: «А'мын, мырэск'иквъэк!»

Тытлеты к'ытгъи. Рыпэглявишэн тытыл...

— Го! Го!

— Элёу!

Ытлыгэ ивнин н'ээкык:

— Рай! Нытлыгъян!

Н'эвыйск'этк'эй иквъи:

— Вынэ!

Н'ытогъэ н'эвыйск'этк'эй. Мынгаймэтгъят. Рылгъят ралкогты.

Ытлыгэ гитэнийн а'ачек. Качьараквъэ ытлыгын. Иквъи:

— А'мын-ым, йык'к'айым к'лявыл!

Тэкичгын ыпанишэн н'эвыйск'этк'эе. Амалван' валын к'оратъол ыпанишэн. К'амэтвагъят. Ынк'о ытлыгын иквъи:

— А'мын, чен'эт-ым н'ээкык к'ликеэтийгут рытык нэнаалвавэгым, чен'эт к'лявыл нытэн'к'ин гэльулин,— к'ырагттыык, к'ынвэр эналыйт рэгьеин'ыт. Игыр вуск'ымчыку к'эвэтгытык! Ыныkit нэрельугыт — нааранмыгыт!

...Эквэтгъэт еп вуск'ымчыку. Нымкыче киквъэт нутэж тылянвык. Н'эвыйск'этк'эй имтитэ нинэнтык'ин.

К'ынвэр пыкиргъэт ярак. А'ачекэн ытлыгын иквъи:

— Како мэй! Чен'эт н'эвыйск'эт нытэн'к'ин гэльулин — вэлйнкык'унэйгыт! Вытку тыльугъэн н'эвыйск'эт ынн'ин валын!

Янотвэгав	5
Лыгъюравэтльэн лымн'ылтэ ынкъам тэлен'кин тывъётэ	7
Ёквайн'ын — инэнъегтэлевыльын	17
Ынк'эн Нэтъэк гатвален	18
О'равэтльян ынкъам умк'эт	20
Валвыйн'ын ынкъам и'ны	24
Рэк'окалгын ынкъам кэйн'ын	26
Быннынчтык'ай ынкъам кальайн'ын	32
Энмык'алетлы рэтлетъё	37
Ейвэл ынкъам э'глэпэк'ылгычын	39
И'гыт ынкъам ейвэлк'эй	42
Рорат	47
Валвыйн'ын ынкъам о'равэтльян	53
Нэрк'ук' ынкъам тилмытил	55
Н'ырок йичьэмрэти	59
Н'ирэк' эн'эн'ыльыт	67
Уутэкин Чивтыгин'	71
Рэк'окалгын ынкъам к'эпер	74
Кивлын-гыннин'я'ыттылын	76
Ён'авяб'ечгын ынкъам тэлмин'ын	81
К'лявыл, ан'к'ачыкогты рыллылын	86
Ейвэлк'эй ынкъам имчэчуэт	88
Валвин'ын	91
Валвыйн'ын ынкъам рэк'окалгын	96
Эйлыгин' ынкъам ыннин ытленыют	98
Ейвэлк'эй	101
Ейвэлк'эй ынкъам эрмэчын-рочгылын	105
Н'эвыйск'эт риркано н'элэллын	107
Ынээллын гачакэтта	110
Нэрмэк'ин Вытрытва	116
Ныпялтин'к'ин н'инн'эвыйск'эт ынкъам ыннин ытлен'и	124
А'к'аннык'ай	132
Э'гъё	141
Ныпялтин'к'ин ейвэлк'эй	146
Акэркык'лявылтэ, а'к'энмыгточныкы нымытвалыт	148
Тымн'эвильын ё'кы	151
Тиркыннын'эв	152
Эгрэн'эн'ыльын	164
Ыннэн н'ээкык ытрэч	168

Ныгыттэпк'ин о'равэтельян	171
Тэлэнъепкин эрмэчыргын вагыргын	172
Кэйн'ын ынкъам н'инк'эй	176
Н'эвъеныйръын ынкъам мэмыйл	180
Нырык'ин эн'эн'ылдын	182
Эн'эн'ылын-тэмъюн'ыткулын	184
Инчъемрэtti, н'ырагарэ вальят	187
Ныпичгык'ин Вэгрэтэм	190
Н'илгэ рин'эльйт	194
Нанк'ытэмтэн' ынкъам ынин эккэт	199
К'унлелю ынкъам ынин итрэтк'эй	209
Атк'ылын, нак'ам нэрмэк'ин	222
О'равэтельян ынкъам тилмытил	226
Н'автын'ыргын	228

ЛЫГЬЮРАВЭТЛЬЭН ЛЫМН'ЫЛТЭ, ЧУКОТСКИЕ СКАЗКИ И ПРЕДАНИЯ

На чукотском языке

Гынонклассак ынкъам ынпыхлассак калет科尔ыты
Для среднего и старшего школьного возраста

Редактор М. П. ЛЕГКОВ

Художник Д. А. Брюханов

Художественный редактор Д. Д. Власенко

Технический редактор В. В. Плоская

ИБ 00179

Сдано в набор 09.11.78 г. Подписано к печати 5.11.79 г. АХ-00251.
Бум. офс. Литературная гарн. Высокая печать. Формат 70×90/16. Объем 16,97 усл.
л. л., 13,05 уч.-изд. л. Тираж 2000. Цена 1 р. 20 к.

Магаданское книжное издательство, 685000, Магадан, ул. Пролетарская, 15

Областная типография Управления издательств, полиграфии и книжной торговли
Магаданского облисполкома, Магадан, пл. Горького, 9.